

Opština Novo Brdo

OPŠTINSKI RAZVOJNI PLAN NOVO BRDO

PREDGOVOR

Smatrajući Opštinski Razvojni Plan kao dokumenat za uređivanje, korišćenje i razvoj urbanističkog prostora, u drugoj polovini 2010 god. doneli smo odluku o izradi ovog plana, i započeli proces njegove izrade. Ova odluka zasnivala se na dva glavna razloga: potreba za planirano tretiranje (zaštitu i razvoj) opštine Novo Brdo, i uspostavljanje osnova održivog i dugoročnog razvoja u funkciji i zaustavljanja nelegalnih zbivanja. I drugi razlog za pripremanje ovog dokumenta zasniva se na zakonskim obavezama koje smo imali kao opština još od usvajanja Zakona o Prostornom planiranju u 2003god.

Možemo nabratati na desetine drugih razloga kao što su: Potreba za praćenje tokova i standarda u ovoj oblasti i u stvaranju planirane strukture koja će obezbediti efikasnost i kvalitet sadašnjim generacijama bez ugrožavanja generacija koje će doći. Ja sam ubedjen da će ostvarivanje vizije i strateških ciljeva koji su definisani u ovom dokumentu doprineti u mnogim aspektima. Od kojih bi izdvojio tri aspekta

- Socijalni aspekt
- Ekonomski aspekt i
- Aspekt životne sredine

Proces izrade Opštinskog Razvojnog Plana Novog Brda odvijao se u ne lakom vremenu i okolnostima uzimajući u obzir sva tri navedena aspekta, a posebno proces decentralizacije, povodom čega opština je imala jedno veliko proširenje teritorije. Međutim,

nadam se da će se njegovo sprovođenje ostvariti u drugim okolnostima i da ćemo svi mi zajedno imati privilegiju ali i odgovornost za što striktnije sprovođenje ovog plana koje će biti putokaz u fazi stalnog i razvoja i poboljšanja kvaliteta i ostvarivanja evropskih standarda

Nakon mnogih analiza i studija svi se slažemo da će nivo i ritam ekonomskog i socijalnog razvoja naše opštine biti zasnovan na ovom planu i zavisi će od nivoa akumuliranog i pokazanog znanja od naših eksperata u opštini i od drugih koji su pomogli u ovom procesu. Kroz sveobuhvatan i transparentan proces tokom izrade Opštinskog Razvojnog Plana, ostvarili smo širok politički, građanski i profesionalni konsenzus. Takav pristup učinio je da u planu budu obuhvaćeni interesi i specifičnosti svih grupa društva u opštini, što je dobra osnova da u procesu sprovođenja budu date šire podrške od svih zainteresovanih strana.

Opština je pozdravila angažovanje svih aktera koji su učestvovali u ovom procesu i koji su njihovim primedbama, sugestijama i predlozima obogatili nacrt opštinskog razvojnog plana koga su prvobitno pripremili tim eksperata.

Ovom prilikom želim da izrazim moje i opštinsko priznanje i zahvalnost radnim grupama, Savetu Eksperata, predstavnicima civilnog društva, privatnom sektoru, rukovodstvu svih političkih partija kao i svima onima koji su učestvovali u pripremanju ovog značajnog dokumenta.

Jedan posebna zahvalnost medijima koji su napravili prostor za predstavljanje ovog strateškog dokumenta ispred građana.

Opština očekuje od institucije, donatori, partneri i prijatelji opštine, da pomognu u sprovođenju ovog dokumenta kako bi smo zajednički otvorili nove perspektive za održiv razvoj ovog opštine Novo Brdo.

Našim zajedničkim radom na sprovođenju ovog plana doprinećemo da naši građani žive dostoјanstveno. Duboko verujem da zajedno možemo obezbititi energije i izvore za sprovođenje ovog Plana.

PROFIL PROSTORNOG RAZVOJA I ANALIZA STANJA-----	9
1.1.2. ISTORIJA OPŠTINE -----	9
1.2 ŽIVOTNA SREDINA I KORIŠĆENJE ZEMLJE-----	39
1.3 KULTURNO I PRIRODNO NASLEĐE-----	65
1.4 PRIRODNE I DRUGE NESREČE - NEPOGODE-----	69
1.5 EKONOMSKI RAZVOJ -----	76
1.6 TEHNIČKA INFRASTRUKTURA-----	96
1.7 GROBLJA -----	110
1.8 UPRAVLJANJE OTPADAKA-----	112
2.0 POLOŽAJ, ZNAČAJ I SPECIFIČNA PITANJA ZA TERITORIJU OPŠTINE NOVO BRDO-----	114
3.0 OBUHVĀCANJE KLJUČNIH INFORMACIJA SEKTORIJALNIH IZVEŠTAJA I STRATEGIJA NA RASPOLAGANJU -----	119
3.1 EKONOMIJA I FINANSIJE -----	119
3.2 URBANIZAM, KATASTAR I ZAŠTITA SREDINE-----	121
3.3 OBRAZOVANJE-----	122
3.4 ZDRAVSTVO I SOCIJALNO BLAGOSTANJE-----	125
3.5 POLJOPRIVREDA, ŠUMARSTVO I RURALNI RAZVOJ-----	127
3.6 JAVNE USLUGE -----	130
3.7 INSPEKCIJA -----	133
4.0 KLJUČNA PITANJA ŠIREG PROSTORNOG KONTEKSTA, KOJA INKORPORIRAJU UPUTSTVA PLANIRANJA I OBAVEZE KOJE PROIZILAZE IZ (PROSTORNIH) DOKUMENATA I PLANOVA ZA ŠIRE REGIONE, A KOJE AFEKTIRAJU OPŠTINU NOVO BRDO -----	135
4.1 STANOVANJE-----	135
4.2 STRATEŠKE LOKACIJE I LUKE EKONOMSKOG RAZVOJA-----	136
4.2.4 Konzerviranje i razvoj nasledstva – zaštita postojećih vrednosti -----	142
5.0 PROCENA STANJA U OPŠTINU, KOJA OBUHVATA:-----	145
5.2 SWOT analiza iz oblasti korišćenja zemljišta i sredine -----	150
5.3 SWOT analiza iz oblasti ekonomskog razvoja-----	154

5.4 SWOT analiza za oblast infrastrukture -----	158
5.5 SWOT analiza iz oblasti: Sinergija i Povezivanje (interkomunikacija) -----	161
6.0 ANALIZA POVEZANOSTI IZMEĐU PITANJA, POLITIKA I PROGRAMA -----	165
7.0 PROCENA INVESTIVNIH KAPACITETA OPŠTINE (INFORMACIJA O INVESTIVnim KAPACITETIMA I RESURSIMA) -----	170
7.1 GRANTOVI I TRANSFERI VLADINOG NIVOA -----	173
7.2 KONCESIJE -----	175
7.3 PRIVATNE INVESTICIJE -----	176
7.4 POZAJMICE – KREDITI -----	176
7.5 DONACIJA -----	176
7.6 DOPRINOS STANOVNIKA U ZONAMA PROJEKTA -----	177
7.7 DIJASPORA -----	177
8.0 GLAVNI RAZVOJNI IZAZOVI OPŠTINE NOVO BRDO -----	179
8.1 EKONOMSKI RAZVOJ I VISOK STEPEN NEZAPOSENOSTI -----	179
8.2 KORIŠĆENJE PROSTORA -----	180
8.3 SREDINA -----	180
8.4 INFRASTRUKTURA -----	181
8.5 NASLEDSTVO -----	181
8.6 NIVO ZDRAVSTVENIH, SOCIJALNIH I KULTURNIH USLUGA -----	182
8.7 SIROMAŠTVO -----	182
8.8 STANDARDI, NORME I PRINCIPI -----	183
2. VIZIJE, PRINCIPI I CILJEVI -----	184
vizija za budućnost opštine -----	184
9.0 STRUKTURE I PROSTORNE LOKACIJE ZA RAZVOJ I ORGANIZOVANJE U BUDUĆE -----	192
9.1 Ekonomski razvoj, regeneracija, uz uključivanje turizma, rekreacije, trgovine i druge oblasti -----	192
11.2 MATERIJALNI RAZVOJ -----	194
11.2.4 ŠUMARSTVO -----	201

11.3 GRAĐEVINARSTVO -----	206
11.4 ZANATSTVO, TRGOVINA, TURIZAM, UGOSTITELJSTVO, BANKARSKI SISTEM I DRUGE -----	209
10.0 INFRASTRUKTURA: OPŠTINSKI SAOBRAĆAJ, KOMUNIKACIJE -----	215
10.3 KOMUNIKACIJE -----	219
10.4 INFRASTRUKTURA ENERGETIKE -----	221
10.5 POSEBNE LINIJE ZA INTERVENCIJU U MREŽU -----	223
10.6 GAS I NAFTA-----	223
10.7 HIDROEKONOMSKA INFRASTRUKTURA -----	224
12.8 MREŽA KANALIZACIJE CRNIH I ATMOSFERSKIH VODA -----	224
12.9 MREŽA ATMOSFERSKE KANALIZACIJE -----	225
12.10 INFRASTRUKTURA ZA ZAŠITU VODA I DEPONIJA -----	226
11.0 TEMATSKA OBLAST I DEMOGRAFIJA, SOCIJALNA PITANJA STANOVNIŠTVA, STANOVANJA, NASELJA, KULTURNOG NASLEĐA -----	230
13.1 Obrazovanje -----	230
11.1 VAZDUH -----	239
11.2 VODA -----	241
11.3 BIODIVERZITET-----	242
11.4 ZEMLJA-----	245
11.5 UPRAVLJANJE OTPADAKA -----	246
11.6 RADIOAKTIVNOST (JONIZIRAJUĆI I NEJONIZIRAJUĆI)-----	250
11.7 KORIŠČENJE ZEMLJIŠTA: DESTINACIJA POVRŠINA-----	250
11.8 ZONE SA POSEBNOM DESTINACIJOM NA OPŠTINSKI NIVO (NASELJA PRIRODE I OSTALE ZONE)-----	250
11.9 URBANO – RURALNI KONTEKST-----	253
11.10 PRIRODNO NASLEĐE-----	253
12.0 OBELEŽAVANJE URBANIH POSTOJEĆIH ZONA I PREDLOŽENIH ZA BUDUĆE I IZGRADNJA ZONA VAN URBANE ZONE I GRAĐEVINSKIH GRANICA NASELJA -----	261
12.1 ZONE IZGRADNJE VAN URBANE ZONE -----	261

12.2 OBELEŽAVANJE ZNAČAJNIH GRAĐEVINA, STRATEŠKI PROJEKAT ILI PROJEKAT POSEBNE ZONE USVOJENE U PROSTORNOM PLANU KOSOVA, ILI U PLANOVIMA POSEBNIH ZONA -----	261
13.0 PROCENA SOCIO-EKONOMSKOG I UTICAJA SREDINE U PREDLOŽENOM OKVIRU -----	262
1.0 STRATEGIJE I DELOVANJA IMPLEMENTACIJE -----	266
1.1 STRATEGIJE ZA OPŠTA DELOVANJA ZA IMPLEMENTACIJU RPO -----	266
1.2 POSEBNE STRATEGIJE I DELOVANJA ZA IMPLEMENTACIJU RPO PREMA TEMATSkim OBLASTIMA:-----	269
10.8 HIDROEKONOMSKA INFRASTRUKTURA -----	281
1.3 TEMATSka OBLAST, DEMOGRAFIJA I SOCIJALNA PITANJA -----	285
1.4 TEMATSka OBLAST KORIŠĆENJA ZEMLJIŠTA I SREDINE -----	295
4.4 STRATEGIJE I DELOVANJA ZA KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA I SREDINE -----	295
4.5 PROCENE STRATEGIJA NA OSNOVU UTVRĐENIH KRITERIJA SA NAČELIMA (VIDI ČLAN 2/2.2), POLITIKAMA I ZAKONIMA -----	304
19.0 VREMENSKI ROKOVI, FINANSIJSKE IMPLIKACIJE, INSTITUCIONALNI OKVIR ---	328
TEMATSka OBLAST, DEMOGRAFIJA I SOCIJALNA PITANJA-----	359
22.0 UPUTSTVA O PITANJIMA INTERPRETACIJE (TUMAČENJA) RAZVOJNOG PLANA OPŠTINE TOKOM IZRADE REGULATIVNIH I DRUGIH PLANOVA -----	374
23.0 USLOVI UTVRĐENI OD LOKALE VLASTI -----	376
23.1 USLOVI ZA UTVRĐIVANJE NAMENE POVRŠINA NA TERITORIJI OPŠTINE -----	376
23.2 USLOVI ZA UREĐENJE PROSTORA -----	377
23.7 USLOVI ZA SMEŠTAJ EKONOMSKIH DELATNOSTI -----	379
23.8 USLOVI ZA SMEŠTAJ JAVNIH DELATNOSTI-----	380
23.9 USLOVI ZA POSTAVLJANJE KORIDORA ILI TRASA, KOMUNIKACIONIH POVRŠINA I DRUGIH SISTEMA INFRASTRUKTURE -----	381
24.0 MERE ZA ZAŠTITU PEJZAŽA, PRIRODNIH VREDNOSTI I KULTURNO – ISTORIJSKIH CELINA-----	382
24.1 NAČIN TRETIRANJA OTPADAKA -----	383
24.2 MERE ZA SPREČAVANJE ŠTETNIH UTICAJA NA SREDINU-----	385
24.3 ZAŠTITA VODE -----	385

24.4 ZAŠTITA OD BUKE -----	386
24.5 ZAŠTITA VAZDUHA-----	386
24.6 ZAŠTITA BIODIVERZITETA -----	387
24.7 MERE ZA SPREČAVANJE NEGATIVNOG SOCIJALNOG UTICAJA -----	387
25.0 MERE ZA SPROVOĐENJE PLANA-----	388
25.1 OBAVEZA ZA IZRADU PLANA-----	388
25.2 PRIMENJIVANJE RAZVOJNIH I DRUGIH MERA-----	388
25.3 REKONSTRUKCIJA ZGRADA ČIJA JE NAMENA U SUPROTNOSTI SA PLANIRANOM DESTINACIJOM -----	388
25.4 ODREDBE O SARADNJI -----	389
25.5 ODREDBE O HRONOLOŠKOM REDU I ETAPAMA IMPLEMENTACIJE -----	389
25.6 ELEMENTI I UPUTSTVA ZA DALJE ISTRAŽIVANJE-----	390
26.0 ZAVRŠNE ODREDBE -----	390
26.1 STUPANJE NA SNAGU -----	390

PROFIL PROSTORNOG RAZVOJA I ANALIZA STANJA

Ovo je informativni deo plana, koji opisuje postojeće stanje u opštini i treba da sadrži:

1.1.1 SADRŽAJNE INFORMACIJE O GEOGRAFSKOJ, FIZIČKOJ, SREDIŠNJOJ I SOCIJOEKONOMSKOJ SITUACIJI U OPŠTINI NOVO BRDO

Opština Novo Brdo se nalazi na jugoistočnom delu Kosova u Pomoravskom regionu, sa površinom od 204 km². Na jugoistoku se graniči sa opština Kamenica, na zapadu sa opština Gnjilane, na jugozapadu sa opština Lipljane i na severu sa opština Priština.

Dobar geografski položaj, omogućava da Novo Brdo ima dobre veze sa ostalim centrima Kosova i regiona. Opština se prostire na jednom širokom brdsко – planinskom terenu i ima dobre uslove za razvoj poljoprivrede i stočarstva.

Novo Brdo ima dobre saobraćajne veze sa Prištinom i Gnjilanom, koje su u jednakoj udaljenosti od 35 km.

1.1.2. ISTORIJA OPŠTINE

Imajući u vidu mnoge istorijske izvore, teritorija opštine Novo Brdo postaje važan centar posebno u srednjem veku kada je i nagli razvoj rudarstva. Prema podacima, u XV veku, Novo Brdo je imalo 45,000 stanovnika. Kulminaciju ekonomskog i političkog razvoja postiže razvojem rudnika Novo Brdo, koji je veoma bogat mineralima zlata, srebra, olova i cinka. Po nekim podacima onog vremena, u 1450 godini rudnik Novo Brdo je proizvodio oko 6000 kg srebra godišnje. Bogatstva rudnika, koji je bio veoma poznat tadašnjoj Evropi, su se iskoristile od strane raznih carstva, počevši od Rimskog, Bizantinskog i Osmanskog carstva. U to vreme, Novo Brdo je imalo i svoju fabriku za kovanje novca i nakita od zlata i srebra. Ovi periodi postojanja grada, su ostavile brojne arheološke tragove. Iz ovog razloga u 1994 godini, Institut za Zaštitu Istorijских Monumenata Kosova, u cilju zaštite monumenata iz Novog Brda je izvršio topografsko razgraničenje prostiranja srednjovekovnog grada i arheoloških lokaliteta pored njega, i tom prilikom osim srednjovekovne tvrđave tu su obuhvaćena i druga naseljena mesta, objekti kulta, verski objekti, groblja, topionica rude itd. u površini od 130 hektara. Na osnovu Zakona o zaštiti posebnih zona, u površini od 130 hektara u blizini Tvrđave, nije dozvoljena nikakva gradnja ili iskopavanja.

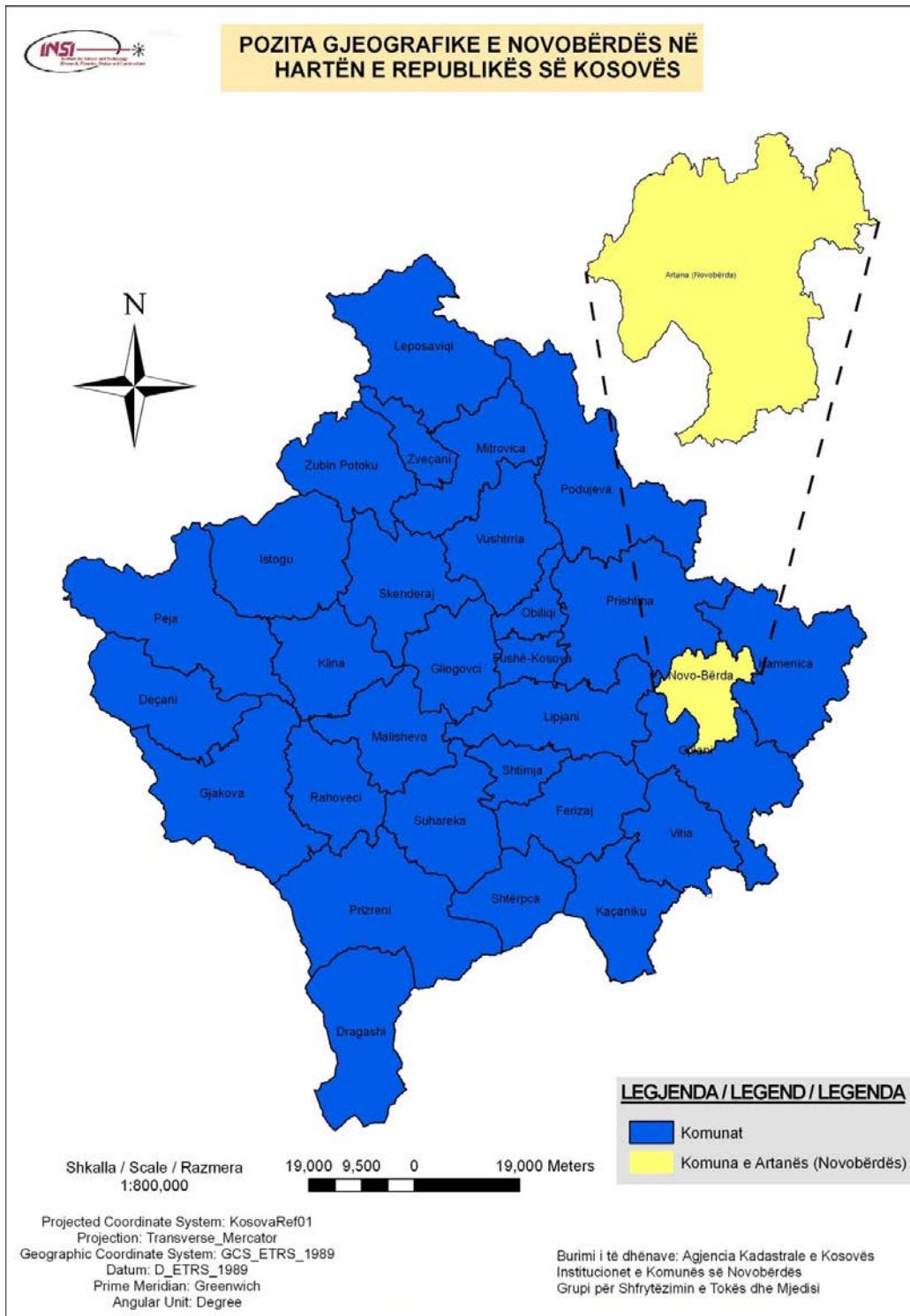
1.1.3 OSNOVNI PODACI

Opština Novo Brdo se prostire na jugoistočnom delu Kosova, oko 38 km istočno od Prištine. Graniči se sa Gnjilanom, Kamenicom, Prištinom i Lipljanom. U okviru opštine ima 33 sela (naseljenih mesta) u površini od 204 km². Ima povoljan položaj, posebno u razvoju eko-turizma.

Kao polu urbanizovana naselja, prema podacima kojima mi raspolažemo ova mesta su: Novo Brdo (Nova kolonija, Stara kolonija), Bostane, Labljane, Koretiše, Pasjak, Kusce i Stanišor, dok ostala naselja, odnosno sela, su rasprostranjena na brdsko-planinskim predelima. Nadmorska visina se kreće od 680 m. u najnižim predelima, do najvišeg vrha koji se naziva "Mali i Madh" (Velika Planina), u nadmorskoj visini od 1260 m., što znači da je razlika u visini 600 m.

Najveći deo reljefa čine mnogobrojna brda koja izgledaju valovito. Od celokupne površine opštine, 56 % čine nadmorske visine od 800-900 m. preko 1000 m. je 5 % teritorije i ispod 700 m. je 38 % teritorije opštine.

Karta 1. Geografski položaj Novog Brda na Karti Republike Kosova

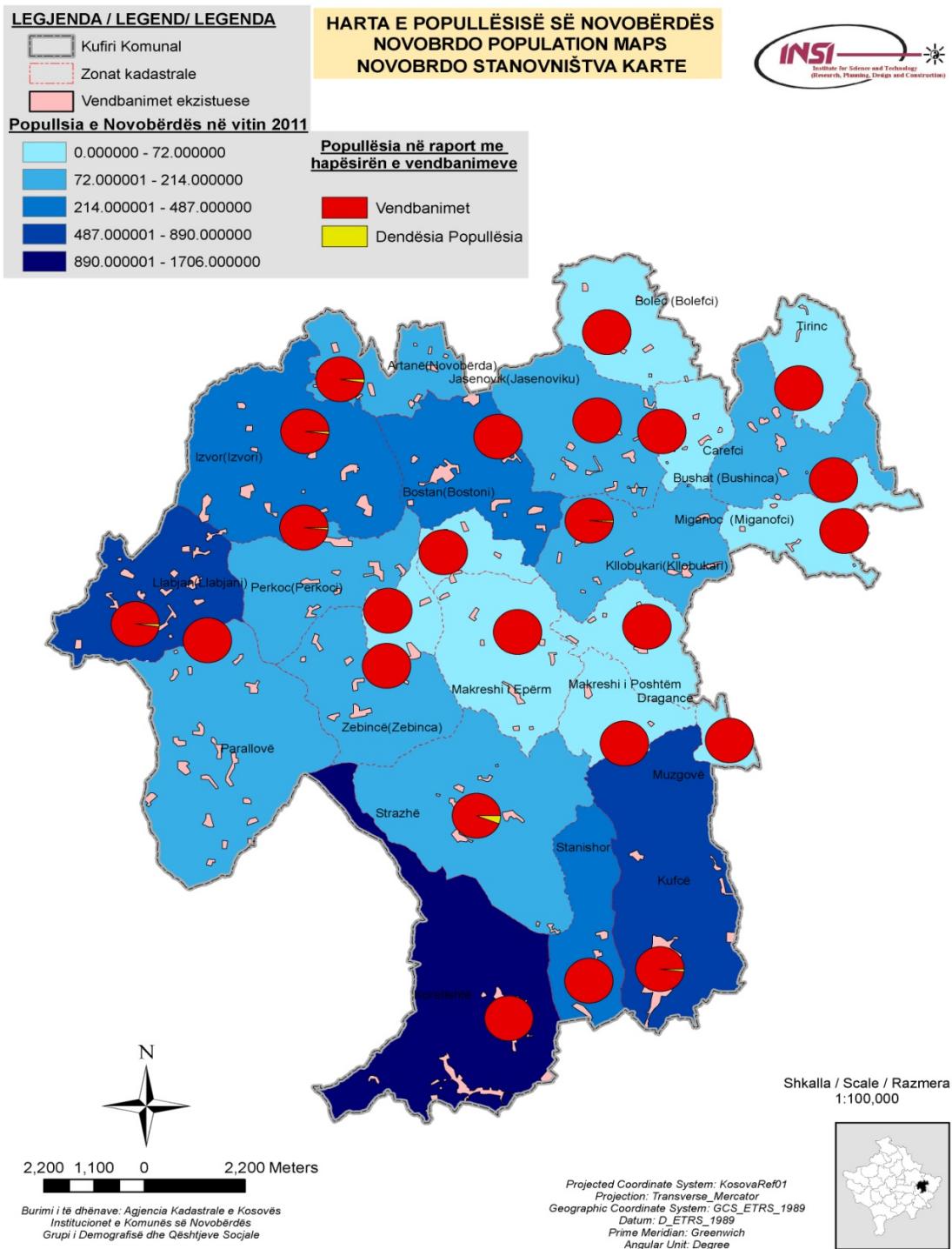
DEMOGRAFIJA I SOCIJALNI RAZVOJ

Na osnovu toka demografskih razvoja na celom Kosovu (ratna situacija), trendove i komponente demografskih razvoja, treba studirati i analizirati kako bi se realnije mogli planirati zahtevi za sadašnjost i za budućnost. I pored toga što imamo izvore i podatke o broju stanovništva, uglavnom bazirajući se na registracije stanovništva u vremenskom periodu 1948 – 1981 ali i na (preliminarne), podatke iz popisa od 2011 godine, koji prikazuju broj stanovništva opštine Novo Brdo, prema popisima stanovništva po godinama, ovde ćemo prikazati i na sadašnjoj teritoriji, nakon decentralizacije iz 2009 godine, ali i pre decentralizacije kako bismo bili u stanje da što realnije prikazujemo situaciju i kretanja razvoja.

Takođe su korišćeni i podaci registracije stanovništva od 1991 koji nam daju još jednu procenu, iako je činjenica da je u to vreme bilo manipulacija, ali i pored toga ovi podaci se smatraju kao relativno tačni. Procenjeni podaci iz popisa od 1991, predstavljaju stanje kada je Novo Brdo imalo oko 5,500 stanovnika, dok prema procenjenim podacima UNHCR i OSCE u 1998 godini, Novo Brdo je imalo manje od 5000 stanovnika. Pre konflikta iz 1999 godine, većinu stanovnika u opštini su činili srbi, sa 54 %, dok u 2004 godini, većinsko stanovništvo je bilo albansko, sa 59 % od celokupnog broja stanovnika. Prema sadašnjim preliminarnim podacima poslednjeg popisa, proizilazi da opština ima svega 6726 stanovnika (iako je teritorija opštine mnogo šira). Broj porodica na teritoriji opštine je 1456 (podaci iz poslednjeg popisa iz 2011) dok podaci iz 1981 godine, prikazuju broj porodica od 846, obuhvativši samo teritoriju od 92 km², pre procesa decentralizacije.

Godišnji stepen porasta stanovništva u periodu 1948 – 1981 je samo 0.7 %, što je veoma nizak u odnosu na ostale delove Kosova. Ovo je posledica visoke emigracije stanovnika ovih krajeva, posebno poslednjih 30 godina. Na osnovu ovih podataka, možemo konstatovati da preko 35 % celokupnog stanovništva opštine čine mlađi od 0 do 14 godina, od 15 – 65 su oko 59 % i starijih od 65 godina, oko 6 %. Malo preko 50 % stanovništva Novog Brda čini ženski pol. Ovde ćemo prikazati jedan pregled demografskih podataka po etničkoj strukturi u nekoliko godina pre decentralizacije, na osnovu podataka iz međunarodnih izvora na Kosovu.

Stanovništva	Albanaca		Srba		Ostali		Svega	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
1991 ¹	2,802	50.4	2,676	48.2	75	1.3	5.553	100
1998	2,158	43.9	2,680	54.4	86	1.7	4.924	100
Aug 2003	2,300	61.3	1400	37.3	51	1.3	3,751	100
2006 ²	2,115	59,2	1,407	39.4	50	1,4	3,572	100

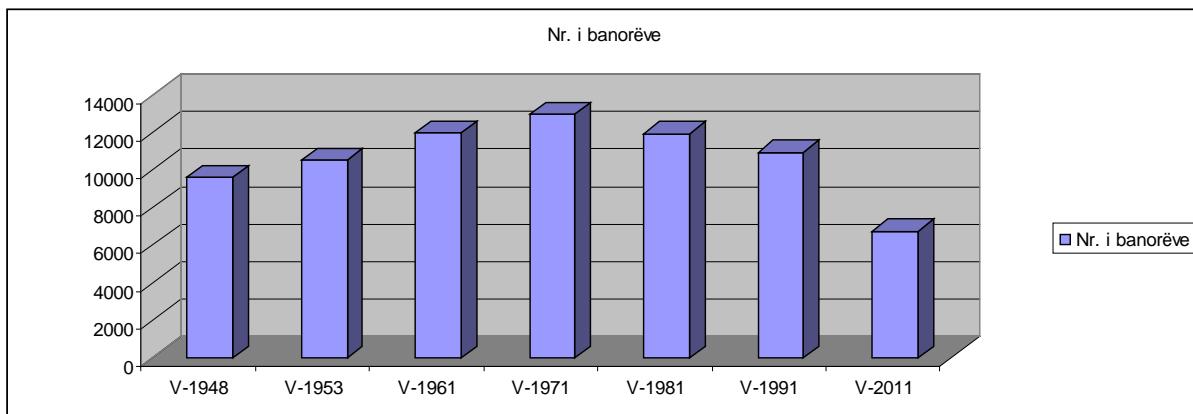

Karta. Gustina stanovništva Novog Brda

Tab. popis stanovništva po godinama (kompletna teritorija nakon decentralizacije 2009)

Godina popisa	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2011
Br. stanovnika	9619	10532	11986	12924	11926	10924	6726

Graf. Dinamika porasta stanovništva

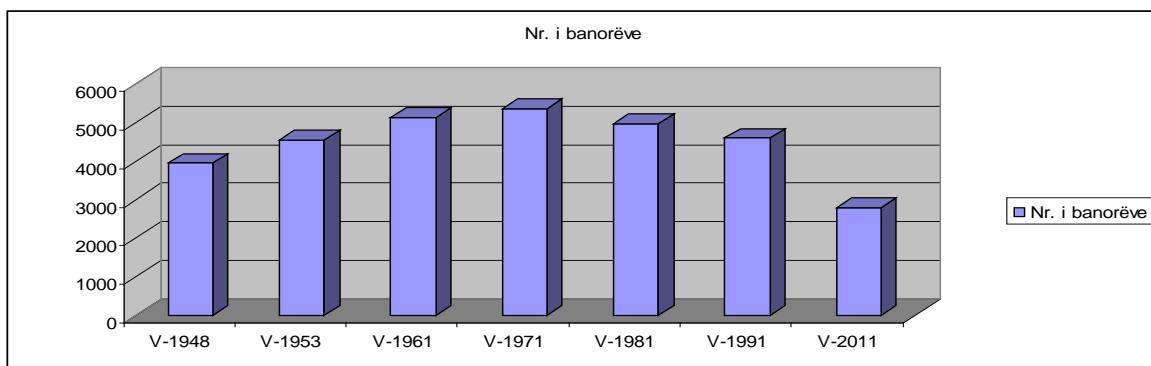

Graf. Popis stanovništva po godinama (kompletna teritorija nakon decentralizacije 2009)

Tab. Popis stanovništva po godinama (kompletna teritorija nakon decentralizacije 2009)

Godina popisa	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2011
Br. stanovnika	3960	4548	5153	5384	4984	4611	2806

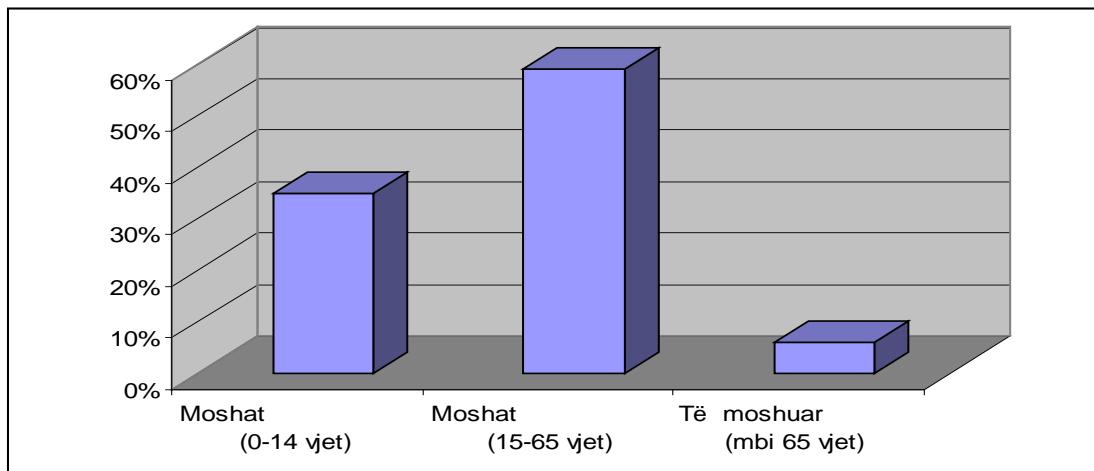
Graf. Dinamika porasta stanovništva

Graf. Popis stanovništva po godinama (kompletna teritorija nakon decentralizacije 2009)

Tab 1. Struktura stanovništva po starosti

Starost	Procenat
Starost (0-14 vjet)	35%
Starost (15-65 vjet)	59.0%
Starost (preko 65 vjet)	6.0%

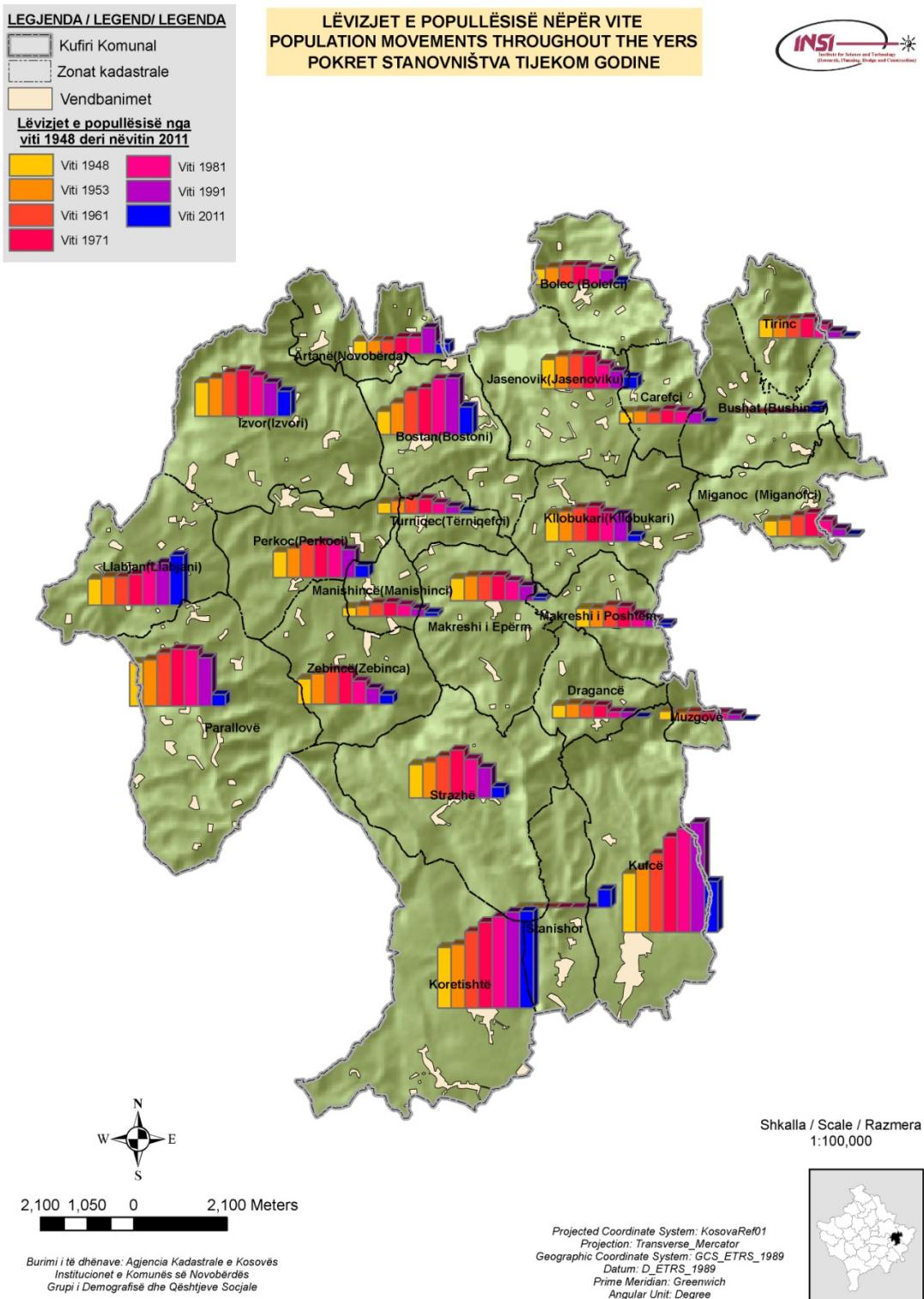
Grafikon: Struktura stanovništva po strarosti

Migracija i Emigracija

Za razliku od demografskih podataka jednog dela ostalih opština na Kosovu, koje smo imali priliku da vidimo, u opštini Novo Brdo imamo intenzivnije kretanje migracije. Dakle, imamo visok stepen migracije od strane oba etniteta; kako albanskog etniteta tako i onog srpskog. Ovo stanje traje desetak godina. Nedostatak socijalnih uslova (osnovni obrazovni, kulturni, sportski privredni i materijalni objekti) je uticao da, kada mladi odlaze na studije u većim centrima, ne vraćaju se više na teritoriju njihove opštine, ali i ostali, u veoma teškom materijalnom stanju, su primorani da migriraju u pravcu velikih centara (u gradovima), ili u većim naseljima, odnosno sredinama. Međutim, kao što se vidi iz donje tabele, imamo najmanje dva naseljena mesta sa trendom porasta broja stanovnika, kao što su Koretishte i Labljane. Sa druge strane imamo skoro potpuno prazna sela, kao što je Mozgovo koje nema nijednog stanovnika, ali i sva druga naselja, odnosno sela imaju negativne trendove prepolavljenja broja stanovnika, u smislu napuštanja naselja.

*Tabela emigracije i migracije stanovnika po naseljima teritorije današnje opštine
(Teritorija nakon decentralizacije 2009)*

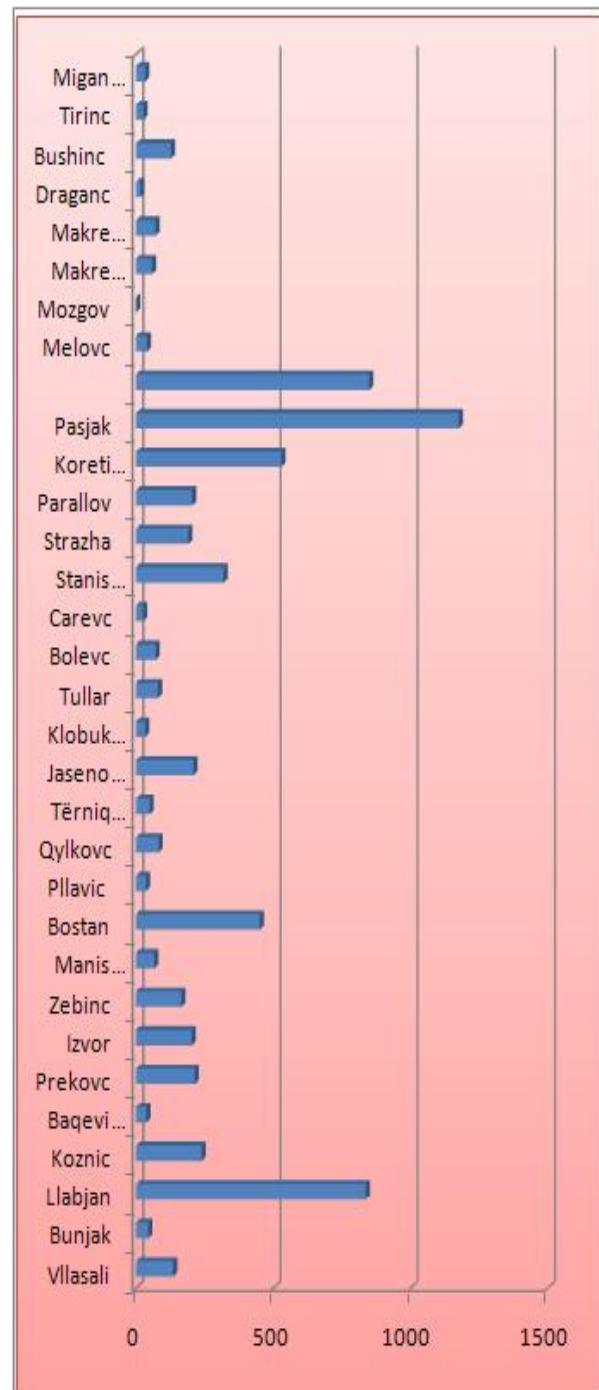
NAZIV	UDALJENOST	G-1948	G-1953	G-1961	G-1971	G-1981	G-1991	G-20011
Pasjak	4.0	175.0	178.0	203.0	272.0	408.0	463.0	
Koretište	3.0	896.0	941.0	1141.0	1240.0	1198.0	1225.0	(+)1706.0
Gornje Kusce	4.0	1037.0	1120.0	1378.0	1670.0	1817.0	1922.0	(-) 890.0
Straža	7.0	583.0	633.0	732.0	841.0	684.0	531.0	(-) 191.0
Mozgovo	9.0	154.0	132.0	140.0	133.0	125.0	100.0	(-)
Draganac	10.0	226.0	246.0	229.0	220.0	103.0	107.0	(-) 17.0
Paralovo	11.0	770.0	816.0	937.0	1010.0	990.0	850.0	(-) 205.0
Zebince	8.0	444.0	534.0	599.0	591.0	405.0	280.0	(-) 65.0
Donji Makreš	11.0	336.0	333.0	388.0	363.0	232.0	144.0	(-) 71.0
Manišince	6.0	155.0	184.0	229.0	246.0	203.0	138.0	(-) 67.0
Labljane	8.0	465.0	505.0	499.0	546.0	677.0	744.0	(+) 875.0
Gornji Makreš	11.0	396.0	436.0	444.0	441.0	354.0	261.0	(-) 58.0
Prekovce	5.0	456.0	515.0	597.0	621.0	592.0	489.0	(-) 214.0
Klobukare	8.0	493.0	531.0	593.0	614.0	518.0	479.0	(-) 114.0
Miganovce	4.0	277.0	295.0	368.0	415.0	284.0	136.0	(-) 34.0
Trničevce	5.0	194.0	231.0	279.0	263.0	189.0	124.0	(-) 50.0
Bostane	4.0	411.0	555.0	756.0	817.0	978.0	992.0	(-) 487.0
Izvor	4.0	600.0	674.0	768.0	813.0	709.0	593.0	(-) 442.0
Carevce	7.0	208.0	221.0	203.0	245.0	219.0	197.0	(-) 26.0
Jasenovik	6.0	510.0	576.0	596.0	579.0	421.0	309.0	(-) 209.0
Novo Brdo	1.0	232.0	243.0	237.0	294.0	292.0	463.0	(-) 183.0
Tirinice	6.0	319.0	326.0	334.0	353.0	229.0	113.0	(-) 27.0
Boljevce	10.0	282.0	307.0	336.0	337.0	299.0	264.0	(-) 72.0

Karta: Kretanja stanovništva

Tab. 2. Broj stanovništva u opštini Novo Brdo(2011 god.)

Br.	Naselja	Br.Stanovnika
1	Novo Brdo	04
2	Vlasce	135
3	Bunjaci	45
4	Labljane	837
5	Koznice	239
6	Bačevište	38
7	Prekovce	214
8	Izvor	203
9	Zebince	165
10	Manišnice	67
11	Bostane	451
12	Plavce	36
13	Čulkovce	83
14	Trničevce	50
15	Jasenovik	209
16	Klobukare	34
17	Tulare	80
18	Boljevce	72
19	Carevce	26
20	Stanišor	320
21	Straža	191
22	Paralovo	205
23	Koretište	530
24	Pasjak	1176
25	Gornje Kusce	850
26	Melovce	40
27	Mozgovo	0
28	Gornji Makreš	58
29	Donji Makreš	71
30	Draganac	17
31	Bušince	128
32	Tirinice	27
33	Miganovce	34

SOCIJALNI SLUČAJEVI

I u opštini Novo Brdo, kao i na celoj teritoriji Kosova, problem siromaštva i socijalnog raslojavanja je veoma izražen. Oko 30% stanovništva živi u siromaštvu, od kojih, 60 porodica sa oko 36 članova žive u krajnjem siromaštvu i bore se za opstanak. Razne NVO, američki KFOR i institucije vlasti pokazale su veliku zainteresovanost u tretiranju siromašnih porodica u opštini Novo Brdo. U ovoj opštini, u vremenskom periodu 2007-2011, nisu nedostajale i pomoći od vlada stranih zemalja, u koordinaciji sa izvršnim organima opštine.

U ovako teškim okolnostima u kojima žive stanovnici Novog Brda, stvorena je još jedna socijalna kategorija, koja emigrira na nekoj od država Zapadne Evrope i u drugim zonama Kosova, gde vidi jedinu nadu za izlazak iz ovog socijalnog stanja. Zbog poznatih razloga (političkih, etničkih odnosa, decentralizacija, itd.), ne može se govoriti o svim socijalnim slučajevima na sadašnjoj teritoriji opštine. Iz informacija koje imamo, vidi se da je siromaštvo izraženo na celoj teritoriji, kod svih etniciteta odnosno zajednica i svakako, cifre su veće od službenih za oko 30% i pored napora da se makar malo promeni socijalno stanje. U pokušaju da se amortizuje i ublažava siromaštvo i socijalni slučajevi, može se konstatovati da je ovaj sloj društva u opštini Novog Brda veoma izražen i sa tendencijom velikog rasta od 2000 god. na ovamo. (Karta. Socijalna pitanja str.30).

1.1.4 STRUKTURA NEZAPOSLENIH U NOVOM BRDU

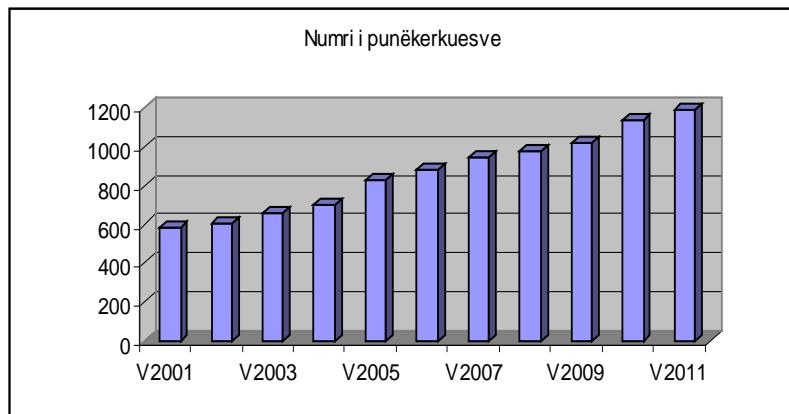
Opštinska Kancelarija za Zapošljavanje u Novom Brdu, ima u njenoj evidenciji preko 1990 neza poslenih lica. što se tiče strukture nezaposleni po profesijama, od njih: 768 su sa osnovnom školom, 396 imaju srednje obrazovanje, i 26 su sa visokom stručnom spremom. Kao što se vidi i iz karte Nezaposlenost – Struktura Nezaposlenih, naselja koja imaju najveći broj nezaposlenih su: gradić Bostane, Kusce, Labljane, Koretiše, Pasjak itd.

Tab. 3 Broj nezaposlenih po godinama

Godine	Broj nezaposlenih
2001	587
2002	607
2003	663
2004	697
2005	831
2006	879
2007	942
2008	983
2009	1021
2010	1140
2011	1190

Opštinska Kancelarija za Zapošlavanje u Novom Brdu

Graf.3 Broj nezaposlenih po godinama u Novom Brdu

1.1.5 NEZAPOSLENI NA SOCIJALNOJ ASISTENCIJI

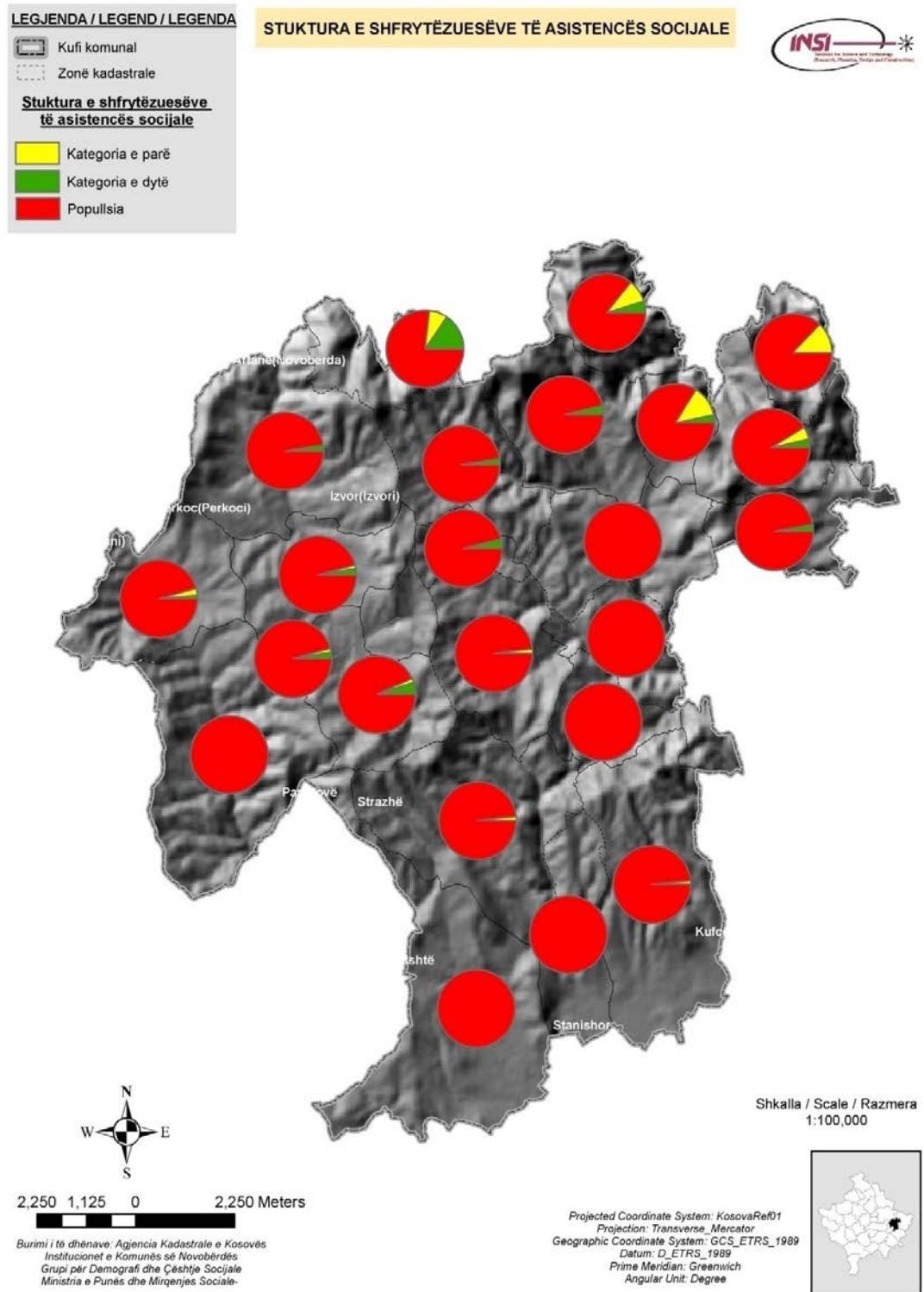
Na socijalnoj asistenciji su dve kategorije: I i II kategorija. U prvoj kategoriji spadaju lica nesposobna za rad, dok u drugoj kategoriji spadaju nezaposlena lica koja nemaju nikakve prihode i imaju decu ispod 5 godina starosti. Nezaposlena lica koja su korisnici socijalne pomoći II kategorije, su obavezna da imaju deklaraciju o nezaposlenosti, koja je namenjena za socijalnu pomoć, dok to overava i evidentira Opštinska Kancelarija za Zapošlavanje.

Tab.4 Struktura nezaposlenih po starosti

Starost	Svega	Procenat	Žene
Od 15-24	451	37.8 %	169
Od 25-39	428	35.9 %	239
Od 40-54	184	15.4 %	95
Iznad 55+	43	3.6 %	20
Svega	1190	100 %	439

Tab. 5 Nacionalna struktura nezaposlenih

Nacionalna struktura		Svega	Muškaraca	Žena
1	Albanaca	603	356	247
2	Srba	580	310	270
3	Crno goraca	0	0	0
4	Aškalije	7	1	6
5	Roma	0	0	0
6	Ostali	0	0	0
	Svega	1190	666	517

Karta. Struktura korisnika socijalne asistencije

1.1.6 STANOVANJE, RASPOREĐIVANJE LOKALITETA

Stanovanje kao glavna funkcija svakog naselja u opštini Novo Brdo, je odlučujuće pitanje za socijalnu stabilnost, zdrav ambijent, dobro zdravlje i za ljudsku dobrobit u celini. Imajući u vidu da naselja zauzimaju najveći prostor, njihova osnovna aktivnost utiče na tok celokupnog razvoja društva i veoma je važna komponenta socijalno-ekonomskog razvoja, odnosno životnog standard stanovnika u celini. U ovom kontekstu tokom izrade ovog plana, možemo da konstatujemo:

- *Najveći deo stanovnika ima obezbeđeno stanovanje*
- *U celini imamo veoma nisku gustoću stanovanja*
- *U veoma malo slučajeva, imamo blokove stanovanja*
- *Veoma malo zelenog prostora, prostora za dečije igre, sportskih terena itd.*
- *Uzlovi stanovanja su slabi imajući u vidu standard (pristup infrastrukturni i uslugama) i neatraktivno i slabo stanovanje (ima i drugih nedostataka odnosno kvaliteta)*
- *Pružanje ograničene mogućnosti za zbrinjavanje starih i drugih socijalnih kategorija*

Naseljena mesta u opštini Novo Brdo su disperzivna odnosno rasprostranjena na celoj teritoriji opštine i karakterišu se neracionalnim korišćenjem zemlje na građevinskim zonama, neracionalno korišćenje postojeće infrastrukture, bez mnoge mogućnosti za korišćenje javnih usluga i bez optimalne gustoće stanovanja. U boljem položaju su naselja odnosno sela na zapadu opštine Novo Brdo, koja se graniče sa opštinom Gnjilane i na samom severozapadu, sa opštinom Priština.

TIPOLOGIJA NASELJA PREMA FORMI I PROSTIRANJU

Naselja odnosno sela u opštini Novo Brdo, uglavnom su disperzivnog tipa u prostorima katastarskih zona i može se reći da je vrlo mali broj sela koncentrisanog tipa, kao što su: Koretiše i Pasjak. Iako ima linearog razvoja (pored puteva), u pojedinim naseljima, nijedno naselje odnosno selo ne možemo klasifikovati kao linearno. Kusce je rasprostranjeno u pravcu dva puteva koji se ukrštavaju u ovo naselje. Treba istaći da u opštini Novo Brdo imamo dva naselja koja se karakterišu kao neformalna: Stara Kolonija i Bostane.

Prema veličini

Tipiziranje naselja odnosno sela po njihovoj veličini, je jedna od najznačajnijih metoda za prikazivanje karakteristika sistema stanovništva na odgovarajućem prostoru, kao i način i kvalitet življenja na tom prostoru, jer veće naselje podrazumeva kvalitetniji način života u mnogim aspektima. Dok manja naselja, uglavnom pokazuju obrnuto od onog što je gore navedeno. Iz ovog razloga, naselja odnosno sela se kategorizuju po veličini stanovništva i

na osnovu mnogih analiza ove problematike, se utvrđuju strateške tačke za dalji razvoj opštine, pa i šire.

Naselja prema demografskoj veličini u opštini Novo Brdo, možemo ih kategorizovati na:

- manja seoska odnosno ruralna naselja,
- srednja ruralna naselja,
- velika ruralna naselja,
- naselja urbanog karaktera.

Na osnovu poslednjih podataka od strane radnih grupa za pripremu Razvojnog Plana Opštine (grupa za demografiju i socijalna pitanja) u opštini Novo Brdo za 2011 godinu, naseljena mesta se kategorizuju:

- U prvoj kategoriji naselja veličine od 0-200 stanovnika, sa 33 koliko ih ima svega na teritoriji opštine, su sledeća naselja: Mozgovo (selo koje nema više nijednog stanovnika), Novo Brdo (Tvrđava) sa 4 stanovnika, Plavce sa 36 stanovnika, Draganac sa 17 stanovnika, Carevce sa 26 stanovnika, Tirince sa 27 stanovnika, Miganovce sa 34 stanovnika, Klobukare sa 34 stanovnika, Bogovište sa 38 stanovnika, Meloce sa 40 stanovnika, Bunjaci sa 45 stanovnika, Trničevci sa 50 stanovnika, Gornji Makreš sa 58 stanovnika, Manišince sa 67 stanovnika, Donji Makreš sa 71 stanovnika, Boljevce sa 72 stanovnika, Tulare sa 80 stanovnika, Čulkovce sa 83 stanovnika, Bušince sa 128 stanovnika, Vlasce sa 135 stanovnika, Zebince sa 165 stanovnika, Koznica sa 181 stanovnika i Straža sa 191 stanovnika.

- U drugoj kategoriji naselja odnosno sela veličine od 200-500 stanovnika, spadaju sledeća naselja: Paralovo sa 205 stanovnika, Jasenovik sa 209 stanovnika, Prekovce sa 2014 stanovnika, Izvor sa 241 stanovnika i Stanišor sa 320 stanovnika.

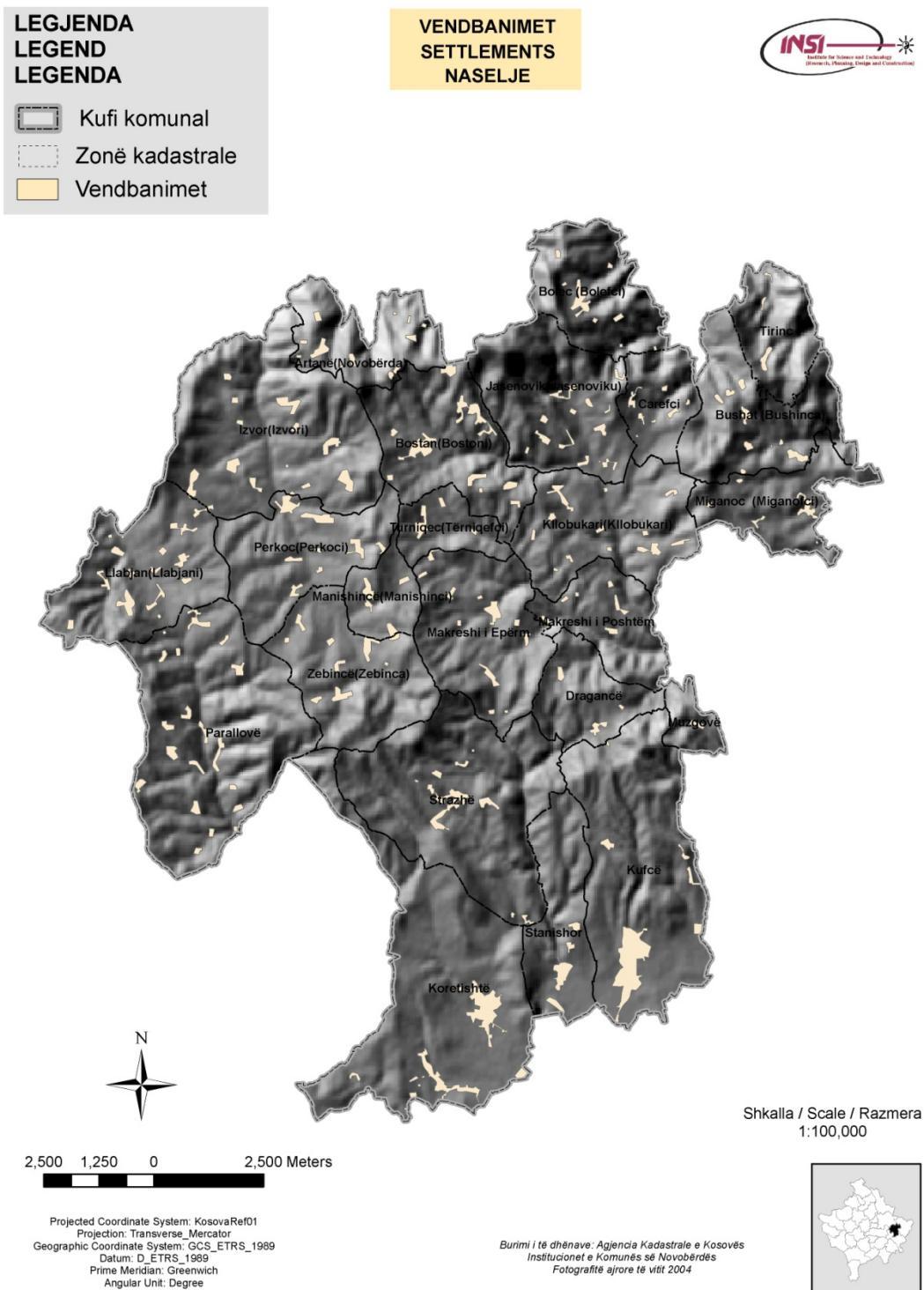
- U trećoj kategoriji naselja po veličini od 500-1000 stanovnika spadaju sledeća naselja: Bostane sa 468 stanovnika, Koretishte sa 530 stanovnika, Labljane sa 837 stanovnika, Kusce sa 850 stanovnika (i u 1981 godini, bilo 6 naselja ove veličine).

- U četvrtoj kategoriji naselja po veličini od 1001-2000 stanovnika je samo jedno naselje, odnosno selo Pasjak koje ima 1176 stanovnika (u 1981 godini, imali smo dva naselja ove veličine).

(Novo Brdo kao opštinski centar, se nalazi na severoistočnom delu opštine. Nju čine stara i nova kolonija, (naselja koja su formirana od rudara koji su živeli i radili u rudniku Novo Brdo). U blizini ovog naseljenog mesta se nalazi i stari grad Damastion, koji se nalazi pored zdravstvene stanice, što znači da u 1991 godini Institut za zaštitu monumenata izvršio bušotine sa sondama, gde su odkriveni veoma stari tragovi života, a među njima i prvo zidanje na suvo, koje se smatra da pripada III veku pre naše ere).

U 1981 godini, Novo Brdo (imajući u vidu da u tom vremenskom periodu teritorija opštine Novo Brdo, nije bila administrativna teritorija, odnosno odvojena opština, nego je bila sastavni deo administrativne teritorije opštine Priština u starim granicama od 92 km², stoga

izneseni podaci mogu da ne budu tačni u potpunosti), imalo 587 kuća sa 4109 stanovnika. Nakon 1999 godine, jedan deo srpskog i albanskog stanovništva, je iseljen u Srbiju i unutar Kosova; u urbanim centrima i sada u Novo Brdo živi oko 417 albanskih porodica. Broj stanovnika Novog Brda je značajno porastao nakon funkcionalizacije plana o decentralizaciji, kojom prilikom je porastao i broj katastarskih zona, od 12 (dvanaest), na 24 (dvadeset i četiri) što, na direktni način uticao na značajan porast broja stanovnika, gde na osnovu posljednjeg popisa iz 2011 godine, proizilazi da opština Novo Brdo, ima 6726 stanovnika.

Karta. Prostiranje naselja

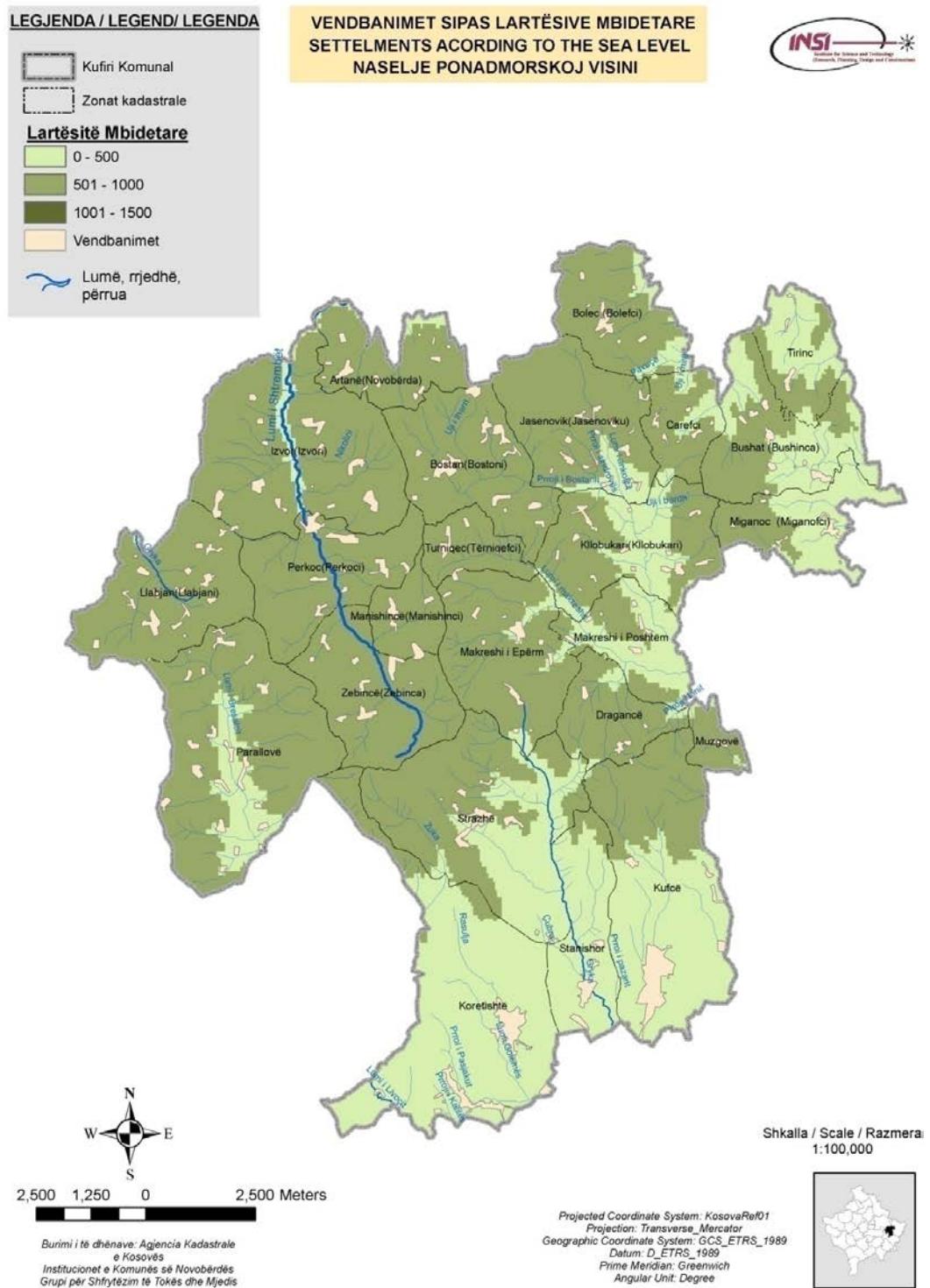
Jedna druga značajna informacija je i površina na ha za stanovnike katastarske i građevinske zone koja je prikazana u donjoj tabeli.

Tabela. Korišćenje površine po glavi stanovnika

Br.	Naselja	Br. Stanovn ika	Zone u ha		Prosek površine poglavi stanovnika u ha	
			Katastarske	Građevinske	Za kada. Zonu	Za građ. Zonu
1	Novo Brdo	04	/	/	/	/
2	Vlasce	135	/	/	/	/
3	Bunjaci	45	/	/	/	/
	Svega	184	5597821.86005 7	7671.872697540 00	3.04	0.041
4	Labljane	837	/	/	/	/
5	Bačevište	38	/	/	/	/
	Svega	875	9557962.34110 2	42097.04363500 000	1.092	0.054
6	Izvor	203	/	/	/	/
7	Koznice	239	/	/	/	/
	Svega	442	15788224.8691 39	23054.28090350 000	3.57	0.052
8	Prekovce	214	8110771.66711	15205.33166950 000	3.79	0.007
9	Zebince	165	8590106.56505 6	42233.48289110 000	5.20	0.025
10	Manišince	67	2794306.46116 6	28446.44891780 000	4.17	0.042
11	Plavce	36	/	/	/	/
12	Čulkovce	83	/	/	/	/
13	Bostane	451	/	/	/	/
	Svega	570	8970590.56552 2	76629.50612650 000	1.57	0.026
14	Trničevce	50	22872.6451356 0000	4423508.98882	0.045	8.84
15	Tulare	80	/	/	/	/
16	Jasenovik	209	/	/	/	/
	Svega	289	9671115.34786 6	31234.11189250 000	3.34	0.014
17	Klobukare	34	9245758.71091 1	9920.405935440 00	27.1	0.010
18	Boljevce	72	6663917.39061	19533.34931200 000	9.25	0.027
19	Carevce	26	3655468.85256	13464.83473760	14.05	0.051

				000		
20	Stanišor	320	6345248.34154	71859.25223260 000	1.98	0.022
21	Straža	191	15841535.7878	15841535.7878	8.29	8.29
22	Paralovo	205	17296911.5498	37702.47226510 000	8.43	0.018
23	Pasjak	1176	/	/	/	/
24	Koretiše	530	/	/	/	/
	Svega	1229	18502181.8878	271410.8710870 0000	1.50	0.022
25	Melovce	40	/	/	/	/
26	Gornja Kuvca	850	/	/	/	/
	Svega	890	15926562.5773	45351.43218810 000	1.78	0.050
27	Mozgovo	0	1516087.71239	31512.76868350 000	0.00	0.00
28	Gornji Makreš	58	9382936.2831	35799.82577950 000	16.1	0.10
29	Donji Makreš	71	5080594.82525	15341.42216750 000	7.1	0.21
30	Draganac	17	4514152.85462	39732.61349050 000	3.02	0.23
31	Bušince	128	32256.7097465 0000	8261963.66185	0.025	6.45
32	Tirince	27	2877918.29896	14317.38258400 000	10.65	0.053
33	Miganovce	34	5366646.53388	11690.60734050 000	15.78	0.034

Podjela naselja je izvršeno i po nadmorskoj visini gde možemo da konstatujemo da je najveći deo naselja Novog Brda na nadmorskoj visini od 500, do 1000 metara, dok na nadmorskoj visini do 500 metara, su: Koretiše, Stanišor, Straža i Kusce, kao što se vidi i u karti.

Karta. Kategorizacija naselja prema nadmorskoj visini

1.1.9 OBRAZOVANJE U OPŠTINI NOVO BRDO

Vaspitno obrazovni sistem u opštini Novo Brdo se odvija na nivoima: od onog predškolskog, do srednjeg obrazovanja na albanskom i srpskom jeziku.

Obrazovne institucije:

- *3 predškolska odeljenja sa 42 dece*
- *9 osnovnih škola sa 1340 učenika*
- *3 srednjih škola sa 358 učenika*

U ovim institucijama, u svim nivoima obrazovanja rade 183 radnika. U opštini Novo Brdo, u ovom momentu ne funkcioniše i nema nijedne obdanište. Međutim, aktivna su tri odeljenja za predškolsku decu, u okviru osnovnih škola. U njima rade tri vaspitača, dok je drugi deo osoblja organski deo škola gde pohađaju deca ovog uzrasta. Uprkos tome, razvojnim planom Direkcije za obrazovanje i kulturu ubuduće je predviđena izgradnja tri dečjih obdaništa, kako bi se izgradile sve alke odnosno karike vaspitanja i obrazovanja na nivou opštine.

Tab.1 Predškolska deca u Novo Brdo

Red broj	Ime škole	Lokacija	Broj učenika	Broj radnika
1.	“Asdreni”	Labljane	20	01
2.	“Minatori”	Novo Brdo	17	01
3.	“Nushi&Tefiku”	Pasjak	05	01
	Svega:		42	03

Izvori: Sektorijalni izveštaji

- Zakonska infrastruktura i odredbe se poštuju i sprovode u potpunosti.
- Broj i lokacija školskih objekata

U opštini Novo Brdo, postoje 12 matičnih škola i 12 fizičko isturenih odeljenja obaveznog srednjeg obrazovanja na albanskom i srpskom jeziku. Postoje i tri srednje škole. U ovoj kategoriji vaspitanja i obrazovanja je obuhvaćeno 1382 učenika od I-IX razreda i 358 učenika u srednjim školama (X-XIII razred). Sa njima rade 127 nastavnika i 65 administrativnih i tehničkih radnika.

1.1.9.1 Osnovno obrazovanje

U opštini Novo Brdo postoje 9 matičnih škola i 12 fizičko isturenih odeljenja osnovnog obaveznog obrazovanja na albanskom i srpskom jeziku. U ovim školama nastavu pohađaju 1340 učenika. U procesu obrazovanja rade 159 nastavnika i 9 službenika rukovodioca, kao i 45 radnika koji rade na održavanje. Celokupan broj zaposlenih, je 213. Sve škole su jednog datuma, skoro nove, ali se nastava odvija bez sredstava za konkretizaciju (nedostatak laboratorijske, informativne tehnologije itd.). Za sve ove investicije, na žalost, opština nema dovoljnih sredstava za pokrivanje ovih potreba. Crveni krst Španije, pomagao je na rehabilitaciju nekoliko škola, dok su druge škole dobijale male količine sredstava od strane raznih donatora i od ministarstva.

Tab.2 Osnovne škole u opštini

Br	Ime škole	Lokacija	Broj učenika	Broj radnika
1	“Minatori”	Novo Brdo	94	16 (4)
2	“Asdreni”	Labljane	239	15 (3)
3	“Nushi&Tefiku”	Pasjak	290	13 (3)
4	“D.Obradović”	Prekovce	75	13 (7)
5	“M.Popović”	Bostane	50	8 (5)
6	“Sveti Sava”	Jasenovik	55	5 (2)
7	“P.P. Njegoš”	Kusce	275	20 (5)
8	“Bora Stanković”	Koretište	234	16 (4)
9	“Sveti Sava”	Pralovo	28	2 (2)
Svega			1,340	143

Tabela 7. Broj osnovni škola, učenici i proporcija učenik/škola u obaveznom obrazovanju (razred 1-9) 2009/10

Broj škola	Broj učenika	Proporcija učenik/škola
A (9+12) isturenih odeljenja	1340	63.8

Tabela 8. Obrazovno osoblje u obaveznom obrazovanju prema poziciji (razred 1-9) 2009/10

Nastavnici		Administrativno osoblje		Pomoćno osoblje		Svega obrazovno osoblje	
Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
143	74.4	9	4.68	40	20.8	192	100

1.1.9.2 Srednje visoko obrazovanje

Srednje visoko obrazovanje, obuhvata tri ili četiri godine obrazovanja za učenike uzrasta od 15 do 18 godina. U opštini Novo Brdo postoje 3 srednje škole, od kojih 1 (jedna) na albanskom jeziku sa 57 učenika i 5 nastavnika, dok 2 škole na srpskom jeziku sa 303 učenika i 21 nastavnika. Ove škole u opštini Novo Brdo, su: Srednja Ekonomski Škola u Bostane, Srednja Ekonomski Škola u Koretište i Srednja Tehnička Škola u Kusce.

Tabela 9. Broj srednjih škola, učenici i proporcija učenik/škola u srednjem obrazovanju (razred X-XIII) 2010/11

Broj škola	Broj učenika	Proporcija učenik/škola
A (3)	360	120

Tabela 10. Nastavno osoblje u srednjem obrazovanju prema poziciji (razred X-XIII) 2010/11

Nastavnici		Administrativno osoblje		Pomoćno osoblje		Svega obrazovno osoblje	
Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
26	70.2	3	8.1	8	21.6	37	100

Tabela 4. Srednje škole u Novo Brdo

Red broj	Ime škole	Lokacija	Broj učenika	Broj radnika
1.	Srednja Ekonomski Škola	Bostane	57	10
2.	Srednja Ekonomski Škola	Koretište	127	10
3.	Srednja Tehnička Škola	Kusce	174	17

	Svega:		358	37
--	--------	--	-----	----

Univerzitet

U Novom Brdu, procesom decentralizacije obuhvaćen je i privatni koledž visokog obrazovanja (fama), ali do sada nemamo odgovarajućih podataka, imajući u vidu da je ovaj nivo obrazovanja u kompetenciji Ministarstva Obrazovanja i o tome nemamo izveštaj na nivou opštine.

Specijalne škole

U opštini Novo Brdo nema posebnih specijalnih škola, iako nemamo tačan broj za ovakav vid potreba. Učinili smo sve napore da, za učenike sa ograničenim fizičkim sposobnostima stvaramo infrastrukturu za mogućnost njihovog pristupa u školskim objektima.

Analfabetizam

Na osnovu podataka koje imamo, broj nepismenih u ovoj opštini je veoma nizak, uglavnom to su stara lica i jedan broj žena koja, pohađaju obuku i razne kurseve za podizanje kapaciteta. Preuzeti podaci iz osnovnih škola pokazuju da, nova generacija, odnosno svi mladi su završili osnovno obrazovanje.

Neformalno obrazovanje – obuka za nezaposlene

Uz pomoć NVO u opštini Novo Brdo su održana razna treniranja građana u raznim oblastima, kao što su:

- farme za krave,
- popravljanje električnih aparata
- metalostrugare
- ugostiteljstvo,
- građevinarstvo.

Ova treniranja su izvršena od strane NVO "European perspective", samo za srpsku zajednicu. Uz pomoć Ministarstva Poljoprivrede, izvršena neka treniranja za pripadnike svih zajednica koje žive u ovoj opštini, pomagajući im u rukovođenju raznih farmi kao i u isto vreme, obezbedilo i savetovanja za period od 1 godine. Takođe i od Regionalnog Centra za Zapošljavanje u Prištini su izvršena neka treniranja za tržište rada, kao što su..

- U 2005 izvršena je obuka za pekara za 4 žene i dva muškaraca;
- U 2006 su trenirana 6 muškaraca za administraciju, kompjutere i upravljanje biznisa;

-ILO je putem kompanija / biznisa treniralo 2 žene i 4 muškaraca za administraciju i računovodstvo.

1.1.9.3 Školski prostor u obrazovnim institucijama

Povećanje i poboljšanje školskog prostora u cilju postizanja evropskih standarda, kao i istraživanje postojećeg standarda, je stalni proces. Sektor obrazovanja u opštini Novo Brdo, obuhvata 24 školskih zgrada. Neke od ovi zgrada su oštećena zbog starosti, atmosferskih uslova ili i zbog nemara za njihovo održavanje, tako da jedan broj od 10 zgrada ima potrebu za ponovnu izgradnju, renoviranje, rehabilitaciju, instalaciju grejanja, instalaciju električne energije, uređenje vodovodne i kanalizacione mreže i održavanje objekata. Sektor za infrastrukturu je odgovoran za procenu potreba za školski prostor, planiranje, koordinaciju, inspekciju i realizaciju projekata u cilju poboljšanja školske infrastrukture. Prilikom planiranja i projektovanja školskih objekata, u prvom redu trebamo da imamo u obzir psihofizički razvoj dece. Genetsko nasleđe, društvena sredina i aktivnosti dece u tom uzrastu utiču na formiranje nihovog karaktera. Ovaj složeni proces zahteva adekvatno rešenje prostora, u funkcionalnom i formalnom smislu. Percepcija prostora kod dece je drugačija nego kod odraslih, prema tome ovo trebamo imati u vidu stalno.

Karta. Školski i sportski prostor st. 42 Karta 6 Školski i sportski prostor

Zdravstvo

Zdravstvena zaštita u opštini Novo Brdo, je organizovana preko glavnog centra porodične medicine (GCPM) u Novo Brdo, CPM u Prekovce, Labljane i Jasenovik. Zdravstvene usluge građanima pružaju jedan lekar specialista porodične medicine, jedan stomatolog, 8 tehničara medicine, jedan vozač, jedna kafekuvarica i četiri pomoćna radnika. Nacionalna struktura u zdravstvenoj oblasti je 61.1 % albanaca i 38.9 % srba.

Iz navedenih podataka saznajemo da, 16 zdravstvenih radnika, uglavno sa srednjom stručnom spremom, brinu se za zdravlje 3600 stanovnika (jedan zdravstveni radnik na 225 stanovnika). Trebamo napomenuti da ima potrebe za kadrove specialiste, kao što su: ginekolog, stomatolog itd.

Kultura

Što se tiče biblioteka u opštini, pre rata su postojale dve biblioteke dok sada funkcionišu 4. Dve u albanskim i dve u srpskim naseljima. Biblioteke rade u Novo Brdo, Labljane, Prekovce i Bostane sa fondom knjiga od: 9,019 na albanskom jeziku i 7,779 na srpskom jeziku kao i 151 na stranim jezicima. Korisnici bibliotekskih usluga su učenici osnovnih i srednjih škola, kao i studenti i građani raznih godina. U bibliotekama rade 4 radnika, od kojih su dve žene.

Kulturni i verski objekti

U opštini Novo Brdo, imamo značajan broj crkava (u ovim naseljima, odnosno selima: Bostane, Koretište, Stanišor, Kusce, Gornji Makreš i Draganac). Jedan značajan broj džamija u sledećim naseljima: u gradu Tvrđave, u Labljane, Donji Makreš i Stanišor. Kulturne domove ima u sledećim naseljima: Stara Kolonija, Bostane i biblioteka u selo Labljane

Kulturno nasledstvo i spomenici kulture

Spomenici kulture, čine veliko bogatstvo koje simbolizuje kulturni i socijalni život u opštini Novo Brdo, i kao vrednosti koje se mogu tretirati kao kulturna i turistička dimenzija:

Tvrđava

Katedrala

Crkva Svetе Marije

Crkva Sasa

Crkva Svetog Jovana

Džamija – koja je još uvek funkcionalna

Arheološki artefakti

Turba u delu ispod Tvrđave

Tursko groblje u Novo Brdo

Izvor u selo Vlasce

Na teritoriji opštine Novo Brdo, objekti kulturne vrednosti, osim ovih što smo napomenuli, su i:

Pravoslavna crkva u selo Bostane, koja datira još od XVIII veka

Groblje u selo Boljevce

Lokalitet Gumnište

Izvor (vodotok) manastira u Klokoč

Turba u Buče

Lokalitet "Okrug Nikše "

Omladina i Sport

Što se tiče sportskih aktivnosti u opštini Novo Brdo, postoji samo jedan sportski klub u futsalu. Međutim, sportske manifestacije se organizuju u školama na časovima fizičkog vaspitanja i u drugim manifestacijama, kao što je organizovanje raznih sportskih turnira na

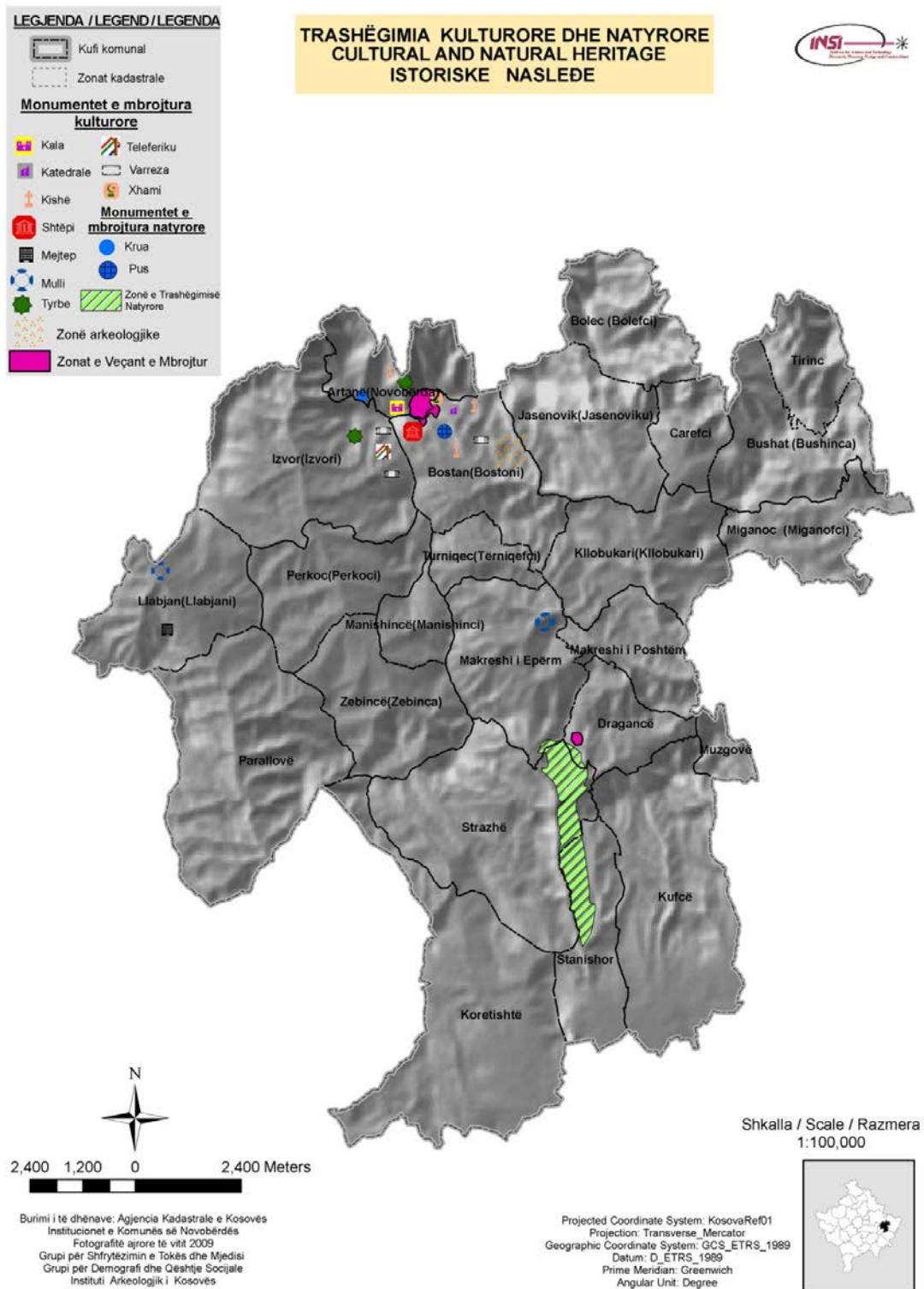
dobrovoljnoj osnovi od strane mladih. Ima veliki broj mladih koji su zainteresovani da se bave ovim aktivnostima, ali zbog nedostatka sredstava opština ne može da im pomogne i na ovaj način se završava svaka inicijativa koja dolazi od strane omladine. Zbog nedostatka sportskih omladinskih aktivnosti, gube svi kako opština tako i društvo u celini, tako da u narednom periodu treba da se razmišlja za sve ovo kako bi se iznašla mogućnost dodele nekog fonda posebno za formiranje nekog sportskog kluba na teritoriji opštine Novo Brdo.

Mediji

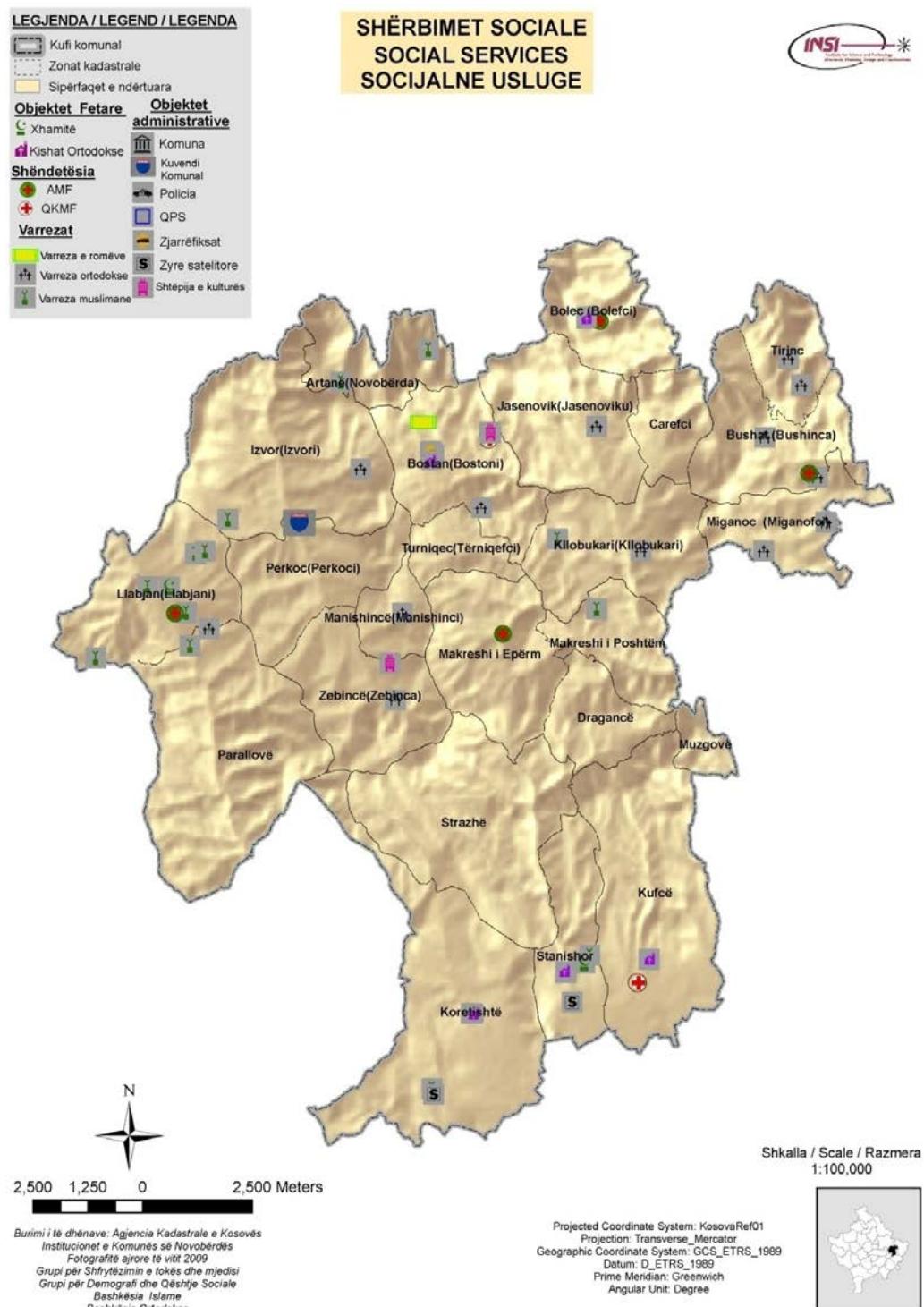
U opštini Novo Brdo, deluje samo jedna privatna lokalna televizija koja je otvorena pre nekoliko godina i koja radi u selo Koretiše – naselje Pasjak. Nacionalni mediji koji se emitiraju na teritoriji Republike Kosova, nemaju dobar pristup u ovoj opštini.

Nevladine organizacije

Na teritoriji opštine, deluju nekoliko registrovanih lokalnih NVO. Jedna od njih se bavi humanitarnim radom "Udruženje Majka Tereza" (MTS) poznata na celoj teritoriji Kosova, a druge su iz ovih prostora: NVO "Iliria ", NVO "Sloboda ", NVO "Bleta "koja se bavi ravnopravnošću između polova i unapređenjem uloge žena u društvo. Ove organizacije su uspešno realizovale nekoliko projekata sa malim budžetom i uz uključivanje velikog broja aktivista. Takođe, u 2004 se formirala lokalno NVO "Youth Voice" (Glas omladine), koja je imala višeetnički sastav. Sada, u opštini deluje NVO "Rrjeti Rinor" (Omladinska mreža), koja takođe ima više etnički sastav. Od stranih NVO koje deluju u ovoj opštini, su: CARE, IOM, LOGOSI, kao i Američka Agencija Za Međunarodni Razvoj (USAID). Sedište ovih organizacija je u Prištini i u Gnjilane.

Karta. Nasledstvo Novog Brda

Karta. Socijalne usluge

1.2 ŽIVOTNA SREDINA I KORIŠĆENJE ZEMLJE

1.2.1 Flora i fauna

Opština Novo Brdo je bogato florom i faunom. Takođe, ona je bogata i sa listopadnim i listonošnjim šumama. Šume su podjeljene prema poziciji nadmorske visine.

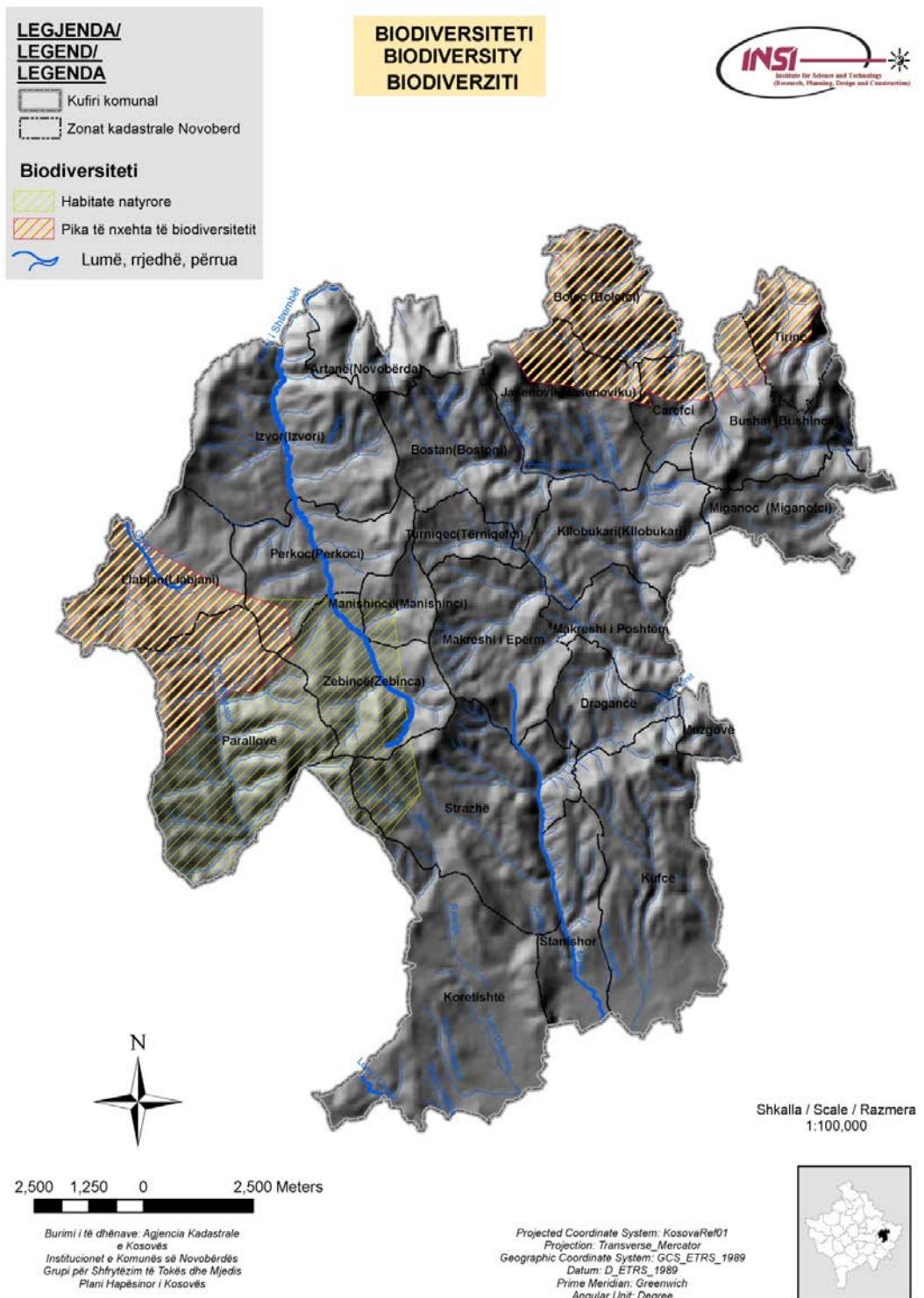
Pojas šuma pod bukvom belom topolom (najniži pojas),

Pojas šuma pod bukvom (carpinus betulus) cerom i jasenom,

pojas šuma pod brdskim hrastom

Pojas šuma pod šumskim hrastom (najviši pojas)

Takođe, možemo napomenuti jestiva gljiva, smrek, lekovito bile, šumske plodove itd. Konfiguracija terena, zelenilo i šumski potoci omogućavaju život raznih divljih životinja u šumama i poljima ove opštine. U današnjim danima u opštini Novo Brdo, postoje sledeće vrste divljih životinja, a kao najkarakterističnije su sledeće: divlja svinja, jelen, vuk, lisica, zec, jazavac, veverica itd. A od ptica, su: jarebice, pupavac, divlji golub, soko, crni gavran i jastreb.

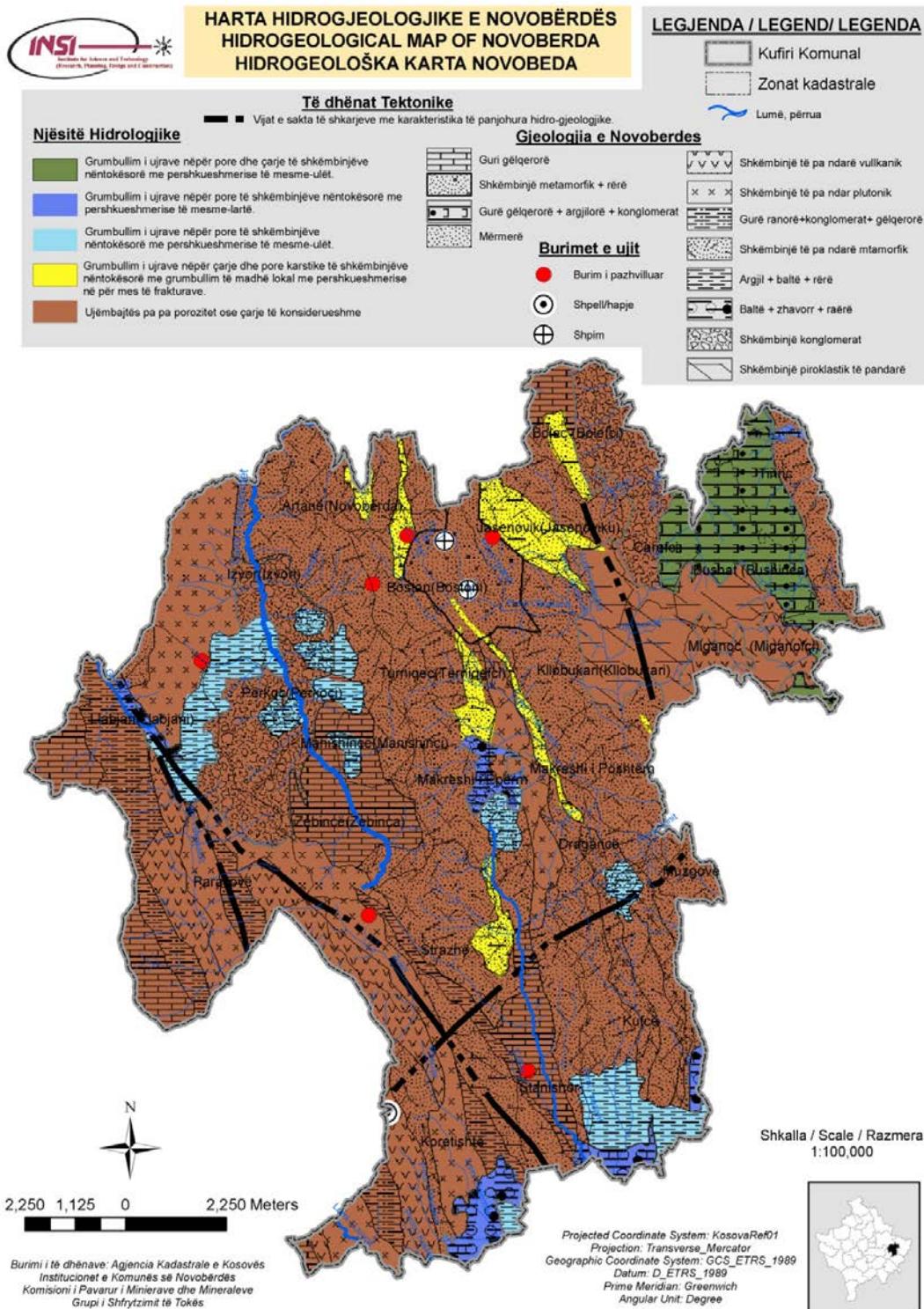
Karta. Biodiverzitet

1.2.2 Voda

Ovu opštinu karakterišu reke sa malim kapacitetom vode, što znači da opština ima nedostatak vodnih resursa. U ovom momentu, postoji veliki broj izvora kojima se rešavaju potrebe za snabdevanje naselja u okolini. Najinteresantniji tok u smislu hidroprivrede, je takozvana "Kriva Reka" i da mogućnost za njenu akumulaciju postoji na granici, ali van teritorije opštine.

Takođe, postoje još dve druge reke, kao reka Stanišora, koji prolazi kroz ovo selo i kroz grad Gnjilane, međutim njen kapacitet nije dovoljan i teško se može planirati nešto u pravcu njenog korišćenja. Vala istaći da, i u vezi sa rekom Bostana ne možemo da predvidimo nešto značajno, imajući u vidu da ova reka njenim vodotokom, snabdeva jezero u Priljepnici iz kojeg se snabdeva opština Gnjilane (odnosno, sam grad).

Novo Brdo ima mnogo problema u snabdevanju sa pijačom vodom, pošto najveći deo teritorije opštine pripada brdsko planinskom regionu i vrlo je teško snabdevanje sa vodom. I ranije izgrađeni sistemi, skoro svi, su sa sistemom pumpi. Zatim, trebamo imati u obzir i rudnik koji onemogućava iznalaženje odnosno otkrivanje vode jer, preko njegovih koridora, odnosno hodnika izvukao vodu u dubini zemlje.

Karta. Hidrološka karta opštine Novo Brdo

U površinskim vodama, spadaju:

- *Kriva Reka*
- *Reka Bostana*
- *Reka Stanišora*
- *Potok Straže*
- *Potok Labljana*

Površinske vode Novog Brda, se dele na reke koje dostižu dužinu do **16.000 metara**, i potoke do **20.000 metara**.

1.6.7.1 Režim voda

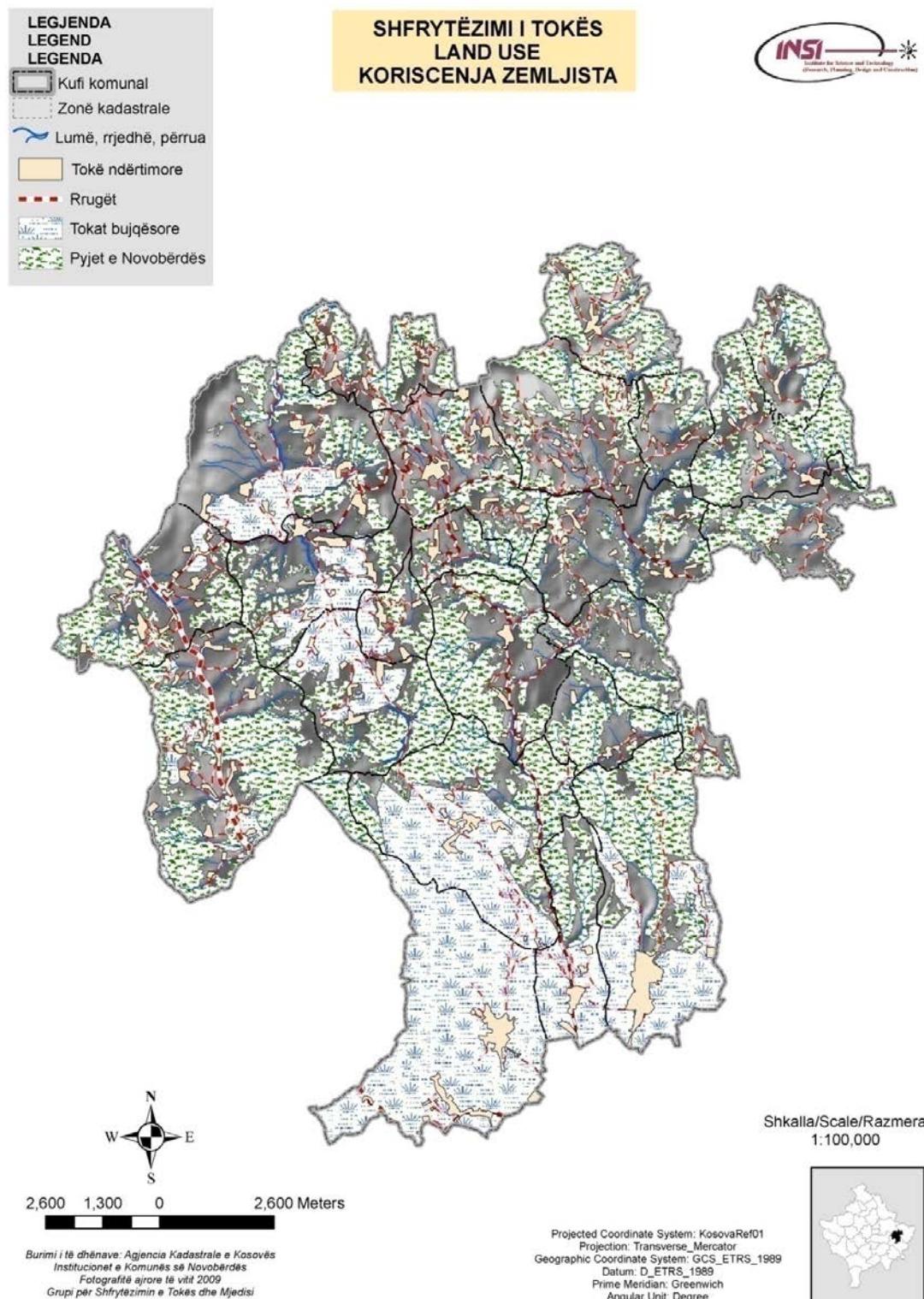
Gledajući u celini, stanje uređivanja vodotokova i zaštita od poplava na teritoriji opštine Novo Brdo, je nepovoljna. Iako u prethodnom periodu su urađeni neki radovi za uređenje mnogih vodo tokova, ponovo u nekoliko navrata smo imali poplave raznih intenziteta, koje su nanele značajne štete domaćinstvima i mnogim privrednim granama. Ovo stanje je posledica, pre svega činjenice da tokom aktivnosti za uređivanjem vodo tokova i zaštite od poplava, više je bilo radova parcijalnog karaktera. Međutim, intenzitet realizacije ovih radova još uvek je nepovoljan. Situaciju najviše otežava slabo održavanje i nedovoljna kontrola zaštitnih objekata pored reka, nedovoljan istraživački i studiozni rad. Reka i potoci u Novo Brdo, nisu uređeni da mogu prihvati u celini maksimalni nivo voda i kao posledica, dešavaju se poplave velikih razmera. Na osnovu sistematizovanih podataka (master plan iz 1983 god.), dužina reke i potoka koji mogu da prouzrokuju poplave je 37.652 km. Od toga, do sada je regulisano, odnosno uređeno samo oko 8 km. ili oko 20 %.

1.6.7.2 Zagadenje voda

Tok crnih voda na celoj teritoriji opštine, je veliki problem. Samo 35 % stanovnika, se računa da su povezani u kanalizacionoj mreži, a njihov tok je povezan ili ide u rekama i potocima bez prethodnog tretiranja, dok kanalizacione mreže izgrađene nakon rata u nekim selima, teču na otvorenom ambijentu i tretiraju se u septičkim jamama.

1.2.3 ZEMLJA

U celini, oko 60 % stanovništva Novog Brda se bavi poljoprivredom i prilično veliki broj stanovnika živi u migraciju, gde stvara dovoljan prihod za nekoliko porodica. Plodno zemljište se nalazi pored reka i potoka i uglavnom se koristi za poljoprivredu, sa trendom povećanja pretvaranja plodnog zemljišta na građevinsko zemljište i u nezasejanim površinama. U ovom aspektu, nedostaju odgovarajuća istraživanja o kvalitetu i korišćenju ovih površina.

Karta. Korišćenje zemlje

Od celokupne površine zemlje, kao što se vidi iz tabele i grafikona, najveći deo zemlje zauzimaju šume, dok se drugi deo koristi za poljoprivredne i druge svrhe.

Tab. 12 Korišćenje zemlje (ha) Graf. 5 Korišćenje zemlje (ha)

1	Fabrike (sa površinama)	3.4
2	Površine kuća	34.5
3	Dvorišta	115
4	Magistralni putevi	10.71
5	Regionalni putevi	19.86
6	Lokalni asf. putevi	19.48
7	Lokalni ne asf. putevi	80.95
8	Pov. reka	6.4
9	Pov. potoka	9
10	Kamenolomi	6.49
11	Sportski tereni	2.6
12	Groblja	9.83
13	Džamije	1.1
14	Crkve	1.5
15	Škole	11.9
16	Zaštićene zone (ŠNJ)	145
17	Zaštićene zone (šuma)	33
18	Provalije	6.37
19	Trgovi (Pijace)	2.8
20	Kamenjare	34.5
21	Vodenice	1.5
22	Voćnjaci	10.21
23	Livade	46.60
24	Pašnjaci	23.49
25	Građevinsko zemljište	2941
26	Šume	9122.6

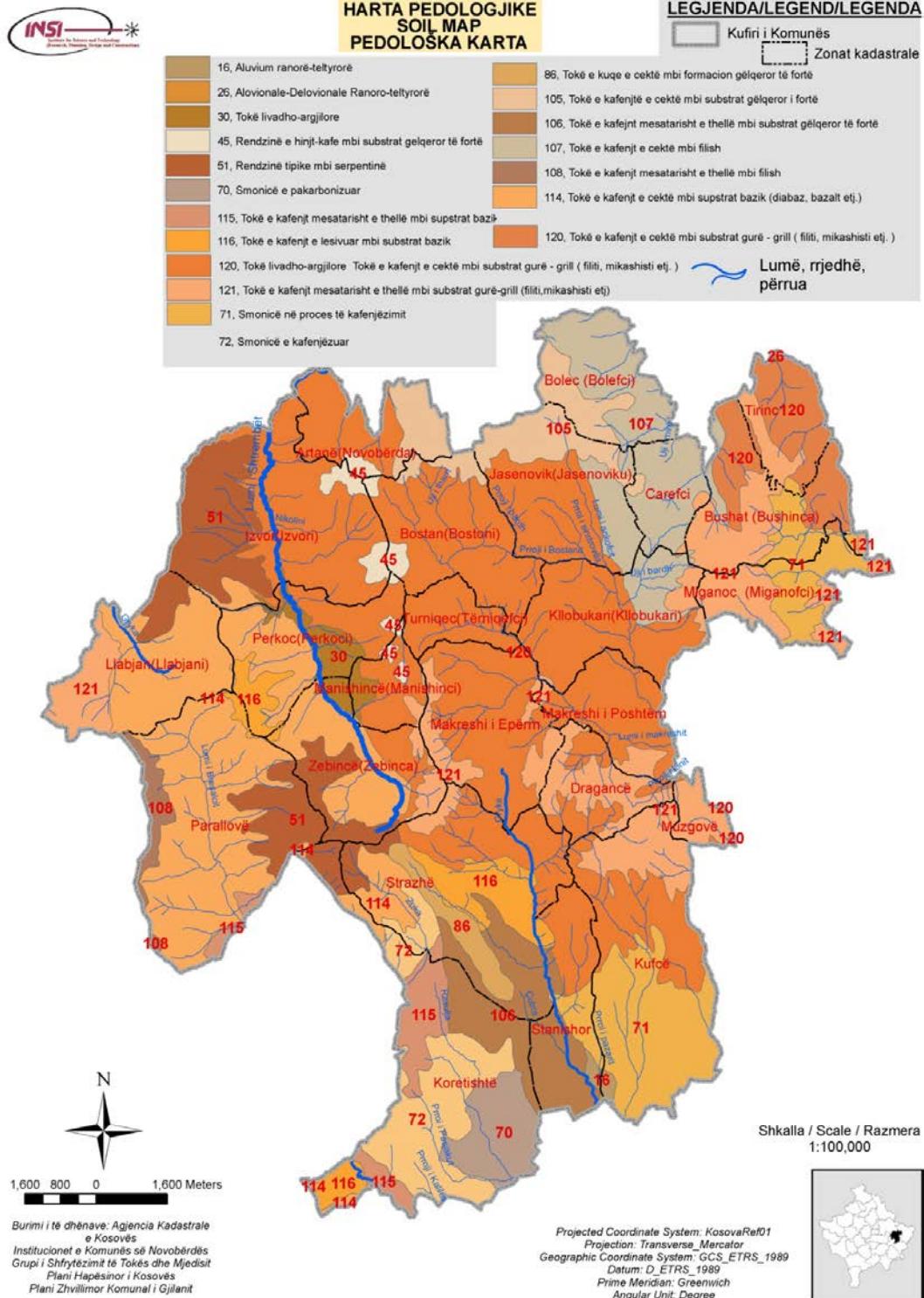
1.2.3.1 Utvrđivanje klasa boniteta

Klasifikacija klasa boniteta za zemlju u opštinu Novo Brdo, je izvršena po uputstvima FAO (1976, 2007) i predloženim kriterijumima na osnovu istraživanja izvršenim u opštini Klin (Zogaj, 2010).

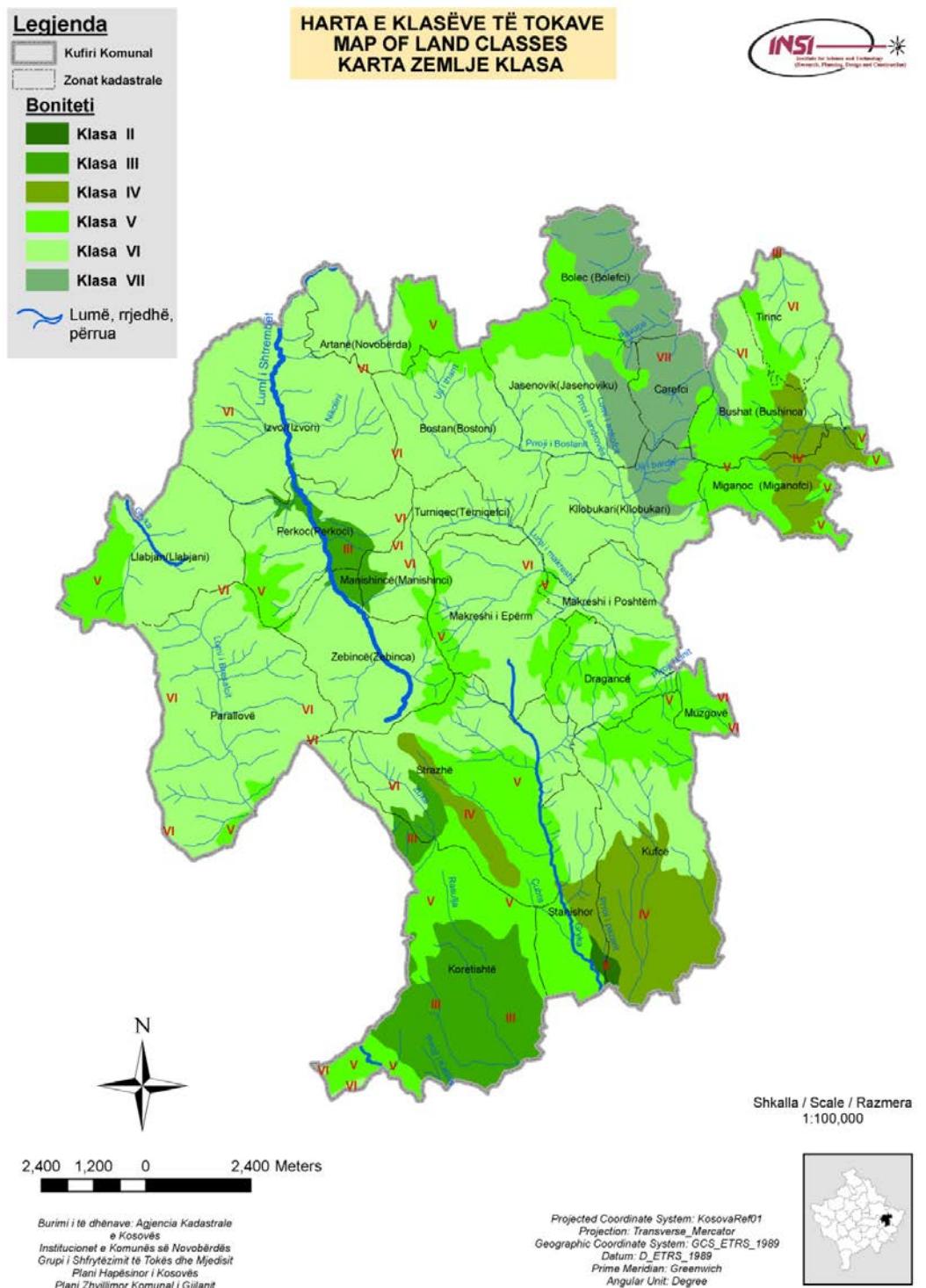
Tabela 13. Utvrđivanje klasa boniteta zemlje u opštini Novo Brdo

Pedologija	Klasa bonitet	
16	Peskovito – telturo aluvium	II
17	Aluvium teltur	II
30	Livadsko – glinena zemlja	III
34	Aglejano – mineralno – močfarna zemlja	III
44	Tipična rodezina na tvrdom krečnom substratu	VI
45	Sivo – kafena rodezina na tvrdom krečnom substratu	VI
54	Sivo – kafena rodezina na fliš	VI
57	Tipičan ranker na bazičnim stenama (gabro, diabaz, bazalt)	VI
58	Sivo – kafeni ranker na bazičnim stenama (gabro, diabaz, bazalt)	VI
65	Tipičan ranker na acidnim stenama (kvarc, konglomerat itd.)	VII
70	Nekarbonizovana smonica	III
71	Smonica u procesu kafenizacije	IV
72	Kafenizovana smonica	III
74	Smonica lesirana (nadrljana) pseudoglejom	IV
77	Erodirana smonica	IV
80	Žuto kafena humusna zemlja na jezerskoj glini	IV
90	Crvenkasto – kafena peskovita teltura na crvenkastim sedimentima	V
92	Crvenkasto – kafena telturozna zemlja na crvenkastim sedimentima	VI
94	Crvenkasto – kafena zemlja (lesirana) nadrljana na crvenkastim sedimentima	V
102	Kafena zemlja nadrljana na jezersku glinu	V
105	Kafena – plitka zemlja na tvrdom krečnom substratu	V
107	Kafena – plitka zemlja na flišu	VII
108	Kafena zemlja srednje duboka na flišu	VI
111	Kafena zemlja plitka na šljunku	VI
112	Kafena zemlja srednje duboka na šljunku	V
114	Kafena zemlja plitka na bazičnom substratu (diabaz, bazalt itd.)	VI
115	Kafena zemlja srednje duboka na bazičnom substratu (diabaz, bazalt)	V
120	Kafena zemlja plitka na kamenom substratu – gril (filit, mikašist itd.)	VI

121	Kafena zemlja srednje duboka na substratu kamen – gril (filit, mikašist itd.) V	
126	Kafena zemlja plitka na stenskom substratu sa neutralnom reakcijom (andezit itd.) VII	
134	Podoličko pseudoglej zemlja	V
143	Solonec	VII
150	Stene	VIII

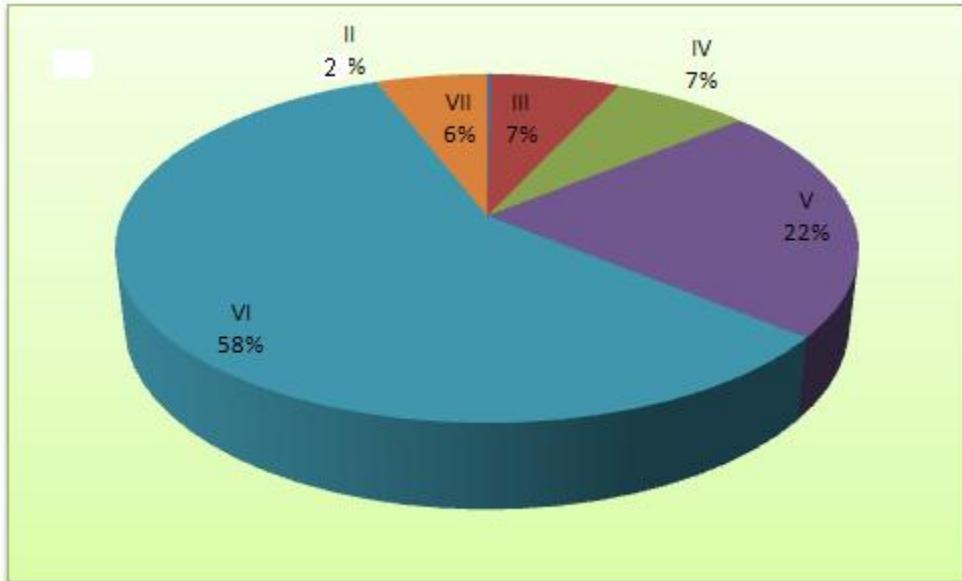

Karta. 9 Pedologjia

Karta. 10. Podela zemlje prema bonitetu u procentima (%) i hektarima (ha) u opštini Novo Brdo prema uputstvima FAO (1976, 2007)

U grafikonu 7 je data skala boniteta zemlje u opštini Novo Brdo, površine u hektarima i u procentima. Klasa (II) 2%, klasa (III) 7%, klasa (IV) 7%, klasa (V) 22%, klasa (VI) 58%, klasa (VII) 6%.

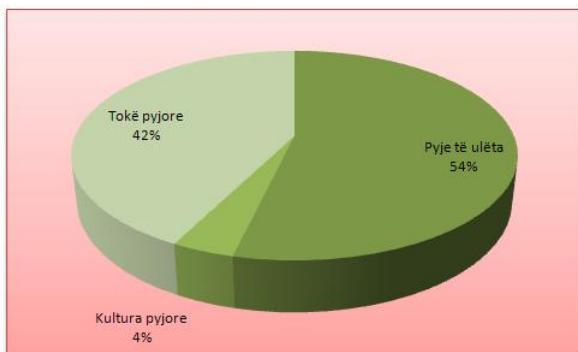

Grafiku 7. podjela zemlje prema bonitetu u procentima (%) i hektarima (ha) u opštini Novo Brdo prema uputstvima FAO (1976, 2007)

1.2.4.0 ŠUME

Celokupna površina šuma u ovoj opštini, je sledeća:

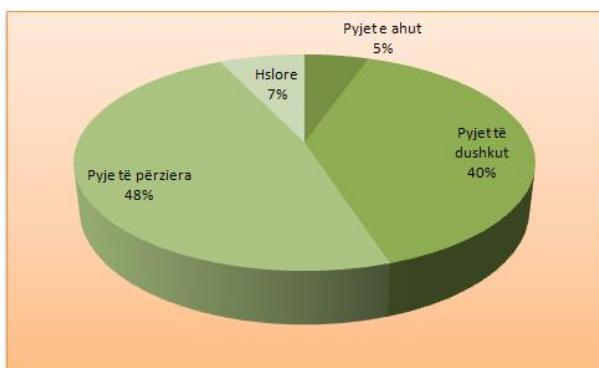
- **4670.62.99 ha su niske šume**
- **335 ha su šumske kulture**
- **3692.60 ha je šumska zemlja**

Graf.9. Površine u (ha) prema visini šuma

Međutim, ako se posmatra sastav šuma prema vrstama, opština Novo Brdo ima oko:

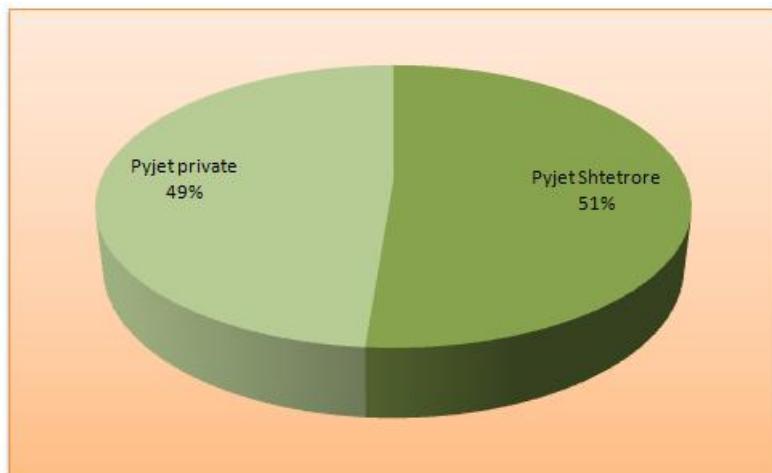
- **251 ha bukova šuma**
- **1850 ha hrastova šuma**
- **2234.62.99 ha su mešovita šuma**
- **335 ha su četinari**

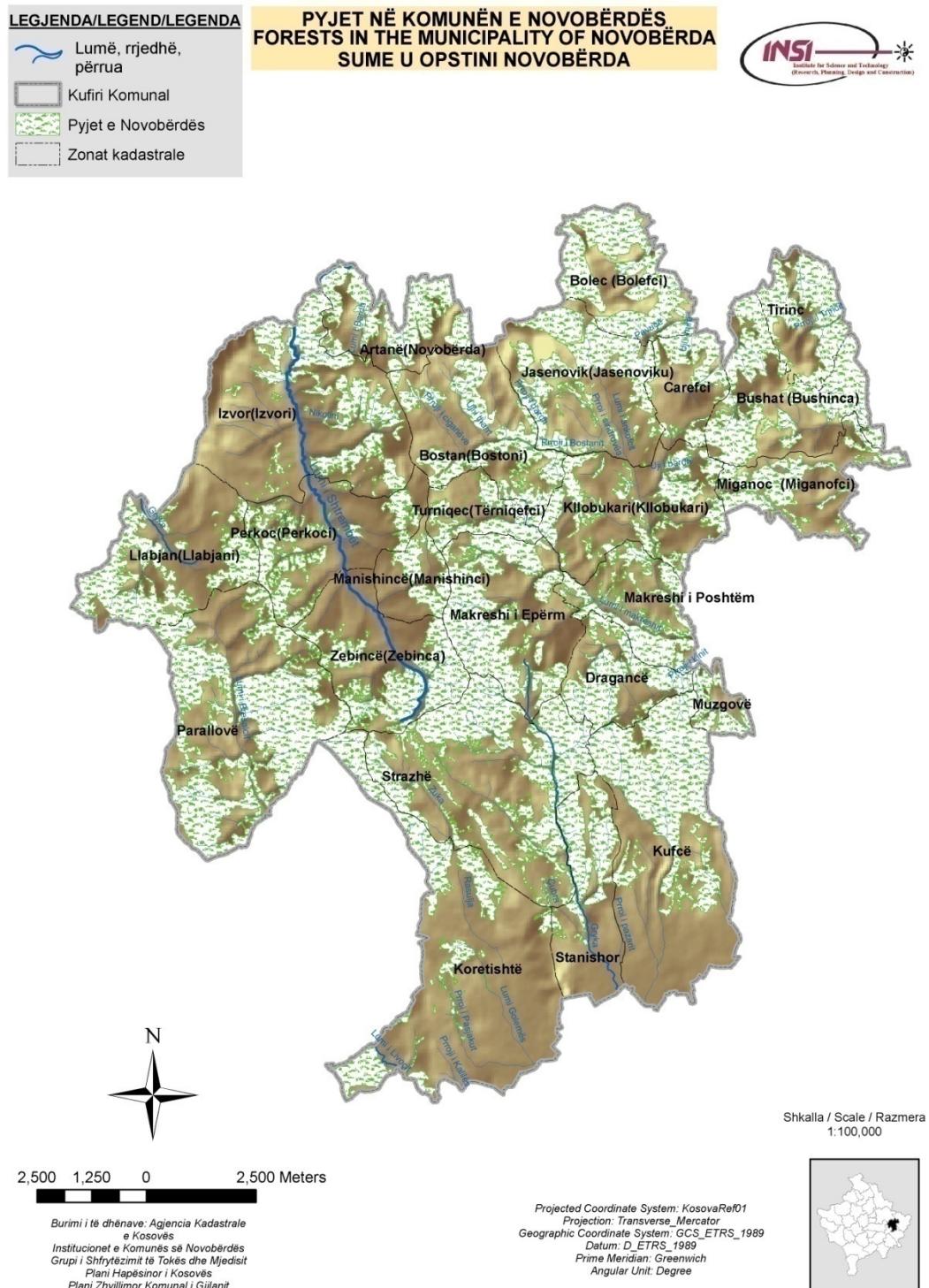
Graf. 10. Površine u ha prema biljnim vrstama

Svega, šume u opštini Novo Brdo, su:

- **9112.60.09 ha šume**
- **4670.62.99 ha državne šume**
- **4441.98.55 ha privatne šume**

Graf. 11. Površine u ha prema vlasništvu

Karta. 12 Rasprostranjenost šuma u opštini Novo Brdo

KLIMATSKI USLOVI, KLIMATSKA VALORIZACIJA, KARAKTERISTIKE

Na teritoriji opština Novo Brdo, vlada tipična kontinentalna klima. Međutim, zbog nadmorske visine u pojedinim delovima opštine klima je planinska. Redovan tok termičkog režima, ne zavisi od nadmorske visine, tako da su temperature minimalne u januaru, i maksimalne u julu i avgustu. Prosečne godišnje padavine, dostižu (909,8 mm), prema merenjima u zoni Pomoravlja, u 2002, i 539.7 mm, u 2008 godini prema merenjima Hidrometeorološkog Instituta Kosova. Broj kišnih dana (dana sa padavinama), ne zavisi samo od nadmorske visine, nego i od položaja i ekspozicije terena, ali količina padavina se povećava uz povećanje nadmorske visine. Može se reći da na teritoriji opštine, vetrovi duvaju mnogo. Najviše, duvaju vetrovi sa severozapada, ali najači su vetrovi sa jugoistoka. Padavine snega u ovim predelima, mogu da se zadrže od oktobra do maja, dok je od jula

2002	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	God.p
Max T.	1.3	10.2	13.2	15.0	21.5	25.6	27.4	24.8	20.5	16.4	11.6	3.6	15.9
Min T.	-6.1	-2.1	3.1	4.4	10.2	12.7	15.3	13.7	9.6	5.7	2.2	0.4	5.6
Mes T.	-3.6	4.5	8.0	10.0	16.0	19.4	23.5	19.6	14.5	10.9	5.6	1.4	10.9
Vlaž %	87	79	74	78	78	73	68	80	85	83	84	91	80
Pritisak	954. 1	949. 6	938. 4	942. 6	948. 5	950. 1	948. 4	948. 2	948. 6	948. 6	948. 7	948. 6	947.9
vetar/m s	1.0	1.5	2.5	2.7	1.9	2.4	2.2	1.9	1.8	1.8	2.2	2.6	2.0

do septembra, vreme vedro, odnosno bistro.

Padavine	31.6	38.1	55.7	56.0	93.9	23.3	85.4	113.3	94.6	170.0	32.1	115.8	909.8
----------	------	------	------	------	------	------	------	-------	------	-------	------	-------	-------

Tab. Prosečne vrednosti padavina, temperature, vlažnosti, atmosferskog pritiska, vetra u m/s u opštini Novo Brdo u 2002 godini.

U šumskim predelima Novog Brda, gde su nadmorske visine preko 1050 metara, temperature su niže i vegetativni period je kasniji. Klima u opštini Novo Brdo je promenljiva u raznim delovima teritorije. Na južno zapadnim delovima na severnoj ekspoziciji Novog Brda, imamo niže temperature (za 0.5 °C), manje padavine, dok na severoistočnom delu gde se prostire deo pored grada Gnjilane, klimatski parametri su promenljivi na visokim temperaturama.

Tab. 15. Prosečne vrednosti padavina, temperature, vlažnosti, atmosferskog pritiska, vetra u m/s u opštini Novo Brdo u 2008 godini.

2008	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	god. p
Max T.	3.3	9.0	13.0	16.9	22.0	26.3	28.0	29.3	20.3	18.0	11.3	6.1	16.9 5
Min T.	-3.0	-1.9	1.0	5.3	7.0	11.1	12.2	13.1	8.3	4.1	2.2	-2.3	4.75
Mes T.	0.3	3.5	7.0	11.1	14.0	18.7	20.1	21.2	14.3	11.0 5	6.75	1.9	10.82
Vlaž%.	86	78	72	67	70	73	66	59	73	80	82	82	74
At. pritisak	950.	953.	938.	947.	946.	946.	946.	942.	946.	950.	947.	947.	946.8
Vetar/m s.	7	6	2	6	0	6	0	2	5	3	1	3	
Padavin e	13.5	21.7	88.8	25.2	46.5	60.8	43.1	43.4	50.4	51.5	55.7	94.8	539. 7

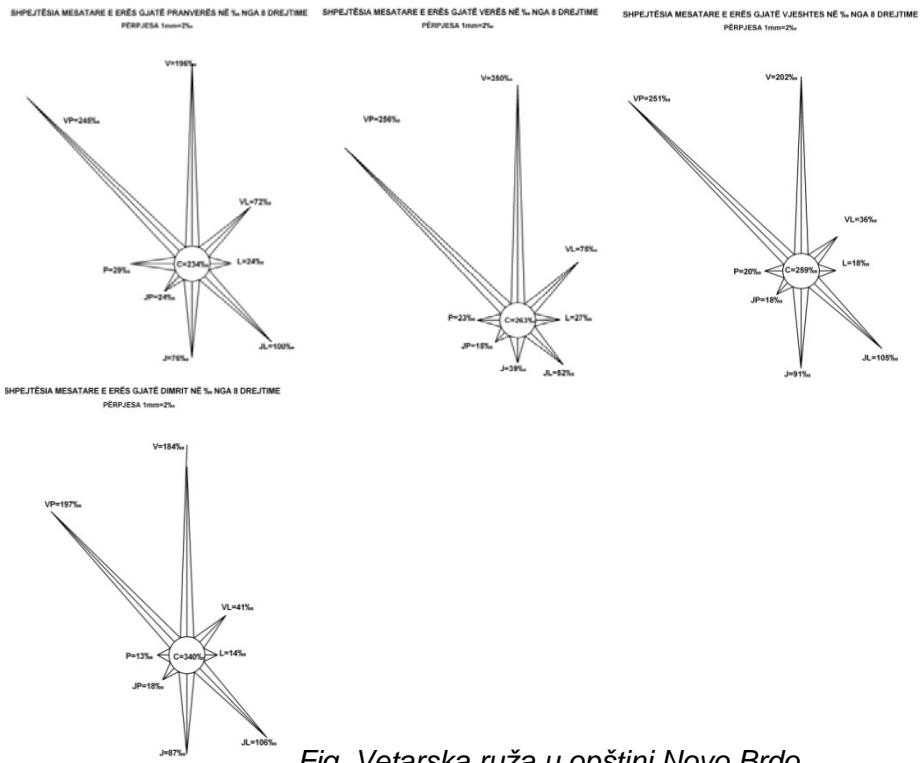
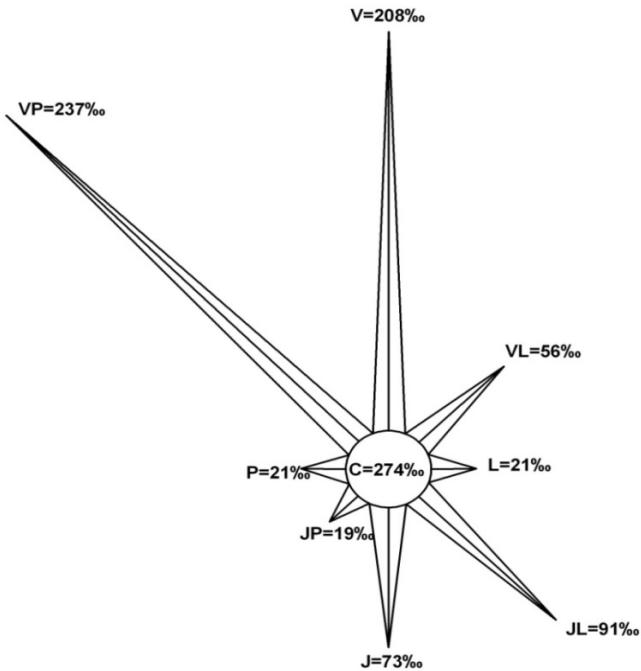
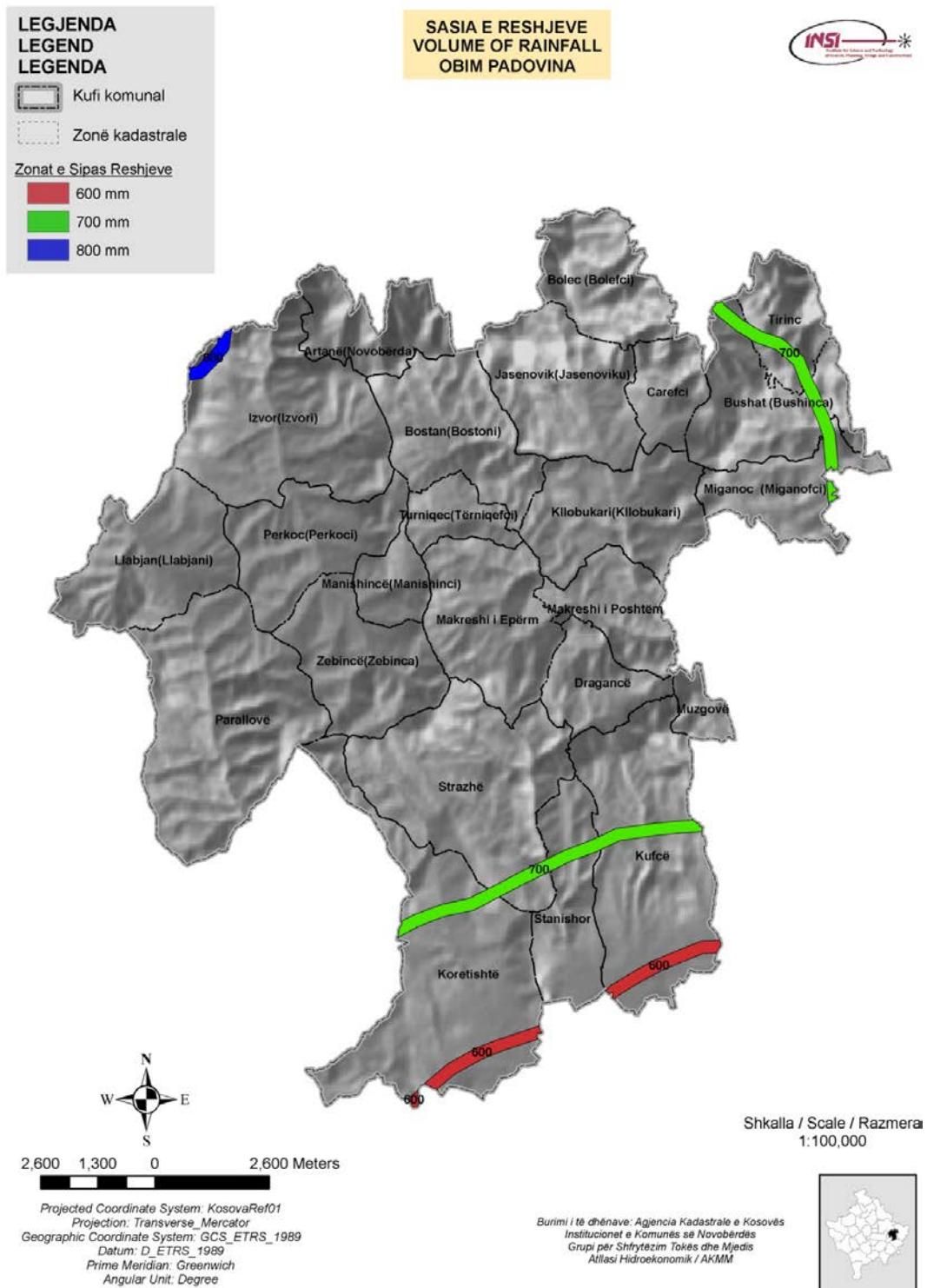

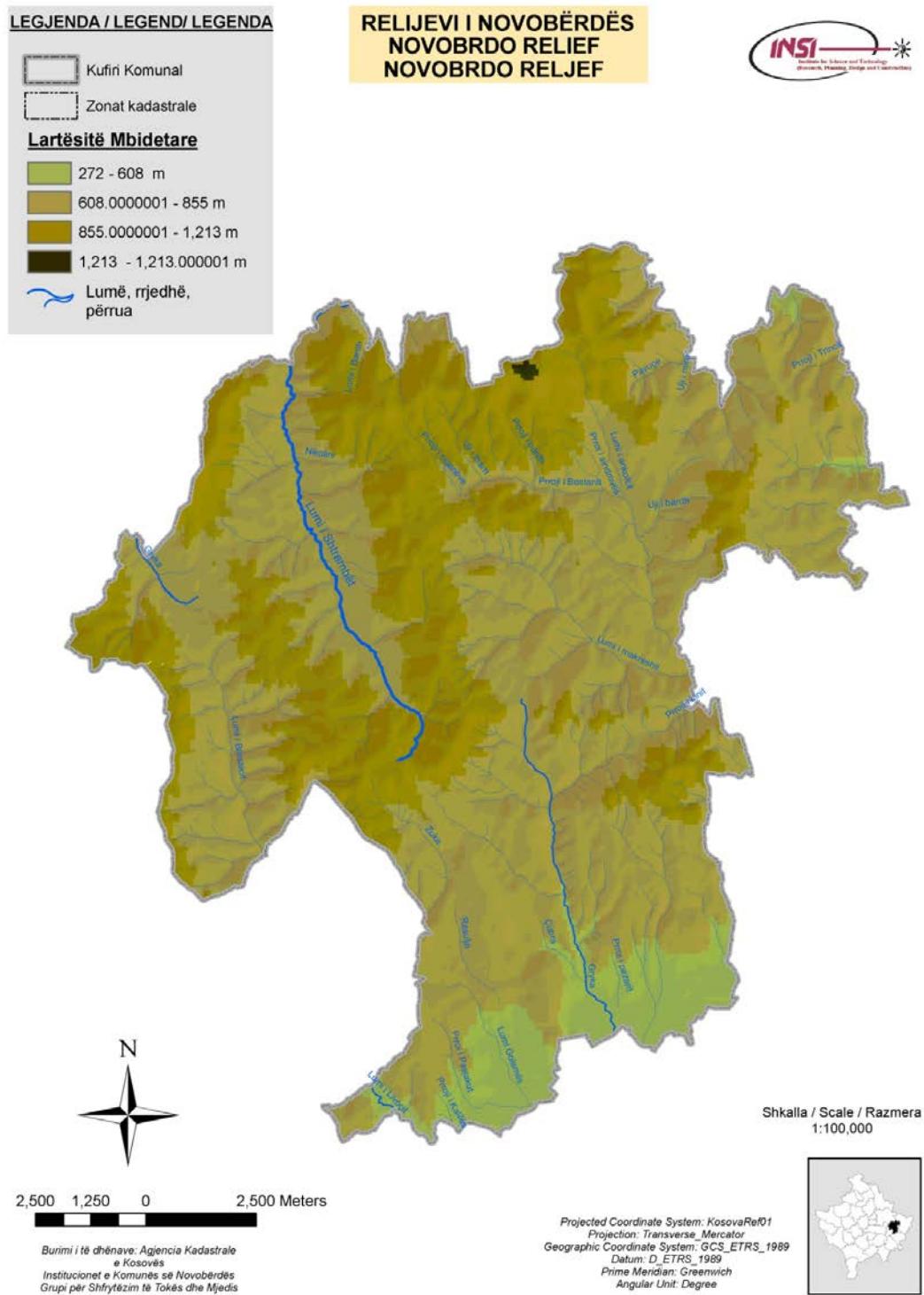
Fig. Vetarska ruža u opštini Novo Brdo

SHPEJTËSIA MESATARE E ERËS NË % NGA 8 DREJTIME
PËRPJESA 1mm=2%

Karta. Iznos padavina

Karta. Reljef opštine Novo Brdo

1.2.5 PODZEMNA BOGATSTVA

KRATAK OSVRT NA ISTORIJI STAROG GRADA ARTANE, MINERALNIH RADOVA I GEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA

Istorijska Novog Brda (Artane) i celog ovog kraja, je povezana sa mineralnim bogatstvima koje ima podzemlje ovog kraja, kao i sa geološko – mineralnim istraživanjima za korišćenje ovih bogatstava. Geološka istraživanja i mineralni radovi za korišćenje zlata i srebra, a kasnije i olova i cinka u regionu opštine Novo Brdo, imaju dugu i bujnu istoriju. Oko istorije Novog Brda kao starog grada, treba još mnogo toga učiniti jer do sada nisu izvršena ozbiljna istraživanja. Jedna velika činjenica se ne može negirati a ni kontestovati: radovi, odnosno prvi počeci geologije i rudarstva za balkanski region i šire, imaju osnovu u ovim krajevima i da je Novo Brdo, bilo "busola" širenja evropske civilizacije i razvoja. I dan danas Novo Brdo, sa aspekta mineralnog sadržaja, je postavljena trpeza sa svim dobrima koja samo priroda može da nam pruža.

Stara istorija Novog Brda, može se dešifrovati na osnovu neizbrisani tragova nad i pod zemljom, a koji tragovi dokumentuju za veliko iskorišćavanje mineralnih bogatstava ovog kraja i za jednu staru civilizaciju. Na osnovu ovih podataka kao i prema podacima novog vremena, celo istorijsko putanje i mineralna aktivnost ovog kraja se mogu podeliti na pojedinačne periode, koji drže pečat starih vladara i mladih okupatora. Ovi periodi su:

- *Iliro rimske period,*
- *Srednjovekovni period (vreme slavenskih i turskih osvajanja),*
- *Period ponovnog slavenskog usvajanja (od 1920 do 1999 godine),*
- *Novi period koji počinje nakon 1999 godine*

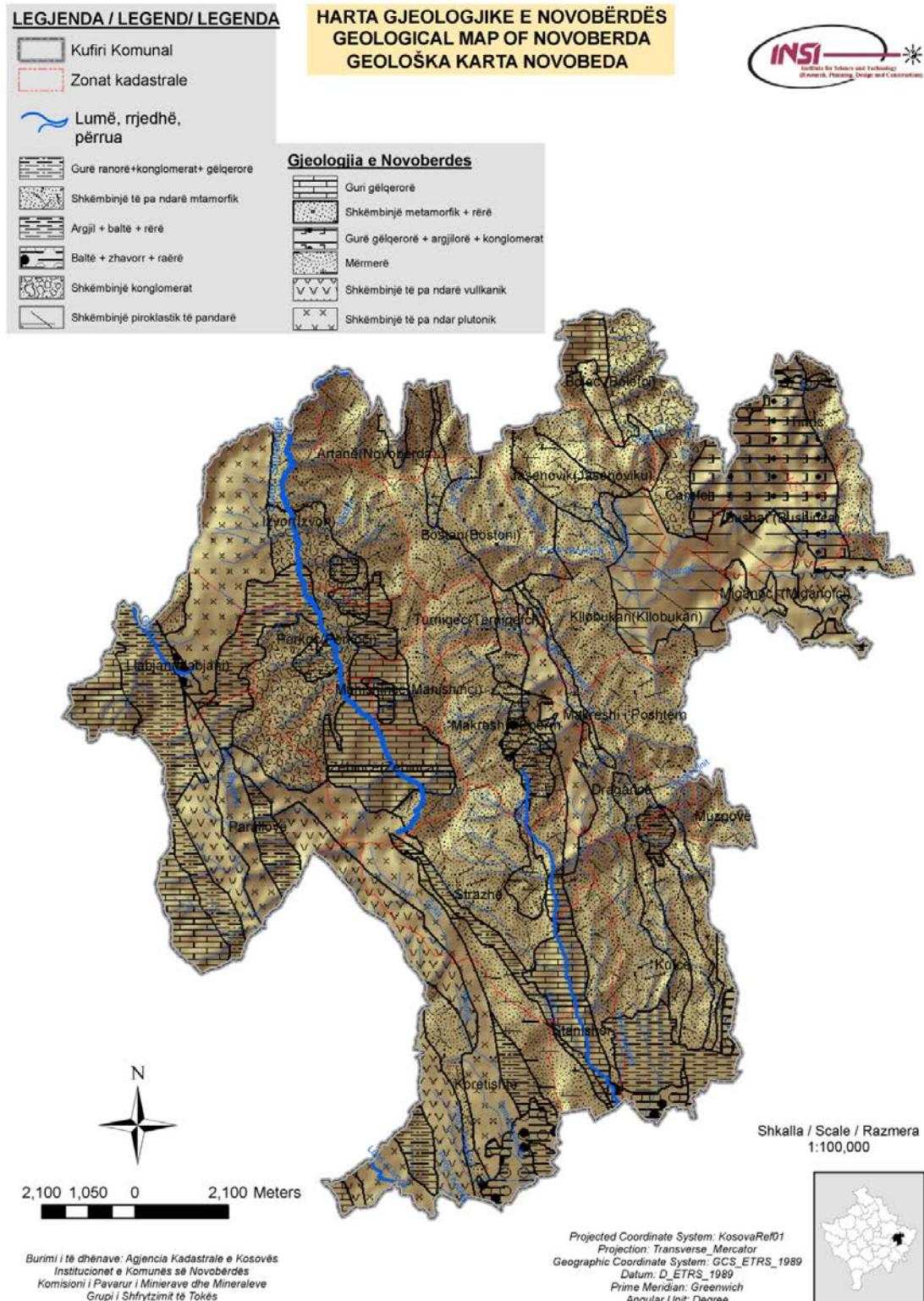
Novobrdsko podzemlje sa okolinom, čuva u tišini i ljubomorno, velike imovine vrednjih minerala i veliko blago istorije evropskog čovećanstva, koji će se jednog dana otkrivati i rasvetljavati rešenje mnogih problema i dilema stvorenih od pseudonauke. Arheološka iskopavanja, kao i mnoga dokumenta i istorijski izvori potvrđuju da su, stari stanovnici Novog Brda bili savršeni majstori u korišćenju, topljenju i preradi zlata i srebra. U preradi i iskorišćavanju minerala zlata, posebno su bila istaknuta ilirska plemena, koja su živela na Kosovskim krajevima, posebno pored grada Damastiona, koji se smatra da je Novo Brdo, ili današnje Janjevo. Stari tragovi mineralne aktivnosti, su otkriveni i u dubinama rudnika Novo Brdo i to u kvoti 560m. (u horizontu-VIII vek), ili u dubini od 460 m. Ovo su dokazi o Novom Brdu, kao o velikom gradu, kao gradu rudarstva, trgovine i o galerijama mineralnih radova, ostaci topljenja od prerade rude, kovači novca, ruševine tvrđave, mnogih legendi oko ovog kraja itd. Svi ovi dokazi, nemaju ništa zajedničko sa plemenima došlih sa Karpata i koja se pojavljuju veoma kasno u istoriji Balkana. Mesto koje se danas zove Kolonija, nekada je bilo naseljeno od ilirskog plemena-dardana.

Novo Brdo u toku svoje istorije, imalo je razna imena, ali se jedna stvar zna da je prema dragocenim metalima (srebro i zlato), dobilo prvo ime kao Arđentina, Artana. Na latinskom jeziku se pominje pod imenom Novus Mons, a na italijanskom jeziku se pominje kao

Novomonte, dok su je sasi nazvali Nyeuberghe. Artana po imenu Novo Brdo, se pominje kasno, odnosno od 1325 god.(prema historijanu S.Riza). Turci su je nazvali kao "majka svih gradova", a poznati turski putopisac Čelebija, ga je nazvao "srebrni grad", u stvari "zlatni grad".

Pjeter Bogdani (veliki albanski znalac) u svojim zabeleškama iz 1685 god. piše da je "grad Novo Brdo postavljen na visokoj planini Arđentine, koji što golije i siromašnije izgleda, toliko je bogatiji sa rudnicima. Kada padaju velike kiše, otkrivaju mnoge vododelnice (komade) velikih kristala koji svetle". I u današnjim danima, tokom velikih kiša, erozija koja nastaje od velikih voda, otkriva eksponate i druge stare predmete koji imaju veliku arheološku vrednost. Nakon pada rimskog carstva, Novo Brdo polako gubi značaj kao poznati centar za korišćenje i preradu srebra, zlata, olova, i cinka. Faktori koji su uticali na pad rudarstva, mogu biti: prelazak rudnika pod upravom novih osvajača, migracija stručnih rudara, zaustavljanje izvoza srebra i olova, posledice velikih geografskih otkrivanja, neracionalno korišćenje šuma, austro-osmanski rat, epidemija kuge, koja je u XVI i XVII veku izvršila pravi pokolj u ovim krajevima. U 1671, 1680 i 1690 god., kuga je toliko oštetila stanovništvo, da nisu imali vreme ni da sahrane mrtve.

Period ponovne geološko mineralne aktivnosti je počeo posle prvog svetskog rata. U 1925 god., engleska firma "Johanson Mateš and CO" "počinje sa istraživanjima i otvara Stari Rudnik (rudnik mangana). Uporedo sa korišćenjem, ova firma vrši i geološka istraživanja na celoj široj teritoriji Novog Brda. Valja istaći da su, englesi ponovo postavili osnove geologije i rudarstva u ovom kraju ostavljajući velike i veoma značajne podatke, koje nakon II Svetskog rata, ostali osvajači prisvajaju i bez poteškoća nastavljaju iskorišćavanje. Uporedo sa iskorišćavanjem Starog Rudnika, u ovom periodu počinju i geološko-geofizička istraživanja na lokaciji "Obojeni potok". Na ovoj lokaciji, su izvršene duboke bušotine praćene mineralnim radovima, dok u delu Marevca, Kiselog potoka, kod reke Bostana, su izvršena geofizička i geochemijska istraživanja. Ovim radovima, se otkriva izvorno mesto olova i cinka "Artana" (Obojeni potok), odnosno novi rudnik Novog Brda, koji je u pripremi za ponovni početak korišćenja. U periodu od 1963-1967 god. sa geološkim istraživanjima jedna velika teritorija sa površinom od 140m², izgrađuje se sa detaljnim geološkim kartama na teritoriji Novog Brda u srazmeru: 1:10000 sa osnovnom kartografijom 1:2000.

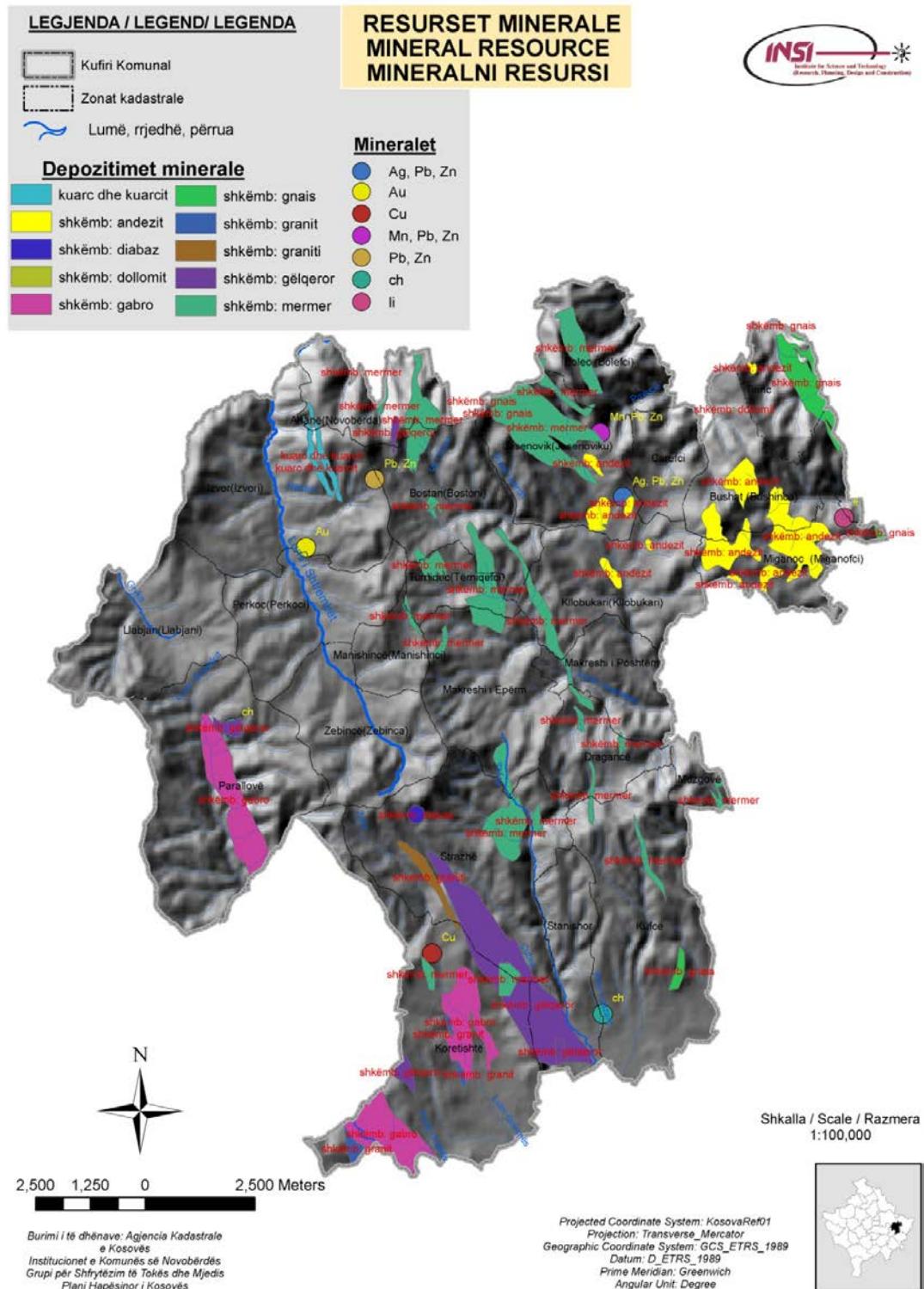
Karta. Geologjija Novog Brda

Od 1955 god., geološka služba Trepče je koncentrisala istraživanja na tektonska razbijanja na liniji Kiseli potok - Artana - Reka Marevca. Na ovoj teritoriji, sa kompleksnim geološkim, geofizičkim i geochemijskim metodama istraživanja i u kombinaciji sa mineralnim radovima i dubokim bušotinama, je otkriveno najveće nalazište olova i cinka "Artana", sa geološkim rezervama od 10,316,600t A, B i C1 kategorija, sa prosečnom sadržinom Pb-3.68%; zn-5.06% i Ag-127gr.t-1. Ovo nalazište je počelo sa korišćenjem u 1964 godini. Uz pomoć relativno visokih istraživanja, koja su izvršena u ovom nalazištu, omogućeno je rešavanje mnogih problema i zadataka koji se odnose na registraciju znakova mineralizacija sulfida (hidrometalne promene i metaforizacije kontakta na stenama, riget, silicijum, Fe-Mn, stari radovi); identifikaciju i utvrđivanje rasprostranjenosti raznih geoloških formacija i izlaska svežih andezita na površinu; karakteristike litogijskog faktora koji je uticao na postavljanju polimetrijskih mineralizacija u ovoj oblasti; takođe, su evidentirani i delimično definisani kontrolni geološki faktori mineralizacija.

Na osnovu rezultata geoloških istraživanja, utvrđene su potencijalne zone i date su prognozirane ocene o mogućnosti novih nalazišta u ovoj oblasti. Ovim studijama, nije objašnjeno u potpunosti tektonsko zbijanje i opšte strukture rudnika koji su neposredno uticali u pravcu kretanja hidrometalnih rastvaranja rudnika. Nisu se izvršile studije u vezi mineralizacija sidermitsonita i halaustita, koje formiraju velika rudarska tela i koja su karakteristična u ovom rudarskom nalazištu i sa velikom perspektivom sa ekonomskog aspekta, kao što nisu izvršene studije na potrebnom nivou oko raspoređivanja retkih elemenata, kao što je galijum, germanijum, indijum, zlato itd.

Imamo mnogo podataka i rezultata geoloških istraživanja izvršenih u ovom rudnom nalazištu. Ali stalne studije u vezi sa razvojem nauke, su neophodne i doprineće daljem produbljavanju geoloških studija u ovom rudnom nalazištu, koje je veoma značajno sa ekonomskog aspekta i veoma interesantno u geološkom aspektu.

(Karta. Mineralni resursi)

Karta. 14. Mineralni resursi Novog Brda

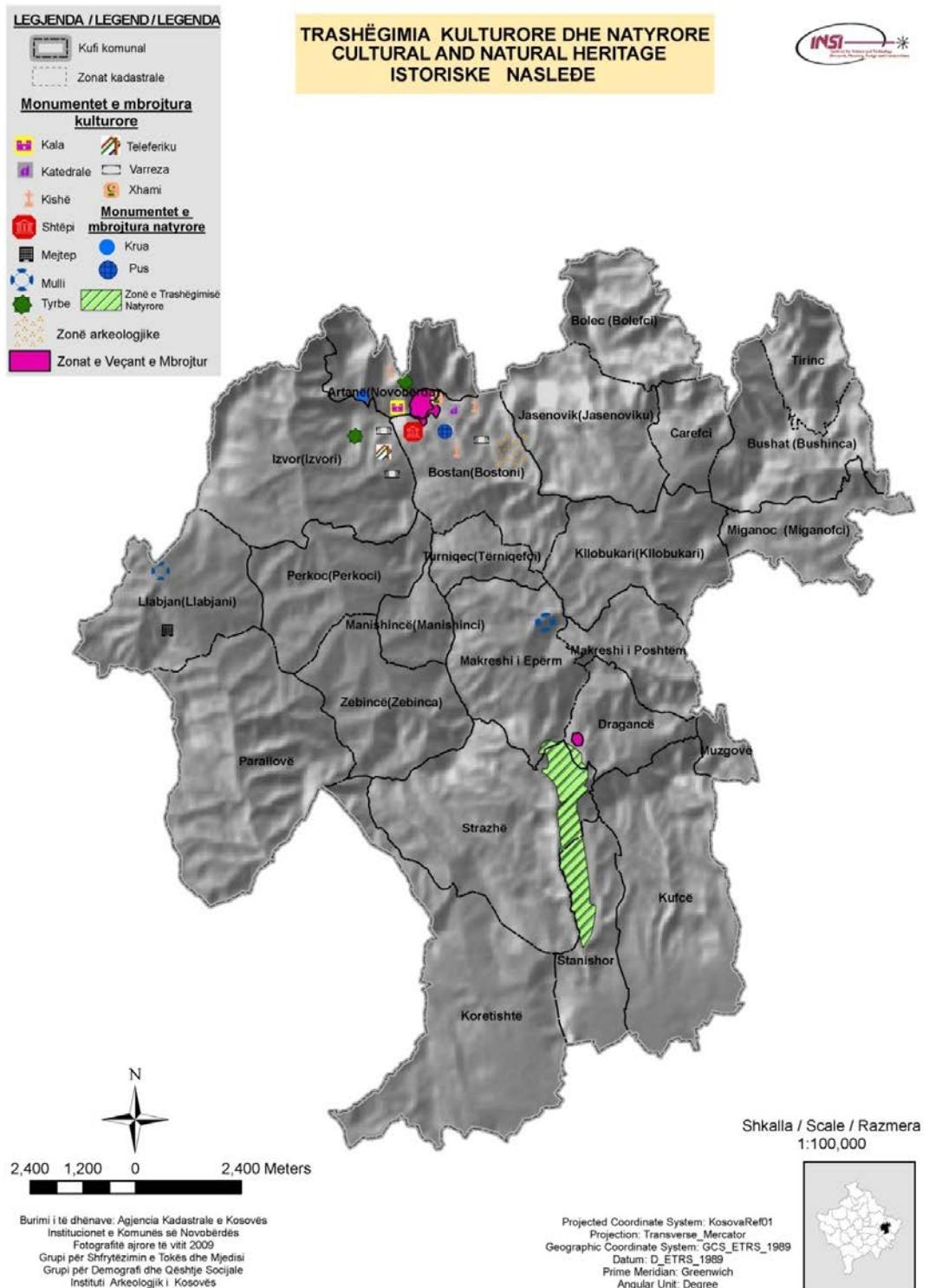
1.3 KULTURNO I PRIRODNO NASLEĐE

Kulturno nasleđe

Zaštitu kulturnih i prirodnih objekata nasledstva Novog Brda, je neophodnost. Ovo treba bazirati na samo osvećivanje javnosti o njihovim vrednostima, o njihovom značaju za identitet lokalnog komuniteta odnosno zajednice, uz omogućavanje da u ovim vrednostima uživaju i slučajni posjetioci. Istorische i kulturne vrednosti ovakvih objekata i monumenata, treba obuhvatiti i u školskim programima. Podizanje vrednosti kulturnog nasleđa se zasniva na to, koliko se o njima zna. Stvaranje lokalnog istorijskog muzeja radi izlaganja podataka o takvim objektima, omogućava bolje upoznavanje stanovnika razne starosti u opštini, pa i šire.

(Karta. Kulturno i prirodno nasledstvo)

Karta. 15. Prirodno i kulturno nasleđe Novog Brda

Ove zone i spomenici prirode, momentalno su u teškom stanju. Neki od ovih monumenata, su nestali potpuno u Novom Brdu. U opasnosti su, bukove šume na Velikom brdu koja čini odličnu fitocenozu bukve, a takođe je u opasnosti i jedna vrsta breze koja je veoma retka na Kosovu, i koja se zove metlika; kod nas se može naći u planinama pored rudnika Novo Brdo. Tokom rekogniziranja zaštićenih zona u opštini Novo Brdo su evidentirane:

1. *Šume na Zelenom vrhu*
2. *Brezova šuma - Novo Brdo*
3. *Bukova šuma na Velikom brdu*
4. *Četinarske šume u Labljane*
5. *Gola brda u Koznici.*

Na osnovu podataka kancelarije za kulturno nasleđe u Novo Brdo, drugih informacija dopunjениh od strane radnih grupa i civilnog društva, kao i iz drugih izvora i mogućnosti informisanja, identifikovane su ove vrednosti kulturnog nasledstva kao i objekti duhovnog nasledstva:

- *Fortifikacija "tvrdava"*
- *Katedrala*
- *Crkva Svetе Mariје-Crkva Sasa*
- *Crkva Svetog Jovana*
- *Džamija-koja je još uvek funkcionalna*
- *Arheološki artefakti*
- *Turba u delu ispod Tvrđave*
- *Tursko groblje u Novo Brdo*
- *Izvor u selo Vlasce*
- *Pravoslavna crkva u selo Bostane, koja datira još od XVIII veka*
- *Groblja u selo Boljec*
- *Lokalitet Gumnište*
- *Izvor (tok) manastira u Klokoč*
- *Lokalitet "Okrug Nikše"*
- *Majtep u Labljane*
- *Turba u Buče*
- *Crkva u selo Vlasce*
- *Mlin u Labljane*

Deo brezove šume

Crkva u tvrđavi

Arheološko nasleđe

Kao duhovno nasleđe:

- Tracionalne manifestacije "Dita e Shëngjergjit" (Sveti Đorđe)
- Dan Svetog Marka
- Dan Gospe
- Veligdan
- Dan oslobođenja Novog Brda
- Svi nacionalni praznici i ostali

1.4 PRIRODNE I DRUGE NESREĆE - NEPOGODE

1.4.1 Prirodne nesreće - zemljotresi

Prirodne nesreće su: poplave, snežne lavine, veliki snegovi, jak vetar, grad, led, suša, masovna pojava zaraznih bolesti, kod ljudi i životinja i kod biljaka kao i druge nesreće koje prouzrokuje priroda. Druge nesreće podrazumevaju velike nesreće u putnom, vazdušnom, željezničkom saobraćaju, vatre, nesreće u rudnicima, razaranje brana kao i druge ekološke i industrijske nesreće, koje prouzrokuje čovek svojim radom i ponašanjem, zatim vanredno i urgentno stanje, visoke temperature, tehnički kolaps energetskih sistema za snabdevanje sa strujom, telekomunikacija i informativna tehnologija, teroristički akti i drugi načini masovnog ugrožavanja. Teritorija opštine Novo Brdo, stalno se suočava i može se suočiti sa prirodnim i drugim nesrećama, tako da je Direkcija za javne usluge, zaštitu i spašavanje, odgovorna za koordinaciju sledećih emergenntnih situacija:

- _ Vatre
- _ Poplave (1,2)
- _ Zemljotresi
- _ Ostale elementarne nepogode

Jedna od najizazovnijih prirodnih nepogoda je zemljotres. Poznato je da u seizmološkom smislu, opština Novo Brdo kao i veći deo Kosova, predstavlja region visoke seizmičke aktivnosti, koji je pogođen u prošlosti i može se pogoditi i u budućnosti od veoma jakih autohtonih zemljotresa, koji imaju veoma plitka žarišta. Teritorija Novog Brda je karakteristična po zoni seizmičkih izvora ili seizmogenih zona (kako se drugačije zovu), u sledećim zonama: Seizmogena zona Kamenica –Novo Brdo-Gnjilane sa maksimalnom magnitudom M-6.0 Rihterova stepena, u odnosu na Kosovo koju karakterišu seizmogene zone Prizren-Peć, kao i seizmogena zona Kopaonik.

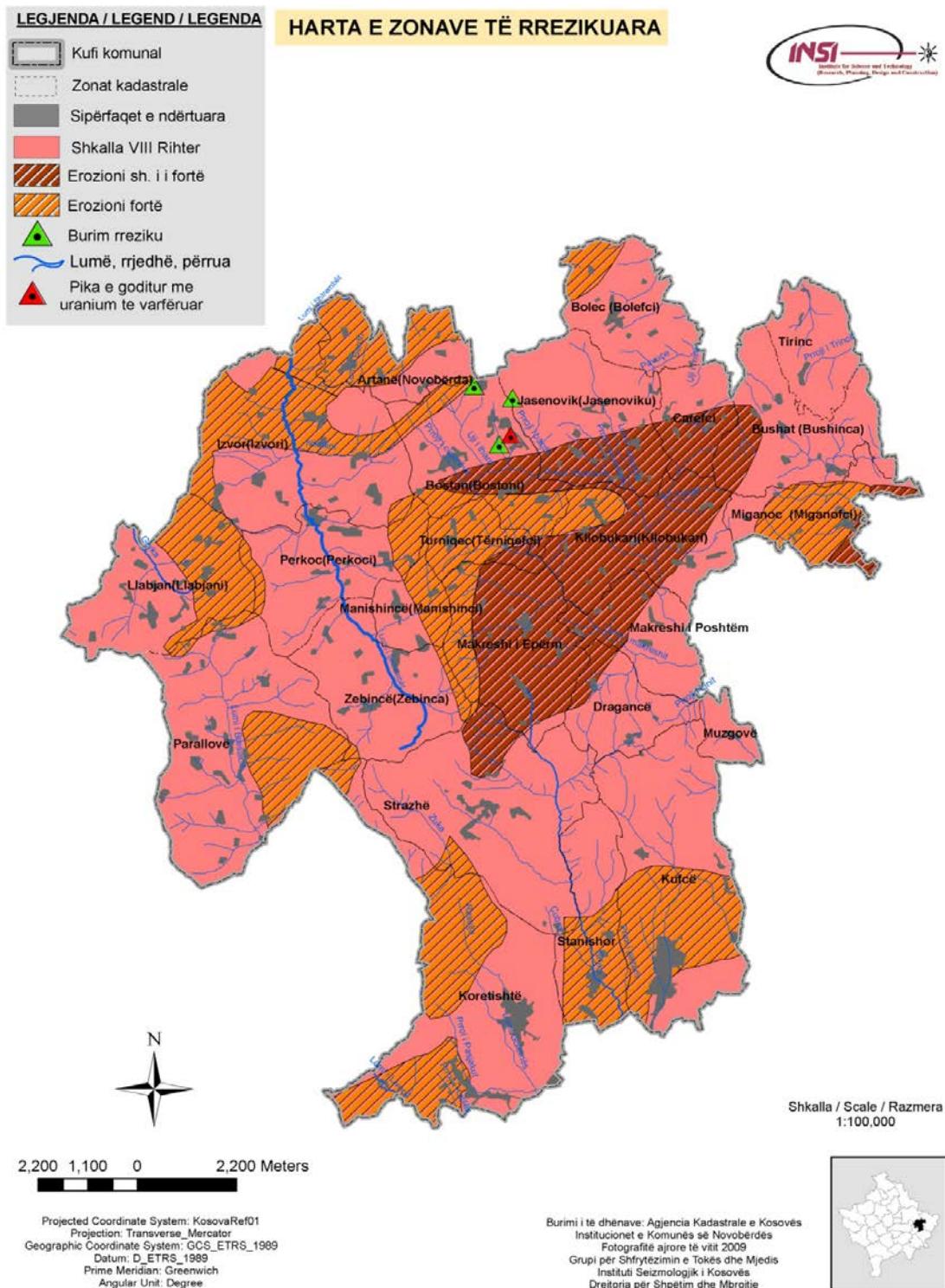
Ove zone seizmičkih izvora, su izazvane u prošlosti i mogu izazvati velike zemljotrese i u budućnosti. Jedan od najvećih zemljotresa koji su pogodili region, ovde napominjemo:

region Uroševac-Gnjilane uključujući i Novo Brdo, pogođen je od dva veoma jaka zemljotresa u 1755 i 1921 god. Zemljotres iz 1921 god., je bio istog intenziteta kao onaj iz 1755 god., što znači da je zemljotres ovde ponovljen nakon 166 godina. Zemljotres iz 1921 god. je praćen od mnogih daljih i jakih zemljotresa od 7 i 8 stepena (MCS), koji su trajali godinu dana; od avgusta 1921 do septembra 1922 god. Karakteristično je, da su u Pomoravskom regionu zabeleženi zemljotresi sa magnitudom ispod 5.0 stepena Rihterova i epicentarskom intenzitetu oko 6-7 stepena, kao što sledi:

_ Zemljotres od 5 marta 1936 sa magnitudom 4.9 i epicentarskim intenzitetom 6-7 stepena

_ Zemljotres od 8 juna 1956 sa magnitudom 4.6 i epicentarskim intenzitetom od 6 stepena

Iz ovog se može videti, da posle 1956 god. nije zabeležen neki zemljotres sa epicentarskim intenzitetom od 6 ili preko 6 stepena. i samo 24. aprila 2002 god. jedan zemljotres sa epicentarskim intenzitetom od 7.5 stepena: MSK -64, pogodio region Gnjilana. Iz ovog zaključujemo da je ovaj zemljotres ponovljen ovde posle 46 godina od zemljotresa od 6 stepena iz 1956 i 66 godina posle zemljotresa 6-7 stepena iz 1936 god. Iz onog što je rečeno prethodno, proizilazi da teritorija opštine Novo Brdo, kao i najveći deo teritorije Kosova, sa seizmičkog aspekta predstavlja visoku seizmičku opasnost, isto kao i susedne zemlje. Posle zemljotresa 24. aprila 2002 koji je pogodio region Gnjilana i Novog Brda, vredi da se pominju i povremeni zemljotresi, kao što su i oni od 6.3.2008 god., koji su prema Seizmičkom Institutu Kosova bili tri zemljotresa, iako sa niskim stepenom intenziteta od 3.6, 3.4 i 3.7 Rihterova stepena.

Karta. 16 Ugrožene zone u opštini Novo Brdo

1.4.2 KLIZANJA SNEGA

Klizanja snega, odnosno snežnih lavina u opštini Novo Brdo, može imati samo u višim planinskim zonama i ne predstavljaju neku opasnost za stanovništvo Novog Brda i njenu privredu.

1.4.3 JAK VETAR

Imajući u vidu da se Novo Brdo prostire na nadmorskoj visini od 600m, često puta imamo jake vetrove, a posebno sa severa i juga.

1.4.4 GRAD

Često puta, grad u opštini Novo Brdo se može smatrati kao opasnost za privredu opštine, imajući u vidu da su se u prethodnim godinama, dogodile veoma jake oluje popraćene gradom, kao onaj iz 2002 god., koji je uništilo sve poljoprivredne kulture na jugozapadu Novog Brda. Karakteristično je da, skoro sve padavine koje dolaze sa severoistočne strane, odnosno struje vetra propraćene oblacima, koje dolaze iz pravca Marevca, u pravcu višeplaninskih zona, propraćene su gradom.

1.4.5 LED

I teritorija Novog Brda, kao i ceo svet u prošlosti, je bila obuhvaćena ledom i prošla je ledeno doba. U našim vremenima teritoriju Novog Brda, obuhvata led i sneg samo u višim planinskim zonama i u dolini Krive reke i ne predstavlja neku opasnost za privredu i poljoprivredu opštine.

1.4.6 SUŠA

Suša se može smatrati kao opasnost za poljoprivredne kulture tokom letnjeg perioda, uglavnom u mesecu jul - avgust, kada su temperature visoke a padavine retke.

1.4.7 POPLAVE

Poplave su elementarna nepogoda, kojima treba posvetiti posebnu pažnju. Poplave se smatraju kao prirodne pojave koje u pojedinim sezonomama, prestavljaju opasnost za ljudske živote i nanose značajne materijalne štete. Poplave se ne mogu spriječiti, ali njihova šteta se može amortizovati i staviti pod kontrolu. Voda, koja se sakuplja od snežnih padavina i topljenja, mora da iznađe put za njen tok.

U ovom slučaju je važno da se toj vodi stvaraju uslovi za što slobodniji tok i bez prepreka. Opština Novo Brdo se godinama zaredom suočava sa problemom poplava kako naseljenih mesta, tako i poljoprivrednih zemljišta. Ako izvršimo jednu analizu ovog stanja, prouzrokovanoj od ovih poplava, možemo doći do sledećih zaključaka:

1. *Ekonomski štete*
2. *Ugrožavanje čovekovog zdravlja*
3. *Permanentno zagađenje životne sredine*

4. Proširenje epidemija itd.

U opštini Novo Brdo, značajno je tretiranje voda koje prouzrokuju poplave i koje dolaze zbog toga što:

- Potoci u planinskim zonama tokom lošeg vremena i sa intenzivnim kišama, postaju veoma plahoviti i nose sve pred sobom i imaju veoma jaku snagu,
- U ravnoj zoni gde zbog nedostatka kosine terena, kišna voda ili voda koja nastaje od topljenja snega se ne kreće, nego stoji dok se ne usisava od zemlje.

Poplave se dešavaju u sledećim rekama i potocima:

Kriva reka, Bostanska reka, Stanišorka, Reka Straže, Reka u Labljane, potok u Trničevce i potok u Paralovo.

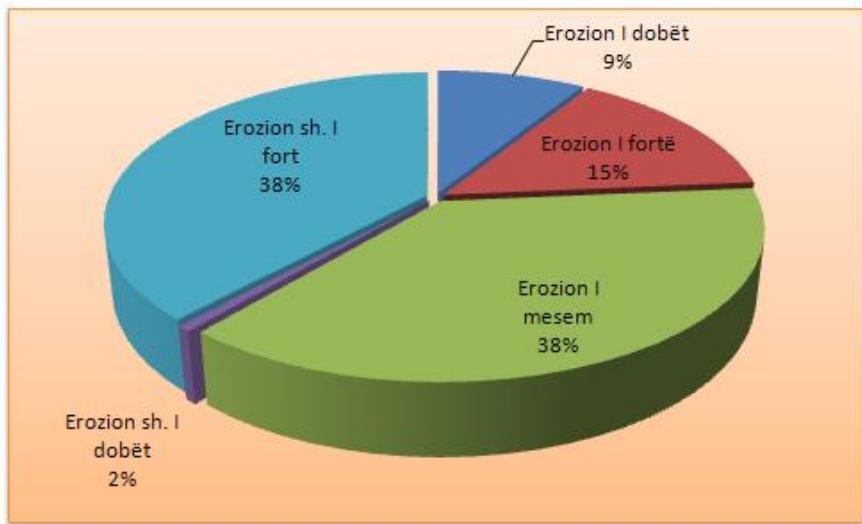
Nijedno od korita reka u Novom Brdu se ne održava, ni od čovekove ruke a ni od opštinskih preduzeća. Oni su ostavljeni na milost i nemilost prirode i u većini slučajeva služe kao deponije otpadaka.

1.4.8 EROZIJA

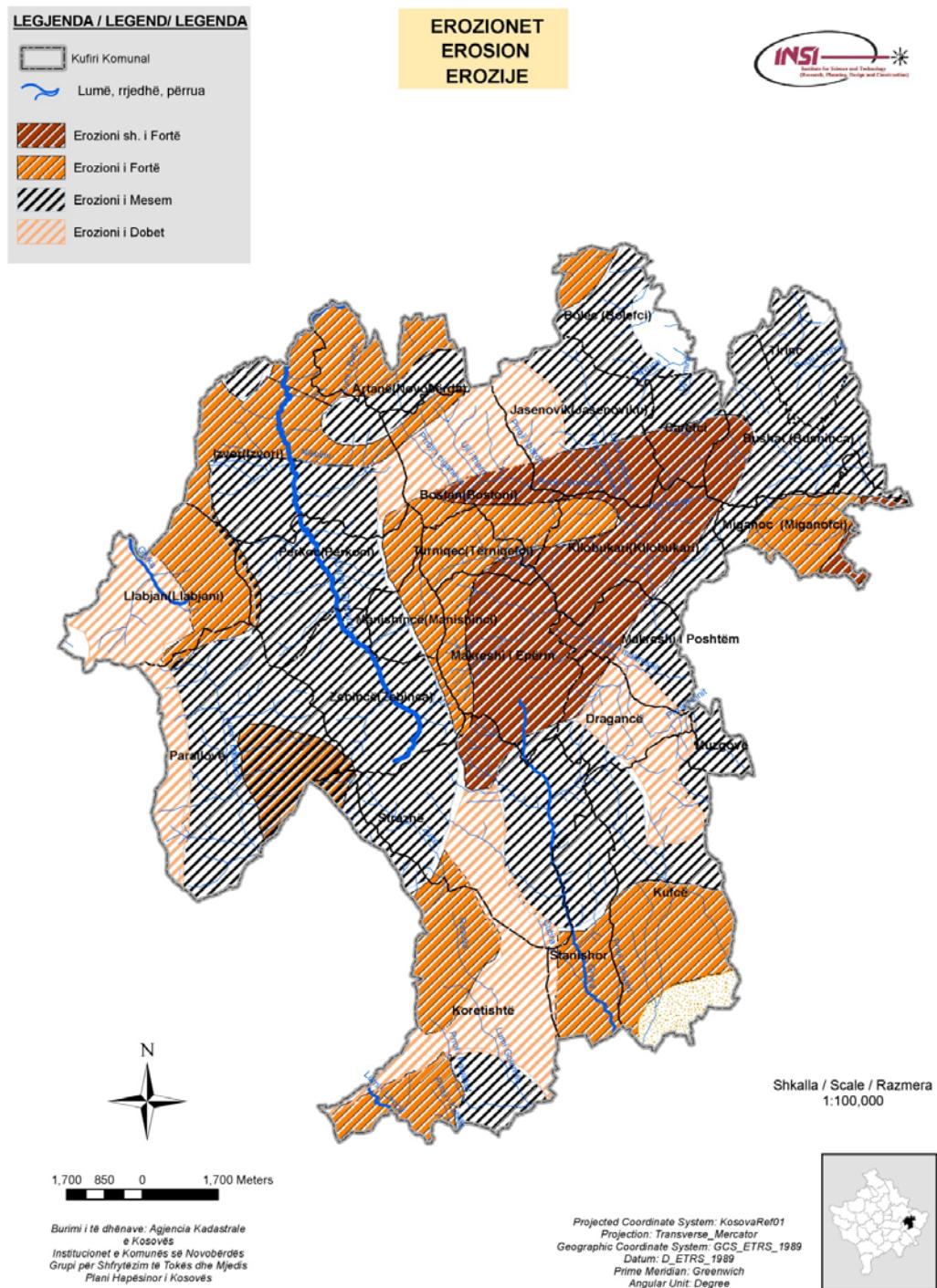
Erozija je jedan od veoma značajnih faktora za tretiranje, imajući u vidu da ugrožava poljoprivredne površine, infrastrukturu ali i druga dobra stvorena i planirana od faktora zvanog čovek. Ova pojava je prisutna skoro na celoj teritoriji opštine Novo Brdo, u različitim vidovima i veličinama. Ubrzavanje ove pojave, u mnogim slučajevima je pospešio faktor čovek, kao rezultat neracionalnog korišćenja poljoprivrednog zemljišta, nekontrolisane seče šuma, ali i nekontrolisanim korišćenjem inertnih i građevinskih materijala. Erozija je više prisutna na molastičkim formacijama kao rezultat degradacije šuma, vegetacije i kosine terena, koja se pojavljuje u vidu površinskih ispiranja i brzih potoka, ali i pored korita reka i potoka, neprikladnog korišćenja zemljišta, zbog ne izgradnje šumskih prepreka itd.

1.4.9 STEPEN EROZIJE

Teritorija opštine Novo Brdo se karakteriše pojavom erozivnih površina, prema sledećim kategorijama: površine sa slabom erozijom, koje obuhvataju površinu od oko 9% teritorije. Srednja erozija 38%, površine sa jakom erozijom u opštini Novo Brdo, obuhvataju 15% teritorije. Veoma jaka erozija obuhvata 38% i veoma slaba erozija 2%.

Karta 17. Poplave i erozije u opštini Novo Brdo

Karta poplave i erozije

1.5 EKONOMSKI RAZVOJ

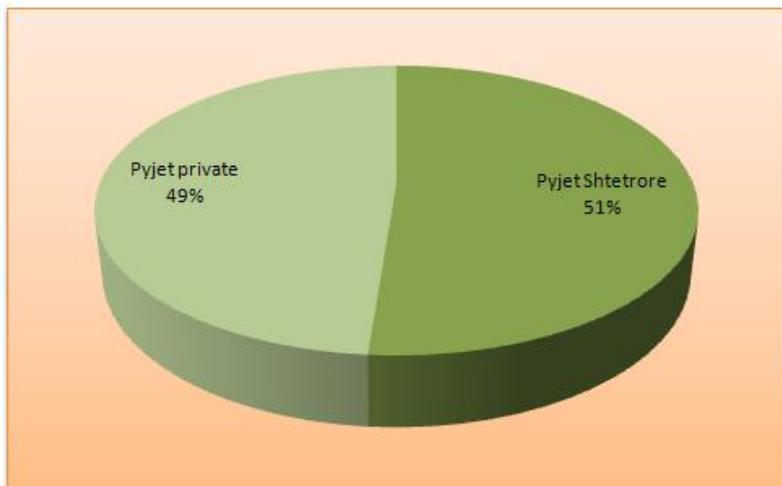
1.5.1 POLJOPRIVREDA

Opština Novo Brdo, ima površinu od 29.700 hektara zemlje, od kojih 7.469 hektara su poljoprivredno zemljište (obradivo).

Šume: 9112.60.09 ha

Državne - 467.62.99 ha

Privatne - 441.98.55 ha

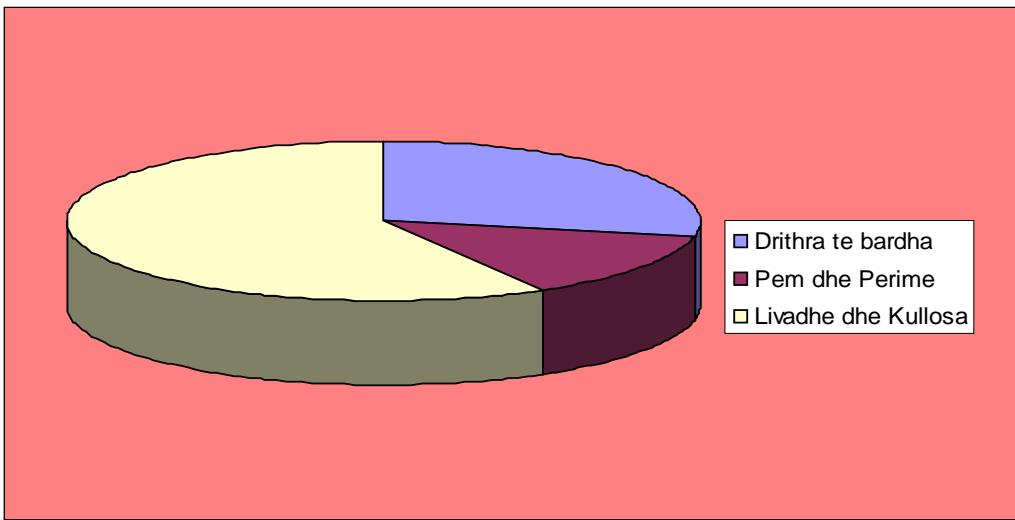
Graf. 13. Vlasništvo šuma u opštini Novo Brdo

U opštini Novo Brdo, površina obradivog zemljišta po glavi stanovnika, računa se da je negde oko 0.25 ha, dok veličina farmi (zemljišta) po jednom domaćinstvu prosečno negde oko 1.8 ha. Najveća farma, se računa da obuhvata negde oko 60 ha, a najmanja negde oko 0.20 ha. U totalu, obradiva poljoprivredna površina je 7.469 ha. Od poljoprivrednih kultura koje se gaje, značajno mesto zauzimaju proizvodi belih žitarica, i to:

Bele žitarice oko 2088 ha ili 27%

Voće – povrće oko 1021 ha ili 13%

Livade i pašnjaci 4360 ha ili 58%.

Graf. 14. Poljoprivredne kulture prema površini(ha)

Tab.18. Proizvodnja pšenice

Proizvodnja/god	Pšenica/ton	Brašno/ton	Mekinje/ton
2010	4.368.000	2.271.360.00	786.240.00

Potrošnja brašna za stanovnike opštine, godišnje: 7.800 tona. Iz ovoga proizilazi da je opština u 2010 godini proizvodila 6.427.20 tona brašna više nego što su zahtevi, a sa agrotehničkim poboljšanjima za 2011 godinu, očekuje se porast proizvodnje brašna, do 12.616 tona brašna viška za stanovnike.

Jećam se proizvodi na oko 180 ha a prinosi su oko 2.5 tona/ha

Raž na oko 240 ha, a prinosi su oko 2.5 tona/ha=3.0 ton/god

Ovas na oko 160 ha, a prinosi su negde oko 2 tona/god

Tab. 19. Vrsta kulture i prinosi

Vrsta	Godina	Prinos/ton
Krompir	2010	3000
Paprika	2010	1000

Na osnovu statističkih podataka, oko 50 % budžeta porodice dobijenog od prihoda iz poljoprivrede se odvaja za porodične troškove. Samo 50 % porodičnog prihoda se koristi za komercijalni dobitak.

Poljoprivredna proizvodnja

U jesenjoj setvi, zemlja se uglavnom seje sa pšenicom, dok u prolećnoj setvi sa kukuruzom i sa krmnim biljem za stočnu hranu. Ostale značajne kulture, su: povrće (krompir, Bostane-lubenica) itd. Proizvodnja žitarica se kreće negde od 3500 – 4000 kg/ha, a proizvodnja povrća u zavisnosti od kulture.

1.5.2 INDUSTRIJA

Industrijsko stanje u opštini Novo Brdo, je veoma nepovoljno. Delimično radi rudnik za preradu metala u Novo Brdo. Zatim imamo 5 kompanija koje se bave kamenolomom, odnosno proizvodnjom šljunka raznih frakcija. Opština Novo Brdo, još uvek nije utvrdila industrijsku zonu. U opštini Novo Brdo, industrija nije bila značajan faktor za ekonomski razvoj. Ona je bila predstavljena od mnogih grana proizvodnje, kao industrija za preradu drveća, prerada plastike, građevinarstvo, imajući u vidu da u opštini Novo Brdo postoji rudnik za proizvodnju ruda i postojala je potreba za proizvodnju itd. Većina ovih industrijski preduzeća, rade sa veoma malim kapacitetom ili su obustavile njihovo proizvodnu aktivnost zbog stvorenih uslova nakon rata na Kosovu.

Do 90-ih godina, Novo Brdo je imalo relativno stabilnu ekonomiju i ono se sastojalo od: malih biznisa koji nisu bili mnogo poznati u domaćem tržištu, a ni u stranom tržištu. Međutim, ne adekvatno korišćenje i upravljanje ovim kapacitetima, tokom 1990-2000 godine, period kada jedan deo stanovništva Novog Brda, je bio lišen prava za rad, učinilo da ponovno aktiviranje ovih biznisa bude teško. Uprkos tome, značajan deo sektora biznisa je ponovno počeo proizvodnju i vidi se jedan napredak u stvaranju novih biznisa. Novo Brdo nema preduzeća, koje su nosioci privrede Novog Brda. Njihova budućnost, se zasniva u procesu privatizacije, koji se kreće veoma sporim ritmom, iako neka od ovih preduzeća rade sa ograničenim kapacitetom, zbog ekonomskih nemogućnosti. Ovi kapaciteti, iako u većini slučajeva su smeštene u gradu, one su veoma značajne i za seoski razvoj, jer ovde se mogu zapošljavati i radnici seoski, odnosno ruralnih sredina.

TRGOVINA

Na osnovu podataka koje poseduje sektor ekonomije, pri Direkciji Za Ekonomski Razvoj, u opštini Novo Brdo imamo ukupno 151 registrovanih preduzeća, uključujući oba sektora, privatnog i društvenog. U opštini Novo Brdo imamo tri jednodnevna trga, odnosno pijaca: zelena i stočna pijaca u Labljane i pijaca u selo Prekovce. Zelena i stočna pijaca u selo Labljane se upravljaju od strane javnog preduzeća (Tregu), dok pijaca u selo Prekovce se upravlja od strane poljoprivredne zadruge u Prekovce. Treba napomenuti da se iz ovih preduzeća ubera takse i drugi prihodi. U opštini Novo Brdo, postaje 100 preduzeća i prodavnica, koje nude potrošačima razne vrste roba, kao: prehrabnenih roba, higijene,

tekstila, kožne galerije, zatim aparata za domaćinstvo, nameštaja i druge robe široke potrošnje. Razvoj privatne trgovine u opštini Novo Brdo, je počeo krajem osamdesetih godina, dok je mah razvoja i modernizacije trgovine učinjen zadnjih 5 godina. Roba se uglavnom uvozi iz Makedonije, Srbije, Crne Gore, Turske, Grčke i drugih država zapadne Evrope, a male količine i sa tržišta Kosova. Prodajni objekti, uglavnom su izgrađeni unutar grada i delimično na periferiji grada i u selima opštine Novo Brdo.

BIZNIS

U opštini Novo Brdo, prema Registraciji Biznisa, od 2002 do 2010 godine, broj registrovanih biznisa nije bio mnogo velik. Biznisi, prema sektoru delatnosti, su trgovina sa 20 registrovanih biznisa, prerađivačka industrija 10, transport i saobraćaj 5, ugostiteljstvo i restorani 5, građevinarstvo 10, poslovanje nepokretnom imovinom i druge poslovne usluge 3, obrazovanje 2, zdravstvena zaštita 2, poljoprivreda 20, industrija minerala i ekstrakta 2, finansijska preduzeća 2, i ostale društvene delatnosti 70, što se može videti da u opštini Novo Brdo nisu predstavljene sve vrste biznisa.

Početak razvoja proizvodnih biznisa je negde krajem osamdesetih godina, dok je mah razvoja i modernizacije istih je postignut u pet zadnjih godina. Snabdevanje sirovinom za proizvodnju se vrši iz uvoza od balkanskih i Zapadnoevropskih zemalja, a male količine i sa unutrašnjeg tržišta Kosova. Sedišta ovih proizvodnih preduzeća, uglavnom se nalaze na periferiji naselja, kao: Pasjak, Labljane, Kusce, Koretiše, Stanišor i Novo Brdo. Iz informacija koje imamo na raspolaganju vidi se da su biznisi registrovani u opštini Novo Brdo, rasprostranjeni na celoj teritoriji opštine i uglavnom pripadaju kategoriji malih i srednjih biznisa.

U ovoj opštini, su 5 proizvodnih preduzeća. Njihova aktivnost se odnosi na preradu drveća, tekstila, prehrambenu industriju itd. Treba istaći, imajući u vidu gore navedeni broj, da nismo imali dovoljan razvoj biznisa, a to iz razloga ili kao posledica uslova za razvoj, bilo sa legalnog aspekta, ekonomskog aspekta ali i ostalih aspekata razvoja biznisa. U okviru uslova, trebamo istaći i to da na teritoriji opštine nemamo prisustvo nijedne banke koja bi dala podršku razvoju biznisa u opštini, ali i podršku raznih projekata.

Valja istaći da, kao jedan od nepovoljnih uslova je i nedostatak stabilnog unutrašnjeg tržišta kao i nemogućnost prodora na unutrašnjem tržištu Kosova, kao i van Kosova. Kapaciteti ovih preduzeća su malog nivoa. Iz tog razloga je i napomenuto da pripadaju malom i srednjem biznisu, dok je sadašnje iskorišćavanje kapaciteta 50 – 70 %.

Tabela 20. Vrste biznisa

Vrsta aktivnosti	Gjithsej	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O
		Poloprivreda i yumarstvo	Ribarstvo	Industrija rudarstva i ekstrakta	Prera ivawka industrijia	Snabdevanje elektriwnom energijo gasom i uljem	Gra evinarstvo	Trgovina na veliko i malo automobila i motocikala i artikala za liwnu i porodiwnu u potrebu	Hoteli i restorani	Transport magazinovanje i saobrawaj	Financijsko posredovanje	Poslovanje nepokretnom imovinom, davanje pod zakup i usluge poslovanja	Obrazovanje	Zdravstvena i socijalna zayitita	Ostale druytvene delatnosti
Broj biznisa prema aktivnosti	151														
Preduzeda															
Individualni preduzetnic i	151	20	2	10		10		20	5	5	2	3	2	2	70

1.5.3 ZANATSTVO

Zanatstvo ostaje značajna oblast za ekonomski razvoj i u opštini Novo Brdo. Postojanje prilične prakse u zanatskim delatnostima, u zanatskoj proizvodnji i u uslužnoj, umetničkoj delatnosti i u rukotvorini, smatra se kao prednost za ekonomski razvoj. U opštini Novo Brdo ima i zanata za proizvodnju, koji proizvode uglavnom u malim serijama, kao što su: proizvodnja prirodnog sapuna, paketiranje šumskih proizvoda, i druge. U opštini Novo Brdo su poznati i zanatlje koje se bave uslužnim delatnostima u smislu održavanja i popravljanja raznih stabilimenata u objektima i u izvršavanju drugih usluga. Takođe u opštini Novo Brdo, su poznate zanatlje koji rade ručne radove u smislu rada i prerađivanja stvari od zlata i dr. Takođe u opštini Novo Brdo postoje zanatlje koji se bave izradom predmeta ručnim radom (znači, predmeti koje zanatlia radi sam, ili sa ostalim članovima porodice).

1.5.4 TURIZAM

U opštini Novo Brdo, postoje 5 ugostiteljskih preduzeća i radnje koje pružaju građanima usluge spavanja, ishrane, alkoholno i bezalkoholno piće, porodične zabave, bankete, seminare, treniranja i druge usluge. Snabdevanje sa robom, ugostiteljstvo vrši iz unutrašnjeg tržišta, a roba je uglavnom od uvoza iz balkanskih i severozapadnih država.

Hotelski objekti su izgrađeni uglavnom u unutrašnjosti naselja, a delimično i na periferiji naselja.

Početak razvoja ugostiteljskog biznisa je krajem osamdesetih godina, a mah razvoja i modernizacije ugostiteljstva, je učinjen zadnjih četiri godina. U opštini Novo Brdo nema ni objekata a ni dovoljno mogućnosti za odvijanje turističke aktivnosti. U privatnom sektoru, nakon završetka rata, je izgrađen jedan bazen, koji radi preko leta, međutim zbog nedostatka iskustva i stručnih saveta, nije na potrebnom nivou i nije uvažio norme za razvijanje ovih aktivnosti u širim razmerima turizma.

Valja istaći da, u poslednjim godinama u opštini Novo Brdo se dosta dobro razvija seoski turizam, koji uz pomoć donatora i opštine ide sigurno u pravcu razvoja. U ovom projektu, uključene su svega 13 (trinaest) porodica, od kojih pet porodica nude tradicionalnu hranu, pet nude spavanje i doručak i tri porodice nude zabavu za posetioce opštine Novo Brdo. Za aktivnosti i investicije za razvoj turizma u zimskom periodu, relevantan potencijal ima selo Vlasce i veliki deo brda u selo Koznica, kao deo Gornjeg Makreša sa okolinom. Ova mesta su dobra prilika za investicije u ugostiteljskim objektima, u izgradnji centara sa skije, u letnjem turizmu itd. Svi ovi planinski delovi opštine Novo Brdo, omogućavaju razvoj i kulturu lova divljih životinja, koje žive na ovim planinskim predelima. U ovom momentu, imamo dva lovačka društva međutim, način odvijanja lovačke aktivnosti u našoj opštini je divlje i nezakonito i prouzrokovalo je totalnu destabilizaciju ovog sporta u našoj opštini, imajući u vidu da sada ovu aktivnost vrše preko 400 lovaca, koji nisu izvršili treniranja a nemaju ni osnovnu edukaciju za gajenje i zaštitu divljih životinja u ovom prostoru.

Prirodni i kulturni resursi

Opština Novo Brdo, ima veoma dobre mogućnosti za razvoj seoskog ekoturizma, kulturnog turizma, campinga, rekreativnog turizma i lova. Brdoviti pejzaž sa lepom vegetacijom sa listopadnim i listonošnim šumama, nudi velike mogućnosti za razvoj rekreativnog i sportskog turizma. Udaljeno od industrijski centara, ovoj sredini je omogućeno da se razvija bez uticaja od urbanih sredina i zagađenja. Udaljenost od Prištine i Gnjilana od 30 km, čini Novo Brdo atraktivnim centrom kao za strane goste, takođe i za domaće stanovnike, imajući u vidu staru istoriju ovog kraja.

Foto: Atraktivan pogled iz tvrđave dole – u pravcu reke

Padine i visoke tačke slikovitih vrhova pored sela Muraj i Velika Planina, ovaj kraj čini atraktivnim za posetioce koji vole rekreativne sportove i alpinizam. Takođe, velika visina Tvrđave nudi divan pogled u svim okolnim pravcima, a posebno u pravcu sela Marevce, kao i "Krive Reke ". Staze sa pešake kao i ugostiteljski objekti, koji se mogu koristiti preko zime i preko leta, mogu da zapošljavaju veći broj stanovnika i na ovaj način će i opština imati ekonomski i društveni razvoj. Kriva reka ima veoma interesantan vodotok u smislu hidroekonomije, ali je i dosta bogata sa ribom i nudi mogućnost da se koristi za rekreacioni ribolov.

Foto: Pogled na selo Tulare

Teritorija opštine je veoma bogata florom i faunom, a to je još jedan potencijal za razvoj, posebno seoskog turizma. Zatim, ovi tereni su veoma bogati jestivim gljivama, smrekom, raznovrsnošću ljekovitih biljaka i drugim šumskim plodovima, koji se mogu koristiti u komercijalne svrhe, kao ekološki produkti za strane i unutrašnje posetioce. Konfiguracija terena, zelenilo i planinski potoci omogućavaju život divljih životinja, koje ovde žive i koje su brojne i koje se mogu iskoristiti kao visok potencijal u sportskom lovu za potencijalne turiste. Višenacionalna struktura stanovništva nudi dobre uslove za razvoj turizma zbog kulturne raznolikosti, koja može da bude interesantna za posetioce ovog kraja. Takođe, i tiha i stabilna situacija između zajednica, kao i mnogo dobri međuetnički odnosi nude dobru osnovu za razvoj ovog sektora privrede. Ovde, treba da napomenemo i više tehničku strukturu NVO, kako omladine takođe i žena koje pružaju dobre šanse za razvoj i veoma su atraktivne za strane donatore i investitore. Dobar i ilustrativan primer za ovo je proizvodnja bioprodukata (bio-sapuni, ljekovito bilje, prikupljanje i sušenje šumskih plodova, proizvodnja meda itd.).

Foto: Deo žičare pored rudnika

Foto: Turba ispod Tvrđave

Postojanje Rudnika Novo Brdo od srednjeg veka, je još jedan atraktivni potencijal za posetioce ovog kraja. Sama istorija korišćenja ovog rudnika, počevši od sasa, raguziana, jevreja, venedičana itd. Je još jedan resurs, posebno za strane posetioce. Podaci pokazuju da je u srednjem veku Novo Brdo imalo i fabriku za kovanje novca i nakita od zlata i srebra i da je u to vreme imalo više stanovnika od Londona.

Nadmorska visina Tvrđave Novog Brda od 1,124m, kao i drugi objekti od posebne arheološke vrednosti, kao što su: Katedrala, Turba, Džamija sa odvojenim minaretom(ne

na krovu), bunar u ovalnom obliku, Crkva sasa, kao i mnoge druge neotkrivene crkve, su potencijal od neusporedive vrednosti za razvoj turizma i drugih sektora privrede za opštinu Novog Brda.

Uz pomoć ministarstava, stranih donatora i biznismena može doći do priliva sredstava za razvoj ove značajne privredne grane. Regulisanjem staza, izgradnjom sportskih terena i takođe nastavljanjem iskopavanja i arheoloških istraživanja, može se obezbediti veće zapošljavanje stanovništva ove opštine. Osim toga, potrebno je jedno obuka stanovništva u oblasti turizma, istorijskih podataka (Stručni ciceron-vodič). Takođe treba da se inicira jedna veća saradnja sa Ministarstvom Poljoprivrede, u vezi podizanja i povećanja fonda divljih životinja, kao i pomoć u držanju i očuvanju lovačkog društva "Dreri", koja broji 50 članova i ima dugu tradiciju od 30 godina.

Kulturni turizam

Samo postojanje tvrđave Novog Brda, razvojem prateće infrastrukture i turističkih objekata, može da obezbedi dobre uslove za razvoj turizma, posebno kulturnog turizma. Imajući u vidu da tvrđava u stanju kako je danas, ne može da privuče mnogo posetioca, treba učiniti napore sa relevantnim faktorima da zajedno sa Ministarstvom kulture i sa institucijama za zaštitu istorijskog nasledstva, učine sve što je moguće u vezi sa arheološkim istraživanjima i njihovu restauraciju.

Fotografije: Pogled na katedralu i tvrđavo, kao i mlin (vodenica) u Trničevce, pokriven od lišća.

Slikovite padine pored sela Muraj (Koznica), su veliki potencijal za razvoj letnjeg i zimskog turizma. Dužina ovih staza je dosta velika i prostire se na severu, jugu i zapadu.

Tereni su goli i u njima nema listopadnih ni listonošnih biljaka i nude krasan pogled sa svih strana.

Foto: Tereni za zimske i letne sportove

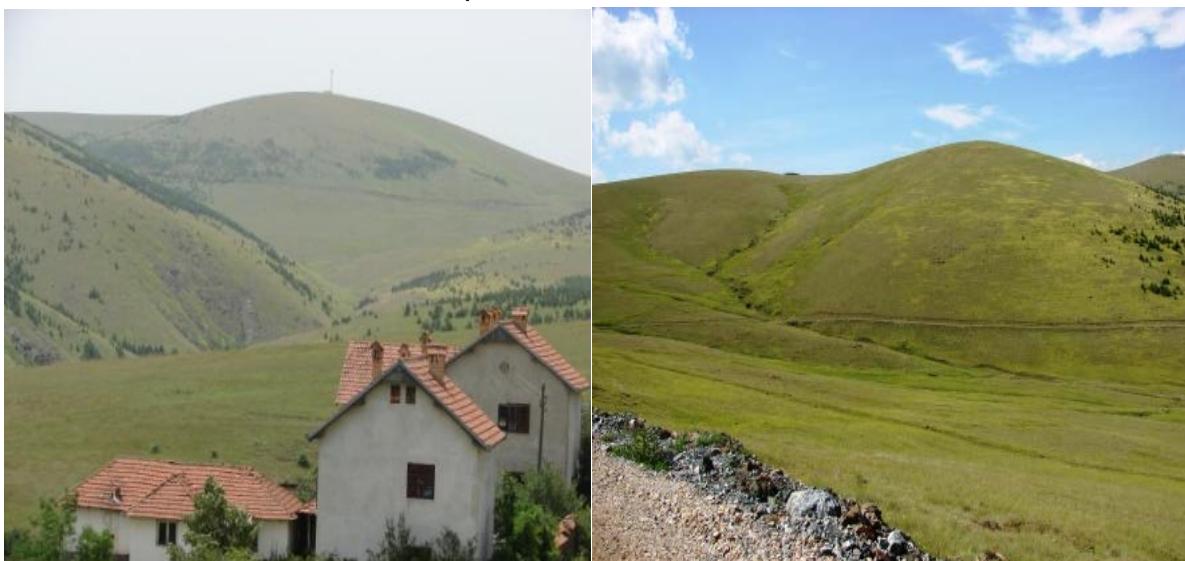

Foto: Pogled u selo Gelivade u prikladnim stazama za motociklizam

Postoji mogućnost da sa severnog dela ovih padina, koje se inače povezuju sa selom Gelivade opštine Priština, ovi tereni iskoriste i za druge sportove, kao što je motociklizam, pošto ova brda imaju puteve sa svih strana. Postoji i staza od desetak kilometara, koja je napravljena prilikom sadnje borovih sadnica na ovim brdima. Sa južne strane, ovi lepi tereni idu sve do borove šume sela Labljane, dok sa zapadne strane su povezani sa selima opštine Priština. Dakle, svi ovi podaci pokazuju da postoji dobar potencijal za izgradnju nekog rekreativnog i sportskog centra, koji bi omogućio opšti privredni razvoj ovog kraja.

Seoski turizam / Ekoturizam

Opština Novo Brdo, ima veoma dobre mogućnosti za razvoj seoskog turizma, kampovanja, rekreativno-sportskog turizma, kao i lovstva. Pejzaži brda sa jednom lepom vegetacijom, pružaju velike mogućnosti za razvoj ove privredne grane. Ovaj kraj, koji se nalazi daleko od industrijskih centara, omogućava razvoj seoskog turizma/ekoturizma, bez nekog uticaja sa urbanim sredinama i zagađenja.

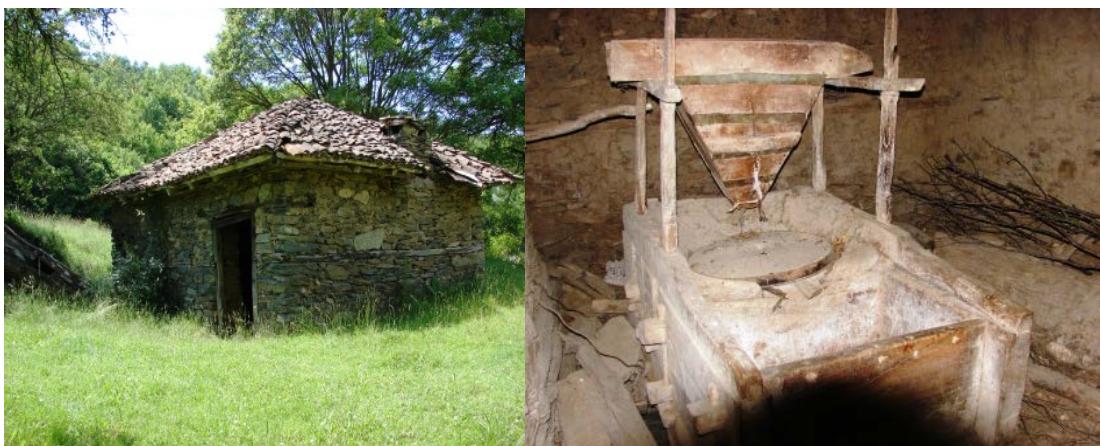

Foto: Pogled jedne stare vodenice (Vlasce)

Nadmorska visina "Velike planine" od 1,260 metara, je još jedna činjenica koja omogućava razvoj letnjeg turizma, posebno planinskog turizma. Prikladni tereni za seoski turizam su veoma privlačni pošto, mogu da se izgrade staze za šetnju i rekreaciju posetioca. Tereni za pešake kao i objekti koji se mogu iskorišćavati zimi i leti, mogu da stvaraju mogućnost za veće zapošljavanje stanovništva i time bi i opština imala ekonomski i društveni razvoj. Projekat Centra za Obuku u Novo Brdo, pružio bi velike mogućnosti za razvoj seoskog turizma ove opštine, pošto su predviđene niz rekreativnih i sportskih aktivnosti koje bi porodice domaćini, nudili posetiocima ovog kraja. Ovim projektom, je izabrano 15 porodica, koja će nuditi prostor i razne usluge za posetioce. Takođe, među ovim porodicama su izabrani i oni koji će pružiti rekreaciju i zadovoljstva za posetioce, kao što su: biodomaća

hrana, jahanje konja, biciklističke usluge, prospekti za turiste i posetioce, streljaštvo i drugi rekreativni sportovi.

Profil turista

Po jednoj proceni opštine, Novo Brdo svake godine posećuju oko 4000 stranih i domaćih posetioca, koji dosada nisu iskorišćeni na nijedan vid, kako bi povećali prihode za stanovništvo opštine. Takođe i masivni dolazak posetioca za dan "Shëngjergja" u tvrđavi i u turbe, dosada nije iskorišćen kao izvor porasta prihoda za opština. Izvršena istraživanja od strane ICCED i zasnovana na statičkim podacima dobijana od opštine za 2008 god., pokazuju da ako bi se ovi posetioci iskoristili na organizovan način sa planovima razvoja seoskog turizma, imali bismo jedan dobar izvor prihoda za izabrane porodice (13 porodica), kao i jedan dobar izvor prihoda za opština Novo Brdo. U skladu sa iznetim turističkim resursima, kretanja u razvoju turizma i strateškim ciljevima razvoja seoskog turizma, profil turista obuhvata sledeće elemente:

- _ Ambicije za jedan stabilan seoski turizam,
- _ Interesovanje i motivisanje izabralih porodica za smeštaj i hranu,
- _ Interesovanje i motivisanje izabralih porodica za novim iskustvima za zabavu posetioca, kao što su: jahanje, biciklizam, šetnja, ribolov, streljaštvo itd.,
- _ Motivisanje porodica za nudeњe biohrane za posetioce,
- _ Motivisanje porodica raznih zanatskih bioprodukata (biosapun ukrašen u raznim formama, lekovito bilje i druge dekorativne ručne radove),
- _ Opredeljenje za tradicionalne kulturne i istorijske vrednosti.

Na osnovu ovih elemenata ponude za turiste, možemo doći do profila domaćih i stranih turista u Novo Brdo.

Profil domaćih turista

	Opis	Moguće aktivnosti	Prioritetne potrebe	Vremenski period
1	Porodice sa decom 3-15 god, iz urbanih centara Kosova	Posete tvrđavi i drugim starim spomenicima, jahanje, alpinizam, biciklizam, streljaštvo, šetnja, ribolov	Sobe sa doručkom, higijena i posebna pažnja u vaspitnim aktivnostima za decu	2-3 dana
2	Mladi parovi i starijih od 21-40 god., razni avanturisti i druge osobe, koje se bave stabilnim razvojem	Posete tvrđavi i drugim starim spomenicima,jahanje,alpinizam,biciklizam,streljaštvo,šetnja-ribolov,branje šumskih plodova itd.	Organizovane aktivnosti i u pored tvrđave, turističke guide ,suveniri i ostali zanatski bioprodukti	2 dana
3	Zainteresovani turisti za istorijske - arheološke vrednosti i druge kulturne vrednosti	Posete tvrđavi i drugim objektima ispod tvrđave, kao i drugim arheološkim i verskim objektima okolo	Posete visokog kvaliteta istorijskih i kulturnih vrednosti i nasleđa, suveniri sa raznim simbolima tvrđave	1 dana
4	Razni posetioci raznih zajednica iz regiona	Tradicionalna ponuda hrane i drugih specifičnih hrana (jareće i jagnjeće meso poljoprivredne bioproizvode	Tradicionalna ponuda sa domaćom hranom i drugi zanatski proizvodi	1 dan

	Opis	Moguće aktivnosti	Prioritetne potrebe	Vremenski period
1	Međunarodni predstavnici na Kosovu, diplomatske kancelarije, OSCE, UNMIK, KFOR, NGO i druge.	Poseta tvrđavi i drugih starih monumenata, tradicionalna domaća hrana, alpinizam, jahanje, bicikлизам, streljaštvo, šetnja, ribolov, razna nošnja ručni rad, suveniri, bio hrana itd.	Sobe sa doručkom, higijena i organizovane posete.	2 dana
2	Partneri i inostrani prijatelji raznih organizacija na Kosovu.	Poseta tvrđavi i drugih starih monumenata, tradicionalna domaća hrana, alpinizam, jahanje, bicikлизам, streljaštvo, šetnja, ribolov, razna nošnja ručni rad, suveniri, bio hrana itd.	Sobe sa doručkom, higijena i organizovane posete.	3 dana
3	Zainteresovani turisti za istorijske- arheološke vrednosti i druge kulturne vrednosti	Posete tvrđavi i drugim objektima ispod tvrđave, kao i drugim arheološkim i verskim objektima okolo	Posete visokog kvaliteta uvezi istorijskih i kulturnih nasleđene vrednosti, sobe sa doručkom, higijena visokog kvaliteta, suveniri sa raznim simbolima tvrđave i drugi religiozni i kulturni simboli.	2 dana
4	Strani i mladi posetioci, parovi, od 21-40 god., razni avanturisti i druge osobe, za interesovani za kulturne i religiozne vrednosti	Poseta tvrđavi i drugih starih monumenata, tradicionalna domaća hrana, alpinizam, jahanje, bicikлизам, streljaštvo, šetnja, ribolov, razna nošnja ručni rad, suveniri, bio hrana itd.	Posete visokog kvaliteta uvezi istorijskih i kulturnih nasleđene vrednosti, sobe sa doručkom, higijena visokog kvaliteta, suveniri sa raznim simbolima tvrđave i drugi religiozni i kulturni simboli.	2 dana

1.5.5 ENERGETIKA

Opština Novo Brdo se snabdeva sa električnom energijom iz trafostanice u Gnjilanu od 110 KV i iz trafostanice u Kišnicu, od 35 KV. Takođe, u mreži opštine postoje još četiri trafostanice tipa 2.5 MVA i 17 trafostanica, najveći deo tipa 100 KVA. Mrežom električne energije je pokriveno 33 naselja Novog Brda. Istom mrežom su pokrivena i neka naselja opštine Priština (8 naselja) i selo Paralovo Gnjilanske opštine. Dužina mreže električne energije LP 10 KV je 36 km, a dužina mreže LP 04 KV je 58 km. Broj javnih korisnika električne energije je 54, međutim broj porodica i drugih objekata je 2300. Novo Brdo, odnosno Nova i stara kolonija imaju javnu rasvetu, ali je ono van funkcije, zbog nemogućnosti opštine da plati troškove. Glavni problem u sadašnjem stanju snabdevanja za električkom energijom Novog Brda, kao i celog Kosova je nedostatak potrebne električne energije. Razlog za to je nedostatak proizvodnih kapaciteta, ostareli kapaciteti (termoelektrane Kosova A i Kosova B), zatim amortizovana prenosna mreža i veliki gubici, koji su u velikoj meri posledica neplaćanja usluga od strane potrošača. Problem električne energije, utiče i na dvoumicu stranih investitora da investiraju u opštini Novo Brdo, kao jedna od mogućnosti za oživljavanje privrede.

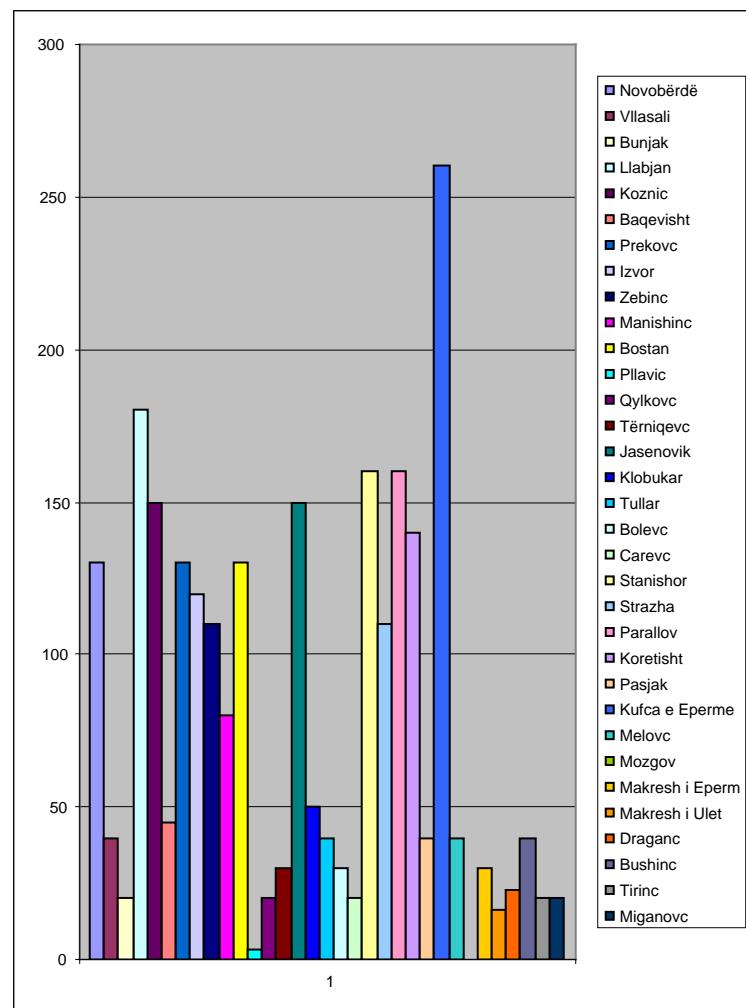
Proizvodnja električne energije je manja od zahteva potrošača, što znači da je potrebno izgraditi nove kapacitete za proizvodnju, čime bi se poboljšalo snabdevanje potrošača i razmena energije u regionu če biti jedna mogućnost razvoja ovog sektora. Stari kapaciteti su veliki zagađivači ambijenta, stoga novi kapaciteti bi trebalo da imaju u vidu komponentu očuvanja životne sredine. Podizanje novih kapaciteta će omogućiti sigurno snabdevanje sa električnom energijom ekonomskog razvoja područja. Sada se planira nova termoelektrana "Nova Kosova" sa 2000 MČ, ali i Novo Brdo može da proizvodi električnu energiju, putem izgradnje impijanata za proizvodnju električne energije uz korišćenje vetra. Ovo se sada već dešava, pošto je opština dala dozvolu privatnim investitorima i oni su u procesu izgradnje negde oko 22 takvih impijanta. Ubuduće se planira proširenje proizvodnje alternativne energije (vetar, sunce, geotermalna energija, otpaci itd.)

1.5.6 NERAVNOPRAVNI EKONOMSKI RAZVOJ

Od izvora korišćenih informacija, videli smo da postoji neravnopravna raspodela ekonomskog razvoja koja je prisutna u mnogim oblastima ekonomskog razvoja, počevši od poljoprivrede (podaci su prikazani u tabelama farmi i preduzeća po naseljima), ali i u industrijskim kapacitetima. U tabelama i u donjem grafikonu, su podneseni podaci o poljoprivrednom zemljištu i o farmama u svim naseljima opštine Novo Brdo.

Tab. 21. Plodno zemljište u Novo Brdo: grafikon rasprostranjenosti plodnog zemljišta po naseljima

Naselja	Plodno zemljište u ha
Novo Brdo	130
Vlasce	40
Bunjaci	20
Labljane	180
Koznice	150
Bačevište	45
Prekovce	130
Izvor	120
Zebince	110
Manišince	80
Bostane	130
Plavce	3
Čulkovce	20
Trničevce	30
Jasenovik	150
Klobukare	50
Tulare	40
Boljevce	30
Carevce	20
Stanišor	160
Straža	110
Paralovo	160
Koretište	140
Pasjak	40
Gornje Kusce	260
Melovce	40
Mozgovo	0
Gornji Makreš	30
Donji Makreš	16
Draganac	23
Bušince	40
Tirince	20
Miganovce	20

Graf.17. Farme krava po naseljima

Selo /	Kapacitet
Labljane	22
Koznice	12
Vlasce	15
Tulare	19
Jasenovik	09
Gornji Makreš	08
Donji Makreš	2
Izvor	14
Straža	05
Paralovo	05
Koretište	08
Kusce	12
Stanišor	11
Bolevce	05
Bušince	06
Zebince	04
Manišince	03
Prekovce	05
Draganac	06

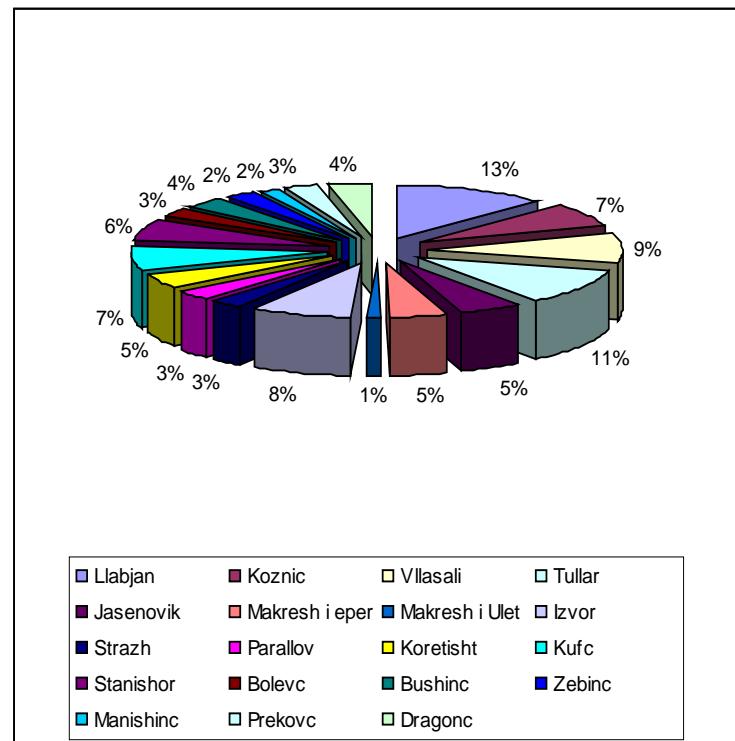
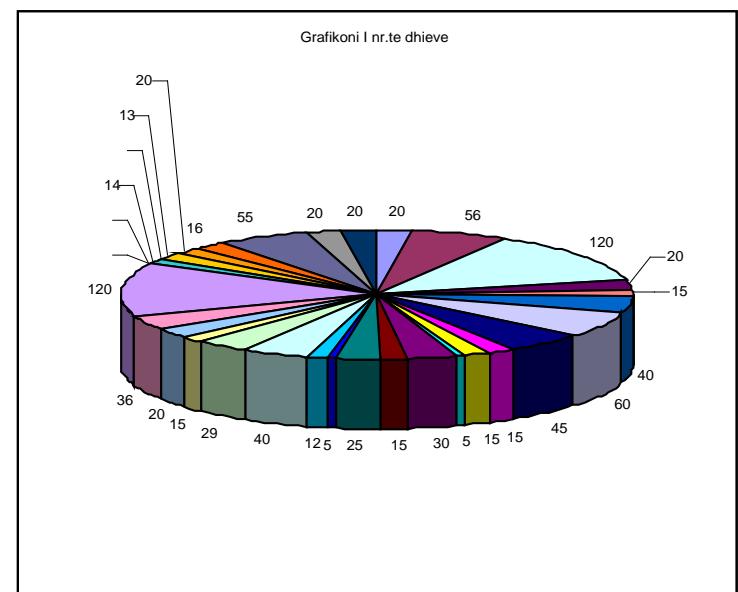
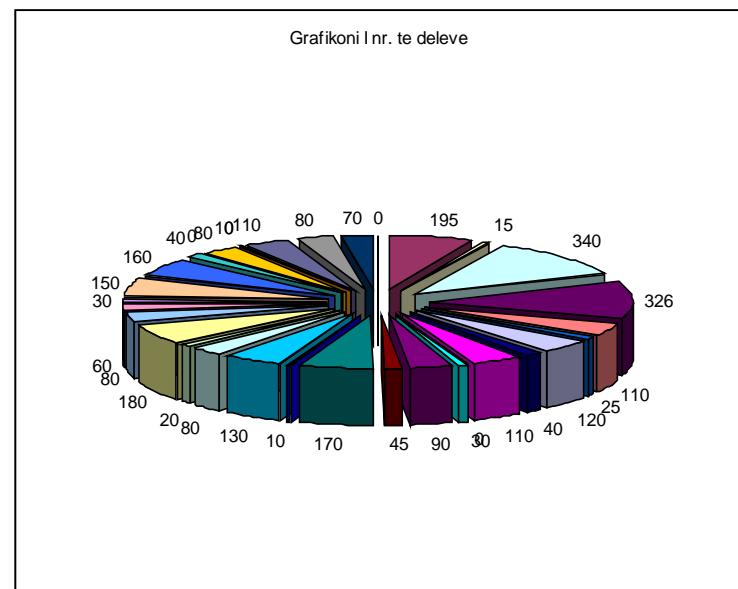
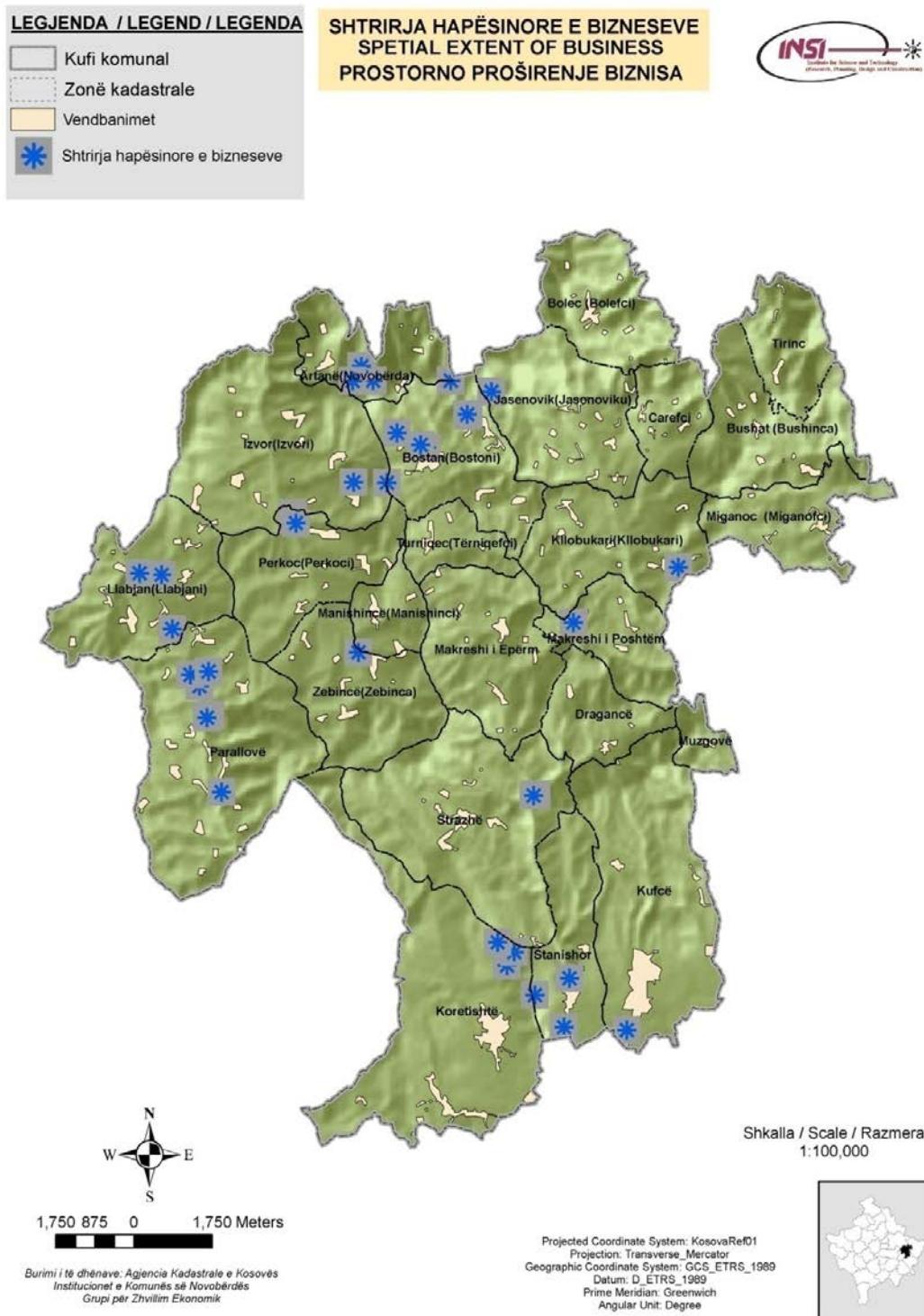

Tabela 22. Broj ovaca i koza

Br.	Selo/Naselje	Ovce	Koze
1	Novo Brdo	/	20 koze
2	Vlasce	195 ovce	56 koze
3	Bunjaci	15 ovce	/
4	Labljani	340 ovce	120 koze
5	Koznice	326 ovce	20 koze
6	Baćevište	110 ovce	15 koze
7	Prekovce	25 ovce	40 koze
8	Izvor	120 ovce	60 koze
9	Zebince	40 ovce	45 koze
10	Manišnici	110 ovce	15 koze
11	Bostane	/	15 koze
12	Plavce	30 ovce	5 koze
13	Čulkovce	90 ovce	30 koze
14	Trničevce	45 ovce	15 koze
15	Jasenovik	170 ovce	25 koze
16	Klobukare	10 ovce	5 koze
17	Tulare	130 ovce	12 koze
18	Bolevce	80 ovce	40 koze
19	Carevce	20 ovce	29 koze
20	Stanišor	180 ovce	15 koze
21	Straža	80 ovce	20 koze
22	Paralovo	60 ovce	36 koze
23	Koretište	30 ovce	120 koze
24	Pasjak	150 ovce	/
25	Gornje Kusce	160 ovce	/
26	Melovce	40 ovce	14 koze
27	Mozgovo	/	/
28	Gornji Makreš	80 ovce	13 koze
29	Donji Makreš	/	20 koze
30	Draganac	10 ovce	16 koze
31	Bušince	110 ovce	55 koze
32	Tirince	80 ovce	20 koze
33	Miganovce	70 ovce	20 koze
Svega		2.609 Ovce	916 Koze

1.6 TEHNIČKA INFRASTRUKTURA

1.6.1 Transport i njegova struktura

Transport, predstavlja jednu veoma značajnu aktivnost za građane, institucije i biznise Novog Brda. Transport je sadržajan faktor za ekonomski, socijalni i razvoj životne sredine, ali i posledica ovih kretanja i igra značajnu ulogu u povezivanju prostornih relacija. Transport se u Novom Brdu odvija automobilističkim putevima.

1.6.2 AUTOMOBILISTIČKI TRANSPORT

Veza Novog Brda sa putnim domaćim i međunarodnim putnim pravcima, je izazov kojeg treba tretirati veoma ozbiljno i na osnovu vladinih planova i projekata če se planirati uključenje u ovim putnim pravcima. Novo Brdo, se nalazi u blizini puta koji na nivou Kosova se smatra kao naj opterećenim putem za saobraćaj, a to je put Priština-Gnjilane, zatim put Priština-Kamenica koji prolazi kroz Novo Brdo. Pre i posle rata u Novo Brdo, kao i na celom Kosovu, izvršene su mnoge ilegalne gradnje i priključci pored putnog pojasa magistralnih puteva. Ovaj fenomen se nastavlja i dan danas i predstavlja veliki problem. Na ovaj način, se ugrožavaju mogućnosti za proširenje ovih puteva ubuduće. U velikoj meri je opao nivo bezbednosti zbog brzine kretanja, a to je uticalo i na padanje kategorije ovih puteva.

Pojava ilegalne izgradnje na putnom pojasu je alarmantno i zahteva brzu intervenciju društva. Što se kasnije interveniše, štete će biti veće i teško će biti njihovo saniranje.

Stanje lokalnih puteva je veoma teško, pošto ima mnogo loših puteva ali ima i puteva sa postavljenim šljunkom, a koji još nisu asfaltirani tako da prolaskom vremena mogu da propadaju. A što se tiče izgradnje puteva, situacija je donekle povoljna, pošto godinu dana ranije od kompanije za održavanje puteva, izvršeno je čišćenje kanala pored puteva i asfaltiranje oštećenih delova magistralnih i regionalnih puteva. Odgovorno preduzeće koje održava magistralne i regionalne puteve, kao i čišćenje snega tokom zimskog perioda, je ugovorena od strane Ministarstva Saobraćaja i Post Telekomunikacije. U nedostatku željezničkog transporta, posebno za robe visoke tonaže, automobilistički putevi se opterećuju, prema tome dolazi do njihovog oštećenja. Na teritoriji opštine, postoje svi preduslovi za moguće proširenje magistralnih, regionalnih i lokalnih puteva, pošto su i prethodne vlade a i ova sadašnja, stalno su radile u ovom pravcu, zahvaljujući i građanima za njihovo razumevanje da, poštuju parametra izgradnje posebno pored gorenavedenih puteva. Jedini problem je onaj pored magistralnog puta Priština – Gnjilane, posebno na ulasku u gradu Gnjilane, a ova teritorija je nasleđena procesom decentralizacije i u slučaju potrebe proširenja ovih puteva, može da dođe do raznih prepreka, a jedna od njih je i rušenje objekata koji nisu poštovali gabarite izgradnje pored puteva, kako predviđaju odredbe i zakon o putevima.

1.6.3 ŽELEZNIČKI TRANSPORT

Na teritoriji opštine Novo Brdo ne postoji železnički transport. Najbliža železnička stanica, je stanica u Kosovopolje – 52 km. Sama činjenica da na nivou Kosova od 1963 godine nije izgrađena nijedna železnička linija, govori o stanju u železničkom saobraćaju. Nedostatak železničkih stanica i udaljenost od momentalnih stanica, ovu opštinu stave u veoma nepovoljnom saobraćajnom položaju. Ovo se posebno odnosi na transport masivnijih roba i proizvoda.

Prostornim planom Kosova, predviđena je izgradnja železničke linije Uroševac – Gnjilane koja se povezuje sa linijom Niš – Skoplje i dalje u pravcu evropskih železnica. Na teritoriji opštine se ne razmišlja o tretiranju železničke infrastrukture, pošto nismo nasledili iz ranijih godina i nemamo razloga da sada podnesemo takve zahteve, imajući u vidu da je i teritorija naše opštine brdsko planinskog tipa, što znači da je teren nepriladan za izgradnju železnice, međutim bilo bi dobro da se uzima u obzir mogućnost povezivanja sa jednom železničkom infrastrukturom u pravcu magistrale Priština – Gnjilane i Kamenica, kao i mogućnost povezivanja rudnika sa ovom mrežom, kao dobar vid za transport rude.

Ova potreba treba da se shvati i da se o njoj raspravlja i na nivou vlade, pošto je to šire planiranje i potrebno je da se ovim pitanjem bavi i Ministarstvo za planiranje prostora tokom izrade prostornog plana Republike Kosova. Treba istaći činjenicu da, ubuduće postoji potreba za proširenje ove mreže i predviđanje povezivanja sa drugim centrima, kao što su opštine regiona Pomoravlja ili koje pripadaju regionu Gnjilana, Vitina, Uroševac, Kačanik i druge opštine u region Prištine. Ako bi se stvorili uslovi za razvoj železničke infrastrukture, onda bi se ispunile mnoge potrebe za prevoz putnika, ali u isto vreme i za prevoz robe koja u većini slučajeva, proizilazi kao rezultat oštećenja puteva od nekontrolisanog transporta i to se odnosi na prevoz šljunka i rude, a to su velika i ozbiljna opterećenja koja utiču i na oštećenje puteva opštine.

VAZDUŠNI TRANSPORT

U opštini Novo Brdo ne postoji aerodrom. Najbliži aerodrom je onaj u Prištini, koji je udaljen 57 kilometara. U perspektivi se ne predviđa izgradnja aerodroma stoga i dalje ova opština će se orijentisati na Prištinskom aerodrom, ali i na Skopskom, u posebnim slučajevima. Na Kosovu su postajale 12 vazdušnih polja – poljoprivredni aerodromi, koji su pripadali Aviokosovu, i jedno vazdušno polje u selo Dumoš, koje je pripadalo Aeronautskoj Federaciji Kosova. Mnogi od ovih poljoprivrednih aerodroma su u lošem fizičkom stanju i bez održavanja i videćemo da li će se sačuvati za budućnost poljoprivrede i za druge ciljeve. Najbliži poljoprivredni aerodrom Novom Brdu je onaj Gnjilanski koji je momentalno van funkcije.

Karta. Infrastruktura transporta

1.6.4 TELEKOMUNIKACIJA

Zna se da je na Kosovu, kao i u svim opštinama, nadležno za proširenje telekomunikacione mreže, Ministarstvo Transporta, Pošte i Telekomunikacija preko PTK-a Kosova, što znači da u našoj opštini, imamo samo jedan objekat PTK-a, koji se nalazi u Novoj Koloniji u Novom Brdu, do kojeg je postavljena telefonska mreža. U poslednjem projektu, od strane iste institucije je izvršeno proširenje mreže u bliskim naseljima, do 4 km, sa fiksnom telefonijom i internetom. Kada smo kod telefonije, treba istaći da mreža mobilne telefonije ne funkcioniše kako treba pošto u delu gde je izgrađen opštinski objekat, često se dešava da nema mreže mobilne telefonije. Takođe, na teritoriji opštine operišu i drugi operatori mobilne telefonije, kao što je Ipko i neki ilegalni operatori iz susednih država. Treba reći da imamo i druge operatore privatnog sektora koji vrše instalaciju interneta u opštini Novo Brdo, koji imaju odobrenje od strane opština za postavljanje potrebne aparature za postavljanje mreže. Iz tabele se može videti da je mreža fiksne telefonije u opštini Novo Brdo, postavljena na 15 % naselja, sa ukupno 25 % stanovništva. Međutim, treba napomenuti da pristup stanovništva fiksnoj telefoniji, nije na potrebnom nivou, jer većina naselja imaju prepolovljenu vezu (Kusce 80 % i ostala naselja negde oko 60 %). Mreža fiksne telefonije je u procesu modernizacije uz primenu digitalne tehnike, optičkih vlakna i sistema SDH. Sada iz mreže se može koristiti i služba pozajmljenih linija (Lease Lines), linija ISDN (Digitalna Mreža Integrisanih Službi) itd. U okviru urbane zone, osim individualnih pristupa u telefonskoj mreži, naselja koja imaju fiksnu telefoniju, su Kusce, Bostane, Stanišor i Pasjak.

Mobilna telefonija

Teritorija Novog Brda, je veoma dobro pokrivena i skoro sva naselja Novog Brda imaju pristup u uslugama mobilne telefonije, koja se nude od dva operatora koji imaju licencu od ART. Oba mobilna operatora su postavili individualne antene na raznim lokacijama opštine. U uslugama mobilne telefonije, nacionalna kompanija mobilne telefonije GSM Vala 900, koristi Evropski standard tehnologije GSM. Mobilni operator GSM Vala 900, ima otprilike 5000 korisnika. Vala, pruža usluge telefonije, prenosa podataka, primanja i slanja telefaksa, kratkih tekstualnih poruka SMS, kao i druge dopunske usluge. Mreža Vala 900, pokriva 98 % naseljenih mesta, sa malim izuzecima. Usluge mobilne telefonije pruža i drugi nacionalni operator mobilne telefonije – Ipko.

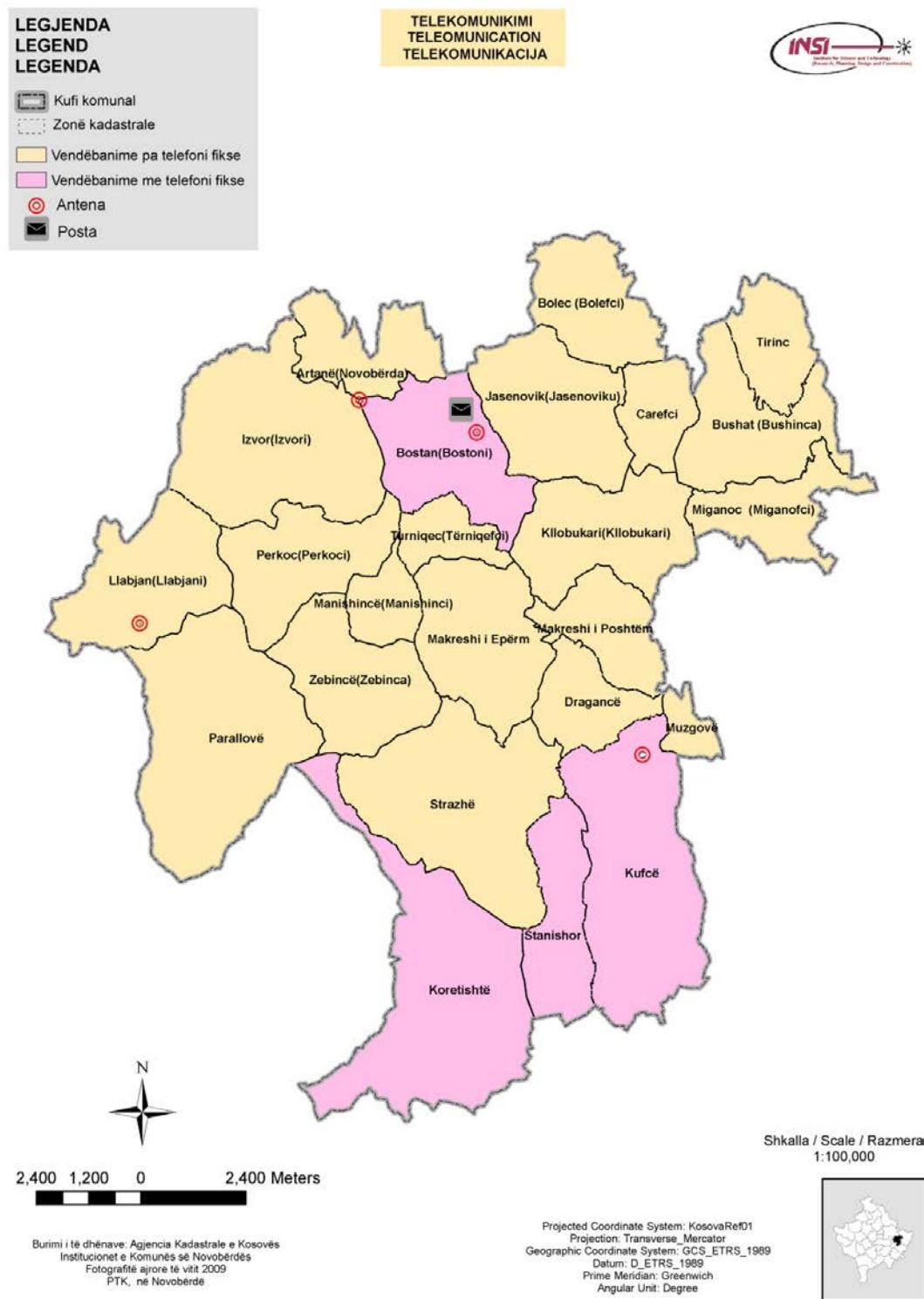
Usluge internet

U Novo Brdo, postoje 2 velike kompanije (Vala i Ipko) koje preko fiksne i mobilne telefonije pružaju usluge interneta i neke male lokalne kompanije koje u operišu u ovoj oblasti. Iz ovih dveju kompanija, postavlja se mreža bez žice. Humani resursi kojima Novo Brdo ima prednost u razvoju, mogu biti u funkciji modernog razvoja samo uz podizanje obrazovanja i osposobljavanja u oblasti informativne tehnologije.

Karta pokrivenosti talasima mobilne telefonije. Teritorijalne površine po kapacitetu pokrivenosti sa talasima mobilne telefonije: postojeća mreža PTK-a, postojeća mreža (lokalna) postojeće linije.

Teritorija opštine Novo Brdo, je pokrivena dosta dobro i skoro sva naselja Novog Brda imaju pristup u uslugama mobilne telefonije, koje se nude od dva licenciranih operatera od strane ART. Oba mobilna operatera, imaju postavljene individualne antene u raznim lokacijama opštine.

Broj postavljenih antena od mobilnih operatera po naseljima i operatera na celoj teritoriji opštine.

Karta. Telekomunikacije

1.6.5 INFRASTRUKTURA ENERGETIKE

Opština Novo Brdo se snabdeva sa električnom energijom iz trafostanice u Gnjilanu od 110 KV i iz trafostanice u Kišnicu, od 35 KV. Takođe, u mreži opštine postoje još četiri trafostanice tipa 2.5 MVA i 17 trafostanica, najveći deo tipa 100 KVA. Mrežom električne energije je pokriveno 33 naselja Novog Brda. Istom mrežom su pokrivena i neka naselja opštine Priština (8 naselja) i selo Paralovo Gnjilanske opštine. Dužina mreže električne energije LP 10 KV je 36 km, a dužina mreže LP 04 KV je 58 km. Broj javnih korisnika električne energije je 54, međutim broj porodica i drugih objekata je 2300. Novo Brdo, odnosno Nova i stara kolonija imaju javnu rasvetu, ali je ono van funkcije, zbog nemogućnosti opštine da plati troškove. Ima mnogo zahteva za popravljanje mreže snabdevanja ali ne u glavnoj mreži snabdevanja LP10 KV, nego u sekundarnoj mreži koja snabdeva naselja i koja je izgrađena u sedamdesetih godinama i jedinu intervenciju u ovom sektoru, učinila je Skupština Opštine pre četiri god. sa investicijom od 200.000 € iz kapitalnih sredstava, samo u cilju izmirenja zahteva građana. Neophodno je snabdevanje strujom svih naselja uz promenu mreže niskog i visokog napona, pošto je mreža stara i treba zameniti drvene bandere sa betonskim ili metalnim. Ima i mnogo zahteva za povećanje kapaciteta struje u postojećim trafostanicama, kao i postavljanje novih trafostanica za izmirenje zahteva građana.

39

Fig .9 Jednopolarna skema 400/220/110 u geografskoj karti Kosova

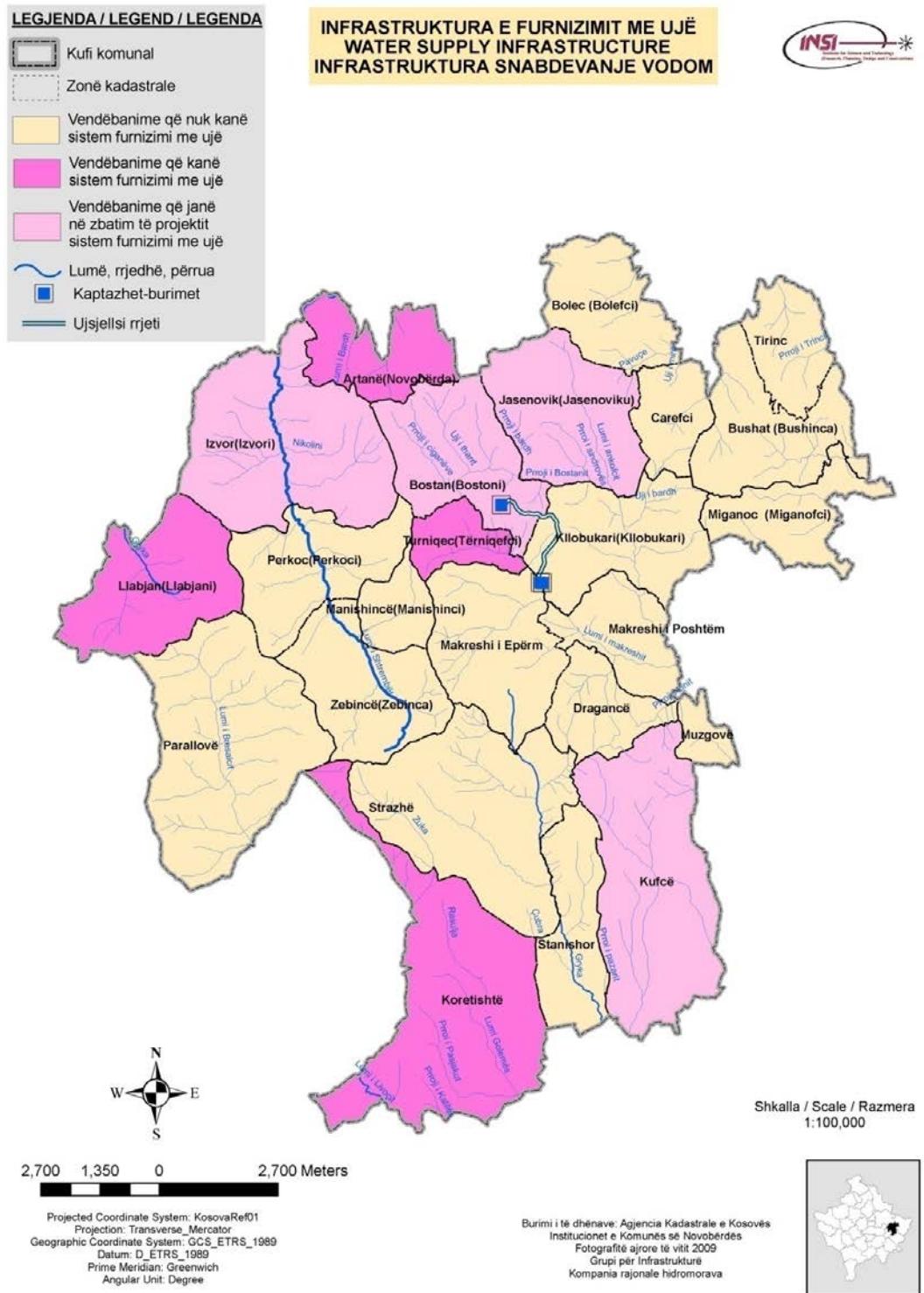
Model distribucione i transmisione mreže električne energije opštine Novo Brdo 110/35/10 Kv i pozicioniranje trafostanica 110/35 Kv i 35/10. U regionu Novog Brda, oko 70% linija od 10Kv su sa malim poprečnim sekcijama (A1/Fe-25 mm² i 35 mm²) i to je jedan od razloga velikih opadanja napona u regionu Novog Brda.

U donjoj figuri, su prikazane poprečne sekcijske električne zračne linije srednjeg napona 35/10 Kv i pozicioniranje trafostanica 110/35 Kv i 35/10Kv u gradu i okolini Novog Brda.

1.6.8 VODNA INFRASTRUKTURA

1.6.9 Vodovodni sistem u opštini Novo Brdo

U gradu Novo Brdo (Nova I stara kolonija) i u nekoliko sela, ima instaliranih sistema vodovoda. Međutim, prema informacijama nadležnih organa Novog Brda, samo 80% urbanog stanovništva i 23% ruralnog stanovništva je povezano sa javnom mrežom snabdevanja vodom. Oko 77% seoskog stanovništva, upotrebljava vodu plitkih i nezaštićenih bunara. Zbog nedostataka vode i starog sistema, nema dovoljno vode, posebno u urbanim zonama, ne obuhvativši ovde sve. Tehnička i administrativna gubljenja vode u vodovodnom sistemu su veoma velika (prosek gubitka je oko 30%).

Karta. Infrastruktura snabdevanja vodom u opštini Novo Brdo.

Sistemi snabdevanja sa pijačom vodom u opštini Novo Brdo, su raznovrsni, ali većina od njih radi na sistem pumpi, posebno javna mreža. Međutim, u većini sela imamo individualne sisteme koji se snabdevaju vodom sa prirodnim tokom, kao i individualnim sistemom bunara. Možemo da zaključimo da je vodovodnim sistemom pokriveno 35 – 40 % teritorije opštine. Dužina primarne mreže je 16 km, a sekundarna mreža je 30 kilometara. Količina vode po glavi stanovnika je 50l na dan. U opštini Novo Brdo, imamo svega 10 (deset) sistema za snabdevanje vodom, izgrađenih posle rata. Naselja pokrivena vodovodom, su:

1. *Nova i stara kolonija, Plavce i Mehmetaj*
2. *Vlasce*
3. *Labljane*
4. *Trničevce*
5. *Čulkovce, Tulare*
6. *Koretište, Pasjak*
7. *Kusce*
8. *Tvrđava*
9. *Vlajkovce – je u izgradnji*
10. *Bačevište – je u izgradnji*

Potrebe za snabdevanje vodom

Postoje velike potrebe za izgradnju sistema snabdevanja vodom za naselja koja se suočavaju sa velikim poteškoćama u obezbeđenju pijače vode, kao što su:

1. *Bolevc*
2. *Zebince*
3. *Straže*
4. *Prekovce*
5. *Izvor*
6. *Bušinice*
7. *Carevce*
8. *Stanišor*
9. *Draganac*
10. *Bostane*
11. *Bunjaci*
12. *Makreš*
13. *Jasenovik*
14. *Paralovo itd*

1.6.9.1 Sistem kanalizacije crnih voda

Tok crnih voda na teritoriji opštine, je veliki problem. Samo 35 % teritorije je uključeno u kanalizacionoj mreži, ali se njihovo slivanje vrši po rekama i potocima bez prethodnog tretiranja. Međutim, tok kanalizacija izgrađenih posle rata u pojedinim selima se vrši na otvorenom ambijentu, tretirajući ih po septičkim jamama. Sela koja nisu povezana sa kanalizacionom mrežom, su: Paralovo, Zebince, Straža, Draganac, Mozgovo, Gornji Makreš, Klobukare, Miganovci, Bušinice, Tirince, Carevci i Bolevce. Međutim, Kusce i Stanišor su delimično povezani u sistem kanalizacije.

U pojedinim selima gde postoji sistem kanalizacije, imamo informacije da taj sistem ne funkcioniše kako treba i takvih problema ima u selo Izvor, Prekovce i Jasenovik. Međutim u potpunom sistemu kanalizacije crnih voda su povezana sledeća sela: Labljane, Koretište, Gornji Makreš, Turničevce, Bostane i Novo Brdo, kao što se vidi i iz karte. Uglavnom, linije slivanja crnih voda zavise od konfiguracije terena, i nemamo slučajeva upotrebe sistema pumpi u ovu svrhu, imajući u vidu da u svim slučajevima slivanje je sa gornjih tačaka prema donjim tačaka terena. Njihovo tretiranje pre slivanja u potocima ili rekama u 30 % slučajeva se prethodno tretira.

Konfiguracija terena

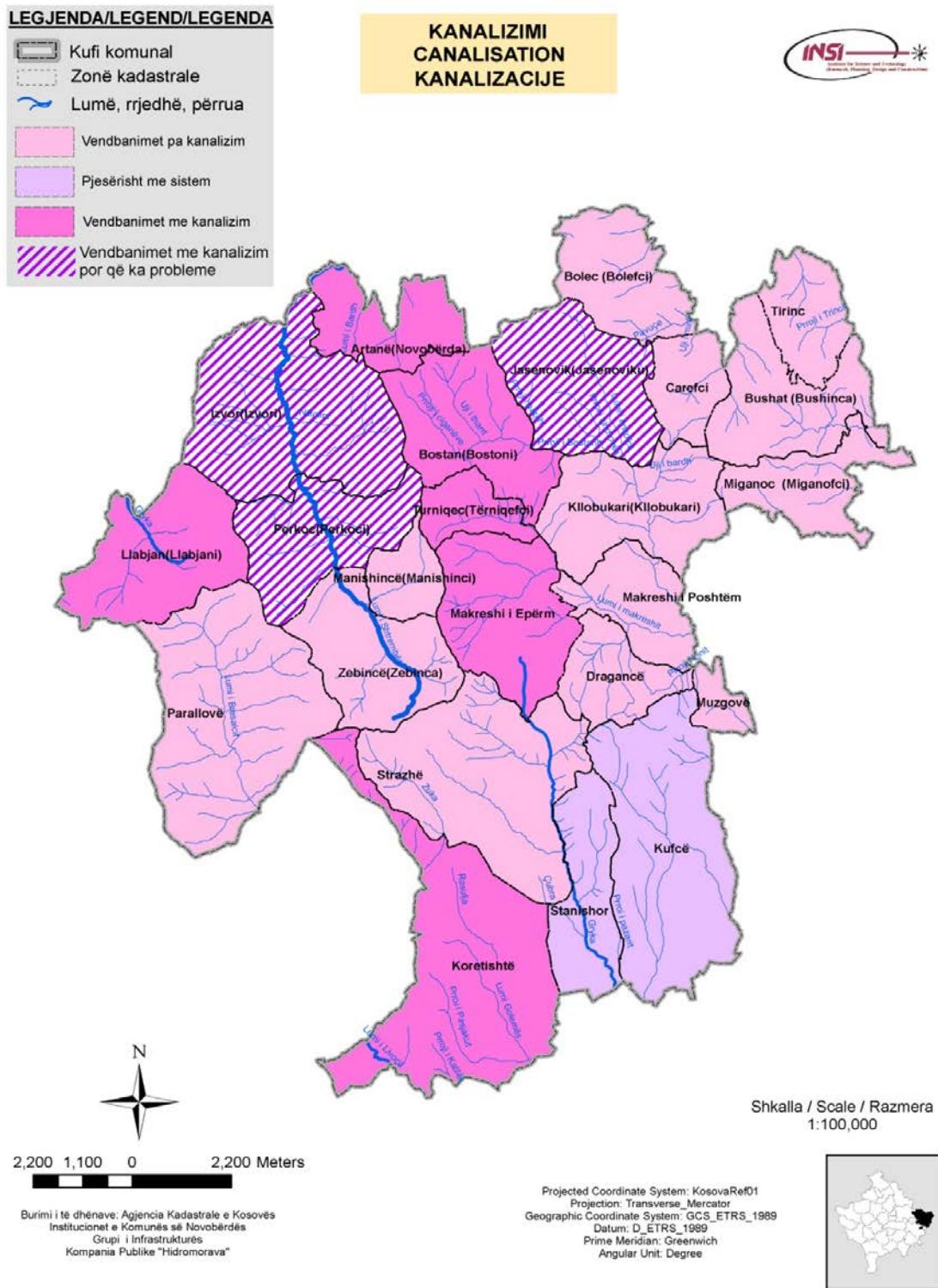
Opština Novo Brdo se karakteriše brdsko – planinskom terenu, što znači da svi izgrađeni sistemi kanalizacije, teču sa gornjih tačaka na dole, prema tome u većini slučajeva nije potrebno da imamo duboke kanale za slivanje crnih voda. Prema približnim podacima, negde oko 90 % celokupne površine teritorije opštine, pripada brdsko planinskom terenu, dok ostali deo može da bude prikluđan teren.

TRETIRANJE, KORIŠĆENJE I ODBACIVANJE

Svi izgrađeni sistemi kanalizacija, imaju tretiranje crnih voda do 30% preko septičkih jama, što znači da imaju neko tretiranje, ali se stalno misli na unapređenje aparatura za tretiranje crnih voda kako treba. Kao glavni problem na teritoriji naše opštine je ne tretiranje tehnoloških voda, koja izlaze iz rudnika Novo Brdo, koje se ne tretiraju uopšte nego se spuštaju pravo u Krivu reku, stoga predstavljaju veliku opasnost. Odgovornost za tretiranje ovih voda, treba podsetiti da snosi vladin nivo, što znači da je zadatak Vlade da se bavi ovim problemom, imajući u vidu da je izgradnja kolektora za prečišćavanje ovih voda veoma skupa i da opština ne može da podnese teret ovih investicija. U prethodnom periodu, bilo je nekoliko inicijativa od strane Vlade i raznih donatora kao što je UNDP i Vlada Holandije za izgradnju ovih kolektora, međutim do sada nije urađeno ništa na terenu i ova voda nastavlja da se sliva u Krivu reku.

Procena potreba za kanalizacionu mrežu

I pored izvršenih investicija od strane raznih donatora i centralnih institucija, kao i od same Skupštine Opštine, potrebe za investicije u ovoj oblasti su još uvek velike. Treba investirati, kako bi se građanima pružile elementarne usluge, kao što je snabdevanje pijačom vodom i sistem kanalizacije i za mnoga druga naselja ove opštine. Što se tiče vodovodne mreže postoji neophodna potreba za njegovo održavanje i za izgradnju novih vodovodnih kapaciteta u ovoj opštini, imajući u vidu težak teren i velike potrebe građana, pošto ima mesta gde se voda nosi iz daleka i sa raznim metodama. Takođe, i za sistem kanalizacija crnih voda, potrebe su velike, i predviđa se izgradnja kanalizacione mreže u svim naseljima odnosno selima i da tamo gde je potrebno izvrši njihovo tretiranje.

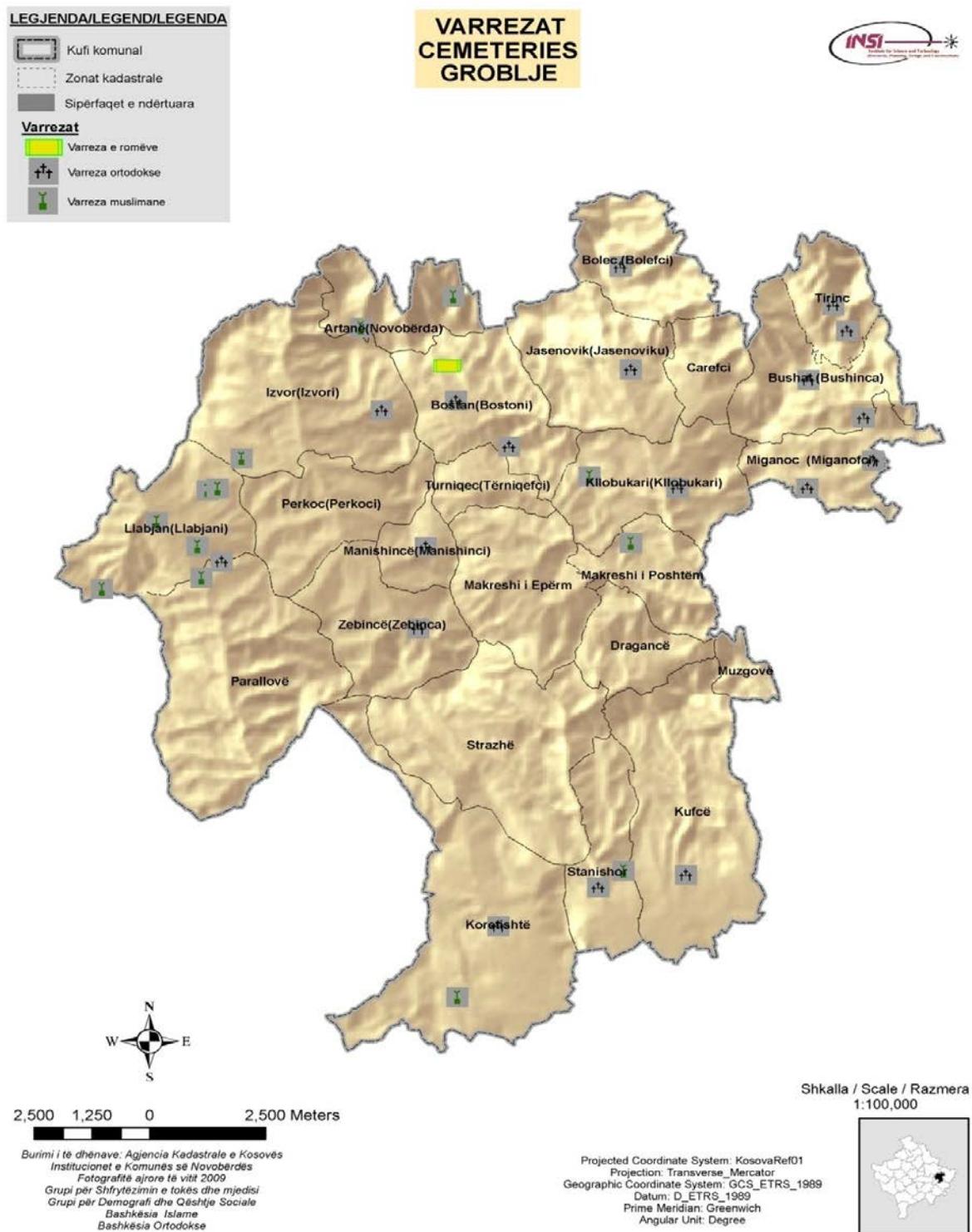

Karta. Infrastruktura kanalizacione

1.7 GROBLJA

Iz informacija koje smo dobili od verskih zajednica u Novo Brdo i analiza iz ove oblasti, svako naselje Novog Brda ima groblja. Neka naselja imaju i po dva i više groblja. Na osnovu analiza iz terena, istraživačka grupa u kojoj su bili i predstavnici verskih zajednica, identifikovala je lokacije groblja na celoj teritoriji na opštini Novo Brdo i konstatovala je da jedan deo njih ispunjava zahteve još za 2-5 narednih godina. Stoga, potrebne su mere za izgradnju strukture i za njihovo upravljanje. Predviđene su i nove površine za groblja i prikazane su na karti infrastrukture groblja. Prilikom uzimanja informacija, video se da je skoro većina groblja po naseljima u lošem stanju i da u svim albanskim grobljima (muslimanskim), albanskim (katoličkim) i srpskim (pravoslavnim) nedostaje infrastruktura kao i drugi prateći elementi groblja. Osim ovoga što smo rekli, nedostaje i organizovanje prostora i regulisanje groblja, kao što je zelenilo i druge potrebne aktivnosti. Ista situacija je i sa srpskim (ortodoksnim) grobljima i u svim naseljima Novog Brda.

U sektoru uređenja infrastrukture, opština je u poslednje vreme počela realizaciju nekih projekata oko ograda, kao što je slučaj u selo Vlasce, Koznica, Labljane i Bostane. I ubuduće će se raditi u ovom pravcu, ali kao osnovno pitanje, ostaje sistem redovnog održavanja.

Karta. Prostirje groblja

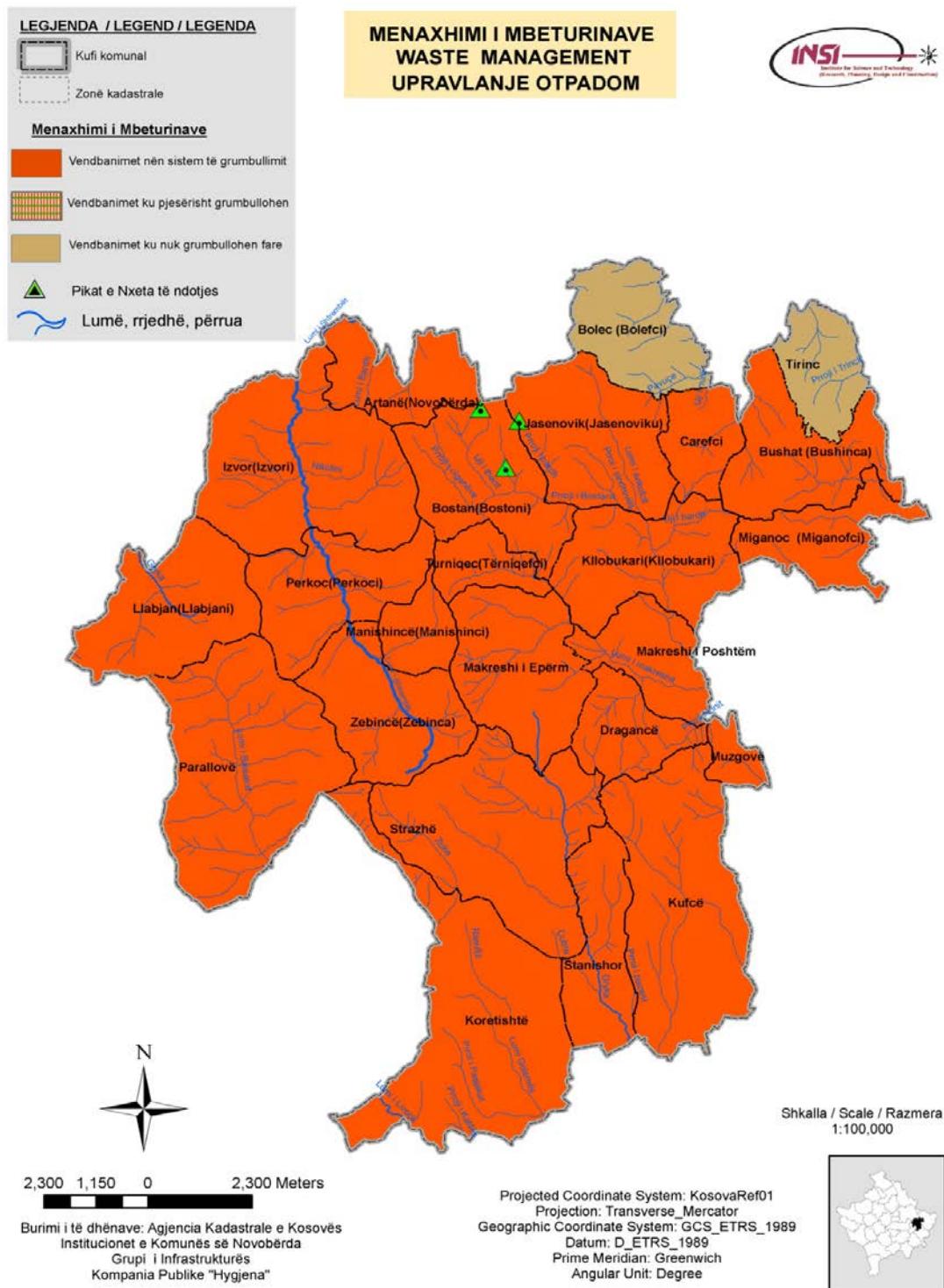
1.8 UPRAVLJANJE OTPADAKA

Opština Novo Brdo, broji 33 naselja, od kojih 30 su snabdevena sa kontejnerima standardnog tipa, od 250-300 kg i prema računici, opšti broj njih je 245 kom. $x 300 = 73.500 / 9899 = 7.42$ kg po glavi stanovnika. Naša opština ne predviđa u bliskoj budućnosti povećanje kapaciteta otpadaka, jer sva naselja su pokrivena kontejnerima, ali ponovo može da dođe do povećanja do 25%.

Opština Novo Brdo, na svojoj teritoriji, nema deponije za prikupljanje otpadaka, tako da cela količina ide u regionalnu deponiju Gnjilana, kojom upravlja Kosovska Agencija za Privatizaciju (KAP). Prikupljanje otpadaka se vrši iz svih naselja teritorije naše opštine. Momentalni kapaciteti (količina koja se dostavlja u regionalnoj deponiji) je 292.000 kg mesečno, a ubuduće se predviđa povećanje od 24.000kg, uz uključivanje još nekog naselja gde se može planirati postavljanje kontejnera.

Procena upravljanja otpadaka

Upravljanje otpadaka u opštini Novo Brdo, se vrši od strane Direkcije za javne službe, zaštitu i spasavanje, imajući u vidu da ne postoji neka javna kompanija koja se bavi tretiranjem otpadaka, što znači da je ova Direkcija nužna da se bavi upravljanjem otpadaka. Skupština Opštine u svom vlasništvu ima dve mašine za prevoz otpadaka i 245 kontejnera raspoređenih po naseljima. Celokupna infrastruktura upravljanja otpadaka je stvorena od raznih donacija, uključujući američki KFOR, koji je dao jedan kamion, a drugi kamion je donacija američkog USAID-a, koji je dat preko projekta "Inicijativa za efektivne opštine" (IKE).

Karta. Upravljanje otpadaka

2.0 POLOŽAJ, ZNAČAJ I SPECIFIČNA PITANJA ZA TERITORIJU OPŠTINE NOVO BRDO

U KONTEKSTU PROSTORNOG PLANA KOSOVA (PPK)

(Prostorni plan Kosova 2010-2020)

Poznato je da Kosova ima dobru praksu u oblasti prostornog planiranja, koju je postigla prilikom izrade Prostornog Plana Kosova od 70-80 god. XX veka. Tokom razvoja događaja od 1989-1999 god., ove institucije i njihovi planovi su bile izbačene iz (legalnog) funkcionisanja na Kosovu. Od prve godine posleratnog perioda je degradirano i uništeno mnogo od onoga što je planirano da se zaštiti, neguje i razvija na Kosovu, a to je uticalo i na opština Novo Brdo.

“Zakonom o Prostornom Planiranju 2003 “i njegovim unapređenjem u 2008 god. stvoren je novi zakonski okvir za prostorno planiranje. Prostorni Plan Kosova 2010-2020 +, koji je pripremljen od Ministarstva Sredine i Prostornog Planiranja (MSPP), Instituta za Prostorno Planiranje je prvi prostorni plan, koji pokriva celu teritoriju Kosova i koji je pripremljen prema gore navedenom okviru. I u vreme kada su u pripremi: RPO/RPU u opštini Novo Brdo 2010, Prostorni Plan Kosova je još uvek kao radni dokument.

Tokom izrade Prostornog Plana Kosova, kao rezultat ekipnog rada, stvorena je vizija za budućnost Kosova. Nacrt Prostornog Plana Kosova je baziran na viziji i ubuduće želi, da:

“Kosovo bude suverena i integrisana zemlja u Evropskoj zajednici sa stabilnim socio-ekonomskim razvojem, modernom infrastrukturom i tehnologijom, sa mogućnostima obrazovanja za sve, sa kvalifikovanom radnom snagom, zemlja koja poštije životnu sredinu, prirodno i kulturno nasleđe za celu svoju teritoriju i susedne zemlje, sa jednim otvorenim društvom koje promoviše raznolikost i razmenu ideja, poštujući prava svih.”

Ova vizija ima za cilj da se realizuje na celoj teritoriji Kosova i u tom kontekstu i opština Novo Brdo u toku izrade razvojnog plana opštine, analizira položaj i značaj, kao i specifična pitanja koja treba tretirati. Centralni deo Nacrtu Prostornog Plana Kosova, je strategija prostornog razvoja. Ova predložena strategija se bazira na tri osnovna principa:

- Razvoj jake urbane mreže za ekonomski razvoj. Većina urbanih zona je poboljšano i osnivana je mreža infrastrukture između malih i velikih naselja. Građanima je posvećena posebna pažnja u vezi zdravstva i vaspitanja. Podržana je poljoprivreda i laka industrija u seoskim zonama. Teška industrija je rehabilitovana, a trgovina i turizam su podržane.

- Razvoj i očuvanje prirodnih izvora, zaštita i upotreba sredine, kulturnog i prirodnog nasledstva, kvalitet poljoprivrednog zemljišta, mineralni izvori i kontrola razvijanja naselja.
- Razvoj strateških veza integrisanje u regionalnom i Evropskom saobraćaju (TEN-T), poboljšanje potreba saobraćaja na Kosovu, kao i stabilnost snabdevanja sa električnom energijom i vodom za porodice i industriju.

Strategija i ciljevi za poželjan prostorni, ekonomski i društveni razvoj podeljena su u četiri grupe, i to:

- Luka Kosova - Plava Zona: Region oko Prištine. Koncentrisanje na administraciju, vaspitanju, zdravstvenu brigu, usluge i trgovinu, laka industrija, poljoprivredna industrija i turizam.
- Kosovsko blago - Zelena Zona: Region oko Mitrovice. Koncentrisanje na industriju, usluge, trgovinu i poljoprivrednu industriju.
- Kosovski mostovi – Žuta Zona: region Gnjilana/ Uroševca gde spade i opština Novo Brdo i region Đakovice. Regioni koncentrisani na usluge i trgovinu, laku industriju, poljoprivredu i turizam.
- Parkovi Kosova - Narandžasta Zona: regioni oko Peći i Prizrena. Koncentrisanje na kulturni turizam, usluge i trgovinu, lakoj industriji i poljoprivredu.

Ova strategija, ima za cilj ravnopravnu raspodelu javnih službi i privredni razvoj svih delova Kosova, ali u mnogim aspektima Priština je ne diskutabilni centar. Jedna od značajnih delova strategije je razvoj trougla Ekonomskog Razvoja (TER), u zoni između Prištine i međunarodnog aerodroma. Povoljno stanje saobraćaja i posebnih ekonomskih uslova u ovoj zoni će privući investicije i vratiti TER na glavni oslonac ekonomskog razvoja.

Kosovski mostovi – Žuta Zona: region Gnjilane / Uroševac

Karta br...žute zone

U

dokumentu Prostorne Strategije

Kosova, opština Gnjilane i Uroševac su zabeležene kao žute zone, a definisane kao "Kosovski mostovi". Opštine: Novo Brdo, Vitina, Kačanik, Kamenica i Štrpcce takođe su obuhvaćene ovom zonom. Ova zona se karakteriše sa kvalitetnom poljoprivrednom zemljom, sa bogatim izvorima mineralne vode, sa trgovinom i tradicijom turizma. Međugranične veze sa Makedonijom i Srbijom, pružaju dobre uslove za investicije u ovom regionu.

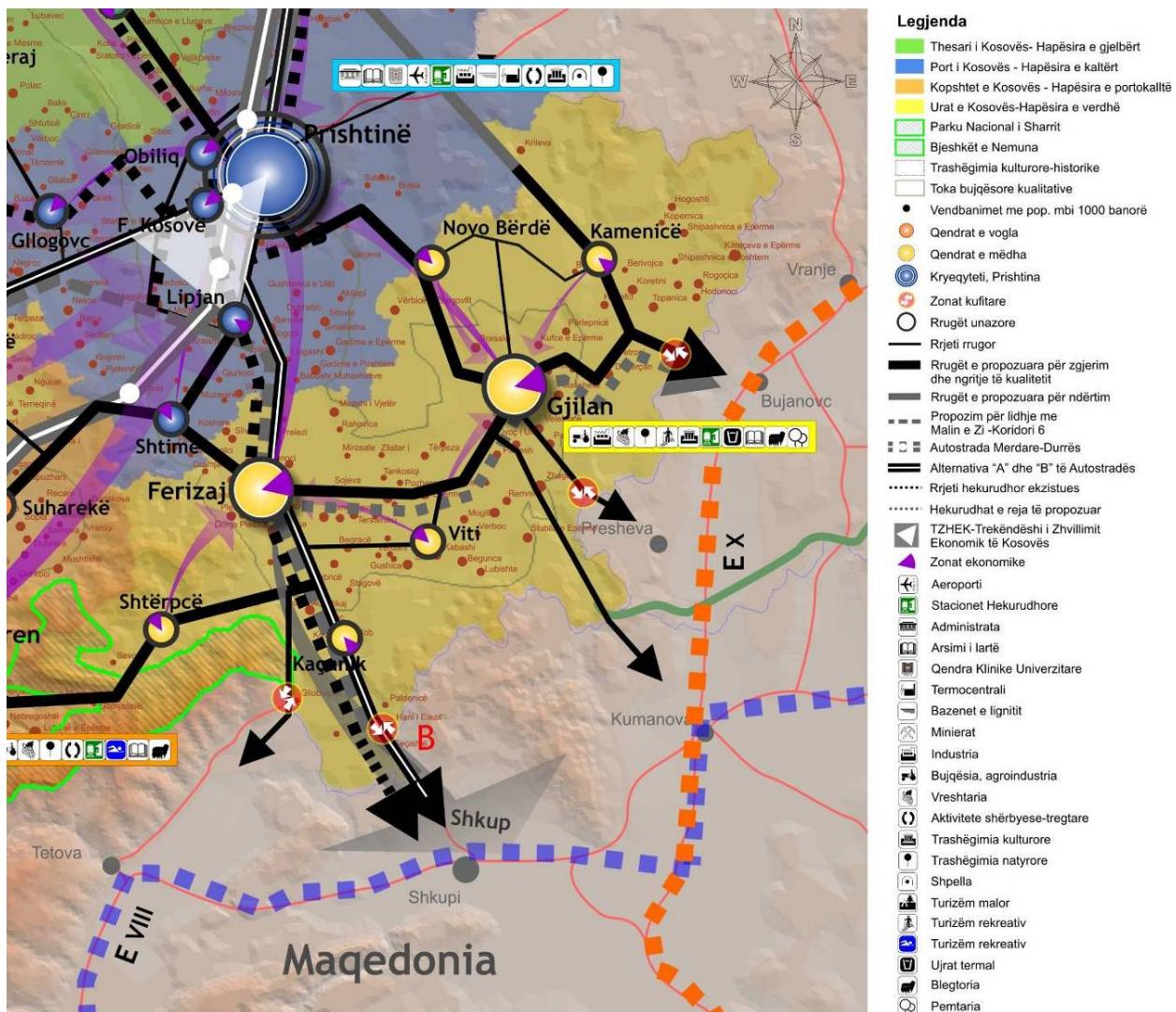

Fig.....Strategija Prostornog razvoja za region Gnjilane/Uroševac, gde učestvuju i Novo Brdo, "Kosovski mostovi" radni dokument.

Ovaj dokumenat, predviđa jednu značajnu ulogu za region kao veza između Kosova i susednih zemalja. Ovde možemo istaći veza sa pograničnom tačkom "Dheu i Bardhë"

(Bela zemlja), sa Republikom Srbijom. Unutar mreže grada i sela, odvijene su ekonomske aktivnosti koje će nastaviti da se modernizuju i pojačaju, privučene su investicije i pokušaće se da se povećaju investicije sa unutra i vani. Takođe se osigurava prikladan i planiran prostor za privatni sektor, učinivši region konkurentan u unutrašnjoj i spoljnoj trgovini sa poboljšanjem kvaliteta života za sve građane i istovremeni ispunivši kriterijume za stabilan razvoj. Male i srednje firme doprinose ekonomskom razvoju i planira se mogućnost posebnog podržavanja ovom razvoju, kako bismo ubuduće imale i velike firme.

Glavni ciljevi za region Gnjilane/Uroševac, gde učestvuje i Novo Brdo su:

- *Razvoj mreže naselja koji obezbeđuje lak pristup i usluge za atraktivniji život i rad u gradovima Gnjilane i Uroševac, kao i po selima ovih regiona.*
- *Podrška stabilne ekonomije lokalnog urbanizovanja, konkurenциju u unutrašnjim i spoljašnjim tržištima.*
- *Razvoj infrastrukture (putni, železnički, vazdušni saobraćaj, tehnologija informisanja i komunikacija TIK), radi stvaranja prikladnih međugradskih veza sa ostalim mestima regiona i van zemlje.*

Prostorni Plan Kosova, postavlja granice regiona koji se ukrštavaju sa Srbijom i Makedonijom, kao zone od posebnog interesa za celo Kosovo. Prostorni Plan Kosova, takođe evidentira razne ključne probleme i predlaže preduzimanje aktivnosti za njihovo rešavanje. Neravnopravan ekonomski razvoj zemlje je viđen kao jedan od ključnih problema, međutim jedan od identifikovanih ciljeva je pristup građana u infrastrukturu. Među predlozima za razvoj infrastrukture je i izgradnja železničke linije koja povezuje Uroševac sa Bujanovcem, a to će uticati i u prevozu stanovnika Novog Brda i to treba tretirati u Razvojnem Planu Opštine. Ova zona se karakteriše sa kvalitetnom poljoprivrednom zemljom, sa bogatim izvorima mineralne vode, sa trgovinom i tradicijom turizma. Ove vrednosti čine region značajnijim, ali i specifično pitanje za tretiranje Razvojnim Planom Opštine Novo Brdo, sa posebnim naglaskom na kulturni i seoski turizam.

Srednjovekovni grad - Novo Brdo.

U žutom regionu, identifikovane su, tretirane i definisane kao posebne zaštićene zone, koje treba imati u vidu tokom izrade Razvojnog Plana Opštine Novo Brdo.

U grupi gde je granica zona utvrđena uz pomoć karti, je:

Manastir u Draganac - Novo Brdo; pre decentralizacije je pripao opštini Gnjilane;

U grupu gde su zone utvrđene kartama, ali koje prilikom neke nove aktivnosti trebaju da konsultuju neposredno KZM – je:

3.0 OBUHVAĆANJE KLJUČNIH INFORMACIJA SEKTORIJALNIH IZVEŠTAJA I STRATEGIJA NA RASPOLAGANJU

U opštini Novo Brdo su urađeni sektorijalni izveštaji i strategije u svim direkcijama i u ovom poglavlju su obuhvaćene ključne informacije sektorijalnih izveštaja i strategija na raspolaganju odgovarajućih direkcija opštine.

3.1 EKONOMIJA I FINANSIJE

Opšte informacije

Na osnovu podataka koje poseduje sektor Privrede, Direkcija za Finansije Ekonomiju i Razvoj u opštini Novo Brdo, imamo 151 registrovanih preduzeća u privatnom sektoru i 21 preduzeće u društvenom sektoru. U opštini Novo Brdo imamo tri jednodnevne pijace, odnosno trgove (zelena i stočna pijaca u selo Labljane i zelena pijaca u selo Prekovce). Trgovi odnosno pijace u selo Labljane se upravljaju od privatne kompanije "Tregu", a zelena pijaca u Prekovce od bivših radnika poljoprivredne zadruge. Od ovih kompanija se ubiru takse za opštinu.

Pitanja i problemi ovog izveštaja:

- *Korišćenje potencijala za ekonomski razvoj.*
- *Destinacija zona za specifičan razvoj.*
- *Unapređenje infrastrukture veza.*
- *Poboljšanje zakonske i regulativne infrastrukture.*
- *Stvaranje opštinskog fonda za zajam za MSP.*
- *Subvencija malih i srednjih proizvodnih preduzeća.*
- *Stvaranje olakšavajućih uslova za preduzeća koja zapošljavaju veći broj radnika.*
- *Izbor najuspešnijih opštinskih preduzeća.*
- *Kategorizacija opštinskih obaveza za biznise prema zonama.*
- *Tradicionalni (retki) zanati da se oslobođaju od opštinskih obaveza.*

Predlozi i tretirani prioriteti i strategije:

- *Razvoj malih i srednjih preduzeća.*
- *Inkubator biznisa.*
- *Industrijska zona.*
- *Izgradnja kapitalnih objekata sa koncesijama.*
- *Vraćanje registrovanja biznisa sa centralnog nivoa na lokalni nivo.*
- *Identifikacija projekata KAP za brzu privatizaciju.*
- *Povezivanje opštine sa železničkom linijom.*

- *Centar za konzerviranje povrća u Prekovce.*
- *Odgovarajuća infrastruktura koja omogućava razvoj seoskog turizma.*
- *Prikladni objekti i ljudski resursi koji omogućavaju razvoj seoskog turizma.*
- *Moderna i stabilna infrastruktura za razvoj seoskog turizma.*
- *Podizanje administrativnih lokalnih kapaciteta za pružanje stručnih i povlaščenih usluga za građane i komunitet biznisa.*
- *Poboljšanje položaja građana sa jednakim mogućnostima tretiranja i zapošljavanja.*
- *Stvaranje povlaščenih uslova za odvlačanje investicija od domaćeg i stranog privatnog sektora.*
- *Kultivisanje lokalne kulture i tradicije.*
- *Restauracija i upravljanje tvrđave i okoline.*
- *Raspodela prihoda u seoskoj privredi.*
- *Unaprediti obrazovni i zdravstveni sistem u cilju poboljšanja standard.*
- *Uređena gradska i seoska infrastruktura koja bi omogućila čist ambient, kao i lokalni i ekonomski razvoj prema planu i zahtevima vremena.*

Izgradnja upravljanja i kapaciteta, koja obuhvata:

- *Izgradnja jedne demokratske sveobuhvatne i efektivne države.*
- *Unutrašnja bezbednost i vladavina zakona.*
- *Efektivna zaštita prava manjina.*

Razvoj privatnog sektora i ekonomske infrastrukture, koja obuhvata:

- *Stvaranje poslovne sredine, konkurenčnih finansijskih tržišta i razvoj MSP.*
- *Kompletiranje privatizacije i brzo obnavljanje postojećih kapaciteta.*
- *Razvoj infrastrukture i zaštita sredine.*

Razvoj ljudskih resursa i socijalna kohezija, koja obuhvata:

- *Poboljšanje zapošljavanja i upravljanje migracije.*
- *Poboljšanje sistema obrazovanja i olakšanje pristupa tehnologiji i inovacijama.*
- *Stabilan zdravstveni sistem i socijalna kohezija.*

Spoljašnosti (spoljni pozitivni i negativni efekti) i među sektorijalno definisanje, koje obuhvata:

- *Voda energija.*
- *Vode (navodnavanje) i poljoprivreda.*
- *Energija i MSP.*

- Rudarstvo, energija i saobraćaj.
- Sažimanje političkih prioriteta i povezane fiskalne konzistencije:
- Rudarstvo, energija i transport, koje obuhvataju utvrđivanje prioriteta javne potrošnje, prema političkim prioritetima prethodno utvrđenim.

3.2 URBANIZAM, KATASTAR I ZAŠTITA SREDINE

Izveštaj sektora u vezi Direkcije, Urbanizma, Katastra i zaštite sredine u Novo Brdo se bazira na podatke, nadležnosti, odgovornosti, potrebe i orientacije za budućnost u ovoj opštini, zasnovajući i u izrađenim strategijama i u orientacijama na nivou Kosova, od strane nadležnih ministarstava i institucija. Ovaj izveštaj će podržati proces izrade Razvojnog Opštinskog Plana, kao i Urbanog Plana. U procesu izrade Razvojnog i Urbanog Plana Opštine na osnovu zakonskih i stručnih obaveza, naša Direkcija kao glavni nosioci ovog procesa, zajedno sa ekipom stručnjaka Direkcije za Urbanizam, Katastar i zaštitu sredine, je radila na izradu ovog nacrta izveštaja i sektorijalne strategije, uz ubeđenje da će to biti dobra osnova za ORP i URP.

Pitanja i problem ovog izveštaja

Procena uticaja u životnoj sredini je od posebne važnosti. Međutim, problem je u tome što još uvek kod mnoge delatnosti nije izvršena PUS:

- Zaštita biodiverziteta i celokupnog ekološkog bilansa u Opštini Novo Brdo.
- Racionalno i stabilno korišćenje prirodnih resursa i plodnog zemljišta, kao i zaštita genetskih akumulacija prirode.
- Zaštita lepih prirodnih panorama.
- Očuvanje i rehabilitacija diverziteta, kulturnih i estetskih pejzaža u opštini Novo Brdo.
- Deponiranje opštinskih otpadaka, inerta, kao i zakopavanje životinja i njihovih ostataka.
- Tretiranje opasnih medicinskih otpadaka.
- Crne vode i njihovo tretiranje: Uključenje u sistem kanalizacije celog grada i sela Novog Brda.
- Sprečavanje seče šuma, koja prethodi eroziji.
- Izgraditi deponije sa predviđenim standardima za deponiranje opštinskih otpadaka, inerta, kao i zakopavanje životinja i njihovih ostataka.
- Eliminisati divlje deponije u svim naseljima opštine.
- Obezbediti mesta za tretiranje opasnih medicinskih otpadaka.
- Eliminisanje ili izolacija mesta koja stalno emitiraju zagađivače, teške metale, kao što je rudnik Novo Brdo, kao i eliminisanje ili izolacija ostataka od bombardiranja NATO-a, koje stalno emitiraju radio aktivno zračenje.
- Uključenje u sistem kanalizacije svih crnih voda na teritoriji opštine Novo Brdo.
- Revitalizacija šumskih mezoekosistema na raznim delovima Novog Brda.

Tretirani predlozi i prioriteti kao i strategije

- *Izrada regulativnih planova.*
- *Zaustavljanje divlje gradnje, sa posebnim naglaskom na poljoprivrednoj zemlji i duž ulica.*
- *Razvoj funkcionalne infrastrukture projektovane u opštini.*
- *Izgradnju jednog sportskog rekreativnog centra "Sportsku salu".*
- *Postavljanje posmatračkih tačaka za vazduh na tri najprometnija saobraćajna mesta: Labljane, Kuvca, Pasjak.*
- *Izgradnja biciklističkih pešačkih staza pored puta Stanišor-Novo Brdo, Pasjak-Gnjilane i u selo Labljane.*
- *Izgradnja zelenih pojaseva pored puetva: Stanišor-NovoBrdo, Pasjak-Gnjilane i na Tvrđavu.*
- *Izgradnja jedne deponije sa standardima, za prikupljenje opštinskih otpadaka, kao i izgradnju deponije za inerte i deponiju za zakopavanje uginutih životinja.*
- *Razvoj infrastrukture za upravljanje otpadaka i uključenje svih naselja u sistem upravljanja otpadaka.*
- *Uključenje u sistem kanalizacije svih crnih voda na teritoriji opštine kao i izgradnja nakoliko impianata za tretiranje crnih voda.*
- *Zaštita biodiverziteta posebno lekovitim biljkama u šumskim zonama naše opštine, kao i zabrana lova na divle životinje, kao što su: Ris(Lšnx), Divlja mačka (Felis sylvestris), Lisica (Vulpes), Vuk (Canis lupus), Vidra (Lutra), Srna (Capreolus), Evropski jazavac (Meles).*
- *Obeležavanje monumenata i zona prirode, sa tabelama za posebnu pažnju i njihovo konzervisanje.*

3.3 OBRAZOVANJE

Opšte informacije (obrazovanje, obrazovni sistem)

U vezi obrazovanja na nivou opštine, odgovorna je Direkcija za Obrazovanje, Zdravstvo, Kulturu, Omladinu i Sport. Školski sistem je organizovan za osnovni nivo (nedostaju predškolski i objekti višeg obrazovanja). Nastava na albanskom jeziku se odvija po sistemu 5+4+3, dok se nastava na srpskom jeziku se odvija po sistemu 4+4+4. Nastavni proces se odvija u pet matičnih škola i šest isturenih odeljenja u kojima nastavu pohađaju 486 učenika. Nastavu na albanskom jeziku, pohađaju 322 učenika, dok na srpskom jeziku 164 učenika. Vaspitno obrazovni proces u opštini Novo Brdo se odvija od predškolskog do srednje-višeg nivoa, na albanskom i srpskom jeziku. Obrazovne institucije su:

- *3 predškolska odeljenja sa 42 dece,*
- *9 osnovnih škola sa 1340 učenika,*
- *3 srednje škole sa 358 ušenika.*

U ovim institucijama, u svim nivoima obrazovanja rade 183 radnika. U opštini Novo Brdo, u ovom momentu ne funkcioniše nijedno dečje obdanište. Međutim, aktivna su 3 predškolska odeljenja, u okviru osnovnih škola. U njima rade 3 vaspitača dok drugi deo stafa je iz škola gde pohađaju deca ove starosti. I pored toga, razvojnim planom Direkcije za Obrazovanje i Kulturu, predviđena je izgradnja 3 obdaništa ubuduće, čime bi se definitivno izgradile sve karike vaspitanja i obrazovanja na opštinskom nivou.

Pitanja i problemi ovog izveštaja

- *Nedovoljna zakonska infrastruktura.*
- *Nedostatak dovoljnog školskog prostora po učeniku.*
- *Paralelno funkcionisanje obrazovnih struktura u delovima gde živi srpska zajednica.*
- *Nedovoljni stepen postignutih rezultata u svim nivoima obrazovanja.*
- *Nedostatak tekstova i ostalih nastavnih predmeta.*
- *Veoma ograničen budžet koji ne obezbeđuje uspešno sprovođenje obrazovnih reformi.*
- *Nizak ekonomski razvoj zemlje.*
- *Komunikacija sa javnošću.*

Identifikovani su sledeći izazovi:

- *Napuštanje nastave od učenika, uglavnom tokom prelaska na više srednje obrazovanje.*
- *Jednakost polova u srednjem obrazovanju (15-18 godina), predstavljaju posebnu brigu, bazirajući se na odnos muškarci/žena na školskim nivoima.*
- *Pitanje analfabetizma je takođe velika briga i ocenjuje se da je pojava veća u seoskim sredinama.*
- *Nedostatak nekvalifikovanog osoblja u specijalnom obrazovanju je veoma izražen.*

Predlozi, tretirani prioriteti i strategije:

Problemi:

- *Dinamika porasta stanovništva, koja je u značajnoj disproporciji sa dinamikom izgradnje školskih objekata.*
- *Nedostatak finansijskih sredstava.*
- *Duga pešačenja učenika do škole.*
- *Nedostatak osiguranja prevoza za učenike škola 1-9.*
- *Nedostatak dovoljnog školskog prostora.*
- *Nedostatak odgovarajuće školske opreme i tehnološke informacije.*

- Neprikladni unutrašnji i vanjski ambijenti objekata školskih institucija na Kosovu (posebno za lica sa posebnim potrebama).
- Nedostatak infrastrukture centralnog grejanja u nekoliko škola.
-
- **Obezbeđenje školskog prostora:**
- Obezbeđenje obrazovanja za sve,
- Postizanje prihvativih rezultata svih učenika i na svim nivoima školovanja u skladu sa međunarodnim standardima.
- **Ispunjavanje higijenskih uslova:**
- Čiste i provetrene prostorije.
- Potrebna izolacija.
- Potrebna zaštita od vетра.
- Dobra orijentacija.
- **Ispunjavanje pedagoških uslova:**
- Objekti svojom formom i veličinom treba da omogućavaju realizaciju reformiranog procesa nastave (odeljenja, odeljenja u prirodi, laboratorije, ulasci, komunikacije, sportski tereni, zelenilo itd).
- **Ispunjavanje urbanističkih i bezbednosnih uslova:**
- Postavljanje gabarita, odnosno ograda radi zaštite i očuvanja školskog prostora.
- Udaljenost školskog objekta od puteva visokog intenziteta.
- Udaljenost školskog objekata od zagađenih zona.
- Udaljenost objekata od regulativne linije.
- Udaljenost školskih objekata od susednih objekata.
- **Ispunjavanje tehničkih i ekonomskih uslova:**
- Seizmičke karakteristike.
- Topografske karakteristike.

3.4 ZDRAVSTVO I SOCIJALNO BLAGOSTANJE

Opšte informacije

U nastavku, potrudićemo se da na kratkim tačkama, evidentiramo neka pitanja, koja po nama, imaju potrebu za nove planove, odnosno novi pristup, koja su uglavnom pitanja u okviru delatnosti Direkcije, uz napomenu da su dugoročna planiranja prioriteta projekata u nadležnosti opštinskih komisija. Jedan deo njih je obuhvaćena lokalnom strategijom ekonomskog razvoja 2008-2015. Brojčane podatke i dopunske informacije postojećeg stanja, možemo pružiti u međuvremenu, u radnim grupama, jer najveći deo njih, imaju kompanije koje upravljaju tim sistemima. Objekti primarnog zdravstva su:

1. *Glavni Centar Porodične Medicine.*
2. *Centar Medicine u Prekovce.*
3. *Centar Porodične Medicine u Kusce*
4. *Ambulanta u Labljane.*
5. *Ambulanta u Jasenovik-Tulare.*
6. *Ambulanta u Koretište.*
7. *Ambulanta u selo Stanišor.*
8. *Soba u osnovnoj školi u Paralovo.*

Pitanja i problem ovog izveštaja. Problemi sa kojima se suočavaju ovi centri porodične medicine.

- *Pružanje primarnih zdravstvenih usluga putem koncepcije porodične medicine.*
- *U svim ovim centrima nedostaju prateći objekti, kao što su garaže, magacini i peći za sagorevanje otpadaka.*
- *Primarna zdravstvena briga u našoj opštini je sledeći:*
- *Upravljanje hroničnim bolestima (hipertenzija, diabet, astma, TBC).*
- *Podizanje stepena imuniteta.*
- *Redukcija zaraznih bolesti.*
- *Racionalno upravljanje sa lekovima i medicinskom opremom na lokalnom nivou.*
- *Stalno stručno osposobljavanje zdravstvenih i van zdravstvenih radnika.*
- *Funkcionalizacija laboratorijuma, koji omogućavaju razlikovanje bolesti i pregled pacijenata.*
- *Kompletiranje kartoteka i njihovo snabdevanje sa policama za očuvanje dokumentacije(zdravstvenih kartona).*
- *Funkcionisanje programa zdravstvenog informativnog sistema.*
- *Ispunjavanje nekih standarda (pečat, kutija za žalbe).*
- *Instalacija fiksne telefonije i interneta.*

- *Stomatološke usluge.*
- *Rendgenske usluge.*
- *Ultrazvuk.*

Predlozi, tretirani prioriteti i strategije

- *Davanje prve pomoći mnogo brže i bez sprečavanje od drugih pacijenata.*
- *Izbegavati suočavanje običnih pacijenata sa teškim i hitnim slučajevima.*
- *Funkcionalizacija laboratorijuma, koji omogućavaju razlikovanje bolesti i pregled pacijenata.*
- *Kompletiranje kartoteka i njihovo snabdevanje sa rafovima za očuvanje dokumentacije (zdravstvenih kartona).*
- *Funkcionisanje programa zdravstvenog informativnog sistema.*
- *Ispunjavanje nekih standarda (pečat, kutija za žalbe).*
- *Instalacija fiksne telefonije i interneta.*
- *Stomatološke usluge.*
- *Rendgenske usluge.*
- *Ultrazvuk.*
- *Izgradnja bolnice za pluća.*
- *Obezbeđenje pedijatra za kontrolu dece.*

3.5 POLJOPRIVREDA, ŠUMARSTVO I RURALNI RAZVOJ

Opšte informacije:

Teritorija opštine Novo Brdo ima 33 naselja, koja se prostiru u 204 km². Nalazi se na jugoistočnom delu Kosova. Direkcija za Poljoprivrednu, Šumarstvo i Ruralni Razvoj, je organizovana u dva glavna sektora u kojima su obuhvaćene glavne grane poljoprivrede, a to su sektori:

- *Sektor za poljoprivrednu, stočarstva i veterinarstvo i*
- *Sektor za šumarstvo i ruralni razvoj.*

Pitanja i problemi ovog izveštaja:

- *Zaštita poljoprivrednog zemljišta.*
- *Niska proizvodnja.*
- *Nedostatak sistema za navodnjavanje poljoprivrednih površina.*
- *Preduzimanja meliorativnih sredstava.*
- *Upravljanje i korišćenje prirodnih ispaša.*
- *Nedostatak objekata za očuvanje poljoprivrednih proizvoda.*
- *Nedostatak potrebne poljoprivredne mehanizacije.*
- *Nedostatak prerađivačkih kapaciteta.*
- *Male farme.*
- *Nedostatak saradnje između farmera.*
- *Ne organizovanje i nefunkcionisanje udruženja -zadruga farmera na potrebnom nivou.*
- *Zaštita Šuma.*
- *Potrebna obučavanja.*

Predlozi, prioriteti i tretiranje strategije:

Prioriteti za ruralni razvoj u opštini, su utvrđeni na primarne, sekundarne i tercijarne, i to:

Prvi prioritet:

1 Poljoprivreda (proizvodnja)

- 1.1 *Proizvodnja*
- 1.2 *Očuvanje (uskladištenje)*
- 1.3 *Prerada*
- 1.4 *Transport (prevoz)*

2 Poljoprivreda (infrastruktura)

- 2.1 *Navodnjavanje*
- 2.2 *Putevi po njivama*
- 2.3 *Tokovi vode i kontrola voda*

3 Usluge u ruralnim zonama

- 3.1 *Zdravstvo*
- 3.2 *Saobraćaj*
- 3.3 *Davaoci lokalnih usluga*
- 3.4 *Lokalne organizacije za podržavanje investicija za ruralni razvoj*

4 Ostali resursi

- 4.1 *Kamenolomi*
- 4.2 *Rudnici*

Drugi prioritet:

5 Seoska infrastruktura

- 5.1 *Putevi*
- 5.2 *Pijača voda*
- 5.3 *Kanalizacija*
- 5.4 *Saradnja*
- 5.5 *Saradnja unutar Kosova*
- 5.6 *Saradnja unutar Kosova*

6 Sredina

- 6.1 *Upravljanje otpadaka*
- 6.2 *Upravljanje vodnih resursa*
- 6.3 *Stabilno upravljanje šumama*

- 6.4 **Raspodela dohodaka u seoskoj privredi**
- 6.5 *Seoski turizam*
- 6.6 *Proizvodnja, prerada i prodaja kućnih proizvoda*
- 6.7 *Raznovrsne aktivnosti*

Drugi prioritet

7 Upravljanje zemlje

- 7.1 *Prostorno planiranje*
- 7.2 *Upravljanje posebnih zona (poljoprivreda, ispaše, priroda, mesta od interesa)*
- 7.3 *Formiranje stručnih ekipa*

8 Društvena pitanja

- 8.1 *Omladina*
- 8.2 *Nezaposlenost*
- 8.3 *Opšte obrazovanje*

9 Državna politika za razvoj

- 9.1 *Poreske politike*
- 9.2 *Krediti*
- 9.3 *Duboka znanja o poljoprivredi*

10 Upravljanje humanim resursima

- 10.1 *Ekstenzija (savetodavne usluge)*
- 10.2 *Gustina seoskih zona*
- 10.3 *Javno-privatno partnerstvo*

Ostali prioriteti:

- Grupisanje površina zemljišta
- Projekti za podizanje prerađivačkih kapaciteta
- Projekti za podizanje sistema za navodnjavanje (podizanje brana)
- Organizovanje poljoprivrednih zadruga kao najbolja perspektiva za razvoj poljoprivrede
- Promena metodologije u kultivisanju ratarskih kultura (pšenica i kukuruz), putem aplikacije biljne cirkulacije
- Povećanje površina sa povrćem
- Promena načina gajenja životinja i njihove hrane
- Povećanje kapaciteta farmi (prelazak sa malih i srednjih na velike farme)
- Otvaranje fabrika za preradu poljoprivrednih proizvoda
- Veći razvoj poljoprivrede seoskih krajeva (podizanje voćnih plantaža)
- Podizanje kapaciteta za razvoj agroturizma u opštini
- Projekti za razvoj organske poljoprivrede (potreba i perspektiva vremena)
- Privatizacija društvenog vlasništva (poljoprivredne zemlje)
- Upravljanje i korišćenje opštinskih šuma, angažovanje poljoprivrednih stručnjaka u poljoprivrednim aktivnostima.
- Formiranje mreže savetodavaca o poljoprivredi

- Određivanje granica opštine za građevinsku zonu u funkciju očuvanja poljoprivredne zemlje
- Izrada dugoročne strategije o poljoprivrednom razvoju
- Orientisanje tradicionalne poljoprivredne proizvodnje u industrijalizovanoj proizvodnji
- Izrada strateškog i razvojnog plana opštine
- Izrada prostornog plana opštine
- Određivanje granica za očuvanje poljoprivredne zemlje u opštini

3.6 JAVNE USLUGE

Izveštaj sektora u vezi sa Direkcijom Javnih Usluga u Novo Brdo, se bazira na podacima nadležnostima i odgovornostima, potrebama i orientisanje za budućnost, zaštitu i spasavanje, bazirajući se i na strategiju i orientacije izrađenih na nivo Kosova od strane nadležnih ministarstava i institucija. Ovaj izveštaj će podržati proces izrade opštinskog i urbanog razvojnog plana.

Profil sektora

Aktivnosti Direkcije, opisane i u Statutu opštine, uz individualno razmatranje zahteva građana, idu u mnogim pravcima:

- *Utvrđivanju i pružanju javnih, lokalnih i infrastrukturnih usluga, kao što su: snabdevanje sa vodom, vodovod i kanalizacija, preradu crnih voda, održavanje lokalnih puteva, lokalni prevoz i planovi za lokalnu toplanu.*
- *Obezbeđenje i podržavanje javnih parkova, otvorenih prostora i groblja.*
- *Izdavanja dozvola za usluge i opremu, uključujući lokalni - javni prevoz i taksi službu.*
- *Brigu o otpacima.*
- *Održavanje i kontrolu zelene i stočne pijace.*
- *Održavanje javne rasvete, svetleće reklame firmi.*
- *Nadgledavanje poslovnih subjekata, i njihovih poslodavaca i da li oni poštuju zakonske odredbe na snazi, u vezi zaštite prava radnika.*
-
- *Nadgledavanje i sprovođenje Zakona o Javnoj Svojini Opštine i preuzimanje adekvatnih mera za njihovu zaštitu.*
- *Izradu Opštinskog Plana za Zaštitu i Spašavanje od prirodnih i drugih nepogoda.*
- *Procenu opasnosti, na osnovu faktičkih podataka za planiranje, preduzimanje preventivnih mera za sprečavanje, smanjivanje i eliminisanje posledica od prirodnih i drugih nepogoda.*

- *Osiguranje i održavanje rezervi materijalnih sredstava za slučajeve prirodnih i drugih nepogoda.*
- *Organizovanje sistema nadgledavanja, saopštavanja i alarma za sklanjanje stanovništva u slučaju prirodnih i drugih nepogoda.*
- *Saradnju sa organima bezbednosti i drugim subjektima iz drugih oblasti.*
- *Nadgledavanje objekta Skupštine Opštine i angažovanje osoblja za obezbeđenje opštinskih objekata.*
- *Izradu Zaštitnog Plana od Požara za teritoriju opštine i organizovanje zaštite od požara.*
- *Izvršenje drugih radova predviđenih zakonom i utvrđenim od Predsednika Opštine i Skupštine.*

Sadašnje stanje

U nastavku, čemo pokušati da u kratkim crtama evidentiramo neka od pitanja koja po nama zahtevaju novo planiranje odnosno novi pristup, koja su uglavnom pitanja koja su u okviru delatnosti Direkcije problemima, kao i planiranja iz ove oblasti, uz potenciranje da su dugoročna planiranja i prioriteti u nadležnosti SO, jedan deo kojih su obuhvaćene u strategiji Lokalnog Ekonomskog Razvoja 2008-2015. Brojčani podaci i dopunske informacije postojećeg stanja, čemo ponuditi u međuvremenu, posebno ili u radnim grupama, jer većinu njih imaju kompanije koje i upravljaju tim sistemima.

Fizička – tehnička infrastruktura

Da bismo imali jednu uređenu urbanu i ruralnu infrastrukturu sa čistim i zdravim ambijentom za život, mislimo da najpre trebamo urediti fizičku infrastrukturu koja poboljšava kvalitet života građana i ojačava aktivnosti biznisa u opštini i šire, kao što su:

Poboljšanje i zaštita ambijenta

- Ponovno pošumljavanje šuma, eliminisanje divljih deponija itd.
- ČIŠĆENJE - uređenje korita reka

Upravljanje otpadaka

- Eliminisanje divljih-ilegalnih deponija,
- Formiranje opštinskih kompanija za upravljanje,
- Prerada neorganskih otpadaka,
- Reciklaža otpadaka (plastike),
- Određivanje moguće lokacije za deponiju.

Popravljanje – izgradnja sistema vodovoda i kanalizacije

- Poboljšanje vodovodnog sistema u urbanoj zoni,
- Uređivanje vodovodnog sistema u ruralnoj zoni,
- Istraživanje vodnih izvora-potencijalni izvori,
- Zaštita vodnih zona,
- Obezbeđenje vode za naselja koja su iznad jama rudnika,
- Snabdevanje i montiranje aparature za hlorisanje vode,
- Izrada projekta kanalizacije crnih i atmosferskih voda za tri naselja,
- Izrada projekta impijanta za tretiranje crnih voda,
- Određivanje lokacije za impijant crnih voda, kao bi se u njemu obuhvatile što više naselja ove opštine i radi zaštite ove zone,
- Realizacija projekta kanalizacija po fazama.

Putna i telekomunikaciona mreža

- Popravljanje, asfaltiranje i po mogućnosti proširenje puteva u urbanim zonama,
- Popravljanje, asfaltiranje i po mogućnosti proširenje puteva u ruralnim zonama,
- Planiranje - uređivanje novih puteva, ili proširenje i asfaltiranje postojećih za međuopštinsku komunikaciju (Novo Brdo - Gnjilane, Novo Brdo-Kamenica, Novo Brdo - Priština),
- Poboljšanje telekomunikacije u urbanoj zoni (telefon, internet, kablovska TV) itd.,
- Proširenje telekomunikacione mreže u ruralnim zonama(telefon, internet, kablovska TV)itd.

Prevoz putnika

- Planiranje i izgradnja podstanica u saobraćaju(autobuske stanice za putnike),
- Uređivanje kabina i znakova za sinjalizaciju stanica,
- Stvaranje uslova za prevoz u unutar teritorije opštine (međuopštinska).

Ostalo

- Snimanje postojećeg podzemnog kataстра,
- Groblja - planiranje proširenja površina i njihovo ograđivanje,
- Javna rasveta - proširenje u gradu a i po selima,
- Planiranje - uređenje glavnih pijaca(zelene i stočne),
- Planiranje - uređenje prostora za postavljanje uslužnih jedinica - poštanskih telefonskih kabina, bankarskih jedinica, bankomata, itd., npr. objekat opštine, pošte, itd.,
- Planiranje - uređenje mesta za parking - pored puteva, u slobodnim prostorima, ali i garaže(uglavnom u delu kulturnog nasledstva u tvrđavi Novo Brdo),

- Planiranje - uređenje i adekvatna signalizacija puteva (horizontalna i vertikalna signalizacija) a posebno u lokalnim opštinskim putevima,
- Utvrđivanje pravaca kretanja puteva (jednosmerni putevi) - na harmoničan način tako da među njima ima povezanosti, posebno u turističkim zonama
- Planiranje – uređivanje raskrsnica u celini, ali sa prioritetom one na putu koji povezuje Novo Brdo sa Gnjilanom i Prištinom (3 takvih) kao i raskrsnice na aktualnom kružnom putu. Znači uređivanje ovih tačaka pomoću kružnih tokova, semafora, podzemnih prolaza, tunela, nad prolaza ili uz proširenje puteva, odnosno povećanja traka za kretanje, n.p.r povećanje broja puteva, njihovo proširenje,
- Planiranje zabrane kretanja transportnih kamiona sa tonažom preko 20 t., na lokalnim asfaltiranim putevima,
- Planiranje – uređenje parkova, trgova, sportskih – zabavnih terena itd.,
- Planiranje – projektovanje javnog urabnog prevoza putnika
- Planiranje – uređenje sistema grejanja za objekte kolektivnog stanovanja itd.,
- Poboljšanje infrastrukture za snabdevanje električnom energijom i za proizvodnju električne energije.

3.7 INSPEKCIJA

Izveštaj sektora uvezi Direkcije Inspekcije u Novo Brdo, se bazira na podatke, nadležnosti, odgovornosti potrebe i orijentacije za budućnost sprovođenja strategije i izrađene orientacije na nivo Kosova od nadležni ministarstava i institucija. Ovaj izveštaj će podržati proces izrade Opštinskog i Urbanog Razvojnog Plana.

Sadašnje stanje

Direkcija inspekcije je nova direkcija, koja je formirana u 2010 godini, pošto je njegovo formiranje bilo neophodno. Ovim sektorom, ranije se bavila direkcija urbanizma i njeno osobe je teško kontrolisala stanje na terenu i na kraju i zbog povećanja teritorije u procesu decentralizacije. Granice teritorije su povećane od 92 km², na 204 km² i to je veliki izazov za opštinu, koja je bila prinuđena da deluje ovako.

Pitanja i problem ovog izveštaja:

- *Kompletiranje osoblja (direkcije) sa odgovarajućim inspektorima,*
- *Obuka postojećeg osoblja,*
- *Izrada opštinskih pravilnika u sektoru izgradnje,*
- *Saradnja sa Kosovskom policijom,*
- *Nedostatak optštinskog suda u Novo Brdo,*
- *Nedostatak urbanih razvojnih planova i planova uređenja.*

Tretirani predlozi i prioriteti – strategije:

- *Zapošljavanje kvalifikovanog osoblja u direkciju,*
- *Obuka postojećeg osoblja i onog koji će se zapošljavati,*
- *Rešenje pitanja usurpacije društvene imovine,*
- *Implementacija uređivačkih planova ubuduće,*
- *Kontrolisanje izgradnje na teritoriji opštine,*
- *Donošenje pravilnika o izgradnji i kontrolu građevinskih rodova.*

4.0 KLJUČNA PITANJA ŠIREG PROSTORNOG KONTEKSTA, KOJA INKORPORIRAJU UPUTSTVA PLANIRANJA I OBAVEZE KOJE PROIZILAZE IZ (PROSTORNIH) DOKUMENATA I PLANOVA ZA ŠIRE REGIONE, A KOJE AFEKTIRAJU OPŠTINU NOVO BRDO

Sažeta uputstva u ovom poglavlju, pojašnjavaju niz pitanja koja proizilaze iz dokumenata centralnog nivoa, kao: uputstva za opštinski nivo, Nacrt Prostornog Plana Kosova (kao svaka opština i opština Novo Brdo, treba imati u vidu NPP tokom izrade Opštinskog Urbano Razvojnog Plana; ocenjuje se da će ovaj materijal olakšati komunikaciju između dva nivoa planiranja).

4.1 STANOVANJE

Iako je momentalno stanje u oblasti stanovanja u opštini Novo Brdo, veoma teško i rasprostranjeno, verujemo da će korišćenje ovih uputstava olakšati planiranje zona za stanovanje, kvalitet stanovanja i ispunjenje ovog standarda, kako po kvalitetu, takođe i po kvantitetu. Lokalni autoriteti, treba da:

- *Planiraju zahteve za stanovanje za sve građane, od nižih slojeva, one sa posebnim potrebama za stanovanje i sa specijalnim potrebama,*
- *Pružaju mogućnosti i veći izbor za stanovanje sa dobrom kombinacijom u veličini, vrstama i lokacijama za stanovanje i da zahtevaju da se formiraju mešovite zajednice za stanovanje,*
- *Nude dovoljnog zemlje za stanovanje, sa prioritetom ponovnog korišćenja zemlje unutar urbanih zona, uz korišćenje i praznih kuća i preuređenje postojećih zgrada,*
- *Stvore stabilnije modele razvoja uz gradnju i obezbeđenje javnog prevoza za posao, obrazovanje i zdravstvene institucije, trgovino zabavu i lokalne usluge,*
- *Iskoriste na efikasniji način zemlju preko politika i standarda planiranja,*
- *Procene potrebe ludi za urbani prevoz, zahtevi za kretanje unutar naselja, urbane zone i veza za drugim centrima,*
- *Smanje zavisnost od automobila uz stvaranje uslova za kretanje pešaka i biciklista, uz poboljšanje veza javnog prevoza sa mestima stanovanja, rada, lokalnim uslugama i mogućnostima i uz planiranje mešovite destinacije,*
- *Daju podstrekivanje dobrom dizajniranju novih kretanja stanovanja radi stvaranja atraktivni ambijenata, sa visokim kvalitetom u kojima bi ljudi izabrali da žive.*

Neformalna naselja

Iako je trenutno stanje u oblasti tretiranja neformalnog stanovanja u opštini Novo Brdo u početnoj fazi pošto smo identifikovali dva NN, kao onaj u Bostane i Nova Kolonija, verujemo da će korišćenje ovog uputstva i strategije za tretiranje NN, olakšati proces tretiranja NN i da će to preći na obavezu opštine Novo Brdo tokom izrade opštinskih urbanih planova, zahteva se identifikaciju svih NN, imajući u vidu opšte kriterijume. Lokalni

planovi, takođe treba da tretiraju ova naselja u cilju poboljšanja socio-ekonomskog stanja, prostornog plana i infrastrukture⁸.

4.2 STRATEŠKE LOKACIJE I LUKE EKONOMSKOG RAZVOJA

Opština Novo Brdo u smislu strateških lokacija i luka ekonomskog razvoja kao i jakih gradova kao motor ekonomskog razvoja, nije poznata na nivo Kosova i osim rudnika i Tvrđave, koje imaju vrednosti na nivo Kosova, ne karakteriše se drugim sadržajima. Razmeštaj stanovništva, odražava sadašnje stanje u oblasti privrede u opštini, ali čvrsto verujemo da će uputstva i tretiranje pitanja na nivo Kosova, uzimati veoma ozbiljno i da će uticati, makar malo na ublažavanje i ovog polja u okviru Razvojnog i Urbanog Plana Opštine. U ovoj oblasti su analizirana i prikazana istraživanja i uputstva, koja ćemo izneti u nastavku:

4.2.1 Pitanja i razlozi za uputstva

Imajući u vidu činjenicu, da Kosovo nema ravnomerno razvijanje u svim delovima i u nedostatku planiranja za racionalnije korišćenje prostora, naselja / veliki gradovi nastavljaju trend njihovog rasta, sa povećanjem neformalnog razvoja, visoko koštanje investicija u fizičkoj infrastrukturi i uslugama i u nemogućnosti za strateško delovanje. Trend migracije u pravcu velikih centara se nastavlja dok nedostatak prostora za stanovanje sa povoljnim pristupom i uslovima je prisutan, gradovi nastavljaju njihovo razvijanje u uslovima tržišne ekonomije, sa kriterijumima preživljavanja, a ne promovisanjem komplementarnog razvoja. Zbog funkcije kao administrativni i univerzitetski centar, Priština obuhvata glavne ekonomske i socijalne delatnosti, koje pružaju povoljan položaj na regionalnom tržištu, međutim u kosovskom kontekstu implicira neravnomerni socio-ekonomski i prostorni razvoj kod drugih delova Kosova uz napuštanje stanovništva seoskih i manjih urbanih sredina, izaziva socijalne tenzije i podelu Kosova na razvijene i nerazvijene. Zbog nedostatka razvojne strategije i ne sprovođenja zakona na snazi, imamo nepovratne gubitke prirodnih resursa, a stvorene vrednosti naslednog karaktera, se degradiraju i dovode se na kritičnim granicama njihovog funkcionisanja i korišćenja.

Nastavljanje trenda nekontrolisanog razvoja, povećava cenu civilnog i prevoza roba i ima za posledicu otežan pristup infrastrukturnim i sa negativnim implikacijama za ekonomski razvoj zemlje. Sužavanje glavnih putnih arterija, sprečava normalno kretanje unutar i van Kosova a usporenje usluga u naseljenim mestima indirektno izaziva migracije i ovakva situacija je nepovoljna za moguće investicije. Poželjna strategija prostornog razvoja Kosova, se bazira na razvoju jake mreže gradova sa ekonomskim razvoje, putem ljudskih resursa – podizanje baze znanja, racionalnog korišćenja prirodnih i kulturnih resursa, lakši pristup u fizičkoj infrastrukturi (putne, železničke, vazdušne, TI), za osiguranje i podizanje kvaliteta života

(stanovanja i usluga) socijalne ravnopravnosti, pokušavajući kao gradovi konkureniju u regionu, a sve ovo zasnovano na organizativne kapacitete (rukovođenje, dobro upravljanje, politička podrška, društvena podrška, strateške mreže).

Uputstva za opštinski nivo

Ovo uputstvo za opštine, treba da pomaže opštinama u izvršavanju zadataka prostornog planiranja, posebno na:

- *Izradu opštinskih urbanih razvojnih planova,*
- *Izradu regionalnih strateških razvojnih planova – zajedničko razvojno planiranje za nekoliko opština; planiranje (i/ili upravljanje) metropolitanskog regiona (Prištine sa opštinama porednje).*

Razvojnih opštinski planovi sa njihovim strategijama, treba da:

- *Inspirišu – podižu svest i mobiliziraju građane, grupe interesa, političare za naredno planiranje opština,*
- *Budu formulisane za odgovarajući i određeni vremenski razvoj i bazirani na prioritetna pitanja i postojeće stanje opština,*
- *Sadrže vizije za razvoj opština – u skladu sa strategijom za prostorni razvoj, jasno formulisane i na specifičan način reflektuju lokalne karakteristike probleme i mogućnosti razvoja,*
- *Ciljevi treba da budu rešenje problema ili potreba građana, uz utvrđivanje mesta u prostoru. Ako su ciljevi složeni (NPR ublažavanje nezaposlenosti i ekonomske investicije), treba utvrditi prioritet i ciljeve. Ciljevi treba da se utvrde pre utvrđivanja strategije.*

Opštinski razvojni planovi, treba da vrše promovisanje ekonomskog i socijalnog razvoja, prema ustavnom okviru za decentralizovanu lokalnu vlast, uz:

- *Osiguranje da strategije budu planirane, za lokalni ekonomski razvoj,*
- *Indiciranje uloge koju treba da odigraju lokalne vlasti na promovisanje LER, radi adresovanja pitanja ekonomskog razvoja, razvoja baziranog na lokalne resurse, nezaposlenosti, stvaranja novih radnih mesta, raspoređivanja ekonomskih mogućnosti i resursa u dobrobit građana (ublažavanje siromaštva) koordinaciju zahteva tržišta sa zahtevima specijalizovanog obrazovanja, visokog školstva i stručnog osposoblavljanja,*
- *Indiciranje ciljeva za ekonomski razvoj i konkurenциju. Razvojni planovi služe kao sredstvo za podržavanje LER, obezbeđivši da se pitanja prioritetne važnosti adresiraju preko inicijativa za LER,*
- *Uputstvo sa strategijom za LER, za ekonomske sektore radi promovisanja (NPR turizam, agroindustrijske industrije, prerađivačke industrije, uslužne itd.),*
- *Osiguranje radnji za postizanje ciljeva za LER,*
- *Udređivanje zona u okviru teritorije opštine ili zajedničkih zona među opština, indicirajući integrisano planiranje.*

4.2.2 Koncepcija gradova – generator ekonomskog razvoja

Lokalnih opštinski autoriteti za planiranje, treba da imaju u vidu ciljeve ORP za gradove, kao glavni pokretač ekonomskog lokalnog razvoja (LER), kao koncept koji osigurava ekonomski razvoj Kosova. Gradovi treba da budu sprovodioci utvrđenih ciljeva, putem korišćenja:

- 1) **Gradskih centara** za uslužne delatnosti, uslužne – trgovinske, kulturu, zabavu i rekreaciju, koje bi trebalo da budu žive zone sa izražavanjem identiteta grada, gde zajedno sa načelom kombinovanih razvoja imati kombinovane sadržaje, kao i stanovanje i druge prateće sadržaje stanovanja noćnih ekonomija u gradovima sa kulturnim zabavnim aktivitetima.
- 2) **Ekonomskih zona gradova** sa koncentracijom ekonomskih delatnosti u blizini gradova kao **grupacije aktivnosti** industrijskih delatnosti uslužnih, uslužnih – trgovinski istraživački i razvojnih institucija, grupacije koje promovišu konkurenčiju i kooperaciju u istovreme (ERO i druge grupacije u opštinama);
- 3) **Ruralnih ekonomija;**
- 4) **Zona sa delatnošću teške prerađivačke – metalurgijske industrije;**
- 5) **Zona sa turističkim potencijalima;**
- 6) **Trgovinskim zonama;**
- 7) **Turističkoj privredi.**

Na osnovu sadašnjeg stanja turističke privrede Kosova, mogu se izneti sledeći zaključci, koji treba da u što kračem roku nude rešenja za sledeća pitanja:

- *Nedostatak definisanja vizije, ciljeva, strategije rukovođenja i zadataka o turizmu;*
- *Nedostatak unapređenja turističke postojeće ponude,*
- *Nedostatak turističke propaganda;*
- *Nedostatak jasnog pozicioniranja u turističko tržište kao nova turistička destinacija sa novim imidjom i u skladu sa aktuelnim i budućim razvojem turističkog tržišta;*
- *Nedostatak realizacije značajnih investicija u privatnom i javnom sektoru turizma,*
- *Nedostatak formulacije novog sistema upravljanja u turizmu, kao garancija za dugoročan i stabilan razvoj turizma,*
- *Problemi sa energijom, vodom, kanalizacijom crnih voda, i otpadcima, degradiranje prirode i urbanih centara od divlje gradnje,*
- *Slabo interesovanje investitora zbog odgovlačenja pitanja vlasništva nad zemljom.*

Uputstva za loklani nivo

Opštinski razvojni planovi, treba:

- Da smatraju turizam kao ključni ekonomski razvoj za LER, uz promovisanje vrednosti i identiteta grada za ciljeve marketinga, u cilju stvaranja dohodaka od takve uslužne industrije koja istovremeno doprinosi stvaranju novih radnih mesta,
- Razvoj turizma treba da bude u skladu sa načelima za stabilan razvoj,
- Da predviđaju korake delovanja za stimulisanje sektora turizma, u aspektu kapitalnih investicija: u fizičkoj infrastrukturi i marketing grada, pomoći prirodnih i kulturnih vrednosti,
- Da imaju integriran pristup u planiranju, upravljanju zajedničkih investicija između opština koje dele među sobom resurse prirodnog i kulturnog nasleđa,
- Da se promoviše i izvrši partneritet između aktera turizma, javnih i privatnih, u cilju obezbeđenja stabilnog razvoja infrastrukture turizma koji poštuje lokalnu i ekonomsku kulturu,
- Da daju prednost rekonstrukciju postojećih hotela u društvenom sektoru do međunarodnih nivoa,
- Da se obezbedi stabilnost nasledstva i nove funkcije i iste da se adresiraju na pravi način, uz izbegavanje da se ovi objekti transferišu u mestima koje imaju limitiran ekonomski uticaj u njihovoj sredini;
- Da se počinje sa izradom studija o selektivnim vrstama turizma (lov, seoski turizam, ekoturizam, kulturni turizam, turizam za održavanja kongresa, rekreativni turizam itd.)

4.2.3 Zone sa visokim poljoprivrednim vrednostima

Iako je sadašnje stanje u oblasti poljoprivrede u opštini Novog Brdo veoma nepovoljno, polazeći od činjenice da imamo veoma malu površinu kvalitativne poljoprivredne zemlje, izneti razlozi u ovo uputstvo, a posebno samo uputstvo, če biti dobra osnova za adekvatno upravljanje poljoprivrednom zemljom u našoj opštini. U ovoj oblasti, su analizirana i prezentovana istraživanja i uputstva iz ove oblasti koje ćemo izneti u nastavku:

Pitanja i razlozi za uputstvo:

- Gubljenje kvalitativne poljoprivredne zemlje, njeno očuvanje kao prirodni resurs i potencijal za stabilan ekonomski razvoj.
- Razvoj poljoprivrede – osiguranje hrane za stanovništvo zemlje, smanjenje troškova za uvoz prehrambenih dobara i mogućnost izvoza poljoprivrednih proizvoda.
- Razvoj seoskih zona – kao proces u kojem će seosko stanovništvo sjediniti resurse i poboljšati uslove za život i rad, razvija njihovihe sposobnosti, obezbeđuje novaradna mesta, poboljšava vaspitanje i obrazovanje, infrastrukturu i usluge.
- Rešavanje konflikata: poljoprivredna zemlja sa nekontrolisanim i neplaniranim gradnjama, površinskim kopovima, degradacijom sredine itd.
- Sinergije sa čistom sredinom, prirodnim, kulturnim i turističkim nasleđem.

Uputstva

Prostornim, razvojnim i urbanim planovima treba obezbediti zaštitu kvalitetne poljoprivredne zemlje (I-IV) i one pod šemom upravljanog navodnjavanja.

- Za naredni razvoj iskoristiti neobradive površine, niže klase (V-VIII) poljoprivrednog zemljišta i samo u slučaju specifičnih i posebnih zahteva, koristi i kvalitativno poljoprivredno zemljište.
- Formiranje jedne grupe na centralnom i lokalnom nivou za upravljanje poljoprivrednim zemljištima od relevantnih institucija.
- Sprečavanje izgradnje na poljoprivrednom zemljištu i zemljom pod navodnjavanjem.
- Monitorisanje stanja na terenu i sprovođenje zakona od strane inspektorata poljoprivrede, građevinarstva, komunikacije i sredine iz oba nivoa.
- Rehabilitacija površina poljoprivrednog zemljišta koje su ranije služile kao deponije, ilegalne, opštinske ili deponije za industrijski pepeo.
- Rehabilitacija površina poljoprivrednog zemljišta koje su bile degradisane od poplava, erozije, cedjenja ili odronjavanja zemljišta.
- Određivanje poljoprivrednih zona i pejzaža pod zaštitom.
- Privatizacijom i readaptacijom, da se iskoriste objekti postojećih industrijskih kompleksa sa pratećom infrastrukturom, kako se ne bi gubile nove površine poljoprivrednog zemljišta za izgradnju novih objekata, čime će i investicije biti niže.
- Izvršenje konsolidacije poljoprivrednog zemljišta i formiranje novog katastra poljoprivrednog zemljišta.
- Identifikacija zona sa zemljom koja odgovara profitabilnim delatnostima poljoprivrede u korist seoskog razvoja.
- Izrada i prezentacija planova za lokalitete od posebnog značaja u sektoru poljoprivrede za opštinu.
- Zoniranje i striktno utvrđivanje poljoprivrednog zemljišta po profitabilnoj delatnosti za oba glavna regiona Kosova, Dukađin i Kosovska ravnica: Dukađinska ravnica (Peć, Istog, Kлина, Dečane, Đakovica, Orahovac, Mališevo, Prizren, Suvareka i Dragash); Kosovska ravnica (Mitrovica, Leposavić, Zvećane, Zubin Potok, Skenderaj, Vučitrn, Podujevo, Priština, Obilič, Kosovo-polje, Glogovac, Lipljane, Štimlje, Novo Brdo, Kamenica, Gnjilane, Vitina, Kačanik, Štrpcе i Uroševac).

Opštinski razvojni planovi i druge strategije, treba obezbediti da seoske zone imaju pristup na zapošljavanje, stanovanje (dovoljan prostor), vaspitanje, zdravstvo, usluge i prevoz.

4.2.4 Konzerviranje i razvoj nasledstva – zaštita postojećih vrednosti

Iako momentalno stanje u oblasti konzerviranja i razvoja nasledstva i zaštite i postojećih vrednosti nije jaka tačka opštine, ali veoma jaka tačka Novog Brda je to što poseduje neograničen kapital ovih vrednosti i to je jak razlog, da pitanja i razlozi izneti u ovom uputstvu, a posebno samo uputstvo da bude glavni oslonac za stručno i integralno tretiranje ove oblasti. Stoga, u najvećem delu, ova uputstva, analize i pitanja koje ćemo navesti u daljem tekstu, a koja su tretirana na centralnom nivou, su značajne za Tvrđavu Novog Brda, ali i druge vrednosti koje ćemo imati u vidu tokom izrade ovog plana.

Stanje pitanja i razlozi za uputstvo

Na Kosovu, kulturno nasljeđe je jedan od naj značajnih elemenata i sastavni deo životne sredine. Ono, izražava stvarni identitet društva i zemlje i smatra se potencijalom za stabilne društvene i ekonomski integracije u zemlji, regionu i šire. Kao svako društvo, i Kosovo ima potrebu za jednu ravnotežu između starog i novog. Gubljenje ove ravnoteže je nepovratna vrednost na štetu identiteta zemlje i ljudi. Tu je obuhvaćeno stvaralaštvo od starih vremena do današnjih dana. Ovo nasleđeno bogatstvo sa umetničkim, estetskim, istorijskim vrednostima i tradicionalnim karakteristikama, se ilustruje sa bogatom raznovrsnošću, **arhitektonskog, arheološkog, pokretnog, arhivskog i duhovnog nasljeđa**.

Na Kosovu, sistem staranja o kulturnom nasljeđu nije u skladu sa savremenim zahtevima. Ova situacija, je posledica jedno umne, monističke politike u prethodnom periodu i koja je sprovođena preko pedeset godina. Procena kulturnog nasljeđa, nije izvršena prema objektivnim kriterijima, koji omogućavaju stabilnu zaštitu i korišćenje. Tokom rata 1998/99, nastaju velike štete na spomenicima sa kulturnim i istorijskim vrednostima. Na nivo naše zemlje i na međunarodnom nivou, izvršene su aktivnosti na poboljšanju stanja, međutim situacija nije konsolidovana na potrebnom nivou i ostale su sledeća pitanja (problem):

- Hiljade monumentalne celine sa kulturnim i istorijskim vrednostima su u opastnosti, oštećene i uništene u velikoj meri.
- Hiljade kolekcija muzeja i celokupan arhiv kulturnih i istorijskih monumenata Kosova, je grabljeno od strane sprske vlasti.
- Sistem, mehanizmi, procedure i limitirani kapaciteti, obuhvativši zakonske aspekte, administrativne, upravljačke i inventarizaciju, dokumentaciju, studije, specijalizovanja, budžetska planiranja, u skladu sa savremenim zahtevima.
- Institucije sa nadležnostima, infrastrukture, iskustvom, metodologijom i specijalističkim potencijalima kao i limitiranim budžetom.
- Nedostatak potrebnog informisanja i integrisanja u planovima: vaspitanja, obrazovanja, izdavanja, izložbi, medija, turizma itd.

- Nedostatak vaspitnih planova u svim nivoima školovanja, univerzitetskom i postuniverzitetском.
- Nedostatak planova i sistematskih fondova za održavanje kulturno – istorijskih celina i njihova neobuhvatnost u programima urbane i ruralne revitalizacije.

Uputstva:

Lokalni autoriteti (organi) planiranja i upravljanja prirodne, kulturne i istorijske sredine, treba da:

- Promovišu pozitivno upravljanje prirodne i istorijske sredine, i da to zaštite od razvoja koji mogu naneti štete.
- Adaptiraju integrativni pristup koje zaštićuje predodređene zone, uz ispunjenje socijalnih i ekonomskih potreba lokalne zajednice.
- Zaštite sve značajne aspekte, obuhvativši peizaže i posebne lokacije.
- Očuvaju i unaprede, tamo gde je moguće, posebnosti i raznolikosti, obuhvativši peizaže i procenivši lokalne destinacije sa lepim peizažima.
- Integrišu u baziran pristup u lokacijama za razvojno planiranje, uz veću brigu o diverzitetu i drugim pitanjima sredine.
- Traže povraćanje oštećenih i izgubljenih pregleda, tamo gde je moguće.
- Sa razvojnim planovima daju prednost zaštiti i razvoju lokacija kulturnog nasleđa međunarodnog ili domaćeg nivoa. Razvoj, koji može da utiče na takve lokacije, može se dozvoliti samo ako nema drugih rešenja. Neki pejzaži koji mogu doprineti lepoti i posebnoj raznolikosti regiona treba da se tretiraju kao nacionalni interes, ali i unapređenje i zaštitu pejzaža od lokalnog karaktera treba smatrati, kao začajnim.

4.2.5 ENERGETSKE ZONE I RUDNICI

Iako momentalno stanje u oblasti tretiranja rudnika nije jaka tačka opštine, veoma jaka tačka Novog Brda je, što poseduje resurse i rudnik i to je jak razlog da stanje i razlozi, da pitanja i razlozi izneti u ovom uputstvu, a posebno samo uputstvo će biti glavni oslonac u stručnom i integralnom tretiraju ove oblasti. Stoga, u najvećem delu, ova uputstva, analize i pitanja koje ćemo navesti u daljem tekstu, a koja su tretirana na centralnom nivou, su značajne za rudnik Novog Brda, ali i druge resurse koje ćemo imati u vidu tokom izrade ovog plana.

Pitanja i razlozi za uputstvo

Lokalni autoriteti (organi) za planiranje, treba da budu upućeni u vezi sa energetskim zonama i rudnicima, imajući u vidu da postoji potreba za:

- Tačno zoniranje ovih prostora (površina).
- Procenu postojećih kapaciteta.
- Racionalizacija i njihovo iskorišćenje uz poštovanje kriterija sredine.
- Planiranje i koordinacija sa drugim sektorima.
- Minimiziranje sektorijalnih konflikata radi iznalaženja rešenja u njima.

Uputstva

Utvrđivanje zona za eksploataciju ruda, treba da se bazira na politička uputstva od (MSPP, MEM i KPMM). Ako je utvrđivanje zone za eksploataciju rude, u konfliktu sa nekim drugim sektorom, pravo na realizaciju će imati onaj prioritet za koga studija pokazuje da je ekonomski opravdani. U koordinaciju sa centralnim vlastima, lokalni autoriteti treba da:

- Izvrše utvrđivanje planom mera kontrole za rudnike u eksploataciju i da iniciraju istraživanja za prioritetna pitanja.
- Izvrše izradu planova za nova naselja u slučaju iseljenja naselja iz rudnika ili iz blizine predviđenih energetskih zona.
- Baziraju u akcionom planu za eksploatisanje u fazama kao i za prateće mere.
- Imaju u obzir plan delatnosti od sektorijalnih izveštaja za vreme eksploatacije.
- Imaju u vidu obuhvatnost planova za ponovno kultivisanje teritorije eksploatisanog rudnika i da se baziraju u planove za poboljšanje uslova sredine.

4.2.5 MOMENTALNO STANJE DEONIJA I TRETIRANJE OTPADAKA – ZONE INDUSTRIJSKIH OTPADAKA

- Rudnik Novo Brdo, ostavlja za sobom deponiju otpadaka. Na teritoriji opštine, imamo i drugih ilegalnih deponija ali i ostatke od strane kamenoloma i drugih nosioca degradacije, koji čine važnim dole navedena uputstva i za našu opštinu.

Pitanja i razlozi za uputstva:

- Potreba za koordinaciono planiranje radi obezbeđenja efikasnih usluga.
- Postojanje ilegalnih deponija i nepostojanje posebnih deponija za opasne otpadke.
- Obezbeđenje jasnog okvira za investicije.

Uputstva

- Planiranje u vezi deponija je uslovljeno mogućnostima njihovih proširenja.

- Opštine treba da predlažu lokacije za eventualnu izgradnju posebnih deponija za opasne otpadke.
- Predložena lokacija za izgradnju deponije treba da bude sigurno mesto koje ne dovodi u opasnost zdravlje najbližih stanovnika.
- Ne treba predložiti da lokacija bude u zoni gde ima podzemnih bogatstva, na poljoprivredno zemljište I-IV kategorije, mnogo pored reka ili jezera ili pored putnih pojaseva.
- Ilegalne deponije treba za tvoriti.
- Izrada planova za nova naselja u slučaju eventualnog razmeštanja naselja zbog izgradnje neke deponije.

5.0 PROCENA STANJA U OPŠTINU, KOJA OBUHVATA:

Procena stanja u opštini je veoma važno pitanje, koje omogućava jasno shvatanje prednosti (opisivanje prednosti u opštini), slabosti (prepreke koje stopiraju ili ograničavaju opštinski razvoj), mogućnosti (opisivanje vanjskih faktora koji se mogu koristiti) i pretnji (opisivanje vanjskih faktora koji predstavljaju opasnost po razvoj u opštini i njenih stanovnika) sa kojima se može suočavati opština Novo Brdo. Ovo će izneti sve činjenice i stručne analize za ilustraciju, kao i tretiranje ključnih pitanja razvoja opštine.

Analiza u nastavku je izvršena na osnovu podataka, istraživanja i pokazatelja prikupljenih i strukturiranih u profilu opštinskog razvoja prema identifikovanim tematskim oblastima, ali i iskorišćenih tokom izrade Prostornog Plana Kosova, a to su: demografija i socijalni razvoj, sredina i korišćenje zemljišta, ekonomski razvoj, infrastruktura, sinergija i ostala povezana pitanja koja su analizirana za tretiranje saradnje, aktivnosti i odluka između direkcija unutar opštine, između opštine i vlade Kosova i drugih nadležnih institucija, ali i stanovnika na koje utiču ovi razvoji, imaju interesa ili uticaja na kretanja koja tretira plan.

Analize su izvršene prema tematskim oblastima, pitanja, tema i pod-tema i u Razvojnem Opštinskom Planu, je predstavljen samo izveštaj sastavljen od analiza na nivo tematske oblasti i zaključaka.

Zaključci ocene stanja u opštini su iskorišćeni kao jedna od značajni osnova u svim koracima u nastavku, počevši od vizije prioriteta, kornize prostornog razvoja, do poslednjeg poglavљa u ovom dokumentu.

TEMATSKE OBLASTI: DEMOGRAFIJA I SOCIJALNA PITANJA

Podteme

1.1 Demografija

- Stanovništvo
- Stanovništvo prema polu
- Stanovništvo prema starosti
- životni vek

1.2 Socijalno stanje

- Zapošljavanje
- Nezaposlenost
- Stepen siromaštva
- Prosек članova porodice
- Stanovanje
- Obrazovanje
- Zdravstvo
- Kultura - Sport
- Nauka

TEMATSKE OBLASTI: KORIŠĆENJE ZEMLJE I SREDINA

Podteme:

- Vazduh
- Voda
- Zemlja
- Degradacije i prirodne nepogode
- Prirodno nasljeđe
- Kulturno - istorijsko nasljeđe
- Urbana kretanja (urbanizam, naselja, gradnje)
- Korišćenje zemlje (zone sa posebnom namenom)
- Mreža naselja
- Koncepti prostornog razvoja
- Poplave
- Zemljotresi
- Erozije

TEMATSKE OBLASTI: EKONOMSKI RAZVOJ

Podteme

- Industrija
- Poljoprivreda
- Šumarstvo
- Hotelijerstvo
- Trgovina
- Zanatstvo
- Turizam
- Energetika
- Bankarski sistem
- Infrastruktura

TEMATSKE OBLASTI: INFRASTRUKTURA

Podteme:

- Saobraćaj
- Električne instalacije
- Gasovod i naftovod
- Snabdevanje sa vodom
- Sistem upotrebljenih voda
- Telekomunikacija
- Infrastruktura za tretiranje otpadaka

TEMATSKE OBLASTI: SINERGIJA I POVEZANA PITANJA

Podteme:

- Direkcije unutar opštine
- Centralni nivo – lokalni nivo
- Institucije i drugi javni i privatni akteri i civilno društvo

5.0 SWOT analiza Demografske Oblasti i Socijalna pitanja

DEMOGRAFIJA I SOCIJALNA PITANJA

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Povećana dugovećnost u odnosu na prethodne decade - Izbalansirana polna struktura - Jošuvek nizak nivo modernih blošeti - Potencijali (Resursi i oblasti koje ima opština za ponudu prostora za rad) - Dominiranje mladih u strukturi stanovništva - Emigracija odigrava veliku ulogu u održavanju porodica van ekstremnog siromaštva - Solidarnost i podrška domaćih i stranih NVO i pojedinaca - Posedovanje velikog procenta porodica sa privatnim jedinicama stanovanja - Interesovanje u porastu uvezi standard stanovanja - Postojanje zemljišta za razvoj stanovanja - Ozbiljna privrženost subjekata prema obrazovanju - Razvoj zdravstveni usluga u skladu sa konceptom Porodične Medicine - Naselja bogata nasleđtvom - Broj učenika u povećanju u pojedinim zonama - Tretiranje nastavnog osoblja - Tolerantno stanovništvo (sa verskog i etničkog aspekta) 	<ul style="list-style-type: none"> - Veliko iseljavanje iz Novog Brda, - Visok stepen nezaposlenosti, - Visok stepen siromaštva (preko 50 % stanovništva je siromašno), - Nizak stepen ekonomskog razvoja - Nizak životni standard, - Nedovoljan prostor za omladinske delatnosti, ali i za druge naraštaje i decu - Nedostatak socijalnog i zdravstvenog osiguranja, - Ekonomsko razaranje i tranzicija osle rata - Standard stanovanja je još uvek nizak - Nedostatak stručnih kadrova u pojedinim predmetima - Ne adekvatna materijalna podrška obrazovanju - Putovanje učenika od kuće do škole i velika udaljenost ovog puovanja - Ograničeni budžet prema fiskalnim kriterima, - Veliki broj škola sa malim brojem učenika - Neobuhvatnost svih učenika, po školama, posle semimature - Ne posojanje nijednog obdaništa na nivo opštine - Nedostatak socijalnog stanovanja - Neadekvatna i neefikasna politika zapošljavanja

<ul style="list-style-type: none"> - Politički voluntarizam - Zakonski okvir 	<ul style="list-style-type: none"> - Siromašan kulturni život i neadekvatno tretiranje nasleđa
ZAKLJUČCI	
<p><i>Tokom analize o prednostima i slabostima u oblasti demografije i socijalnih pitanja u opštinu Novo Brdo, može se izvući sledeći zaključak: gore navedene prednosti, treba održati i unaprediti, međutim slabosti, treba tretirati adekvatno, kako bismo tokom perioda sprovođenja plana, neke od njih pretvorili u prednosti, uz ocenu da sve slabosti zaslužuju adekvatno tretiranje i saradnju sa centralnim nivoom i sa svim drugim akterima, radi racionalnog i postojanog rešenja isti.</i></p>	

DEMOGRAFIJA I SOCIJALNA PITANJA

MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> -Podrška u pravcu stvaranja prostora za stabilno zdravlje, rad, usluge i odmor, na osnovu ovog plana -Korišćenje nasledstva za ekonomski razvoj, -Korišćenje podzemnih potencijala za stvaranje novih radnih mesta, -Razvoj politike zapošljavanja u skladu sa načelima seoskog razvoja, -Stvaranje uslova u školama za dnevni boravak (otvaranje kuhinja u školama), -Poboljšanje saradnje između škole i roditelja, -Kvalitativne promene u upravljanju zdravstvenih usluga, Bolnica za posebna tretiranja, sportske infrastrukture, modernizacija i stvaranje mogućnosti za izgradnju nove sportske infrastrukture, -Stvaranje identiteta 	<ul style="list-style-type: none"> -Izlazak van kontrole teških socijalnih slučajeva i krajnje siromaštvo, –Potpuno napuštanje pojedinih naselja Novog Brda, -Uništenje kulture, tradicije i vrednosti, -Dalje produbljavanje ekonomske krize, -Protesti i nemiri, -Stvaranje jednog bezvrednog društva, bez perspektive i nestabilnog, -Mogućnost pojave kriminala – podizanje stepena samoubistava, -Emigracije van opštine i zemlje, -Proširenje neformalnih naselja – visoka cena stanovanja, -Poteškoće u ekonomskom razvoju, -Prisustvo negativnih pojava u školama, -Skraćenje životnog veka,

<p>pomoću kulturni vrednosti,</p> <p>Podsticanje turizma i ekonomskog razvoja,</p> <p>-Stvaranje prostora za sport i rekreaciju,</p> <p>-Planirani razvoj stanovanja,</p> <p>-Razvoj tržišta stanovanja</p>	<p>-Uništenje i nestanak nasledstva,</p> <p>-Oštećenje, amortizacija i uništenje sportskog potencijala,</p> <p>- Uništenje jedinica stanovanja zbog standarda izgradnje.</p>
<p>ZAKLJUČCI</p> <p><i>Tokom analize o mogućnostima i pretnjama u oblasti demografije i socijalnih pitanja u opštini Novo Brdo, može se izvući sledeći zaključak: gorenavedene mogućnosti treba iskoristiti što je više moguće, međutim pretnje treba tretirati adekvatno, kako bismo tokom perioda sprovođenja plana, podsticali prelazak sa kulture reagovanja, na kulturu adekvatnog i planiranog tretiranja, radi sprečavanja, amortizacije ili eliminisanja kompletnih efekata pretnje u saradnji sa građanima, sa centralnim nivoom i svim drugim akterima za racionalo i postojano tretiranje ovih pretnji.</i></p>	

5.2 SWOT analiza iz oblasti korišćenja zemljišta i sredine

KORIČENJE ZEMLJIŠTA I SREDINA	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<p>-Nedostatak jakih zagađivača vazduha na teritoriju opštine Novo Brdo (razvijena industrija, jak saobraćaj, vazdušni saobraćaj i drugi zagađivači) koji utiču u oblasti sredine,</p> <p>-Vanjska sredina Novog Brda je okružena sa širokim šumskim površinama srednjeg rasta,</p> <p>-Postojanje jedne količine podvodnih i površinskih izvora vode,</p> <p>-Količina padavina (kiša, sneg itd.) sa održavanjem vodene ravnoteže,</p>	<p>-Položaj pojedinih delova opštine u pravcu vetrova koji duvaju iz Obiliča, zajedno sa zagađenjem,</p> <p>-Sagorevanje biomase (slama, šaša, strugotine o drveta i namerna ili nemerna paljenja šuma) i opštinskih otpadaka na nekontrolisan i nezakonit način,</p> <p>- Oštećenje i fizičko uništenje nekih izora vode, zagađenje reka od slivanja crnih i industrijskih voda, bacanje otpadaka u njima, nekontrolisano korišćenje vode za domaćinstva, korisćenje pijače vode od ekonomskog sektora (navodnjavanje poljoprivrednih kultura, industrija),</p>

<ul style="list-style-type: none"> -Postojanje jedne kvalitativne površine zemlje, -Postojanje jedne površine zemlje, koja se koristi za pašnjake, -Postojanje šumskog zemljišta i obima drveća za industriju, -Postojanje bogate flore i faune, -Postojanje prirodnih pejzaža, -Postojanje zaštićenih zona, -Postojanje zona za stanovanje, - Postojanje zona sa bogatim nasledstvom, - Postojanje zone Rudnika, -Nije bilo neke nepogode sa katastrofalnim razmerima na današnjoj teritoriji opštine Novo Brdo, -Postojanje raznih institucija na opštinski i centralni nivo, javnih i privatnih kompanija, sudova i policije Kosova, međunarodnih i domaćih NVO i donatori. 	<ul style="list-style-type: none"> -Uništenje šuma i upotreba drveća za grejanje, nedostatak zelenila u velikim naseljima i nedostatak zelenih pojaseva, osim u pojedinim segmentima pored regionalnih i opštinskih puteva, -Upravljanje poljoprivrednog zemljišta i šuma nije na potrebnom nivo, u smislu zaštite i razvoja kvaliteta zemlje, -Degradacija zemlje u pojedinim zonama (kamenolomi itd.) delimično zagađenje zemljišta od upotrebe pesticida i drugih sadržaja, nedostatak sistema navodnjavanja, samosvest stanovništva za očuvanje poljoprivrednog zemljišta na nizak nivo, - Prirodni resursi nisu dobro istraživani i ispitivani, -Nedostaje efikasnost za upravljanje zona i zaštićenih monumenata, -Uništenje šuma od seče i požara, -Nedostatak standarda ase izmičke izgradnje, - Gušenje i uništenje zona sa kulturnim – istorijskim vrednostima od nedozvolene gradnje, -Nedostatak politika za očuvanje zona sa kulturno – istorijskim nasledstvom, na osnovu savremenih koncepta, -Postojanje pojedinih neformalnih i izolovanih naselja, -Nekontrolisani razvoj kod zone rudnika.
--	--

ZAKLJUČCI
<p><i>Tokom analize o prednostima i slabostima u oblasti iskorišćenja zemljišta i sredine u opštinu Novo Brdo, može se izvući sledeći zaključak: gorenavedene prednosti, posebno resurse treba održati i unaprediti, međutim slabosti, treba tretirati adekvatno, kako bismo tokom perioda sprovođenja plana, neke od njih pretvorili u prednosti, uz ocenu da sve slabosti zaslužuju adekvatno tretiranje i saradnju sa centralnim nivoom i sa svim drugim akterima, radi racionalnog i postojanog rešenja isti.</i></p>

KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA I SREDINA

MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Stvaranje mehanizama na centralni i opštinski nivo za zaštitu zemlje u celini, sa posebnim osvrtom na poljoprivredno zemljište i u funkciju miminalnog zauzimanja za naselja (urbanizam), planiranje mera za zaštitu i razvoj kvalitetnog zemljišta, čistog i sa minimalnom kontaminacijom, - Planiranje i priprema projekata za pošumljavanje i melioraciju šumskog zemljišta i postepeno pretvaranje sa niskog rastinja na redovne šume, - Planiranje i priprema projekata za konzerviranje šumskog zemljišta u funkciju postepenog pretvaranja (prirodno, veštački) niski na visoke šume, - Planiranje i priprema projekata za intenzivno održavanje šumskog zemljišta sa visokim šumama, - Zaštita i planirani razvoj zemljišta namenjenih za pašnjake (kao prostori), - Digitalizacija, planiranje i priprema projekata za zaštitu i razvoj arheoloških zona sa vrednostima, - Planiranje i priprema projekata za razne zone, u funkciju zaštite i razvoja flore i faune, koja predstavlja posebnost za opštinu, - Planiranje i korišćenje raznih međunarodnih programa za upravljanje, promovisanje i razvijanje pejzaža i drugih zona prirodnog nasledstva, - Planiranje i priprema projekata za ozelenjavanje i pošumljavanje raznih površina opštine Novo Brdo, obaveza filtriranja i prečiščavanja (katalizatori) na 	<ul style="list-style-type: none"> - Uništenje ozonskog sloja O3 - stvaranje acidnih kiša, - Emitiranje gasova sa efektom serra (uticaj globalne klime), oštećeno zdravje stanovništva opštine Novo Brdo i drugih živih biča, - Oštećenje poljoprivrednih kultura, - Oštećenje do uništenja resursa vode zagađenje i ugrožavanje zdravlja stanovništva, povećanje cene pijače vode do nepodnošljivog stepena, - Degradacija i nepovratno uništenje zemljišta, socijalno ugrožavanje, (opasnost za gubitka ishrane i standarda stanovništva), - Ugrožavanje sredine, degradacija do uništenja resursa šumskog zemljišta, degradacija do uništenja resursa zemljišta predviđenog za pašnjake, degradacija do uništenja biološke – ekološke ravnoteže ekosistema, - Protesti i nemiri, - Socijalno ugrožavanje (opasnost od gubitka ishrane i standarda stanovništva), - Pretnja da generacije koje dolaze iza nas, ostanu bez najznačajnijeg resursa (zemlje) u potrebnom kvalitetu i

<p>motorna vozila,</p> <ul style="list-style-type: none"> - Razvoj projekata za istraživanje kvaliteta, zagađivača i osposobljavanje vode za piće, industriju, navodnjavanje i rekreaciju, - Osvešćivanje i edukacija stanovništva za racionalno korišćenje resursa vode, izgradnja akumulacija vode, - Izrada politika i planova za očuvanje poljoprivrednog i šumskog zemljišta, edukacija za pravilno upravljanje zemljišta i zaštita od erozije i drugih ekoloških faktora, preduzimanje meliorativnih mera 	<p>kvantitetu,</p> <ul style="list-style-type: none"> - Degradacija do uništenja vrednosti i zona nasledstva, - Gubitak identiteta, nasledstva i starine (drevnosti), - Degradacija do uništenja vrednosti i zona za lepim pejzažima, odnosno gubitak prostorne ravnoteže, - Iseljavanje stanovništva, - Povećanje siromaštva, kriminaliteta i drugih negativnih pojava
ZAKLJUČCI	<p><i>Tokom analize mogućnosti i pretnji u oblasti demografije i socijalni pitanja u opštini Novo Brdo, došli smo do zaključka: Gorenavedene mogućnosti treba iskoristiti što je moguće više, međutim pretnje treba tretirati na adekvatan način tako da se u narednom periodu tokom perioda sprovođenja plana, možemo preći sa kulture reagovanja, na kulturu odgovarajućeg i planiranog tretiranja, radi sprečavanja, amortizacije ili potpuno eliminacije efekata pretnje, kao i saradnju sa građanima, sa centralnim nivoom i sa svim drugim akterima, radi racionalnog i postojanog tretiranja problema.</i></p>

5.3 SWOT analiza iz oblasti ekonomskog razvoja

EKONOMSKI RAZVOJ	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> -Industrijska tradicija (vađenje i korišćenje minerala, kamena, drveća, prirodnih plodova itd.), -Povoljan geografski položaj, u odnosu na glavni grad i susedne gradove, -Postojanje prirodnih resursa, (olovo, cink, zlato, srebro, pirit) i podzemna voda, vazduh, pejzaži itd., 	<ul style="list-style-type: none"> -Ograničena putna infrastruktura, snabdevanje sa pojačom vodom, kanalizacijom, nepostojanje železničke infrastrukture itd., -Nepovoljna struktura biznisa, ograničen kapacitet itd.,

<ul style="list-style-type: none"> -Sposobni ljudski resursi (vađenje minerala, pšenice, drveća, plodova prirode itd.), -Postojanje posebnih zona (zona Tvrđave, zona za razvoj industrijske proizvodnje: rudnik, kamenolomi, prikupljanje i prerada plodova prirode, -Postojanje malih i srednjih proizvodnih i uslužnih preduzeća itd., -Postojanje plodnog poljoprivrednog zemljišta (20-37 %), -Postojanje šumskih javnih i privatnih površina (40 %), postojanje površina za pašnjake (23 %), -Postojanje minifarmi, -Postojanje nedeljnih pijaca (trgova), - Postojanje ruralnog turizma oko Tvrđave, - Postojanje turističkih zona i objekata nasleđstva, - Postojanje uslova i objekata za sport i rekreaciju, - Ljudski kapaciteti i njihova stručna sprema, - Postojanje hotelskih kapaciteta i prenoćišta, - Postojanje resursa za alternativnu energiju (vetar, sunce itd.), - Postojanje energetskih telekomunikacionih i transportnih resursa itd., - Postojanje linija magistrale u zonama za industrijski razvoj i saobraćaj.	<ul style="list-style-type: none"> -Malo i neadekvatno korišćenje industrijskih kapaciteta, -Stara tehnologija za vađenje rude, preradu zemljišta, saobraćaj itd., -Nepovoljne fiskalne i kreditne politike za ekonomski razvoj, -Degradacija poljoprivrednog zemljišta od faktora čovek, prirode itd., -Nekontrolisano korišćenje šuma itd., -Neadekvatna struktura minifarmi, ograničenja oko prikupljanja, tretiranja i plasmana, -Nedostatak trgovinskih objekata, -Nedostatak drugih zona za razvoj seoskog turizma, -Slabo stanje objekata i zona nasleđa, -Ograničen broj objekata za rekreaciju, -Ograničeni kapaciteti hotelskih objekata i prenoćišta, -Neiskorišćenje resursa za alternativnu energiju, -Neadekvatna raspodela mreže i nepokrivenost cele teritorije, -neadekvatan kvalitet puteva.
--	---

ZAKLJUČCI

	<p><i>Na osnovu analize stanja, možemo zaključiti da imamo veliki broj prednosti u oblasti ekonomskog razvoja i kao jedan od najznačajnih, naglašavamo: prirodni resursi, vrednosti nasledstva i lepi pejzaži itd. Ipored evidentnih slabosti, ove prednosti stvaraju dobru osnovu za stabilan ekonomski razvoj, ako se tretiraju na adekvatan i planiran način.</i></p>
--	--

EKONOMSKI RAZVOJ

MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> -Povlačenje novih investicija (domaćih i stranih), -Ponovno razmatranje i poboljšanje fiskalnih i kreditnih politika, -Korišćenje zajmova i kredita od strane opštine za podržavanje industrijskog razvijanja, -Reaktivizacija i podizanje postojećih kapaciteta (rudnik, fabrika radijatora, tepiha, rekreativni i turistički kapaciteti itd.), -Podizanje ljudskih – stručnih kapaciteta u skladu sa mogućnostima razvoja opštine Novo Brdo i regiona, -Identifikacija, zabeleženje i zaštita resursa, - Povećanje stočnog fonda, kao i poboljšanje vrsta životinja sa vrstama većeg potencijala proizvodnje, posebno mesa i mleka, -Gajenje lekovitih biljaka, mogućnost za njihovo gajenje i stvaranje prostora za sušenje ovih biljaka, -Planiranje razvoja zone Tvrđave i oko nje, -Promovisanje resursa turističkih kapaciteta, -Ojačanje identiteta opštine Novo Brdo u oblasti turizma, -Zaštita kulturnih i istorijskih vrednosti, - Korišćenje kapaciteta iz dijaspore (privlačenje investicija) stvaranje partnerstva, 	<ul style="list-style-type: none"> -Udaljavanje stručnog kadra iz opštine, -Dalje degradiranje poljoprivrednog zemljišta, -Nedovoljne investicije u proizvodnji, -Odlazak investitora za dalji razvoj, -Povećanje siromaštva, -Izgubljenje investicija iz dijaspore, -Migracija stanovništva iz ruralnih zona, u urbane zone, -Povećanje stepena erozija i poplava, -Paljenje šuma i pašnjaka, -Povećanje cena proizvoda u regionu.

<p>-Proces privatizacije.</p>	
ZAKLJUČCI	<p><i>Na osnovu analize stanja i mogućnosti za ekonomski razvoj, došli smo do zaključka da su razvoj turizma, poljoprivrede i industrije glavne mogućnosti za ekonomski razvoj opštine Novo Brdo, međutim kao pretnja za razvoj ovih ekonomski aspekata je ocenjeno: gubitak stranih posetilaca i gubitak vrednosti kulturnog nasledstva i vrednosti prirode itd.</i></p>

5.4 SWOT analiza za oblast infrastrukture

INFRASTRUKTURA	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> -Povećanje interesovanja i zahteva za razvoj i modernizaciju infrastrukture, -Postojanje putnog saobraćaja i putna mreža u postepenom napredovanju, -Postojanje linija energetskih dalekovoda, bliskost sa regionalnim putevima, -Uslovi za razvoj infrastrukture, uključujući i teren, - Rasprostranjenost u nekoliko naselja mreže vodovoda, kanalizacije, zatim unapređenje mreže vodovoda u pojedinim naseljima, -Pokrivanje cele teritorije sa energetskom mrežom od 10 KV, pokrivanje većeg dela opštine sa trafostanicama i prelazak preko teritorije Novog Brda dalekovoda 110 KV i 35 KV, 	<ul style="list-style-type: none"> -Loš kvalitet putnog saobraćaja, nepostojanje železničkog saobraćaja koj će preći preko teritorije opštine Novo Brdo, nedostatak hidroekonomske infrastrukture, -Brzina prometa roba, nepokrivanje cele teritorije opštine, -Neadekvatno funkcionisanje infrastrukture snabdevanja sa vodom za pojedine segmente i naselja, nedostaje tretiranje crnih voda, nedostajanje podzemnog katastra, -Ostarela energetska infrastruktura, neadekvatno održavanje energetske infrastrukture dalekovoda i njihovi pravaca. Podzemni energetski katalog nepostoji (podzemna energetska mreža), stanje jednog broja trafostanica, nije dobro, -Nepokrivanje teritorije sa fiksnom telefonskom

<ul style="list-style-type: none"> -Pružanje usluga od nekoliko operatera, prelazak optičkog kabla sa fibrom preko teritorije opštine, digitalizacija centrala, fiksna telefonija u pojedinim naseljima, -Tretiranje svakim danom više kao prioritet od svih aktera tretiranje, kao i upravljanje otpadaka, -Podrška od donatora, -Interesovanje privatnog sektora u oblasti upravljanja otpadaka, obezbeđenje infrastrukture sredine i tretiranje crnih voda, - Potpune informacije o sistemu vodovoda, kanalizacije, električne mreže i upravljanja otpadaka. 	<ul style="list-style-type: none"> mrežu, a u pojedinim delovima nedostajanje i valova, kablovska mreža stara, -Korišćenje rečnih korita i drugih površina za ilegalnu deponiju, neadekvatno upravljanje otpacima, ne reciklaža otpadaka i tretiranje otpadaka.
--	---

ZAKLJUČCI

Koristeći prednosti, putni saobraćaj, linije električnih dalekovoda, uređenje vodovoda i kanalizacije, pokrivanje teritorije sa energetskom mrežom 10 KV i sa trafostanicama, usluge od raznih operatera sa optičkim kablom, tretiranje otpadaka itd. i uz eleminisanje slabosti, kao što su: slab kvalitet putnog saobraćaja, nedostatak vodovoda i kanalizacije u većini teritorije opštine, staru električnu mrežu, nedostatak katastra, prostori za ilegalne deponije itd., stvorićemo povoljne uslove za razvoj infrastrukture sa standardima koji će ispunjavati potrebe stanovništva opštine i šire.

INFRASTRUKTURA

MOGUĆNOSTI	PRETNJE
<ul style="list-style-type: none"> -Ojačanje puteva: Novo Brdo – Gnjilane, Novo Brdo – Priština, Novo Brdo – Kamenica i dopuna sa drugim segmentima, povezivanje sa lokalnim putevima, -Modernizacija i kompletiranje infrastrukture, -Planiranje snabdevanja sa vodom putem efikasne infrastrukture za celu opštinu, ojačanje i uređenje kaptaža, istraživanja za izgradnju brane i infrastrukture za snabdevanje sa 	<ul style="list-style-type: none"> -Stagnacija ekonomskog razvoja, velika nezaposlenost i u porastu, -Zagađenje pijače vode, infekcije i opasne bolesti, zatvaranje puteva za dalji razvoj mreže vodovoda i kanalizacije, -Oštećenja kućne i opreme i kućnih mašina, nepogode i gubitak ljudskih života i porodica, zastoj razvoja, -Pretnje za potrošače od strane prestupnika,

<p>pijačom i vodom za navodnjavanje i industriju od brane u Marevce,</p> <p>-Privremeno tretiranje crnih voda sa septičkim jamama,</p> <p>-Modernizacija mreže prenosa i distribucije uz osiguranje integrisanja istih u regionalnoj mreži i postepeno eliminisanje TS 35/10 KV i prelazak na TS 110/20 KV (mreže niskog napona treba planirati takođe sa betonskim stubovima i sa samodržećim kablovima od aluminijuma), zamenu vazdušne linije 230/400 V sa kablom pletenicom ili podzemnim kablom,</p> <p>-Ojačanje mreže na nivo evropskih standarda, pokrivanje cele teritorije sa mrežom fiksne telefonije, poboljšanje kablovske mreže i pružanje televizijskih programa HD,</p> <p>-Planiranje privremenih deponija na nivo naselja sa odvojenim prostorima za građevinske i industrijske otpatke, javno – privatno partnerstvo za otpatke, tretiranje u jednom određenom prostoru inteligentnih otpadaka sa mogućnošću skladištenja i servisiranja.</p>	<p>nepodnošljive povrede prava građana, pretnja od hakera u elektronskim računima,</p> <p>-Degradacija i uništenje zona sredine, zagađenje podzemnih voda, stvaranje ilegalnih deponija.</p>
<p>ZAKLJUČCI</p> <p>Ojačanje puteva: Novo Brdo – Gnjilane, Novo Brdo – Priština, Novo Brdo – Kamenica i dopuna sa drugim segmentima, povezivanje sa lokalnim putevima, uređenje kaptaža na celoj teritorije opštine, izgradnja brane u Marevce, izgradnju i proširenje mreže vodovoda i kanalizacije, tretiranje crnih voda modernizaciju mreže električne distribucije i integrisanje u regionalnoj mreži, promenu TS 35/10 KV na TS 110/20 KV, planiranje privremenih deponija i reciklažu istih itd. Međutim, uzimajući preventivne mere protiv iznesenih pretni, kao što su: zagađenost vode, opasne bolesti, degradacija i uništenje sredine, ilegalne deponije, mićemo uticati na povećanje ekonomskog razvoja i povećanje standarda života.</p>	

5.5 SWOT analiza iz oblasti: Sinergija i Povezivanje (interkomunikacija)

SINERGIJA I POVEZIVANA PITANJA: SARADNJA I INTERAKCIJA	
PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Postojanje raznih direkcija na opštinski nivo, - Postojanje javnih kompanija, - Postojanje civilnog društva, - Postojanje nadležnih sudova u opštini Novo Brdo, - Postojanje policije Kosova, - Postojanje agencija na centralni nivo, - Postojanje raznih ministarstava, - Postojanje donatora, - Postojanje međunarodnih i domaćih NVO, - Postojanje privatnog sektora. 	<ul style="list-style-type: none"> - Neadekvatna horizontalna saradnja (direkcije među sobom), - Nefunkcionisanje saradnje donator – agencija ili NVO – sprovodioc projekta, - Neadekvatna vertikalna saradnja (saradnja između ministarstava, agencija i opštine), - Neadekvatno funkcionisanje saradnje između javnog i privatnog sektora, - Neadekvatno funkcionisanje civilno društvo – organi vlasti, - Neadekvatno horizontalno funkcionisanje opština – sud – policija.
ZAKLJUČCI	<p><i>Tokom analize prednosti i slabosti u oblasti sinergije i interkomunikacije u opštini Novo Brdo, možemo zaključiti da: gore navedene prednosti, treba da se koriste, međutim slabosti treba da se tretiraju adekvatno, tako da u periodu sprovođenja plana, slabosti da pređu u prednosti, uz ocenu da sve slabosti zaslužuju adekvatno tretiranje i saradnju na centralni nivo i sa svim drugim akterima, kako bi se vršila adekvatna razmena informacija, zatim treba sarađivati u izradu i sprovođenju dokumenta, kao i na kvalitetnom donošenju odluka i stvaranje osećaja kolektivnog vlasništva i</i></p>

profesionalizma u donošenju odluka od svih drugih aktera.

ONERGIJA I POVEZIVANA PITANJA: SARADNJA I INTERAKCIJA

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> -Stvaranje međusobnog sistema informisanja i saradnje na nivo direktora, -Stvaranje međusobnog sistema informisanja i adekvatne saradnje centar – lokalni nivo, -Podizanje kapaciteta i međusobna identifikacija prioritetnih projekata, -Obezbeđenje fondova za implementaciju, -Stvaranje javno – privatnog partnerstva, - Korišćenje zona uz sporazumevanje za određene destinacije, - Stvaranje sistema međusobnog informisanja i adekvatne saradnje Opština, Sud, Policija, -Podizanje standarda je glavno pitanje u širem prostornom kontekstu i obuhvata uputstva planiranja, -Podizanje zadovoljstva građana, -Stvaranje mehanizama za sprovođenje dokumenta. 	<ul style="list-style-type: none"> -Degradiranje i uništenje razvoja, -Institucionalna kriza, -Naprezanja i nesporazumi, -Gubitak investicija, -Nezadovoljstva i nemiri, -Nesprovođenje planova, -Neefikasnost i socijalna kriza, -Povećanje kriminaliteta i korupcije.
ZAKLJUČCI	
	<p><i>Tokom analize mogućnosti i pretnji u oblasti sinergije i interkomunikacije u opštini Novo Brdo, možemo da gorenavedene mogućnosti treba iskoristiti što je moguće više, dok pretnje tretirati na adekvatan način, tako da u periodu sprovođenja plana, naiđemo na što manje prepreka i da što više njih sprečavamo i amortizujemo.</i></p>

Glavni koncepti prostornog razvoja na opštinski nivo

Opštinska ekipa planiranja i druge angažovane ekipe za izradu Opštinskog Razvojnog Plana (ORP) su analizirale sa ekonomskog, socijalnog i aspekta životne sredine neke koncepte i moguće scenarije prostornog razvoja naselja. Nakon ozbiljne analize sa stručnog, političkog aspekta, ali i sa civilnim društvom, imajući u vidu faktično stanje u opštinu i kretanja koja su se dešavala u opštini Novo Brdo, pogotovo nakon decentralizacije od 2009, ali sa svim implikacijama koje reflektuje ovo stanje u socijalnom, ekonomskom i sa aspekta životne sredine, konstatovano je:

Razvoj i zaštitu nasleđa,

Razvoj kulturnog i seoskog turizma,

Povećanje opštine na stabilan način,

Ekonomski socijalni i prostorni razvoj na stabilan i ravnomerni način,

Pružanje usluga i mogućnosti bliže, brže i jeftinije za građane opština.

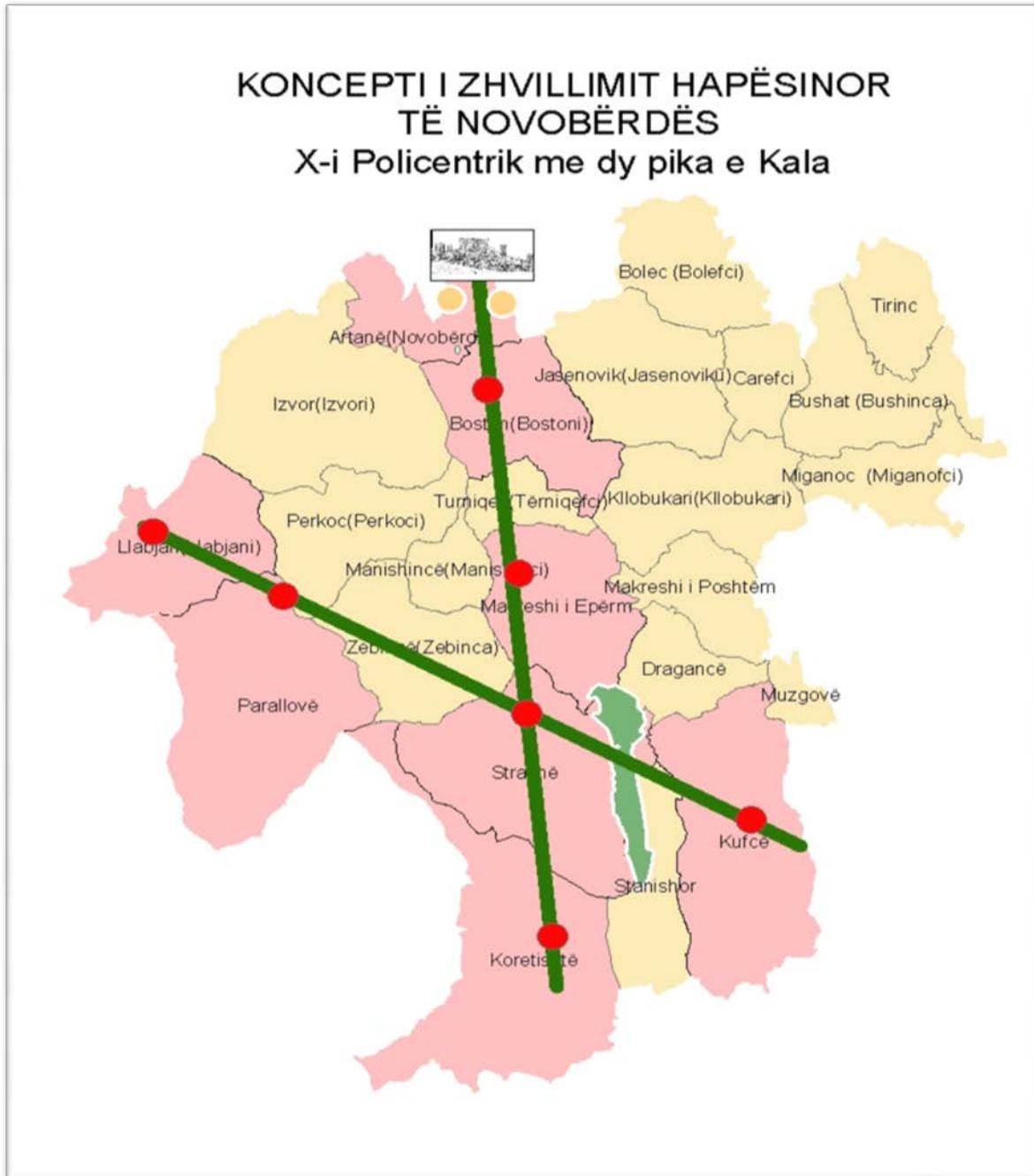
Treba izvršiti razvoj naselja sa konceptom policentričnog prostornog razvoja, sa dve tačke od posebnog interesa (Tvrđava i Rudnik). Za popunjavanje mreže naselja sa funkcijama za održavanje i za ravnomerniji prostorni razvoj teritorije opštine Novo Brdo smatra se kao značajno, istovremeni razvoj naselja: **Bostane, Kusce, Koretiše, Paralovo, Labljane, Novo Brdo, Straža, Makreš.**

Ovaj koncept se smatra racionalnim i efikasnijim od radnih grupa, pošto smo mi tretirali i linearni i centralni koncept za postizanje vizije opštine Novo Brdo. Smatra se daje potrebno da ekonomski, socijalni, demografski, i razvoj sredine budu sinhronizovani u vremenu prostoru administrativnog sistema i pod – centara, koji će biti u poziciji komplementarnog naselja u smislu da, osnovne funkcije ovih naselja dopunjuju funkcije ostalih naselja: unutar policentrične prostorne podele, kako bi ove obezbedile i povezivanje funkcionalnu redovnu i dobru povezanost, cele sredine unutar ove opštine i regiona.

Specifičnosti razvoja naselja u opštini Novo Brdo sa geografskog, socioekonomskog, prostornog do etničkog aspekta, zahtevaju da ubuduće koncepciji tretiranja naselja prilazi

na kompaktna i elastična kretanja. Konceptualno, Novo Brdo će se predstavljati i sa Tvrđavom, Rudnikom i Manastirom u Draganac, kao i sa turističkom zonu. Ekipa su predložile za glavni prostorni koncept opštine: **Policentrični Koncept X-a, sa dve tačke: na Tvrđavi i u Rudniku.**

Karta: policentrični koncept X-a sa dve tačke: jedna na Tvrđavi i u Rudniku

6.0 ANALIZA POVEZANOSTI IZMEĐU PITANJA, POLITIKA I PROGRAMA

U opštini Novo Brdo, do sada smo identifikovali mnoga pitanja u raznim istraživanjima. Tokom izrade raznih strategija, kao ona o ekonomskom, turističkom i seoskom razvoju, urađene su nekoliko uputstava i politika centralnog nivoa za lokalni nivo. Takođe, i lokalni nivo razvijao nekoliko politika. Što se tiče programa određenih oblasti, ne možemo da kažemo dasmo do sada imali potpune razvojne programe iz određenih oblasti za opštinu Novo Brdo: od programa za povratak stanovništva, do onih za infrastrukturu u poljoprivrednu.

Analiza povezanosti između pitanja, politika i programa, stručno i integrisano tretiranje prostora opštine Novo Brdo, je jedan od veoma značajnih faktora koji će služiti kao dobra osnova i za prvu analizu povezivanja sa pitanjima ekonomskog, socijalnog razvoja kao i sa pitanjem zaštite sredine, ali i tretiranja povezanosti između utvrđenih politika na centralnom, lokalnom nivou ili koje dolaze u skladu sa međunarodnim sporazumima i obavezama, kao što su politike stanovanja, poljoprivrede, ekonomskog razvoja, socijalnih politika i politika životne sredine, saobraćaja i svih politika i programa u ovim oblastima.

Prema zakonu i podzakonskim aktima, tokom izrade Razvojnog Plana Opštine i planova nižeg nivoa, obavezni smo da uzmemо u obzir sva značajna pitanja, da izvršimo analizu povezanosti između njih između politika i programa i naravno, u koordinaciju sa radnim grupama, kao i sa ostalim relevantnim faktorima. Treba identifikovati naj problematičnija pitanja i ona koja se nadovezuju i stvaraju problem u mnogim drugim oblastima i predstavljaju pretnju za veliki broj ljudi, u socio-ekonomskom smislu i u velikim prostorima i vrednostima. U smislu sredine analiza i politika i u smislu uravnoteže i korišćenja onih koji proizvode stabilnost i podržavaju programe koji su realne, neophodni i koji se mogu sprovoditi u našim okolnostima.

Imajući u vidu da je Razvojni Plan Opštine Novo Brdo, multi-sektorijalni i obuhvata sve oblasti, možemo početi od demografske oblasti i socijalnih pitanja i da tretiramo pitanje migracije. Novo Brdo, u punom smislu reči, je mesto u kretanju. Njena unutrašnja i spoljna migracija ako se usporedi sa registracijom prethodnog godina, je bila masivna po stepenu i uticaju. Preko 48 % stanovništva je iseljeno.

Pitanje migracije, je povezano sa stepenom siromaštva kao i sa obrazovnim profilom nezaposlenih, seoskim prihodima kao i životnim standardom socijalnom i tehničkom strukturu i sa drugim uslovima razvoja do adekvatnog u pravljanja od strane centralnog i lokalnog nivoa sa resursima koje ima opština, kako turističkih tako i rudarskih.

Iste analize kao za migraciju, su izvršene i u vezi zdravstva i možemo konstatovati da neke bolesti u na teritorije opštine, ako se uporede sa nekim parametrima nivoa razvijenih država ali i onih u razvoju, povezana su sa pitanjem prava na zdravlje, sa infrastrukturom i

zdravstvenim kapacitetom sa prostornom i kvalitetnom raspodelom usluga, do socijalnog aspekta osečaja sigurnosti stanovnika opštine za njihov život,

Jasno je da se opština Novo Brdo, kao i najveći deo Kosova, suočava sa uskraćenim izvorima za financiranje i razvoj za kapitalne projekte, a koji se snažno nadovezuju sa pitanjem ekonomskog razvoja, ekonomskim politikama, nezaposlenošću i siromaštvom, masivnom migracijom, socijalnim aspektom i javnim sektorom u smislu poboljšanja javne infrastrukture. Trenutnostanje u sektoru energetike, telekomunikacija i putnog saobraćaja, može se smatrati kao jedno od pitanja koja predstavlja limitirajući faktor za ekonomski, socijalni i razvoj životne sredine. Investiciona aktivnost privatnih biznisa u posljeratnom periodu, generisala je mali ekonomski porast u povećanju broja zaposlenih. U ovim novim uslovima, nakon decentralizacije, (sa povećanom teritorijom sa više od duplog), kreatori ekonomskih politika su izazvani sa potrebom podsticaja novih investicija. Stoga stvaranje prijateljskog i poslovnog ambijenta i adekvatnog institucionalnog ambijenta za privučenje direktnih strani investicija u oblasti seoskog turizma ali i u iskorišćavanju podzemnih resursa (minerali) i poljoprivredne proizvodnje, nameće se kao jedan od naiznačajnih prioriteata ekonomskih politika i ekonomske reforme. Razumljivo je da samo Strane Direktne Investicije (SDI), ne mogu da ubrzavaju neophodne investicione aktivnosti. Cilj, treba da bude da one postanu značajan i komplementaran izvor sa drugim izvorima financiranja. Sa ovim razvojnim opštinskim planom, Radna Grupa (RP) misli da treba odrediti zone sa bogatstvima i treba predložiti **reaktivizaciju rudnika** sa kapacitetima, koji bi se povezali i sa planiranjem zona za industrijski razvoj i podrazumeva se, planirano povezivanja infrastrukture i drugih kretanja koja bi se povezivala sa stabilnim ekonomskim razvojem i sa zapošljavanjem i ublažavanjem siromaštva, usisavanje investicija od biznisa Novog Brda i od drugih biznisa van Kosova.

Politike seoskog razvoja

Jedna stabilna politika seoskog razvoja u opštini Novo Brdo ne postoji i da je za teritoriju pre decentralizacije, postojala strategija razvojnog seoskog plana za 92 kvadratnih kilometara, od 204 kvadratnih kilometara, koliko su danas. Za radnu grupu je veoma vidljiva povezanost jedne stabilne politike seoskog razvoja uz neutralizaciju spoljnih migracija i kao pitanje koje treba tretirati je stvaranje neophodnih uslova za otklanjanje teških ljudskih i socijalnih problema, koji rezultiraju migracijom stanovništva od seoskih sredina. Seoski razvoj je pitanje, koji u sebi obuhvata: razvoj turizma, poljoprivrede, racionalno korišćenje resursa, kulturnog i prirodnog nasleđstva Novog Brda, razvoj seoskog saobraćaja, zatim vode i higijenu, razvoj telekomunikacija, razvoj obrazovanja, zdravstva, i veoma aktuelne socijalne usluge, posebno u Novo Brdo, gde imamo u vidu nivo siromaštva i nezaposlenost u seoskim sredinama, male površine obradivog zemljišta, sposobnost seoskih krajeva i drugih limitiranih faktora za razvoj konkurentnih proizvoda na kosovsko tržište i šire. U

ovom aspektu, tokom ovog rada, potrudi ćemo se da prikazujemo korist svih glavnih faktora seoskog razvoja i jaku vezu između njih. Aktuelno, na celoj opštini, siromaštvo je najsaglašeniji u seoskim krajevima. Kao rezultat izlaska od ove situacije je seoski razvoj, koji se povezuje sa blaženjem siromaštva.

Iz ove analize, povezanosti politika, programa i pitanja, možemo konstatovati da za postojan seoski razvoj opštine Novo Brdo, trebaju nam velike javne i privatne investicije u seoskim krajevima. Orientacija samo na poljoprivredni razvoj nije dovoljna za rast nivoa životnog standard seoskih porodica. Investicije treba orientisati na razvoj infrastrukture, poboljšanje radne sredine u seoskim krajevima, razvoj obrazovanja i zdravstva, kao i pruženje javnih usluga, razvoj rekreativno turističkih krajeva itd.

Za postojan seoski razvoj, treba da se više investira na razvoj ne-poljoprivrednih biznisa, kao što je industrija za izradu drva, industrija za izradu hrane i industria za izradu lekovitih bilja. Takođe, treba imati u vidu i fiskalno olakšanje za poljoprivredne proizvode, tako da proizvodi produkata u opštini Novo Brdo, kao i drugih krajeva Kosova budu konkurentni sa proizvodima zemalja u regionu. Pitanje se povezuje i sa PDV-om, obezbeđenje tehnološke opreme, jer sadašnji našin primene PDV-a, stvara velika ograničenja za private investicije u seoskim zonama i udaljava potencijalne strane investitore.

Pitanje obezbeđenja čistog vazduha, je usko povezano sa čovekovim zdravlјem. Iako možemo konstatovati da u Novo Brdo imamo stabilnu i čistu sredinu, ipak imamo nekoliko izvora zagađenja na lokalnom nivou, kao u Bostane, Labljane. Ovi izbori su rudni ostaci, zagađenost koja se oslobađa od termocentrala u Obiliču i često puta dolazi do Novog Brda, zatim sagorevanje fosila i povećanje saobraćaja. Uporedo sa zdravstvenim problemima sa zakiseljenjima (acidifikacijama) poslednjih godina, potrošnja ozonskog sloja kao i klimatske promene kao rezultat globalnog zagrejanja, predstavljaju veliku socijalnu brigu.

Pitanje vode, je povezano sa životom, kulturom, poljoprivrednom i industrijskom proizvodnjom, obnovljenom energijom, zašta opština Novo Brdo ima potencijala, ali se pitanje vode istovremeno povezuje i sa mogućnošću da u izvanrednim slučajevima predstavlja veliku pretnju za život i životni prostor, poljoprivredu i ekonomski razvoj itd.

Vode ne poznaju granice i njihovim prirodnim tokom su na našem stalnom raspolaganju. Međutim, vode nisu bezgranični resurs, prema tome zahteva se njihova posebna zaštita. Možemo slobodno reći da voda svojim koštanjem utiče na ekonomski aspekt, a to je cena gubljenja ekosistema prirode (životinske i biljne vrste, koje imaju farmaceutski značaj, zatim prehrambene industrije). Kvalitet vode u opštini Novo Brdo je pitanje povezano sa zdravstvom stanovništva. Novo Brdo ima ograničen izvor vode. Ona upotrebljava vodu iz Kolonije, kod rudnika i neke druge izvore.

Poljoprivreda je tradicionalno bila značajna za opštinu Novo Brdo. Danas, poljoprivreda je zaostala i kao pitanje se povezuje sa politikama razvoja i programima za poljoprivredu (jedan paket projekata za stimulaciju, zaštitu i razvoj, meliorativne mere u određenim zonama opštine Novo Brdo, do komasacije (ukrupnjavanja) parcela, jer ionako površine poljoprivrednog zemljišta su male). Većina poljoprivrednih proizvoda se uvoze i to je povezano sa pitanjem tržišta u celini, sa socijalnim aspektom, nezaposlenošću i siromaštvom. Iako ima još niz drugih otvorenih pitanja za kojim je poljoprivreda vezana, kao kod oblasti planiranja, evidentno je razaranje poljoprivrednog zemljišta.

Stabilan razvoj opštine, je povezan sa poboljšanjem kvalitea života koji predstavlja socijalnu dimenziju, kao i sa racionalnim korišćenjem privrednih resursa i smanjivanje pritisaka u sredinama koje prestavljaju dimenziju životnog prostora. Kvalitet života je mnogo povezan sa iskorišćavanjem električne energije i usluga koja ona pruža. Glavni izvor proizvodnje električne energije je lignit, koji iskorišćava celo Kosovo. Pitanje se sadrži u tome, kako da se što racionalnije iskorišćavaju postojeći resursi na postojan način, i kako da zamenjujemo te izvore sa obnovljenim izvorima, kao npr.: voda, sunce, vetar, biomasa, otpadci, koji se povezuju izmeđusobno sa mnogim pitanjima i projektima.

Energija koja se upotrebljava za grejanje u opštini Novo Brdo, u velikoj meri dolazi u vidu oslobođene energije od sagorevanja drveća koja se u socijalnom aspektu povezuje sa kvalitetom života i grejanja 7000 stanovnika, ili negde oko 400 porodica i ako jedna porodica za jednu sezonu troši 10 kubnih metara drva, proizilazi da je ukupna potrošnja drveća 14000 kubnih metara. Ako ovo posmatramo sa aspekta životne sredine možemo zamisliti kolika je površina sečene šume, a to se povezuje i sa aspektom planiranja, ponovnog prošumljavanja, upravljanja šumama sa aspekta korišćenja alternativnih energija i politika za obnovljenu energiju, kao sa aspekta zagađivanja u smislu obima zagađenja koji se oslobađa i ekonomskog aspekta u smislu koštanja grejanja i razvoja industrije prerade drveća. Zbog ilegalne seče šuma, na hiljade predmata je u sudovima i veliki su izazov za organe pravde i policije.

Generisanje otpadaka predstavlja jedno od najvećih pitanja i uznemiravanja, koji se povezuje sa okolinom i jedan veliki ekonomski teret za društvo. Generisanje otpadaka je povezano sa gubitkom resursa (npr. materijali i energija). Nakon generisanja, otpadke i treba prikupiti, tretirati i otklanjati i ovaj proces se ponovo nadovezuje sa upotrebotom resursa i predstavlja moguću opasnosti za zagađivanje. Iz ovog razloga, tretiranje otpadaka se odnosi na niz pitanja sredine, uključujući ovde korišćenje prirodnih resursa, potrošnju energije, generisanje gasova koji utiču u klimu kao i kontaminaciju voda, zemljišta i vazduha. Iz ovog razloga, opština Novo Brdo tretiranje otpadaka treba da uvrsti u njenim prioritetima, uz povezivanje sa finansijskim aspektom i humanim i tehnološkim resursima. Imajući u vidu posebne vrednosti koji ima Novo Brdo, kao što je fortifikacija "tvrđava", Katedrala, Crkva u Draganac i druge vrednosti, konzerviranje i stabilno korišćenje nasledstva, prirode i raznih vrsta živih bića je neophodno. U poslednjim godinama,

postojanje ovih vrednosti je postala osnova pojedinih politika, kao razvojna, kulturna i druge, zatim se povezuje sa pitanjem identiteta kojeg predstavlja nasledstvo.

Planiranje, razvoj i modernizacija infrastrukture na makro (opštinski nivo) i mikro (na nivo razvojnih zona), je jedno od najsadržanijih pitanja, tako da mreža i kvalitet infrastrukture predstavlja osnovu prostornog integrisanja, što se povezuje sa složenim pitanjima ekonomskog razvoja, kao i sa prvim preduslovom postizanja ravnomernog razvoja (korišćenje resursa, formiranje zona ekonomskog razvoja, počevši od industrijskih i rekreativnih zona, sociokultурне infrastrukture itd.). Adekvatno raspoređivanje infrastrukture, se nadovezuje i sa realizacijom prosornog balansa u smislu koncentrisanja stanovništva, u socijalnom aspektu (stvaranje kvaliteta života, uz mogućnost zapošljavanja, smanjenje siromaštva itd.), ali i sa aspektom sredine i nadovezuje se sa mogućim efektima zagađenja sredine, sa zaštitnim merama, sa približnim koštanjem, kao u toku faze izgradnje, takođe i tokom faze operisanja planirane infrastrukture.

Vaspitanje, obrazovanje i samosvest za socio-ekonomski razvoj i sredinu, je veoma složen proces. Vaspitno-obrazovno i podizanje svesti za socio-ekonomski razvoj i zaštitu, očuvanju i prijateljskim stavom prema pitanjima i problemima sredine, je usko povezano sa formiranjem prostora i adekvatne infrastrukture, uvođenjem planova i programa i savremenih tehnologija predavanja i osposobljavanja. Ovaj proces, podrazumeva formiranje pozitivnog stave i kritičnog mišljenja prema svim zahtevima i ponudama u opštinsko, kosovsko i međunarodno tržište rada. Ovaj proces, takođe podrazumeva i preduzimanje stave prema tome, šta želimo i kako možemo pripremiti našu omladinu da bude konkurentna sa vrednostima, da doprinese ekonomskom aspektu, stvaranju novih radnih mesta, socijalnom aspektu, stvaranju kvaliteta života, smanjenju siromaštva kao i pozitivnom i kritičnom stavu prema negativnim pojavama u socijalnom, ekonomskom smislu kao i za sredine ili njihove delove. Takođe, ovaj proces se odnosi i na podizanje pitanja osetljivosti građana za učestvovanje u svim procesima, odlučivanja u vezi sa budućnošću socijalnog ekonomskog i razvoja sredine, kao i preuzimanjem odgovornosti.

Ova analiza, je iznela u površinu jedan broj pitanja koja treba tretirati, kao što je pitanje nasledstva, koje treba smatrati kao visok prioritet Novog Brda i celog Kosova. Seoski stabilan razvoj u opštini Novo Brdo, je izašao iz analize povezivanja politika, programa i pitanja. Kao jedan od drugih prioriteta, možemo zaključiti da je seoski turizam.

Iz ove analize se takođe vidi da se treba tretirati i reaktivisanje Rudnika. Ali, treba tretirati i stepen siromaštva, obrazovni profil nezaposlenih, seoski prihodi i na ovaj način i životni standard, infrastruktura, socijalna i tehnička pitanja. Takođe, treba tretirati i ostale razvojne uslove, kao što su: piјača voda, grejanje, nezaposlenost, obrazovanje, tretiranje otpadaka itd.

7.0 PROCENA INVESTIVNIH KAPACITETA OPŠTINE (INFORMACIJA O INVESTIVnim KAPACITETIMA I RESURSIMA)

Tokom izrade Razvojnog plana opštine Novo Brdo, posebna pažnja je posvećena proceni opštinskih kapaciteta investicija, što kao deo dokumenta predstavlja istraživanje mogućih potencijala i izvora za financiranje predviđenih razvoja u Razvojnom Planu Opštine. Investicioni kapaciteti su potencijal fenansiranja razvojnih projekata. U ovoj grupi učestvuju investicije za kapitalne projekte iz svih tematskih javnih i privatnih oblasti: Demografija i socijalni razvoj, Ekonomski razvoj, Sredina i korišćenje zemlja, Infrastruktura, Sinergija i pitanja povezanosti.

Stoga, veoma je značajno uzeti u obzir pragmatična i realna osnova resursa, u procesu učešća planiranja, osnova kvalitetne procene svakog učesnika, investicioni kapaciteti koji se mogu ponuditi itd. Ovi segmenti su, glavna analitička baza kako bismo bili tačni u planiranju uopšte i u izradi dinamičkog plana, kao i u stvaranju prioriteta razvoja u tom planu.

Ova procena, ne samo analizirajući postojeći materijal nego i sa istraživanjima (zajedno sa učesnicima, tamo gde se ukazala potreba) i kreativnim načinima generisanja fondova i izvora koji, čine daju ovom dokumentu strateški karakter. Putem inovativnih i stabilnih partnerstva, ponuđenja sa koncesijom određenih razvoja, identifikacije prioriteta u skladu sa interesima za investicije i donacije unutar opštine Novo Brdo, unutar Kosova i van nje, jednom rečju, korišćenje svih legalnih i transparentnih načina za povećanje obima investicionih kapaciteta i generisanje fondova. U sadašnjim okolnostima u opštini Novo Brdo, imajući u vidu ograničene finansijske mogućnosti, procena investicionih javnih kapaciteta (sektori i izvori), ima veliku važnost. Tokom izrade ovog dokumenta, ekipa koja je analizirala i procenjivala investicione kapacitete, je bila veoma svesna za ograničenja koja postoje u vezi tačne i realne procene ovih kapaciteta i učinjeni su napor da sa informacijama na raspolaganju izvrši što korektnija procena. Opština Novo Brdo, sve kapacitete je odelila na postojeće i moguće. U početku, prezentiramo potencijalne linije i sektore, prema ovoj podeli.

1. Postojeći kapaciteti, obuhvataju:

- *Sopstveni dohodak,*
- *Kapacitet privatnog sektora,*
- *Kapacitet javnog sektora,*

- *Prirodni izvori,*
- *Kapaciteti fizičke infrastrukture (zgrade),*
- *Ljudski potencijal (omladinu).*

2. Međutim, mogući kapaciteti, obuhvataju:

- *Moguće investicije vlade,*
- *Strane investicije,*
- *Međunarodne fondove,*
- *Pakt Stabilnosti,*
- *EU i druge donacije,*
- *Krediti i grantovi,*
- *Novobrđani van zemlje,*
- *Participacija građana,*
- *Opštinski budžet: sopstveni prihodi opštine Novo Brdo, znači svi iznosi javnog novca,(sredstva od izrečenih kazni i prikupljena sredstva na zakonit način od opštine iz izvora utvrđenim zakonom).*

U aktuelnoj situaciji, moguća je samo kvalitetna procena investivnog kapaciteta sopstvenih prihoda, međutim, privatni i javni sektor, strane investicije, prihodi iz koncesija ili donacija, se mogu proceniti na osnovu procenta njihovog prosečnog učešća, iz prakse u opštini Novo Brdo, kretanja u Novo Brdo i Kosovu koja, se ponekad izražavaju i u procentima i kreću se od 5%, 25%, 75%, 100%. Za 2011 godinu, opština je usvojila budžet u iznosu od 2,150,328 evra. Davanje (grant) od strane Vlade, učestvuje sa 2,120,928 evra, međutim sopstveni prihodi su procenjeni na, 29,400 evra.

Opština, prikuplja i uzima sopstvene prihode od doprinosa i opštinskih taksi, uključujući kazne u saobraćaju, administrativne tarife, radne dozvole, porez na imovinu, građevinske dozvole. Dosada, norme prikupljanja su bile niske. Ograničeno povećanje su imale samo sopstveni prihodi, u odnosu na druge vrste prihoda. Na ovaj način opština je veoma zavisna od davanje (grantova) iz Centralne Vlade. Substancijalni posao je učinjen za sprovođenje jednog sistema poreza na imovinu u opštini i to je dovelo do većeg porasta sopstvenih prihoda opštine. Opština je, aktivno istraživala načine za proširenje osnove sopstvenih prihoda i za poboljšanje inkasiranja budžetskih prihoda. Glavni izvor sopstvenih prihoda opštine je porez na imovinu.

U svakom slučaju, ovi fondovi predstavljaju osnovne resurse za razvoj i pružanje boljih usluga za geografsku zonu koja je pod administracijom opštinskih autoriteta(organa). Da bismo imali realniju sliku o kapacitetu opštine da se u buduće angažuje na nekoj kapitalnoj investiciji, neophodno je da imamo jasan pregled kolika su ta sredstva i odakle dolaze ovi prihodi (prikazivanje u narednoj tabeli, u koloni sopstveni prihodi). Ova aktivnost, može da pomogne nekoj diskusiji ubuduće, u vezi mogućnosti određivanja posebnih taksi za određene kapitalne

investicije. Na isti način, kao je urađen pregled sopstvenih prihoda. Veoma je značajno shvatiti, na koji iznos i kako se troše- investiraju opštinski prihodi.

Opština je, usvojila maksimalan broj radnika od 339 za sve usluge i programe koji se plaćaju iz ovog budžeta. Ostali troškovi, idu za robe i usluge (iznete u donjoj tabeli, u koloni: plate / usluge/ robe).

Kao deo pripreme procene opštinskih inesticionih kapaciteta (POIK), planeri vrše procenu ostataka za kapitalne investicije iz redovnih linija budžeta i mogu da izvrše predviđenja za 10 narednih godina, identifikaciju načina za racionalizaciju troškova, ostavljajući prostor za dodatne resurse namenjenih za kapitalne investicije. Ova informacija, može da posluži i kao poziv građanima za diskusije i doprinose sa aspekta kreativnih i inovativnih ideja za racionalizaciju postojećih troškova opštine.

Ova informacija, može da pomogne opštinskim zvaničnicima da se angažuju za veću saradnju, ali takođe na transparentan način pokazuje da se novac građana upravlja na odgovoran način, kao i pomaže u aspektu izgradnje poverenja između građana i Vlasti.

Tabela. PLANIRANJE BUDŽETA 2011-2021

Godina	Prihodi	Plate	Robe i usluge	Subvencije	Transferi	Kapitalne investicije
2011	2150328	1403896	157333	36098		522653
2012	2174330	1413314	152203	34789		528362
2013	2193320	1425658	153132	35093		532976
2014	2204350	1432827	154304	35269		535657
2015	2236350	1453627	156444	35702		543432
2016	2254350	1465327	157804	36069		547807
2017	2285450	1485542	198831	45709		555364
2018	2297450	1493992	199878	45949		558280
2019	2315450	1505004	201444	46309		562654
2020	2328450	1513492	202575	46569		565813
2021	2538010	1649706	220800	50760		616736
Svega	24977233	16235594	2206065	499556		6069614

Tabela. Planiranje budžeta 2011-2021 izražen u procentima

Godina	Prihodi	Plate	Roba i usluge	Subvencije	Transferi	Kapitalne i investicije
2011	100	65.00	7.31	1.6		24.57
2012	100	65.00	7.31	1.6		24.57
2013	100	65.00	7.31	1.6		24.57
2014	100	65.00	8.70	1.6		24.57
2015	100	65.00	8.70	2.0		24.57
2016	100	65.00	8.70	2.0		24.57
2017	100	65.00	8.70	2.0		24.57
2018	100	65.00	8.70	2.0		24.57
2019	100	65.00	8.70	2.0		24.57
2020	100	65.00	8.70	2.0		24.57
2021	100	65.00	8.70	2.0		24.57

7.1 GRANTOVI I TRANSFERI VLADINOG NIVOA

Opština Novo Brdo, kao i ostale opštine, primaju Operativne Grantove iz Konsolidovanog Budžeta Kosova.

Operativni grantovi su:

- I. **Opšti grantovi,**
- II. **Specifični grantovi za Obrazovanje,**
- III. **Specifični grantovi za zdravstvo.**

Grantovi, treba da se baziraju na pravednim kriterijim, transparentnim i objektivnim dajući tako opštinama, veću nezavisnost u alociranju i trošenju ovih grantova. Opštine, imaju pravo da primaju jedan Opšti Grant, jedan Specifičan Grant za Obrazovanje i jedan Grant za zdravstvo.

Ostali grantovi i transferi:

- I. **Transferi za Delegirane Kompetencije,**
- II. **Grantovi za Povećane Kompetencije,**

III. Ovlašćenje za Potrošnju i Nadgledavanje,**Izvanredni Grantovi.**

U ovom momentu, iznos koji se odvaja za opštinu Novo Brdo i koji se može upotrebiti od strane opštine za određene ciljeve ili ne i dodeljuje se od strane centralne vlasti u obliku granta, predstavlja najznačajniji investicioni kapacitet. Investivni kapaciteti, kao rezultat ove mogućnosti i procene za opštinu Novo Brdo, izneti su u donjoj tabeli: **tab 27, kolona Ministarski B.).**

Tabela: Učešće Vladinog Granta u totalnom budžetu, prema ekonomskim kategorijama

Godina	Prihodi	Plate	Roba i usluge	Subvencije	Transferi	Kapitalne investicije
2011	2120928	1403896	147933	36098		502653
2012	2107930	1413314	134283	34789		479882
2013	2120280	1425658	131220	35093		481848
2014	2124006	1432827	130203	35269		479417
2015	2148350	1453627	130044	35702		481832
2016	2157150	1465327	128644	36069		479767
2017	2181450	1485542	167631	45709		482564
2018	2183050	1493992	166278	45949		478200
2019	2192450	1505004	161844	46309		476554
2020	2195450	1513492	162675	46569		472713
2021	2302010	1649706	177000	50760		514536

Tabela: Učešće sopstvenih prihoda u totalu budžeta prema ekonomskim kategorijama

Godina	Prihodi	Roba i usluge	Kapitalne investicije
	29400	9400	20000
	66400	17920	48480
	73040	21912	51128
	80344	24101	56240
	88000	26400	61600
	97200	29160	68040
	104000	31200	72800
	114400	33600	80080
	123000	39600	86100
	133000	39900	93100
	146000	43800	102200

7.2 KONCESIJE

Nakon usvajanja Zakona o Javnom i Privatnom Partnerstvu i Koncesiju, cilj je određivanje zakonskog okvira za davanje javnog-privatnog partnerstva i koncesijama za izgradnju, korišćenje i /ili eksploataciju javne infrastrukture i radi pružanja javnih usluga u raznim ekonomskim i socijalnim sektorima.

“Koncesija”, znači jedno osnovno pravo koje se daje jednom privatnom partner od jednog javnog autoriteta (organa), u cilju obezbeđenja, operisanja i održavanja jedne postojeće infrastrukture za određeni vremenski period. Privatni partner, preuzima odgovarajući ekonomski rizik, međutim javni sektor drži svojinu početnih asseta. Primeri za ovo su:

- (i) Rehabilitation, Operisanje i Prenos (ROP),
- (ii) Rehabilitation, Davanje pod Zakup i Prenos (RZP),
- (iii) Izgradnja, Rehabilitation, Operisanje i Prenos (IROP).

Koncesije se razlikuju po tome što neke koriste staru infrastrukturu a neke novu. Jedan značajan kapacitet investicije, dolazi kao rezultat ove mogućnosti i procene za opštinu Novo Brdo su date u donjoj tabeli: Kolone – Koncesije.

7.3 PRIVATNE INVESTICIJE

Privatne investicije su sve investicije, koje dolaze iz privatnog sektora za razne projekte, kao što su: objekti za stanovanje, infrastrukturu, uslugu, itd. U uslovima tržišne ekonomije među najznačajnijim kapacitetima je investicija koja dolazi kao rezultat ove mogućnosti i procene za privatne investicije su determinantne za opštinu Novo Brdo. Ovo je izneto na donjoj tabeli privatnih investicija: koncesije i privatne investicije.

7.4 POZAJMICE – KREDITI

Do usvajanja Zakonodavstva o Zajmu i Nacionalnim Dugom, pozajmljivanje u opštinama se uređuje na osnovu Zakona o Finansijama Lokalne Vlasti, gde se kaže da će opštine imati pristup u financiranju duga za kapitalne investicije u skladu sa utvrđenim uslovima. Ovo pravo, uživa i opština Novo Brdo. Pozajmljivanje, se vrći na osnovu zahteva od strane predsednika opštine, koja je usvojena pod Skupštine Opštine. Ministar Ekonomije i Finansijskih Pitanja, može da autorizuje pozajmicu od opštine. Zahtev, treba da sadrži odredbe koje tretiraju sledeća pitanja:

- a) Da nije ugovoren međunarodni dug,
- b) Pozajmica, če se odobriti samo iz nacionalnog tržišta kapitala i bez rizika od stranih razmena,
- c) Prihodi od pozajmice, če se upotrebiti za posebne projekte kapitalnog investiranja, jer i pozajmica predstavlja značajan investicioni kapacitet i kao rezultat ove mogućnosti procene za opštinu Novo Brdo, su prikazane u narednoj tabeli: kolona - pozajmljivanje.

7.5 DONACIJA

Ima mnogo vlasti država, nevladinih udruženja i agencije u celom svetu koje daju donacije. Ali, koliko ima oblasti i projekata koji su interes i globalni izazov ili uzvišene vrednost za donatore. Opština Novo Brdo, posle rata je dobijala nekoliko donacija, ali mi mislimo da ima još mnogo prostora gde se mogu dobiti donacije, od izazova sredine do međugrađanske i međuetničke saradnje. Donacije, predstavljaju značajan investicioni kapacitet. Investicioni kapaciteti kao rezultat ove mogućnosti i procene za opštinu Novo Brdo, iznete su u narednoj tabeli, pod kolonom-donacije.

7.6 DOPRINOS STANOVNIKA U ZONAMA PROJEKTA

Kada se izvrši identifikacija posebnih projekata (kapitalne investicije) i kada se definiše , njihova lokacija, uobičajeno je zatraženje saradnje od građana putem postojećih grupa u naseljima, ili putem organizacija. Iako njihovi doprinosi u vidu novčane vrednosti, mogu biti ograničene, često puta imaju suštinski značaj za implementaciju projekta. I z ovih razloga, radi stimulacije učešća, značajno je da stanovnici budu informisani i angažovani od samog početka izrade projekta. U ova dva plana, posvećena je pažnja informisanju i angažovanju građana. Značajno je i stvaranje osećaja "vlasništva" i reči, u odlukama koje će uticati na njihovu sredinu, što je i učinjeno ovde. U ovoj početnoj etapi, možda će biti teško izvršiti procenu pravog potencijala narednih doprinosova za projekte, ali bazirajući se na praksi a ponekad i na uslove za investicije i donacije sa intenzivnim učešćem građana.

I ovaj značajan kapacitet investiranja, dolazi kao rezultat ove mogućnosti i za procenu opštine Novo Brdo, iznete su u daljem tekstu, u tabeli: kolona, Doprinos građana zona projekata.

7.7 DIJASPORA

Jedna od opcija za finansijsku podršku za kapitalne investicije, može da bude i veliki broj stanovnika Novog Brda, koji žive van zemlje. Potvrđeno je da ova grupa nije samo za interesovana, nego je i spremna da nudi donacije za razvojne napore u opštinu. U toku je razmena informacija sa organizacijama van zemlje, za uspostavljanje stalnih kontakata sa ovom kategorijom stanovnika Novog Brda. I ovaj značajan kapacitet investiranja, dolazi kao rezultat ove mogućnosti i procene za opštinu Novo Brdu, su iznete u narednoj tabeli: kolona – Dijaspore.

Godine	Pozajmica	Koncesije i privatne investicije	Donacije	Doprinos stanovnika zona projekata	Dijaspora	Svega evro
2011		900000	308000	15400	30800	1254200
2012		1100000	420000	21000	42000	1583000
2013		1320000	550000	27500	55000	1952500
2014	1000000	1420000	500000	25000	50000	1995000
2015		1460000	450000	22500	45000	2977500
2016		1540000	380000	19000	38000	1977000
2017		1620000	350000	17500	35000	2022500
2018	2000000	1704000	420000	21000	42000	4187000
2019		1700000	500000	25000	50000	2275000
2020		1640000	380000	19000	38000	2077000
2021	1000000	1600000	380000	19000	38000	3037000
Svega	5000000	16004000	4638000	231900	463800	28337700

8.0 GLAVNI RAZVOJNI IZAZOVI OPŠTINE NOVO BRDO

Tokom izrade Razvojnog Plana Opštine, u cilju tretiranja, kako u širini tako i u kvalitetu, svi glavni razvojni izazovi na teritoriju opštine Novo Brdo, se baziraju i u prioritetima vlade, na međunarodnim načelima, standardima kao i da reflektuju potrebe opštinskog stanovništva, iznete putem javnog učestvovanja. Glavni razvojni izazovi opštine Novo Brdo, koji su urađeni od radnih grupa i reflektuju prioritete vlade međunarodna načela, međunarodne standard, kao i potrebe stanovništva opštine Novo Brdo, iznete u jednom procesu učestvovanja - su iznete u daljem tekstu i podeljene su prema dolenavedenim oblastima.

8.1 EKONOMSKI RAZVOJ I VISOK STEPEN NEZAPOSLENOSTI

- Pristup opštine Novo Brdo (opština Novo Brdo, se smatra kao periferijska zona Kosova) u značajnim pravcima razvoja (kretanje ljudi, roba, usluga i podataka je značajan i odlučujući faktor za razvoj).
- Regenerisanje i razvoj privrede je zaostao, na osnovu oblasti i opštih parametara o mogućem ekonomskom povećanju sa osvrtom na aktiviziranje rudnika sa širim kapacitetima i ojačanje privatnih razvoja, kao: preduzeće "Bejta Commerce", Fabrika Betona/Asfalta, lepaka, do korišćenja prirodnih biljaka.
- Izazov razvoja seoskog i kulturnog turizma u funkciju razvoja turizma.
- Prostorna raspodela ekonomskih delatnosti u zavisnosti od stanovništva, potencijala, infrastrukture, kao i mogućnost većeg zapošljavanja.
- Razvojni Opštinski Urbani Plan i sektorijalne strategije glavnog projekta, treba da budu usmerivači i olakšači narednog razvoja.
- Tretiranje dosadašnjeg razvoja u opštini Novo Brdo, koji je bio neplaniran.
- Zaštita i razvoj zona i kapaciteta za korišćenje lokalnih resursa i potencijali za stabilan razvoj, u svim oblastima a posebno u oblasti poljoprivrede.
- Stvaranje mogućnosti i ponuda za unutrašnje i strane investicije u svim oblastima, posebno investitori koji u njihovim projektima, predviđaju priličan broj zaposleni.
- Proizvodnju stabilne hrane sa niskim koštanje.
- Energija i svi energetski izvori su izazov na nivo Kosova, ali se trebaju tretirati i na nivo opština i u toku izrade oba planova, stručne ekipe treba da tretiraju veoma ozbiljno, posebno obnovljenu energiju, hidroenergiju, solarnu energiju i neke druge i koje su izazovi za tretiranje sa aspekta ekonomskog razvoja.
- Smanjivanje broja ili žestine nepogoda u ekonomskom i socijalnom razvoju.

8.2 KORIŠĆENJE PROSTORA

- Glavna destinacija i bilans površina (poljoprivreda, šumarstvo, industrija, turizma, stanovanje itd.), je izazov za Novo Brdo, pošto se po prvi put izrađuje jedan plan u ovom nivou.
- Prostorna raspodela i organizovanje stanovanja i naselja, treba tretirati kao izazov imajući u vidu da imamo rasprostranjene površine i neadekvatno organizovanje stanovanja i stanovanje je veoma rasprostranjeno u okviru katastralnih zona, znači stanovanje u neskladu sa standardima o rasprostranjenosti stanovništva i infrastrukture u opštini Novo Brdo.
- Većina izgradnje, je učinjena u poljoprivredno zemljište (nepovratno gubljenje veoma ograničene poljoprivredne zemlje u opštini Novo Brdo), i pored putnih pravaca (nemogućnost proširenja postojećih puteva).
- Obezbeđenje prostora za ekonomski razvoj koji će omogućiti stabilnost ekonomskih ciljeva ali i očuvanje značajnih prostornih i vrednosti naselja.
- Obezbeđenje prostora za javne namene, koje će unaprediti grad, ne samo u njegovu funkciju, nego i stvarajući jednu javnu i korisnu površinu i pridomišljenu u urbanoj zoni i po selima.
- Obezbeđenje prostora za razvoj sporta i rekreacije - ne samo za stanovnike Novog Brda.
- Sprečavanje stvaranja novih zona sa ilegalnom izgradnjom, kao i tretiranje postojećih.
- Identifikacija, ograničavanje kao i predlozi za očuvanje i razvoj zona od kulturne, prirodne, istorijske vrednosti zaštićene Ahtisarijevim paketom (Tvrđava sa pratećim objektima i Manastir u Draganac), kao i podzemne i površinske vrednosti.

8.3 SREDINA

- Veliki je izazov u oblasti sredine, planiranje i razvoj zdrave, sigurne, privlačne sredine, gde bi ljudi želeli da žive i ostanu, da imaju lak i slobodan pristup u svim uslugama, imajući u vidu da iseljenja iz Novog Brda idu i do 48 % u posljednjim dekadama.
- Stvaranje ne isprekidanih sistema površinski i nadzemnih tokova vode, unapređenje dobrog kvaliteta vode i održavanja količina vode svuda, prirodno filtriranje dokle je to moguće kao i tretiranje površinskih voda kao atraktivne elemente i pejzaže u naseljima Novog Brda je drugi izazov u oblasti životne sredine kada se ima u vidu činjenica da je zona siromašna za ove resurse.

- Takođe, izazov je nastavljanje zaštite čistog vazduha od minimalnog zagađenja, kao i tolerantan nivo buke u osetljivim zonama (posebno pored kamenoloma uz poseban naglasak kod ilegalni kamenoloma i zagađenja Tvrđave).
- Obezbeđenje čiste zemlje, minimalna kontaminacija, ne poremećenje geomorfoloških karakteristika i minimalno zauzimanje zemljišta za izgradnju.
- Obezbeđenje punih i neisprekidanih ekosistema tokova i zatvorenih cikla.
- Određivanje mesta za privremene i stalne deponije za građevinske industrijske i farmaceutske otpatke, upravljanje opštinskih otpadaka, minimalan obim otpadaka, kao i njihova reciklaža je jedan od najvećih izazova za sredinu.
- Obezbeđenje jednog kreativnog nacionalnog efikasnog i prijateljskog saobraćaja prema sredini, kao naredni izazov.

8.4 INFRASTRUKTURA

- Kompletiranje sa infrastrukturom za tretiranje upotrebljenih voda, imajući u vidu konfiguraciju terena, broj stanovnika i regionalni koncept za ovakvo tretiranje promovisanog od MSPP, zatim hidroekonomiju, železnicu (transport rude i putnika), prikupljanje i tretiranje otpadaka, funkcionalna mreža kod gasovoda, su veliki izazov za opština Novo Brdo u oblasti infrastrukture.
- Ostala infrastruktura (infrastruktura saobraćaja, telekomunikacija, energetska mreža, mreža snabdevanja sa vodom, kanalizaciona infrastruktura, za uređenje režima voda i zaštite voda od zagađenja), koja ili ne pokriva celu teritoriju opštine, kao i velika naselja, a i sela, ili je slaba kako u kvalitativnom tako i u kvantitativnom aspektu i predstavlja naredni izazov.
- Kao veoma veliki izazov je površinska rasprostranjenost infrastrukture, bazirajući se na neka načela i standarde.
- Zaštita zona i pravaca (hodnika) za planirani razvoj i planiranje novih pravaca (hodnika) u skladu sa potrebama za dalji razvoj predstavlja naredni izazov.
- Kompletiranje socijalne infrastrukture (školske, sportske, zdravstvene, kulturne itd.).

8.5 NASLEDSTVO

- Identifikacija, snimanje, definisanje, zaštita i razvoj arheoloških lokaliteta je bila i ranije i nastavlja da bude veliki izazov nasledstva, posebno kada se ozima u obzir istorija Novog Brda i potencijali ove oblasti.
- Zaštita i konzerviranje i revitalizacija struktura i kulturno-istorijskih prostora koji se nalaze u opština Novo Brdo (tvrđava, brojne crkve, džamije itd.), predstavljaju drugi izazov za nasljeđstvo.
- Zaštita od razaranja vrednosti prirodnog nasledstva u Novo Brdo itd.

- Zaštita od razaranja vrednosti etnografskog nasledstva.
- Povratak identiteta opštine Novo Brdo, razvijajući projekat Tvrđave i ojačanje vizije opštine, kao područje u kome se prošlost susreće sa sadašnjosti u gradu Tvrđave,
- Komplementacija sa infrastrukturom u arheološkim strukturama i prostorima, kulturnim-istorijskim, uzimajući u obzir iskorišćavanje ovih vrednosti i njihovo očuvanje za buduće generacije, što predstavlja još jedan izazov.
- Podizati svest o vrednostima koje ima opština Novo Brdo i očuvati što se šire može, niz vrednosti kao i nivoa očuvanja.
- Stvoriti sredstva od naslednih vrednosti je izazov koji se ubuduće treba tretirati i planirati u detaljima, u funkciji razvoja kulturnog i komplementarnog turizma, ali i seoskog turizma.

8.6 NIVO ZDRAVSTVENIH, SOCIJALNIH I KULTURNIH USLUGA

- Pružanje niz širokih i kvalitetnih usluga predstavlja izazov u ovoj oblasti.
- Osigurati da celo stanovništvo primi usluge u objektima, reformirajući ih po modelu koji se bazira na potrebama raznih grupa stanovništva.
- Poboljšavanje kvaliteta, zdravstvenih i socijalnih usluga uopšte, a koja su nezadovoljavajuća i u većim naseljima, a naročito u seoskim, a koja će se tretirati kao jedna od posebnih izazova.
- Ponuditi mogućnosti i ostvariti uslove za privatni sektor, stvorio bi jednu zdravu alternativu za obrazovanje, zdravstvo kao i drugih funkcija, pošto sa zna da u teritoriji opštine funkcioniše jedino Koledž "FAMA" i nijedna druga institucija.

8.7 SIROMAŠTVO

- Stepen siromaštva, a naročito onog krajnjeg je veliki izazov za ekipu koja sastavlja ovaj dokument, uzimajući u obzir iseljavanja zbog tog razloga.
- Porast stepena siromaštva zbog tranzicije, ograničenja i ruralnih politika, ali i ne funkcionisanje i jedne banke u opštini, globalna kriza itd.
- Ne funkcionisanje adekvatnih mehanizacija za podržavanje na nivo Vlade, ali i opštine, kao i redukcija pružanja pomoći od strane nevladinih organizacija.
- Koncentrisanje siromaštva i u većim naseljima Novog Brda (porodice iz ruralnih zona koja su migrirali u tim naseljima, Pasjak, Kusce, Koretište, Labljane itd.) i suočavanje sa nedostatkom izvora za život je još jedan izazov.

8.8 STANDARDI, NORME I PRINCIPI

Pošto težimo integracijama ka Evroatlantskim strukturama, imamo obavezu da ispunjavamo nekoliko standarda, normi i da radimo na osnovu nekih načela(principa),koja su međunarodno prihvaćena, a koja predstavljaju izazov u svim poljima:

- Svi razvoji koji se učine u polju ekonomije treba da ispunjavaju standarde, norme i primenjena načela, koja su obavezna, a to predstavlja izazov.
- Svi razvoji koji se učine u polju Nasledstva, treba da ispunjavaju standarde, norme i primenjena načela.
- Svi razvoji koji se učine u polju Infrastrukture, treba da ispunjavaju standard, norme i primenjena načela.
- Svi razvoji koji se učine na polju sredine, treba da ispunjavaju stendarde, norme i primenjena načela, koja su obaveza za nas i prestavlja još jedan izazov.
- Kako upravljamo i planiramo razvoj za budućnost, tako da se postižu međunarodni standardi, transparentnost kao i učestvovanje u odlučivanju su izazov koji treba tretirati.
- Tratiranje NFN (neformalna naselja).
- Iako posljednje, ali ne i po značaju, je Zaštita Posebnih Zona (tvrdava i Manastir u Draganac.

2. VIZIJE, PRINCIPI I CILJEVI

vizija za budućnost opštine

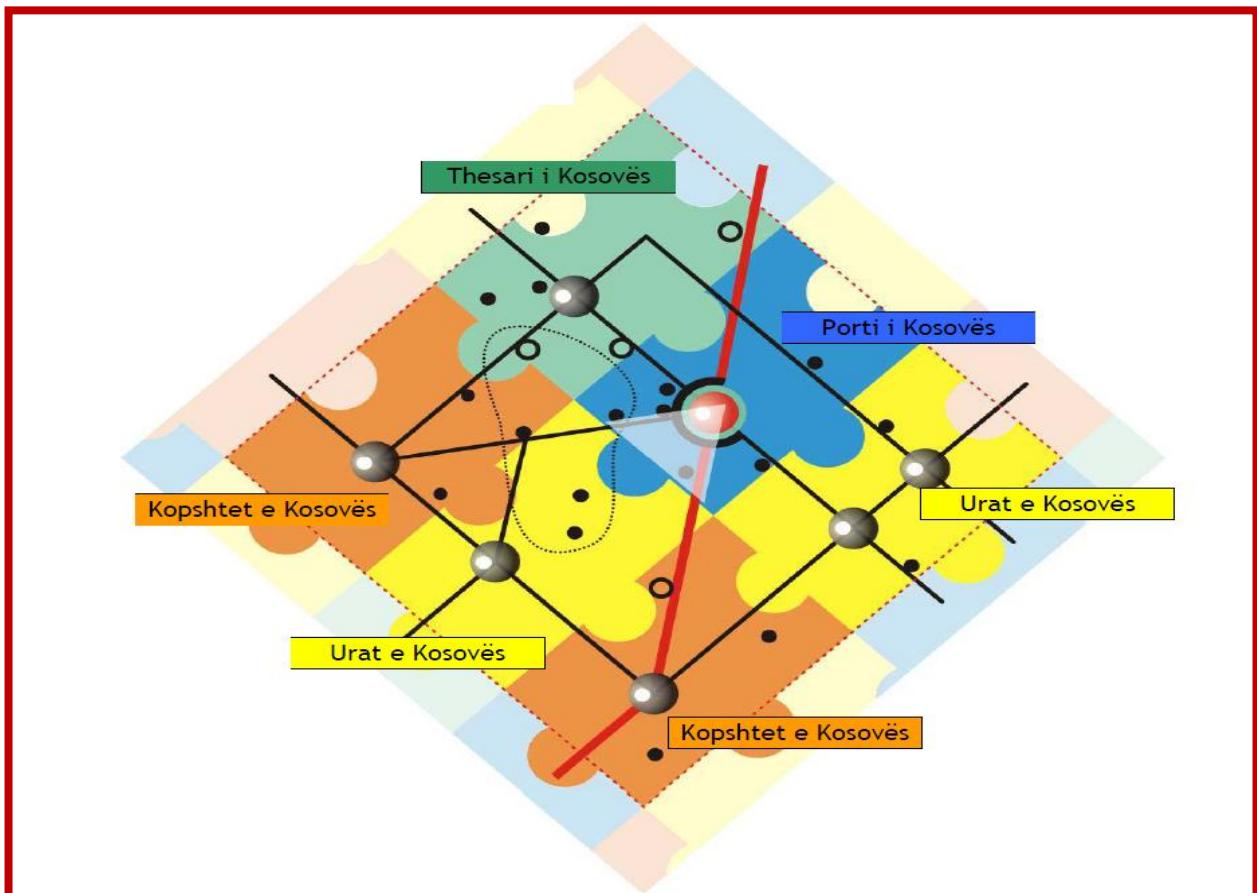
Tokom izrade ovog plana, Opštinska Ekipa Planiranja, Radne Grupe i svi akteri u procesu planiranja, su bili svesni da usvajanjem dokumenta o Viziji, Principima i Strateškim Ciljevima (Plan je sastavljen uz učešća i javnih konsultacija uz procenu postojećeg stanja i potencijalnih resursa), če se predvideti željena budućnost. Identifikovana su pitanja ili oblasti gde treba preduzeti urgentne mere u cilju zaštite, kultiviranja i razvoja socio-ekonomskih i vrednosti sredine na teritoriji opštine Novo Brdo. U ovom okviru, ovo poglavlje predstavlja jedan od glavnih poglavlja uvezi sa onome, šta veruju i šta žele stanovnici Novog Brda da bude njihova budućnost.

Osenivši kao veoma značajnu izradu Opštinskog Razvojnog Plana kao jedan dokument koji utvrđuje uređenje i korišćenje teritorije opštine za period od **10 +** (deset i više godina), postignuto je angažovanje celokupnog potencijala i svih ljudskih i intelektualnih resursa sa i van opštine, radi izrade ovog dokumenta i kao rezultat neprestanih aktivnosti radnih grupa, institucija, sektora i svih stanovnika Novog Brda koji su istraživali, analizirali i tretirali razna pitanja, nakon organizovanja i radionice za viziju plana (održane u Đakovici), utvrđena je željena budućnost građana opštine Novo Brdo.

Nadahnuti za budućnost opštine, u jednom kvalitetnom procesu razmene informacija, ideja, predloga, praksi i mobilizaciju svih stanovnika, zajednica, institucija, stranaka, političara i opštinskih zvaničnika u pravcu stvaranja željene budućnosti za teritoriju opštine, konstatovano je da se i Prostorni Plan Kosova bavio sa Vizijom Kosova, koji predviđa željeno budućnost za kompletну teritoriju Kosova koji je izražen od svih građana Kosova u jednom procesu učestvovanja, koji je izražen u ovoj Deklaraciji Vizije:

Suverena zemlja integrisana u Evropskoj Zajednici;

- *Sastabilnim socio – ekonomskim razvojem, modernom infrastrukturom i tehnologijom, samogućnošću obrazovanja, jaza, veikvalifikovanom radnom snagom;*
- *Jedno Kosovo koje pohaje sredinu, prirodno i kulturno nasledstvo, svoje i susedni teritorija;*
- *Otvorenodruštvo koje promoviše raznovrsnost i razmenu ideja, a u poštovanju prava svih;*

Region gde učestvuje opština Novo Brdo, tretiran je kao Urat e Kosovës (Kosovski Mostovi - žute površine), uslužne, trgovinske, i agroindustrijske i turističke sačinjenih od, sledećih opština: Uroševac, Gnjilane, Kačanik, Štrpc, Kamenica, Novo Brdo i Vitina, u centru sa gradovima Uroševac i Gnjilane. O ovom regionu, takođe je sačinjena vizija o poželjnoj budućnosti, što je bila specifičnija osnova za timski rad i stanovništva Novog Brda. A deklaracija usklađene vizije, posle mnogih sastanka u regionu je:

**MostrazvijanjezaKosovasaregionom,
funkcionalnaimočnamrežagradovaisela,
atraktivnazaživotiradunjima saekonomsko
trgovačkimaktivnostima industrijskiturističkim, atraktivan
za investicije i preduzetništvo u prerađivačkoj industriji,
agrobiznis, rekreativni i lekovit turizam sa ispunjenjem
kriterija za očuvanje sredine.**

Nosilac sastavljanja dokumenta, zajedno sa svim učesnicima u ovom procesu, saglasio se da ubuduće, prostorni status opštine Novo Brdo, reguliše na osnovu ovog dokumenta i poštujući horizontalnu i vertikalnu liniju interesima i razvojima. Nepostojani trendovi razvijanja prošlih decenija kao i posleratnih godina treba da se prekinu, da se osigura rast u svim poljima i socio-ekonomski razvoj. Ali, da bi ovaj razvoj bio postojan, zone stanovanja, industrijske, rekreativne i turističke kao i svi drugi razvoji treba da budu planirani i da se grade na taj način da bi bili pozitivni po sredinu, ekonomiju i stanovništvo: danas i ubuduće.

Treba da budemo sigurni, da naš idejni plan o razvojima, nisu u sukobu (nemaju negativne efekte) sa drugim socijalnim interesima, kao što je sredina, zdravstvo i sigurnost stanovništva. Treba da imamo policentričan razvoj, da prekidamo trend iseljavanja, da sačuvamo i razvijamo nasledstvo da razvijamo kulturni i seoski turizam poljoprivredu, energiju vetra, da aktiviramo rudnik i da iskoristimo druge resurse, da razvijemo funkciju postojanja deo "Kosovskih Mostova".

(U ovom pasusu smo izvukli jednu Deklaraciju o Viziji Kosova za opštini Novo Brdo, koja integriše sve ove delove koje smo izneli prethodno).

NovoBrdo, mestogdesesusrećubudućnostiprošlost nastarojTvrđavi,policentričnaopštinasastabilnimfunkcionalnim punimrazvojem,saposebnimnaglaskomnaturizamirudarstvo.
Atraktivnaopštinazaživotiradzasve,saojačanimvrednostimasredine.

OPŠTA NAČELA ZA RAZVOJ I ZAŠTITU TRETIRANA I USAGLAŠENA OD NOSIOCA IZRADE DOKUMENTA, ZAJEDNO SA SVIM SUDIONICIMA U OVOM PROCES

Opšti principi za izradu ovog Razvojnog Plana Opštine Novo Brdo, se baziraju na zakonima Kosova, međunarodnim konvencijama i agendama, kao i na značajna dokumenta – referentne za prostorni plan.

Bazirajući se na specifičnosti opštine Novo Brdo sa ciljem uređivanja, korišćenja i stabilnog razvoja teritorije, pripremu, sprovođenju, reviziju i nadgledavanje plana, imaćemo u vidu sledeća načela:

- ✓ **Integriran pristup** (ovaj plan treba da obuhvata prostorne elemente saobraćaja, ekonomskog, socijalnog i razvoja sredine i druge politike za opština Novo Brdo);
- ✓ **Strateško** (da prethodi strateškom razvoju opštine Novo Brdu i da tretira značajna strateška pitanja za odgovarajuće oblasti);

- ✓ **Subsidijarnost** (plan treba da ima u vidu širi prostorni kontekst. Prema principu subsidijarnosti, plan treba da se fokusira na lokalna pitanja ali da ne bude u suprotnosti sa pitanjima višeg nivoa);
- ✓ **Monitorisanje i reviziju** (plan treba da bude izražen na način koji olakšava nadgledanje i reviziju);
- ✓ **Ravnopravnost** (plan treba da uzima u obzir aspekte jednakosti: manjine, žene, deca, stari, lica sa ograničenim mogućnostima (adresiranje potreba takvih grupa preko javnog učešća). Da ima u obzir aspekte polne osjetljivosti).
- ✓ **Zajednički interesi** (plan treba da izvrši promovisanje zajednički interesa opštine uz zaštitu i razvijanje prirodnih resursa i uz podršku stabilnog razvoja);
- ✓ **Demokratski proces** (nosioci procesa i sastavljači plana, treba da izvrše promovisanje demokratskog procesa učešća i kvalitativnog obuhvata u svakoj fazi sastavljanja i sprovođenja dokumenta);
- ✓ **Transparentnost** (nosioci procesa i sastavljači plana, treba da izvrše promovisanje pune transparentnosti u planiranju i u procesu donošenja odluka uz dozvolu učesnika da imaju pristup u potrebnim podacima i kartama);
- ✓ **Ravnomerni razvoj** (ovaj plan će se pripremiti uz promovisanje ravnomernog ekonomskog razvoja, prostorne i socijalne infrastrukture, za toliko koliko je moguće na celoj teritoriji opštine Novo Brdo);
- ✓ **Kvalitet života** (promovisanje poboljšanog kvaliteta života);
- ✓ **Ograničenje negativnih uticaja** (smanjenje šteta sredine kao i ograničenje uticaja od prirodnih nepogoda);
- ✓ **Zaštita i razvoj** (unapređenje i zaštita podzemnih i površinskih resursa, prirodnih nasleđnosti, kulturno – istorijskih, arhitektonskih arheoloških itd.);
- ✓ **Alternativna energija** (što šire korišćenje ponovljenih energija u svim oblastima sa naglaskom energije veta specifične za Novo Brdo);
- ✓ **Sigurnost** (promovisanje razvoja i sigurnih prostora za život i rad);
- ✓ **Odgovornost** (za sva kretanja koja se dešavaju u prostoru treba promovisati osećaj odgovornosti, obuhvativši javni i privatni sektor do običnog građana);
- ✓ **Razvoj prema potrebama** (razvoj objekata i opreme za adekvatnu socijalnu i tehničku infrastrukturu, koja uzima u obzir potrebe stanovnika);
- ✓ **Zdravo stanovanje** (podizanje uslova za zdravo i atraktivno stanovanje u svim naseljima);
- ✓ **Rekreacijam i turizam** (promovisanje infrastrukture za kreaciju i kulturni i seoksi turizam sa posebnim naglaskom na Tvrđavu i Manastir u Draganac itd.);
- ✓ **Sistem saobraćaja** (razvoj sistema saobraćaja i kretanja, uz obezbeđenje pristupa u svim naseljima);
- ✓ **Planirani prostorni razvoj** (svaki naredni razvoj treba da bude planiran i podržan sa odgovarajućim odlukama);
- ✓ **Što kompaktiniji razvoj** (u dobro bit što racionalnijeg korišćenja prostora i zaštite resursa, treba ciljati što kompaktniji razvoj u što fokusiranom prostoru i sa što većom

gustinom za uzimanja prostora kada se imaju u vidu veoma nekompaktna kretanja koja postoje na teritoriju opštine Novo Brdo);

- ✓ **Komplementarni razvoj** (osnovna funkcija jednog naselja ispunjava funkcije drugog naselja).

CILJEVI DUGOROČNOG RAZVOJA

Osnovni cilj stanovnika Novog Brda je orientacija u pravcu postojanog razvoja, integracija, postizanja ciljeva milenijuma, kao i poštovanje Zakona i Ustava Republike Kosova.

Na nivo Kosova, ovi osnovni ciljevi, su tretirani u nacrtu prostornog plana Kosova kao i u mnogim drugim dokumentima (strategije, politike i planove državnog nivoa), stoga treba uzimati kao sastavni deo osnovne dokumentacije ovog plana. Radi utvrđivanja glavnih ciljeva prostornog razvoja opštine Novo Brdo, teritoriju opštine smo tretirali kao deo opšteg prostornog sistema Kosova, sastavni deo kojeg smo i mi. Imajući u vidu ovo, prostorni razvojni plan Novog Brda nudi racionalnu organizaciju i opremanje prostora, sa ciljem da organizacija prostora odgovara što bolje interesima stanovništva koje živi i radi u opštini Novo Brdo, neostavljujući sa strane ovom prilikom šire interes, kao i uzajamanu zavisnost i povezanost sa drugim krajevima.

Osim ciljeva i zadataka koji proizilaze iz dokumenata centralnog nivoa kao i međunarodne agende i konvencije, za opštinu Novo Brdo konkretnije se mogu definisati i sledeći ciljevi i zadaci prema tematskim oblastima.

Demografija i Socijalna Pitanja

Cilj 1: Smanjivanje i sprečavanje daljih iseljavanja

Cilj 2: Razvoj i zaštita prostora i usluga za socio- kulturnu dobrobit

Cilj 3: Razvoj i zaštita vrednosti nasledstva

Ekonomski razvoj

Cilj 4: Razvoj kulturnog i seoskog turizma

Cilj 5: Oživljjenje funkcionisanja rudnika

Sredina i korišćenje zemljišta (planiranje i upravljanje naselja)

Cilj 6: Policentrični i postojani prostorni razvoj

Cilj 7: Postojani prostorni razvoj

Infrastruktura

Cilj 8: Razvoj jedne integrisane, funkcionalne i moderne infrastrukture

Cilj 9: Razvoj raznovrsnog i slobodnog kretanja za sve građane opštine Novo Brdo.

Osim vizije, ciljeva, zadataka, nosioci izrade dokumenta zajedno sa svim akterima u ovom procesu se složio i o strateškim prioritetima:

1. Demografija i socijalna pitanja:

Strateški prioriteti

- Stvaranje infrastrukture za obrazovanje učenika i podizanje kapaciteta za nezaposlene Novog Brda
- Obezbeđenje projekata za nezaposlene i siromašne preko vrednostima nasledstva i druge
- Bolnica pulmologije
- Stvaranje infrastrukture za kulturne i sportske objekte

2. Ekonomski razvoj

Strateški prioriteti

- Projekat za podizanje kapaciteta za korišćenje u rudniku
- Zone za razvoj inistrije kamena, drva, mineral i biznisa
- Aktivni seoski prostori
- Razvoj turističkih zona u Novo Brdo, Draganac, Labljane, Stanišor, Zebince i drugih lokacija
- Razvoj rekreativnih zona u Labljane i Stanišor

Sredina i korišćenje zemljišta (planiranje i upravljanje naselja):

Strateški prioriteti

- Izrada regulativnog Plana centara: Gornje Kusce, Koretište, Pasjak, Labljane, Novo Brdo i Bostane
- Tretiranje zaštićenih zona: tvrđava i Draganac
- Tretiranje neformalnih naselja
- Tretiranje raznih opštinskih naselja na osnovu koncepta prostornog razvoja
- Zaštićenje korisne poljoprivredne i stočarske zemlje
- Zaštićenje podzemnih resursa

- Zaštićenje Šuma Novo Brdo, Straž, Zebince
- Zaštita parkova Labljane, Stanišor

Infrastruktura

Strateški prioriteti

- Izvori i snabdevanje vodom
- Popravljanje ulične mreže sa popratnom infrastrukturom u pravcu sa susednim opštinama
- Podržavanje policentričkog razvoja i olakšanje pristupa naseljima
- Sigurnost i uređivanje saobraćaja
- Stvaranje i poboljšanje kvaliteta javnih prostora u naseljima Novog Brda (groblja, mesta za parkiranje autobusa, prostori sa zelenilom, rehabilitacija trgovačkih i ruralnih prostora)
- Rasvetljavanje naselja u polocentričkom konceptu i tvrđave.

Faza III

9.0 STRUKTURE I PROSTORNE LOKACIJE ZA RAZVOJ I ORGANIZOVANJE U BUDUĆE

9.1 Ekonomski razvoj, regeneracija, uz uključivanje turizma, rekreativne, trgovine i druge oblasti

Poželjno prostorno predviđanje za teritoriju opštine Novo Brdo u oblasti ekonomskog razvoja, regeneracije uz uključivanje turizma, rekreativne i druge oblasti, bazira se u analizi opštinske situacije i u viziju, principima i strateškim prioritetima koji su proizašli iz procesa učešća u izradi ovog dokumenta.

U ovom pravcu, radne ekipe su predvidele da:

- Glavna orientacija stabilnog ekonomskog razvoja i prijateljskog prema sredini u opštini Novo Brdo do 2020 godine, treba da bude takav da omogućava ostvarivanje predviđenih ciljeva i zadataka razvoja, kao i smanjivanje razlika u pogledu nivoa razvoja u odnosu na druge opštine na nivo Kosova i regionala. Naredni period, u ovom smislu, treba da bude novi zaokret i kvalitet u razvoju opštine,
- Glavna orientacija razvoja opštine Novo Brdo u narednom periodu, treba da bude razvoj turizma, u tom slučaju, turizam treba da ima značajan uticaj kako za dinamiku porasta opšte privrede, tako i za disperziju strukture i proširenja efekata u širem prostoru, u smislu razvoja i drugih delatnosti,
- Valja istaći da je opština Novo Brdo, bilo poznato za zavađenje prirodnih i podzemnih ruda. Iako u drugim okolnostima, opštinska ekipa planiranja predviđa da će i u buduće, nastaviti da bude jedna od značajnih grana ekonomskog razvoja opštine,
- U opštini Novo Brdo, poljoprivreda će još za dugo vreme biti značajna delatnost za razvoj privrede. Neophodne su veće investicije u poljoprivredu i jedna povezanost sa preradom,
- Šumarstvo i pašnjaci, zauzimaju značajno mesto u razvoju privrede u opštini Novo Brdo. Prirodna bogatstva treba da se koriste racionalno, a inenzivna briga prema šumama i njihovo očuvanje kao i pošumljavanje goleti, treba da doprinese unapređenju šumarstva, kao i zaštiti i poboljšanju površina namenjenih za ispašu i poboljšanje njihovih kvaliteta.
- Stočarstvo, će nastaviti da ima posebno mesto u opštini Novo Brdo, kada se imaju u vidu produkti i podprodukti koji se uzimaju od stoke.
- Javni-privatni partneriteti u poljoprivrednoj proizvodnji, u prerađivačkoj industriji i u plasiraju proizvoda, predstavljaju jadan od osnovnih preuslova za razvoj poljoprivrede u funkciju ekonomskog razvoja.

- Turizam, Ugostiteljstvo, Trgovina, Zanatstvo, Energija, Bankarski sistem, Saobraćaj, Telekomunikacija, Građevinarstvo, Prevoz i Pokretanje u pojedinim uslužnim delatnostima, u toku narednog perioda treba da imaju stabilan i brži razvoj, međutim ravnomernija raspodela istih u prostoru, če doprineti poboljšanju uslova života i u seoskim naseljima.
- Dalji ekonomski razvoj opštine Novo Brdo prema predviđenoj dinamici sa jednom drugom strukturu, če zahtevati intenzivnije uključivanje stanovništva sposobno za rad, uz odgovarajuće i stalno povećanje produktivnosti rada. Na ovaj način, stvaraju se uslovi i za promenu socio-ekonomske strukture stanovništva.
- Nizak stepen zaposlenosti stanovnoštva u opštini Novo Brdo, nedovoljan broj radnika zaposljenih u poljoprivredu, kao i nemogućnost povećanja radnog kontingenta svake godine, dokazuje potrebu vođenja jedne aktivnije politike u vezi zapošljavanja, uporedo sa povećanjem produktivnosti.
- Do 2020 godine, treba da imamo povećanje jednog kontingenta sposobnog za rad, preko školovanja i adekvatnih kvalifikacija, ponuđenja mogućnosti posebno u privatnom sektoru, raznim partnerstvima, razvoju male privrede, ponuda u raznim segmentima privrede, kao i veći obim investivnih sredstava. Investivne politike, treba da se oslove na proširivanje postojećih kapaciteta i u podizanju novih kapaciteta, kao preduslovi za opšti i postojaniji ekonomski razvoj.
- Treba očekivati sredstva od mogućih javno-privatnih partnerstva, od domaćih i međunarodnih fondova, pozajmica i kredita, osim sopstvenih prihoda opštine. Osim sa investicionim sredstvima, treba pomoći i sa aspekta istraživačkih radova, izrada studija i projekata kao i sa kadrovima. U ovom pravcu, centralne institucije, treba da daju veću pomoć. Ovo je neophodno imajući u vidu da, opština Novo Brdo ulazi u red nedovoljno razvijenih opština i sa usporenim razvojem. Međutim, ni najrazvijenije opštine na Kosovu, njihov razvoj ne mogu da baziraju ekskluzivno na razvoju industrije. Stoga, razvoj turizma trebamo posvetiti posebnu pažnju, imajući u vidu da sada i za dugo vreme u narednom razvoju, turizam če biti jedna od glavnih izvora privrede.

11.2 MATERIJALNI RAZVOJ

11.1.2 Industrija i rudarstvo

1) Industrija u toku narednog perioda ostaje jedna od značajnih oblasti za privredu Novog Brda. Ona treba da obezbedi najveći deo porasta prihoda opštine Novo Brdo. Industrija, treba da i odigra značajnu ulogu u postizanju povećanja produktivnosti rada, i u angažovanju radno sposobnog stanovništva. U toku narednog perioda, osnovu orientacionog razvoja u industriju opštine Novo Brdo će učiniti izgrađenih industrijski kapaciteti u prethodnom periodu, posebno, prateći sektori metala, u daljem industrijskom razvoju ove opštine, imajući u vidu bogatstva i raznovrstanost sirovina, gde će jedno značajno mesto imati metalna industrija (prerada olova, cinka, zlata, srebra). Osim industrije metala, u razvoju ove opštine, od značaja će biti i podizanje kapaciteta za finalizaciju mineralnih proizvoda, a u prespektivu, može se računati i razvoj industrije sa bazom obojenih metala, hemijskih proizvoda, elektroindustrije itd. predviđa se da industrija, treba da ima veću normu porasta.

2) Glavna orientacija industrijske proizvodnje, treba da se osloni na racionalnije korišćenje i angažovanje svih proizvodnih, prirodnih, ljudskih, naučnih i drugih kapaciteta. Imajući u vidu da je rešenje ispunjavanja racionalnih, prioritetnih i inustrijskih kapaciteta, jedno od osnovih pitanja proizvodne orijentacije i politike industrijskog razvoja, onda se nameće neophodnost da se ovaj problem u opštini Novo Brdo, razmatra podrobниje i u ovom kontekstu, počinje izrada posebne studije. U toku istraživačkih detaljnih radova, ovom pitanju treba posvetiti posebnu pažnju.

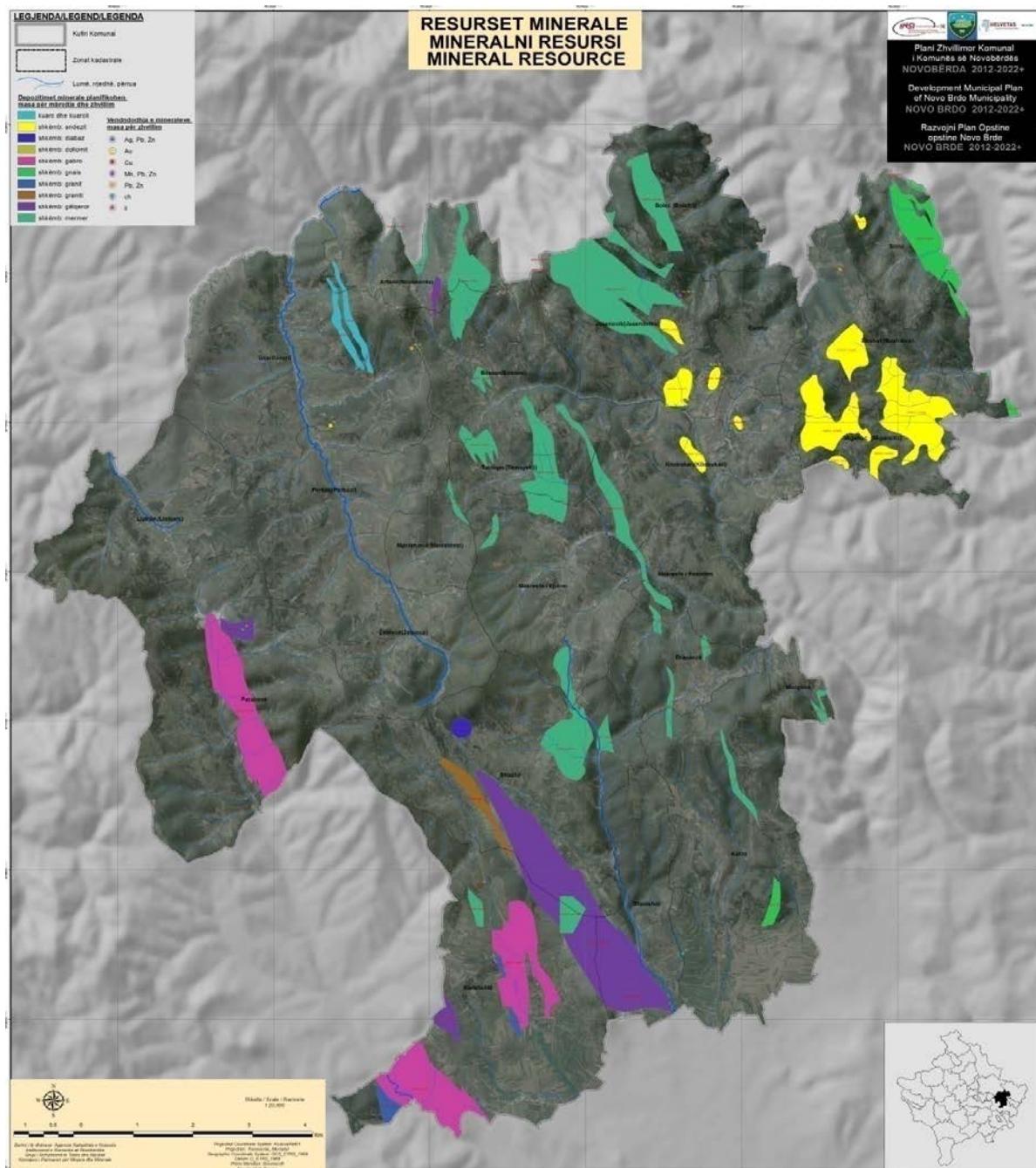
Za razvoj industrije treba tražiti razne forme za saradnju: javno – privatno partnerstvo, koncesije i druge vidove rada i sredstava, usaglašavanja razvojnih programa i planova. Dalji razvoj industrije opštine Novo Brdo, treba da se bazira na rezultatima dosadašnjeg razvoja, ali i na izgradnju novih kapaciteta. Iz ovog razloga, može se očekivati da će u narednom razvoju pojavit i nove industrijske grane, koje će dopuniti strukturu industrije Novog Brda.

Obojena metalurgija

Na osnovu konstatovanih rezervi, postoje mogućnosti izgradnje kapaciteta za proizvodnju obojenih metala, međutim dalja istraživanja treba da okazuju, kakve mogućnosti postoje za koncipiranje kapaciteta za duži period.

Metaloidi

U industriju metala u toku narednog perioda, postoje realne mogućnosti za jednu dinamiku industrije metala, prema zahtevima tržišta.

Karta 25.

11.2.2 PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA

Industrija prerade metala

Osim mogućnosti za preradu gorenavedenih metala, imajući u vidu da u opštini Novo Brdo deluju neke male radne jedinice za metalne proizvode, kao vrata, prozore, stolove, stolice itd., slobodno se može reči, da ova industrija u narednom periodu može da ima značajno mesto u razvoju ove opštine, pošto industrija prerade metala ima veoma širok assortiman proizvoda, međutim nova tehnologija pruža dosta mogućnosti za primenu ovih proizvoda, skoro u svim industrijskim granama.

Industrija prerade drva

Iako u toku analize situacije se nije smatralo da u opštini Novo Brdo imamo velike kapacitete za preradu drveta, osim dve zone (Prekovce i Zebince) gde se vrši osnovna prerada drveta, imajući u vidu da je najveći deo teritorije pokriven sa prosečnim šumama za koje se planiraju mere i projekti za pretvaranje u industrijske šume, u buduće, industrija drveta može se smatrati kao značajna grana za razvoj.

Industrija prerade plastike

U opštini Novo Brdo, rade nekoliko malih radnih jedinica za preradu plastičnih proizvoda, u glavnom: vrata, prozore (u katastarskoj zoni Labljane i Stanišor). Dali razvoj ove industrijske grane će se izvršiti proširenjem sada već izgrađenih kapaciteta, ali i izgradnjom novih kapaciteta u skladu sa mogućnostima i potrebama tržišta.

Industrija građevinskog materijala

Na osnovu informacija iz profila i analize stanja, može se konstatovati da u nekoliko jedinica u opštini Novo Brdo, proizvodi šljunak asfalt, malteri i drugi proizvodi (Paralovo, Stanišor). U prespektivu, može se očekivati značajno povećanje vrsta i obima proizvodnje u industriju građevinskog materijala.

Prehrambena industrija

U ovoj opštini, u ovom momentu ne možemo da kažemo da imamo kretanja u oblasti prehrambene industrije, međutim na osnovu kapaciteta koje ima opština, u buduće može da ima kretanja odnosno razvoje i u ovoj oblasti. U buduće, mogu se aktivizirati postojeći kapaciteti, kao što je mlin u Prekovce i pekara u Staru koloniju i stvoriti se uslovi za nove aktivnosti u Labljane, Koretište, Stanišor, Kusce i Bostane za proizvodnju produkata od žitarica, kao i izgradnju silosa, koji će stvoriti bolje uslove za obezbeđenje

rezervi žitarica, zatim se može planirati neki pogon za magaziniranje, konzerviranje ali i za preradu voća i povrća, kao i drugih proizvoda od brašna.

Razvoju prehram bene industrije, treba da doprine povećan obim i raznovrsnost poljoprivrednih proizvoda. Struktura i obim poljoprivredni proizvoda, vidno će se promeniti (veća proizvodnja industrijskih biljaka: kukuruz, raž, ječam itd.). Opština ima prirodnih resursa i mogućnosti i za razvijanje stočarstva. Uvezi stim, veća proizvodnja mesa, proizvodnja mleka voća i povrća, će omogućiti poljoprivrednu proizvodnju većeg nivoa, radi osiguranja dovoljnih proizvoda za razvoj prehrambene industrije u opštini.

Industrija duvana

Opština Novo Brdo, u prošlosti je imala određene zone gde se gajio duvan. Ove zone predstavljaju dobru osnovu za gajenje duvana u narednim godinama. Procenujemo da je gajenje duvana u opštini Novo Brdo, usko povezano sa Gnjilanom, odnosno sa fabrikom duvana i proizvodnju cigareta.

Ostala industrija

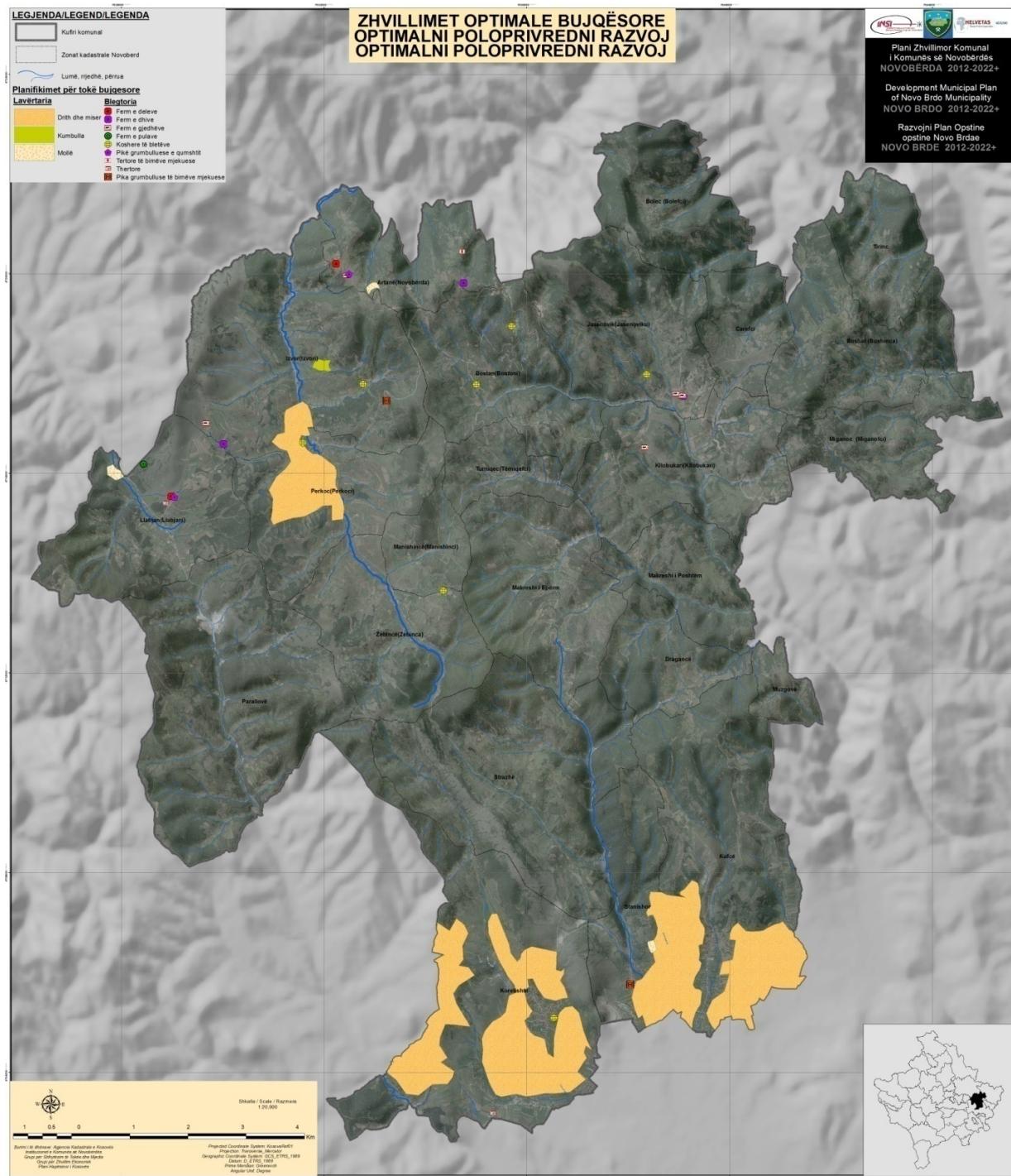
U perspektivu se može očekivati unapređenje prikupljanja i prerade šumskih plodova, ljekovitog bilja (Izvor, Stanišor i Bunjak), kao i razvijanje drugih industrijskih grana, koje sada ne postoje u ovoj opštini, kao što su: prerada tvrdih otpadaka, proizvodnja briketa i peleta itd. Ova kretanja će zavisiti od uspeha istraživanja tržišta i sirovina i od plasiranja proizvoda. Imajući u vidu problem zapošljavanja radne snage, koji je u ovoj opštini posebno naglašen, onda razvoju novih industrijskih grana treba posvetiti posebnu pažnju.

11.2.3 POLJOPRIVREDA

Poljoprivreda u buduće će se ojačati još više kao primarna ekomska grana i kao takva će odigrati značajnu ulogu u ekonomskom razvoju. Iz analiza situacije u opštini, Novo Brdo ima značajan fond poljoprivrednog zemljišta, šuma i pašnjaka, koji predstavljaju značajan ekonomski potencijal. Nakon usvajanja ovog plana, stavljanja pod zaštitom kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta i njen razvoj će biti prioritet nad prioritetima.

Kvalitativna poljoprivredna zemlja, treba da se striktno sačuva od planiranih kretanja, međutim razvoj poljoprivrede se naglašava kao jedan od razvojnih potencijala opštine. Razvoj poljoprivrede u opštini Novo Brdo, za period za koj se sastavlja document, treba da se izvrši u skladu sa realnim mogućnostima i potrebama opštine. Nasleđena struktura poljoprivrede, gde dominantnu ulogu ima sitna privatna svojina sa sitnim parcelama, treba zameniti sa primenom stimulativnih mera spajanja parcela privatnih proizvođača, bilo u vidu partnerstva zadruge ili na neki drugi vid.

U pojedinim zonama, vrši će se i povećanje poljoprivrednih površina i njihovo obrađivanje (otvaranje – iskrčenje površina zemlje pokrivenih grmljem, krčenje površina sa niskim šumama, ravnice i moguća brdašca). Intenziviranje razvoja poljoprivrede, uz investicija zahteva i zoniranje poljoprivrednih površina, zaštitu poljoprivrednog zemljišta i ograničenje, odnosno promenu namene, posebno za izgradnju; osiguranje stručnog kadra za treniranja i sa srednjem obrazovanjem, što je predviđeno da se izvrši u prostorijama postojeće srednje škole u Bostane i one planirane u Labljane, pomaže očuvanje i razvoj poljoprivrede u celini; adekvatno organizovanje i snabdevanje sa semenom, veštačkim đubrivima, sadnicama itd., i prikupljanjem proizvedenih količina u opštinu; moguća predviđanja korišćenja i strukturu poljoprivrednih površina u uslovima upotrebe agrotehnike na odgovarajući nivo, zatim zahtevaju adekvatno osposobljavanje i povećanje radne snage. Za potpunije i bolje korišćenje površina, neophodno je izvršiti agromelioracione radnje kao i poboljšanje funkcionalnih kapaciteta, neophodne su mere za zaštitu od poplava meliorativne mere, kao i ozelenjavanje obala reka, čišćenje i održavanje, otvaranje kanala, uređivanja od zemlje, kako je predstavlјeno na karti.

Razvoj poljoprivrede u narednom periodu, treba da obezbedi odgovarajući postotak hrane za stanovništvo i stočni fond za potrebe stanovništva opštine Novo Brdo i eventualno za domaće tržište, kao i prerađivačku industriju. Norma povećanja poljoprivredne proizvodne za naredni period u opštini, treba da bude relativno visoka, međutim treba izvršiti velike strukturalne promene u korist stočarstva dok u proizvodnji ratarstva u korist industrijskih baštenskih i krmnih biljaka, kao i za proizvodnju ranih povrća. I ako radne površine u opštini Novo Brdo nisu velike i nemogu se proširiti mnogo, postoje mogućnosti da uz zaštitu jednog manjeg dela od poplava, uz melioraciju površina, navodnjavanja, kao i zaštite poljoprivrednih površina od daljeg usitnjavanja, putem ukrupnjavanja i prioriteta sa privatnim proizvođačima poveća fond poljoprivrednog zemljišta u funkciju povećanja, intensifikacije gajenja voća i povrća, kao i stvaranjem uslova za investicije za opremu (mehanizacija, stočni fond), na teritoriju opštine Novo Brdo.

Proizvodnja i ratarstvo

I dalje, treba povećati, iako u smanjenim površinama, fond obradivog zemljišta radi što većeg ispunjavanja potreba obezbeđenja poboljšane ishrane u stanovništvo a to omogućava i povećanje stočnog fonda i prerađivačke industrije. U daljoj perspektivi, se može povećati mnogo proizvodnja pšenice i kukuruza (Kusce, Stanišor i Koretište), u prvom redu, veća produktivnost pojedinici poljoprivrednog zemljišta, posebno treba očekivati povećanje industrijskih – baštenskih proizvoda.

Voće i povrće

U okviru poljoprivredne proizvodnje nakon industrijskih biljaka, normu dinamičkog povećanja treba da obeleži i sektor voćarstva. Ovo se odnosi na stvaranje uslova u privatnom sektoru za podizanje plantaža sa sadnicama i voćnjacima (jabuka, kruška, šliva, trešnja itd.) i sa sitnim plodovima (malina, lešnik, jagoda, šipurak, orah i druge ljekovite biljke), podizanje novih plastenika i proširenje i modernizaciju postojećih (povrće tokom cele godine), koji se mogu razvijati u zemljište visokog kvaliteta (Labljane, Kusce, Izvor, Vlasce itd.)

Stočarstvo

Polazeći od veoma povoljnih prirodnih uslova, u cilju obezbeđenja jednog stabilnog i bržeg razvoja cele poljoprivrede, stočarstvo treba da beleži brže povećanje, kao što je prizvodnja mleka sa pod prizvodima mesa, povećanje stočnog fonda, kao i poboljšanje rasa stoke sa rasama sa većim potencijalima proizvoda, posebno mesa i mleka. U okviru razvoja stočarstva glavno mesto treba da ima gajenje bikova, ovaca i koza i svinja itd. Razvoju stočarstva će doprineti podizanje stočnih farmi i za to postoje uslovi za izgradnju najmanje pet do šest farmi sa po 50-100 krava (Vlasce, Jasenovik, Labljane), kao i jednog velikog

broja stočnih minifarmi kao i za funkcionalizaciju klanice u Labljane i unapređenje usluga klanice u Pasjak. Predviđa se korišćenje zona sa pašnjacima i proširenje novih zona (Jasenovik, Zebince, Bostane, Paralovo itd.) preduzimajući i mere đubrenja, čišćenja i uređenja ovog prirodnog resursa. I povećanje dinamike gajenja živina (u kvalitetu i kvantitetu) u opštini Novo Brdo, će zauzeti zasluženo mesto (Labljane i druge zone).

Pčelarstvo

Pčelarstvo je usko povezano sa voćarstvom i gajenjem cveća i lekovitih biljaka. Za ovu delatnost, postoji jedna tradicija u opštini Novo Brdo jer, postoje povoljni prirodni uslovi. Zbog bogate flore, kvalitet meda je visokog kvaliteta i iz tog razloga, ubuduće razvoj ove delatnosti će biti koordiniran i u skladu sa ovim planom (u zonama: Labljane, Zebicne, Izvor, Prekovce, Koretište, Makreš, Jasenovik itd.).

Razvoj organske poljoprivrede

- Zaštita lekovitih biljaka, šumskih plodova, mogućnost njihovog gajenja, povećanje postojećih površina kao i stvaranje novih sušnih površina za ove biljke,
- Uređivanje poljoprivredne infrastrukture,
- Prerada prehrambenih proizvoda, ubuduće se može započeti i proizvodnja voća i povrća, mlečne farme, modernizacija i proširenje tačaka za prikupljanje mleka i sira, delatnosti u funkciju osiguranja tržišta,
- Agroturizam se može ponuditi od strane farmera radi generisanja dopunskih prihoda (turisti mogu da uživaju u svakom dnevnom životu farme i da okuse niz originalnih lokalnih proizvoda i specijaliteta),
- Povećanje sposobnosti proizvodnih tehnologija i marketing,
- Primena novih sistema informisanja u poljoprivredu i obuka farmera za njihovu upotrebu,
- Stimulisanje za nove tehnologije i razmenu iskustava na Kosovu i regionu,
- Stvaranje parka poljoprivrednih mašina,
- Stvaranje marke proizvoda Novog Brda.

11.2.4 ŠUMARSTVO

Šumarstvo je specifična grana privrede. Razvoj šuma je veoma spor proces, iako na teritoriju opštine Novo Brdo postoje relativno dobre predispozicije za razvoj niskih i srednjih šuma. Iz ovog razloga, deset godina šumarstva, su relativno kratak rok za očekivanje značajnih promena. Prvi preduslov za dugoročni razvoj šumske privrede, u prvom redu za šumsku proizvodnju kao osnova za to, je realnije programiranje obima i strukture potrošnje proizvoda od eksploatacije šuma i povećanje opštih i korisnih funkcija šume. Iz ovog

razloga, mere i veći uticaj na dugoročni razvoj, kako reproduktivne sposobnosti šuma, tako i drugih funkcija, treba da se orientišu na:

a) Višestruko povećanje obima radova oko gajenja šuma (pošumljavanje, briga za šume itd) jer na teritoriju opštine ima oko 900 hektara ogolenih površina, koje su prikladne za pošumljavanje. U prvoj fazi od deset godina, prioritet može da bude pošumljavanje sledećih površina:

Tab. 31. Pošumljavanje u opštini Novo Brdo

Katastarska zona	Potencijal zemlje (ha)	Vrsta mogućih sadnica
Labljane	57.01	Crni bor, klekovina, duglazija itd.
Izvor	462.25	Klekovina, bagrem, duglazija
Boston	74.63	Klekovina, bagrem
Novo Brdo	31.08	Smrča, jelka, crni bor
Klabukare	219.81	Klekovina
Jasenovik	332.58	Jelka, smrča
Boljevce	15.34	Smrča, jelka, crni bor
Carevce	83.53	Jelka, smrča
Bušince	27.39	Crni bor, klekovina, duglazija
Zebince	66.89	Crni bor, klekovina, duglazija
Paralovo	20.97	Crni bor, klekovina, duglazija
Straža	310.86	Klekovina, bagrem
Koretište	171.56	Crni bor, klekovina, bagrem, duglazija
Gornje Kusce	160.79	Klekovina, bagrem
svega	2079.96	

b) postepeno pretvaranje grmlja u redovne šume (realizacija ovog cilja, može se izvršiti putem meliorativnih pošumljavanja). Mesta ili zone gde se mogu izvršiti ove radnje:

Tab. 34. Meliorativno pošumljavanje

Katastarska opština	Površina u (ha)	Vrsta tretiranja
Boston	8	Meliorativno pošumljavanje
Prekovce	6	Meliorativno pošumljavanje
Izvor	12	Meliorativno pošumljavanje
Labljane	7	Meliorativno pošumljavanje
svega	33	Meliorativno pošumljavanje

c) Postepeno pretvaranje (prirodno, veštačko) niskih šuma u visoke šume, može se vršiti metodom konverzije niskih šuma u visoke šume (poreklo od semena) i putem

pošumljavanja o kojima smo govorili prethodno i deo su ovog plana. Treba napomenuti da ovakav posao zahteva vreme i finansijska sredstva. Zone koje bi imale prednost su:

Tab.35. Tretiranje površina zemlje

Katastarska opština	Površina u (ha)	Vrsta tretiranje
Boston	20.3	Konverzija
Labljane	9.03	Konverzija
Izvor	6.75	Konverzija
Straža	25,7	Konverzija
Zebince	12,8	Konverzija
Koretište	14.2	Konverzija
Klabukare	17.35	Konverzija
Jasenovik	22.6	Konverzija
Novo Brdo	12.5	Konverzija
Svega	141.23	Konverzija

Favorizovanje vrednog drveta koji raste brzo, kao posledica velikog povećanja potreba za drvo, bilo za tehničke potrebe ili za grejanje. Ubuduće, treba misliti na gajenje drveća brzog rasta. Radi izlaska sa jednim stavom o tome, sa kojim vrstama da se ide osim postojećih (bagrem, vrba, breza, topola itd.), ostaje obaveza da uz pomoć posebnih institucija šumarstva, izvrše analize zemlje i istraživanja za prikladno drveće, radi postizanja iznetog cilja za opštinu Novo Brdo. Ovaj proces, bi se direktno pomagao sa planiranjem pošumljavanja sa vrstama analiziranim i istraženim prethodno. Na osnovu stanja šumskih površina i klimatskim-geografskim i drugim uslovima opštine Novo Brdo, treba očekivati veći obim radova u gajenju šuma:

- *Gajenje (proređivanje, čišćenje itd.), oko 450 ha/god.,*
- *Korišćenje (obrezivanje vrtova), oko 320.8 ha/god.*
- *Pošumljavanje oko 150 ha/god.,*
- *Održavanje (okopavanje, čišćenje itd.) oko 112 ha/god.,*
- *Zaštita od bolesti, požara, insekata: oko 600 ha/god.*

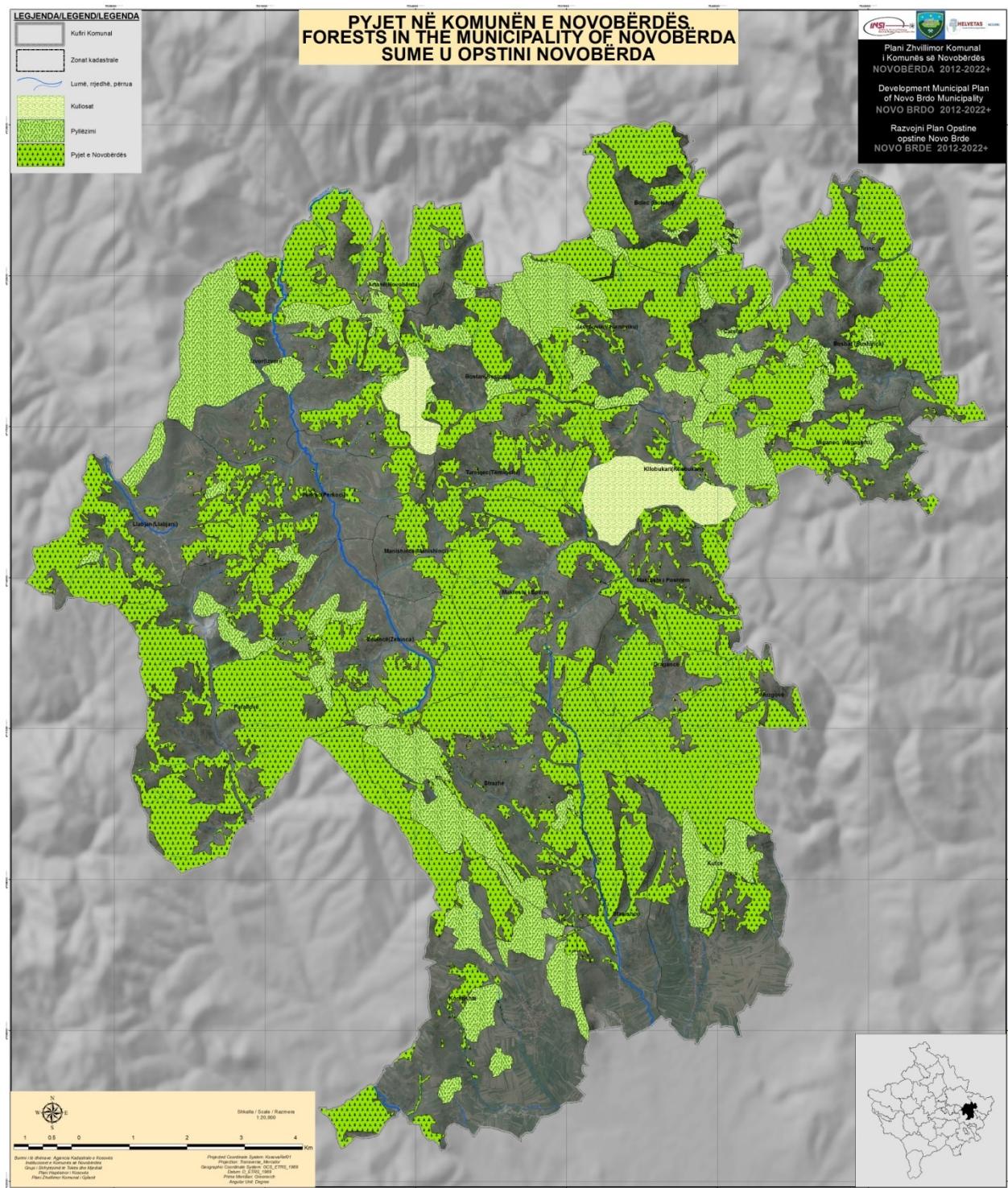
Za unapređenje šuma, posebno za pošumljavanje, potrebno je istražiti sve mogućnosti, do angažovanja radne snage i putem dobrovoljnih akcija. Za dugoročno unapređenje šumskog fonda i za organizovanje i upravljanje šuma na veći tehnološki nivo, osim ostalog treba da se:

a) *Obezbedi stalno financiranje infrastrukturnih investicija (pošumljavanje ogoljenih površina, bonifikacija degradiranih šuma, konverzija niskih šuma u visoke, izgradnja i održavanje šumskih puteva itd.).*

- b) Obezbeđuju uslovi kreditiranja za ekonomski (biološke, tehničke) investicije,
- c) Izrade dugoročnih upravljanja odnosno ekonomsko-šumske osnove, ili da se izvrši revidiranje onih kojima sada istekao rok,
- d) Završi što pre procedura uređenja imovinsko-pravnih odnosa,
- e) Završi što pre identifikacija usurpiranih imovina,
- f) Izvrši integrisano upravljanje šuma od građana.

Posebno mesto u problemu iskorišćavanja šumskog fonda i šumske površine uopšte, zauzima orijentacija u okolnostima vezanim sa sadašnjim obimom sečenja i načinom iskorišćavanja šuma, a i onih u privatnoj svojini. Ovo, kako sa aspekta balansiranja i harmonizacije seče šuma i porasta, takođe i sa aspekta zaštite u cilju osiguranja biološko-ekološke ravnoteže, ekosistema i regeneracije određenih šumskih krajeva. Ove mere, teba primenjivati posebno, pošto je obim seče u odnosu na masu drveća je veći kao posledica ilegalne seče. Godišnja seča (legalna i ilegalna) ne bi trebalo da bude veća od 65-70% povećanja mase drveća. Pošto se računa da će godišnji porast do 2020 godine biti: u državnim šumama oko 15652.77 m kubnih, a u privatnim šumama oko 12522.23 m kubnih, godišnja seča, bi trebalo da se ograničava: u državnim šumama na oko 10187 m kubnih, dok u šumama privatnog vlasništva na max. oko 1545 m kubnih, na ovaj način celokupni obim seče bi se kretao u realnim osnovima sa stanjem šume i ubuduće obim seče treba da se koordinira sa porastom. Korišćenje drvne mase bi trebalo da se u prvom redu orijentiše na korišćenje tehničkog drva, zatim ostaci iskoriste za ogrevno drvo.

Za aktiviranje ovog prostora za rekreaciju i u celinu korišćenje šuma, silvikulturne mere, realizaciju pošumljavanja, zaštitu od ilegalne seče, insekata, gljiva i posebno od šumskih požara i za održavanje šuma i šumskog zemljišta, potrebna je izgradnja sledećih puteva u opštini Novo Brdo, na osnovu katastarskih zona. (Karta. Pošumljavanje u opštini Novo Brdo).

11.3 GRAĐEVINARSTVO

Ubuduće, predviđa se da u privredi Novog Brda građevinarstvo zauzima značajno mesto. Ovaj sektor, planira da se razvija u smislu uključivanja broja zaposlenih u raznim profilima. Funkcionalno građevinarstvo će nastaviti da bude usko povezano sa razvojem svih ekonomskih i neekonomskih aktivnosti. Razvoj građevinarstva bi trebalo da bude uslovjen i u skladu sa investicionim kapacitetima za ekonomski razvoj i razvoj socijalnih delatnosti.

Građevinska operativa opštine Novo Brdo, iz godine u godinu izvršava sve komplikovanje radove i van opštine. Građevinska aktivnost će nastaviti da bude koncentrisana u privatnim građevinskim preduzećima koje će zaposliti priličan broj radnika. Uporedo sa razvojem građevinske operative, treba omogućiti serijsku proizvodnju građevinskog materijala i građevinskih elemenata. U mnogim lokalitetima, ima dosta kvalitetnih sirovina. Modernizacija i proširenje sadašnjih kapaciteta, kao i izgradnja novih, mogu da ispunjavaju u celini potrebe i za jednu mnogo širu teritoriju. Od nivoa razvoja i efikasnosti građevinarstva, u mnogome će zavisiti realizacija programa za regionalnu i šиру integraciju.

Grđevinska produžeća su korisnici relativno velikih prostora, stoga su analizirane i planirane površine koje se mogu koristiti za magacine, separacije šljunka i drugih materijala, za proizvodnju betonske mase i poluproizvoda od betona, za postavljanje i rad baza za mašine, kao i radionica za popravke, za razne pogone (zidari, armirači, mehaničari, tesari, električari, završni radovi itd.), za parkiranje mašina, magazine i druge pogone za usluge.

Jedan deo prostora za potrebe građevinarstva, će biti smeštena u industrijskoj zoni u periferiji pojedinih naselja, međutim najveći deo prostora je neophodno da bude tamo gde je sedište preduzeća odnosno pogona. Prilikom izrade urbanističkog plana za grad, previđeno je da ovaj prostor bude u svim zonama, uz poštovanje urbanih standarda: prostore za građevinarstvo, kancelarije kompanija, biroi za projektovanje itd. Ovde, treba imati u vidu da se neki prostori mogu upotrebiti povremeno, međutim pojedinim lokacijama treba garantovati adekvatno obezbeđenje za građevinske radove.

Transport, Telekomunikacija, Prenos i Pokretanje

Poželjan prostorni razvoj je usko povezan sa planiranjem saobraćaja i transporta. Prednosti kretanja u stalnom porastu su merena u odnosu na sredinu, socijalno i ekonomsko koštanje koje traži transport. Radne grupe i svi akteri uključeni u procesu planiranja su predvideli da transport i saobraćaj koji se koriste za kretanje ljudi, roba, bude organizovan prema ovom konceptu: stabilan transport i kompatibilan sa vremenom. Ovo kretanje, će imati za osnovu unutrašnje i integrisanje između raznih vrsta transporta,

korišćenje tehnoloških i netehnoloških mera. U ovom pravcu, treba raditi na poboljšanje pristupa prostorima, centralnim i podcentralnim mestima, što je glavni uslov za ekonomski razvoj.

Poboljšanje pristupa u sistemu transporta:

Podizanje sigurnosti u saobraćaju,

Poboljšanje živahnosti saobraćaja,

Mere za smanjenje negativnog uticaja saobraćaja u sredinu.

(Karta infrastrukture transporta)

Automobilistički saobraćaj

Broj zaposlenih će i dalje nastaviti da zauzme glavni deo u opštem saobraćaju opštine. U automobilističkom saobraćaju opštine za prevoz materijalnih dobara i ljudi, glavni teret će nastaviti da snosi privatni sektor. Poboljšanje kvaliteta kao i raspoređivanje putne mreže, treba da se izvrši u funkciju povećanja brzine kretanja putnika i robe. Postojeći kapaciteti, treba da se modernizuju, ojačaju i kompletiraju i stalno treba da odgovaraju potrebama i standardima. Broj svih tipova automobila, je u stalmnom porastu i ovaj trend se očekuje da će se nastaviti, tim pre što se zna da u ovoj opštini nema železničke mreže. Kao prioritetni zadaci, su modernizacija postojeće putne mreže i njegova potpuna izgradnja sa otvaranjem novih linija, dopunjavanje sa ostalim infrastrukturama saobraćaja (servisi za održavanje i popravku automobila, garaže, autobuske stanice, benzinske pumpe, zgrde za smeštaj određenih usluga itd.). Sve ovo će obezbediti veći kapacitet saobraćajnog prometa i poboljšati njegov eksploracioni kvalitet. U tom pravcu, prioriteti su:

Osnaženje puta Labljane – Bostane – Kamenica – Bostane – Gnjilane,

Planiranje puta Priština – Labljane – Gnjilane kao i puta Prekovce – Straža u pravcu Gnjilana,

Povezanje sa putom Novog Brda u pravcu Flotacija – Kamenica,

Povezanje sa putom Novog Brda u pravcu Jasenovik – Prilepica, Labljane – Vrbica – Slovinje – Lipljane,

Gradski saobraćaj u opštini Novo Brdo (za sada ne postoji).

Međutim, sa proširenjem i povećanjem grada, urbanizacijom naselja i izgradnjom urbanih i neurbanih puteva, treba očekivati njegov razvoj, ali će predviđeni ekonomsko-socijalni i razvoj sredine, zahtevati veći i kvalitetni promet putnika unutar grada, naselja i u pravcu ostalih opštinskih centara. Broj zaposlenih je značajan, ali u buduće treba da se višestruko povećava.

11.3.1 Železnički saobraćaj

Železnički saobraćaj će imati svoju ulogu u ekonomskom razvoju sa otvaranjem železničke linije Uroševac – Vitina – Gnjilane - Kamenica – Novo Brdo, kao i Priština – Labljane – Gnjilane: pravci VIII i X, u funkciju prenosa materijalnih dobara i ludi. Predviđa se da i železničke stanice budu u istoj funkciji i da se približavaju industrijskim zonama i prometu ludi.

11.3.2 Komunikacija, telekomunikacija, PTK i privatni operateri

U perspektivu, broj pošta, broj telefonskih i drugih aparata, kao i obim internet i kablovske usluge treba da se povećava mnogo, dok usluge PTK i drugih privatnih operatera da se modernizuju. Broj zaposleni treba da se više struko povećava. Pokrivanje cele teritorije opštine Novo Brdo sa mrežom interneta, ojačanje mreže na nivo evropskih standard, postavljanje periferijskih centrala, pružanje usluga šireg pojasa, postavljanje 2 novih antena PTK – VALA, IPKO, kao i drugih operatera. U naseljima gde ne postoji mreža treba postaviti novu mrežu. Izgradnja poštanskih objekata u naseljima: Labljane, Pasjak, Stanišor, pokrivanje cele teritorije sa fiksnom telefonskom mrežom, postavljanje kablovske mreže i pružanje televizijskih HD programa, razvoj industrije za ljudske koristi, usvajanje zakonskog okvira za e-Commerce i e-potpisivanje, edukacija potencijalnog korisnika usluga telekomunikacije u opštinu Novo Brdo, poboljšanje kvaliteta života putem pristupa telekomunikacionim uslugama, stvaranje jedne stabilne ekonomije bazirane na konkurentnim proizvodnim modelima, uz korišćenje informativnih usluga. Postaviti integralni i opšti telekomunikacioni sistem, do E-upravljanja.

Razvoj komunikacije i komunikacionih delatnosti određenih u opštinu Novo Brdo, treba da doprinese poboljšanju sistemu komunikacija i veza u celini. Sa modernizacijom i rekonstrukcijom postojećih puteva i sa predviđenom izgradnjom automobilističkih puteva i mreže urbanih i međurbanih puteva, proširenjem mreže usluga i kapaciteta PTK-a stvorile bi se nove mogućnosti za racionalniji domaći i međunarodni saobraćaj, kao i za bolje povezivanje u korist susednih teritorija.

Polazeći od sadašnjeg stanja i od potreba sa masivni saobraćaj, javnom saobraćaju treba posvetiti posebnu pažnju. Organizovanje urabnog i van urbanog saobraćaja, treba da bude sastavni deo razvoja grada i naselja opštine Novo Brdo. Predviđeni socijo – ekonomski i razvoj sredine opštine u narednom periodu, omogućava mnogo brži razvoj saobraćajnih delatnosti. Obim saobraćajnih usluga treba povećati, a takođe i broj zaposleni.

Izgradnja železnice Uroševac – Gnjilane – kamenica – Novo Brdo i u pravcu koridora VIII i X, kao i železnička linija Priština – Labljane – Gnjilane.

Modernizacija i kompletiranje energetske infrastrukture.

Mogućnost da gasovod na nivo Kosova prođe preko Novog Brda, bi bila u funkciju predviđenih razvoja za masivni saobraćaj i prenos i korišćenje energije i gasa. Pitanje gasovodnih cevi je tretirano i u prostornom planu Kosova.

11.4 ZANATSTVO, TRGOVINA, TURIZAM, UGOSTITELJSTVO, BANKARSKI SISTEM I DRUGE

USLUŽNE DELATNOSTI

11.4.1 ENERGIJA

I ubuduće, potrošnja električne energije za opština Novo Brdo, će se osloniti na TC u Obilić i alternativne energije. Ali, posle analiziranja situacije u ovom polju, svesni da redovno snabdevanje energijom ima veliki značaj za privredu, opština Novo Brdo treba da se potrudi da postigne nezavisno snabdevanje sa energijom. Mogući potencijalni izvori na ovom pravcu su i biomasa (treska, organski otpaci, seno), sunčeva energija i vетра. Potrebne su daljne studije fizibiliteta, koja treba da se koncentrišu na prirodne potencijale dotičnih zona.

11.4.2 SUNČEVA ENERGIJA

Pošto, Novo Brdo ima relativno dobre klimatske uslove (puno sunčevih dana), treba da se razmatra mogućnost iskorišćavanja sunčeve energije za termičku energiju, kao i proizvođenje električne energije posred fotovoltičnih panela (kao dugoročni cilj). U ovom kontekstu, preferirano je iskorišćavanje površina krovova ili slično, u cilju štednje slobodnih površina zemlje (stimulacija onih koji grade objekte i iskorišćavaju solarnu energiju za grejanje, sa sniženjem na procenat od taksi i isplata dozvola za gradnju).

11.4.3 BIOMASA

U ruralnim zonama, koje imaju visok nivo poljoprivredne i šumske proizvodnje, treba da se podstiče upotreba biomase na taj način da rastu mogućnosti za energiju, naročito u dalekim selima. Dalja proizvodnja energije od biomase, podstiče rast poljoprivredne proizvodnje i čuva domaće vrednosti. Na ovom pravcu, treba da se misli i na mogućnost upotrebe otpadaka za energiju.

11.4.4 ŠTEDNJA ENERGIJE

U okviru urbanih zona, a naročito u zgradama kojim upravlja opština i kolektivnog stanovanja, koncepti energije osnovani na primerima ugovora, pružaju efikasne forme, koje omogućavaju domaćim autoritetima da sprovode savremene mere za štednju energije (npr. Izolacija, efikasni sistemi za grejanje itd.). Osim štednje finansijskih sredstava, opština pomoći primera i primenjivanja, moći će da pruža stanovništvu veliki potencijal za štednju energije.

11.4.5 ZANATSTVO

Nastaviće da ostane jedno važno polje za ekonomski razvoj opštine Novo Brdo, i predviđa da se stvaraju prostori i uslovi za sve zanatske delatnosti, kao što su: proizvodno zanatstvo, uslužne, umetničke i zanatske radinosti. Stvorice se uslovi za veće šanse za izlazak iz malog domaćeg tržišta u pravcu regionskog i evropskog tržišta, uz planiranje, projektovanje i dopunu infrastrukture radi uređenja načina funkcionisanja zanata, i na kraju, ali ne manje važno je ostavljanje nasledstva zanatskog rada ostalim pripadnicima porodice ili zajednice. Potrebno je otvaranje jedne posebne kancelarije koja će raditi na obezbeđenju raznih programa i projekata, na razvijanju i sprovođenju programa za tehničku asistenciju, usluge savetovanja u korist zanatstva, povećanje sposobnosti preduzetnika, za obuku i stručnu kvalifikaciju zanatlja, zatim formiranje jednog pravog udruženja zanatlje za informisanje, osiguranje i ojačanje tržišta, kao i izgradnja zone za zanatlje u gradu Novo Brdo i u pojedinim specifičnim naseljima, a to se očekuje u bliskoj budućnosti.

11.4.6 TRGOVINA

Trgovina će ostati i dalje kao prioritetna grana za ekonomski razvoj opštine (prema vrsti i aktivnosti trgovinski biznisi će nastaviti da imaju najveći procenat od ukupnog broja biznisa u opštinu).

Trgovina na veliko: magacini, i drugi prostori, zavisno od prirode artikala, su razvijeni i njihovo razvijanje će biti još veće. Poželjno je da budu smeštene u industrijskoj zoni i da se stvaraju prostori za međunarodne gigante u ovim zonama. Razvijena je i nastavlja se razvijanje **Trgovine na malo** i ova delatnost će se razvijati u gradu i u svim naseljima opštine Novo Brdo.

U opštini Novo Brdo, nastaviće se organizovanje i **Otvorenih trgova– pijaca** u lokacijama: Labljane, Pasjak, Prekovce kao i funkcionalizacija pijace u Stanišor, i to:

- *stočna pijaca,*
- *pijaca proizvoda od stočarstva i pčelarstva,*
- *pijaca sa mešovitim artiklima.*

Treba nastaviti podršku **Javnih i privatnih otvorenih dnevnih pijaca** u opštini Novo Brdo. Predviđa se **proširenje jednodnevnih pijaca** i u nekim većim naseljima, kao i dopuna ovih postojećih sa novim sadržajima i adekvatnom strukturu u prostorima, kao i osnivanje ubuduće najmanje još jedne zelene pijace javne ili privatne za svakodnevnu upotrebu, u nekoj urbanoj zoni; zatim i adekvatna izgradnja infrastrukture u prostorima gde se odvija trgovina, uključujući i onu transportnu; planiranje i organizovanje pijaca i salona za automobile; planiranje i izgradnja infrastrukture za organizovanje sajmova; organizovanje jednog centra za povećanje trgovinskih kapaciteta; favorizacija sa politikama, programima i projektima domaćih proizvoda za tržište; stimulisanje prodaje domaćih proizvoda; osnaženje uloge trgovine u opštini sa železnicom i autoputem planirane ubuduće.

11.4.7 TURIZAM

Prirodni turizam

Planinska zona opštine, je poznata po velikim potencijalima koji će se tretirati adekvatno za razvoj turizma baziranog u prirodi. U ovim zonama, predviđa se razvoj infrastrukture sa sadržajima za planinske sportove, kao staze za pešačenje i šetnju, trčanje planinski biciklizam i jahanje. Ove aktivnosti rekreacije, planiraju se zajedno sa uslugama privatnog smeštaja po selima uz ponudu kuća i farmi uz najam i koje mogu da donesu dodatne prihode za farmere. U vezi toga su planirane nekoliko vikend zona u Tvrđavi, Draganac, Makreš.

Kulturni turizam

Poznato je da je opština Novo Brdo, veoma bogata sa elementima kulturnog, duhovnog i arhitektonskog nasledstva i ubuduće, ovi elementi nasleđa se mogu koristiti u smislu ekonomskog razvoja, kao dobra osnova za ekonomski razvoj zemlje. Spomenici prirodnog i kulturnog nasledstva predstavljaju tačke turističkih atrakcija, kao što su: Tvrđava, Bostane, Draganac itd.

Duhovno nasleđe:

- Tradicionalne manifestacije "Dita e Shëngjergjit"
- Dan Svetog Marka
- Dan Gospe
- Veligdan
- Dan oslobođenja Novog Brda
- Svi nacionalni praznici i ostali

Arhitektonsko nasleđe:

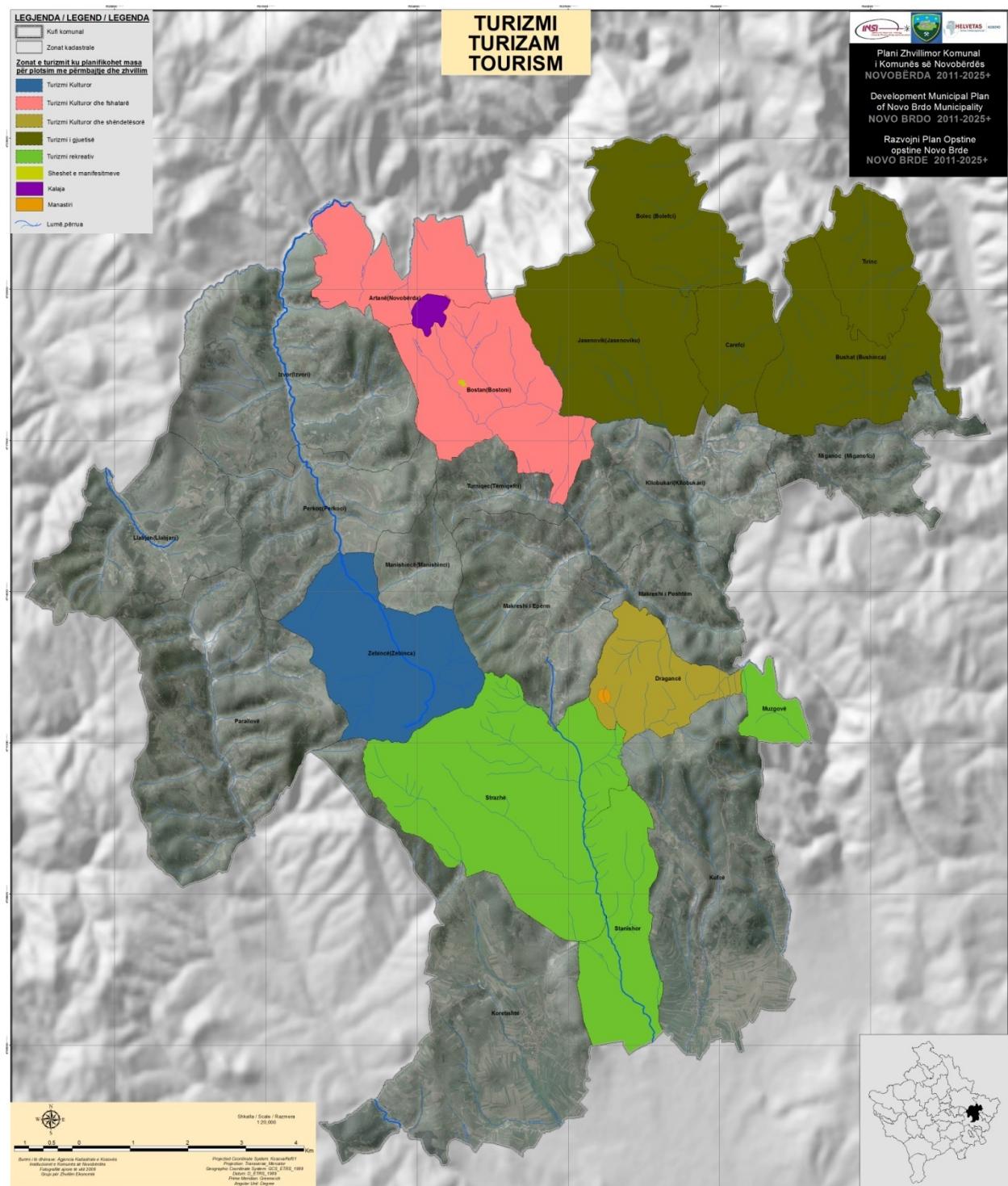
- *Fortifikata "Tvrđava "*
- *Katedrala*
- *Crkva Svetе Marije - Crkva Sasa*
- *Crkva Svetog Jovana*
- *Džamija – koja je još uvek funkcionalna*
- *Arheološki artefakti*
- *Turba u delu ispod Tvrđave*

(Ubuduće, treba predvideti da mreža atraktivnih turističkih tačaka bude dobro povezana)

Omladinski i kongresni turizam: ovaj turizam se predviđa u centrima: Novo Brdo, Labljane, Kusce, Pasjak.

Zdravstveni turizam: čist vazduh, tiha sredina i lepi pejzaži u planinama Stanišora, Labljana, Novog Brda, Jasenovika, Zebince, zatim Projekat Rehabilitacionog Centra Pulmonologije u Kusce.

Seoski turizam: seoski turizam je povezan sa razvojem poljoprivrede i stočarstva. U gore navedenim zonama, imamo razvijene farmere koji mogu da pružaju usluge akomodacije, uz davanje pod zakup, sobe i male kuće za one koji žele da koriste kvalitetne usluge poljoprivrede i stočarstva, prirode i lova.

11.4.8 UGOSTITELJSTVO

Polazeći od vizije za budućnost opštine, sa vrednostima i drugim resursima nasledstva, hotelijerstvo u funkciju ekonomskog razvoja, treba da se proširuje i ojačava sa novim sadržajima. Treba raditi da bi se omogućila izgradnja sa visokim standardom i kvalitetom, hotelijerski objekata, objekata za smeštaj (noćenje) i objekata za ishranu i piće, prema sledećim kategorijama.

Hotelji: hotel, turističko selo, aparat hotel, selo sa apartmanima, motel itd.

Kampovi: kampovi i druge vrste hotelijerski objekata za smeštaj kao: kamp, sobe pod zakup, apartmani, hoteli-hosteli za omladinu, kuća za alpiniste, odmaralište, prenoćišta itd.

Restoranti: restoran, nacionalni restoran, mlečni restoran, kafana, picerija, čevapdžinica, narodna kuhinja, burekdžinica, itd.

Barovi: bar, noćni bar, diskobar itd.

Bife: bife, pivara, bistro itd.

Kafane: kafana - bar, kafana – poslastičara, itd.

Kantine i priprema obroka za hranu.

Rehabilitacioni i lekoviti kapaciteti: zahtevi i interesi za ugostiteljske objekte u Stanišor, Makreš, Novo Brdo.

I sve ovo će se učiniti prema planu turističkih zona, uz partnerstva u ovoj oblasti i uz proširenje aktivnosti Centra za Informisanje, Obuka i Savetovanje.

11.4.9 BANKARSKI SISTEM

Očekuje se da Kosovo kreće u pravcu učlanjenja u EZ, a time i svaki deo teritorije Kosova. Poznato je da EZ ima veoma jasne direktive za obnovljivu energiju. Velika je šansa za opština Novo Brdo da izvrši investicije sa koncesijom u ovoj oblasti. Banke koje operišu na Kosovu, deluju sa unapređenim sistemom sa evropskim standardima i možemo se nadati za korišćenje novih mogućnosti nakon učlanjenja Kosova u MMF i u Svetskoj Banci, čime će se stvoriti nove okolnosti i povoljniji uslovi za korisnike kredita i sve to će se pratiti na jednom visokom nivou održanosti, odnosno stabilnosti ovog sektora i mogućnostima za kredite sa nižim interesima i sa širim paketama u svim oblastima, počevši od poljoprivrede, industrije do turizma, kao i stvaranje infrastrukture u aspektu podržavanja (zavođenja) banaka za otvaranje filijala.

10.0 INFRASTRUKTURA: OPŠTINSKI SAOBRAČAJ, KOMUNIKACIJE

10.1 INFRASTRUKTURA KAO SISTEM ZA FUNKCIONALNO ORGANIZOVANJE PROSTORA

Mreža i kvalitet predviđene infrastrukture će predstavljati osnovu prostornog integrisanja i prvi preduslov postizanja ekonomskog razvoja. Integralna veza infrastrukture u prostoru će biti sadržajni prioritet razvojnog plana opštine za prostor opštine Novo Brdo. Glavni pravci infrastrukture će da iniciraju polarizaciju ekonomskih potencijala, kao i koncentraciju stanovništva. Predviđeni pravci, u prvom redu, njihov kvalitet i funkcionalna značajnost, treba da doprinesu realizaciji prostorne i celokupne ravnoteže opštine Novo Brdo.

Infrastruktura u opštinu Novo Brdo, treba da obezbedi racionalno i teritorijalno integrisanje privrede, integriranje prostora sa regionima u susedstvu na određeno vreme i prostor, da obezbedi odgovarajuće efekte u razvoju ostalih funkcija, kao i da bude u funkciju smanjenja migracija iz Novog Brda, u drugim pravcima.

10.2 OPŠTINSKI SAOBRAČAJ

Mreža i sistem infrastrukture putnog saobraćaja

Na teritoriju opštine Novo Brdo, iz analiza stanja u opštinu može se jasno videti da, raspolažanje samo jednim regionalnim i lokalnim putem, kao i pozicija i kvalitet putne infrastrukture, čine da opština bude u nepovoljnoj saobraćajnoj poziciji, koja se predviđa da bude prostor gde treba intervanisati u ovom planu i to: sa ojačanjem puta Priština-Gnjilane-Straža i Novo Brdo, koji će se dopuniti sa novim sadržajima i kvalitetom, kompletirati, proširiti i dopuniti sa sadržajem i infrastrukturom na putu Priština-Gnjilane, sa studijom o opravdanosti od strane centralnog nivoa, nove trase u pojedinim segmentima, kao i poboljšanje lokalne putne infrastrukture, dopuna sa sadržajima kao: trotuari u raznim naseljima, kanalizacije atmosferskih voda, zaštitni pojas, horizontalna i vertikalna signalizacija, održavanje, ali i ojačanje infrastrukture poljoprivrednih i šumskih puteva itd.

Potrebno je i planiranje nekoliko puteva, koji nisu obuhvaćeni u planovima i programima Ministarstva Infrastrukture za održavanje. Ovi putevi, u bliskoj budućnosti treba da se obuhvate planom za održavanje.

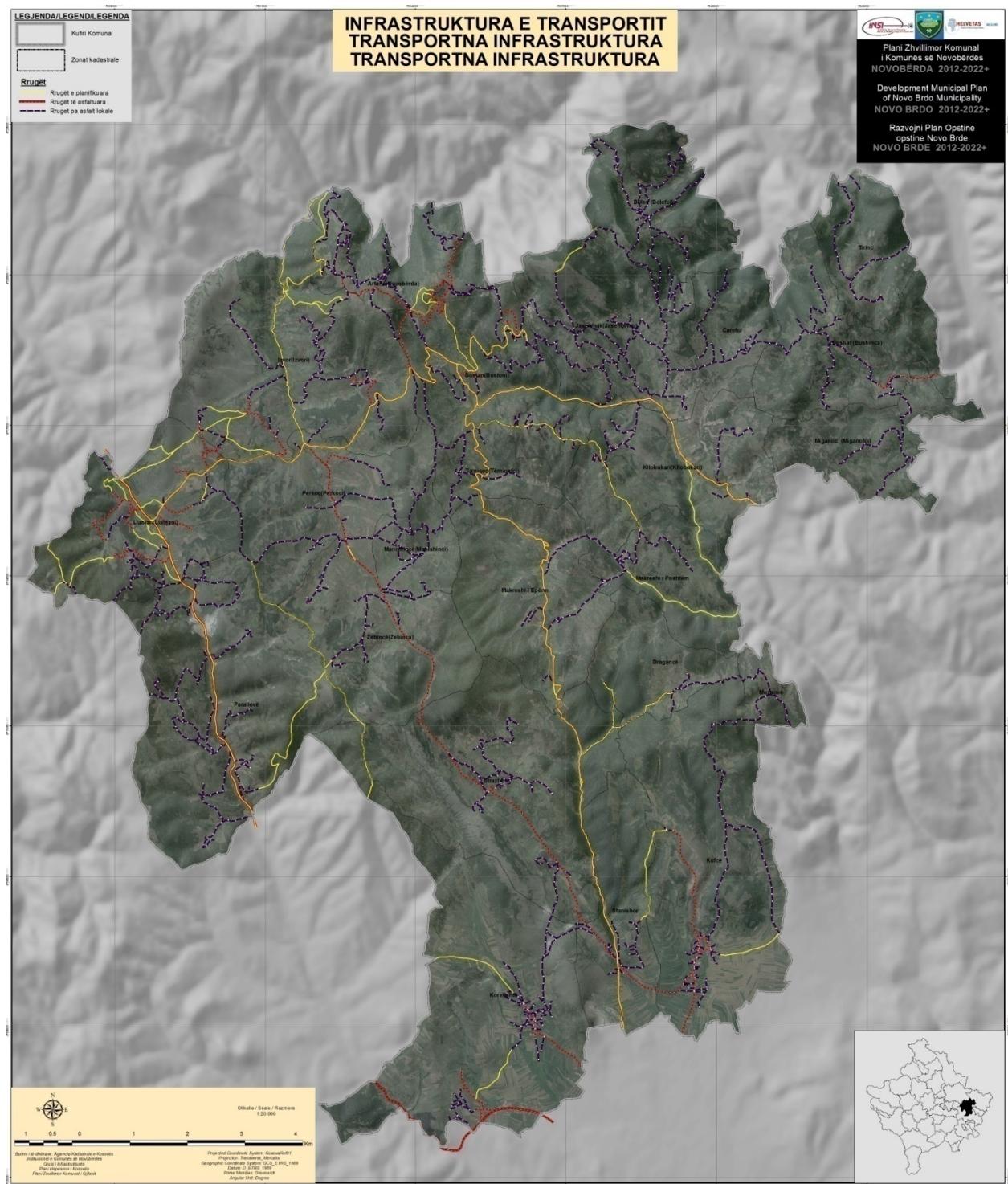
Razvoj motorizacije

Visoka norma povećanja broja motornih vozila iz prethodnog perioda, posebno automobila, će se nastaviti i u narednom periodu, posebno automobila u individualnoj svojini. Povećanje standard, ali i broja stanovnika opštine Novo Brdo, će najviše uticati na povećanje motornih vozila. Predvižanja pokazuju da se očekuje da norma povećanja motornih vozila kreće od 6-9% godišnje i da će ova opština, do 2020 godine, imati oko 1050 do 1800 motornih vozila.

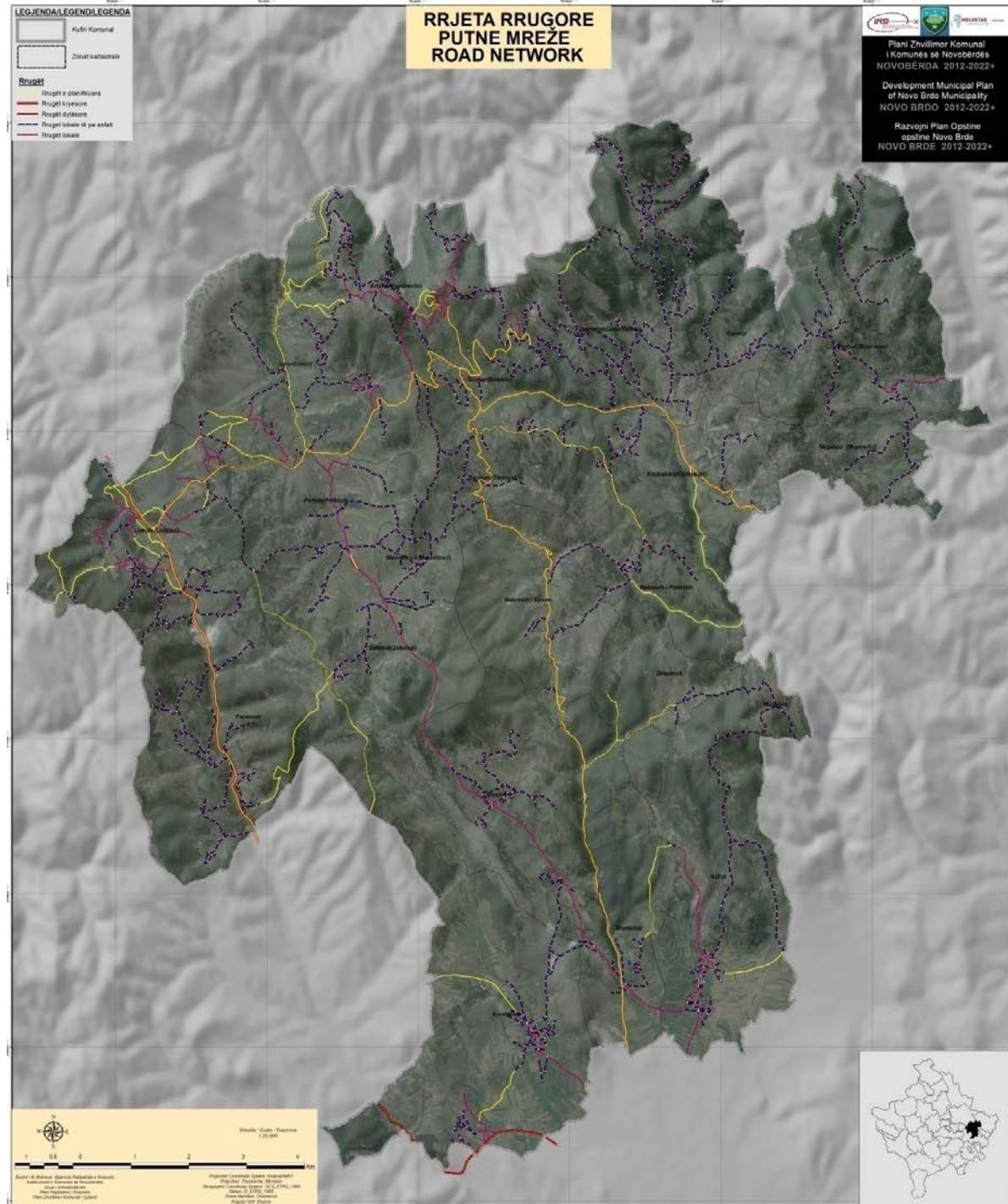
Stepen motorizacije, če se kretati na oko 150 automobila na hiljadu stanovnika, odnosno oko tri stanovnika za jedan automobil, stepen motorizacije u centru, naravno može biti veći. Struktura motornih vozila će biti na strani automobila i njihovo učešće će biti oko 80%, od ukupnog broja motornih vozila.

Objekti, oprema, servisi i kvalitet usluga u saobraćaju

U narednom periodu, razvoj saobraćaja u ovoj opštini, osim izgradnje i rekonstrukcije puteva, uslovljava i izgradnja i kompletiranje sistema pratećih objekata saobraćaja. U ovoj funkciji, je predviđena i izgradnja autobuske stanice u Novo Brdo, jedne stanice u Staru koloniju, kao i autobuske stanice pored puteva gde treba izgraditi nadstrešnice (kabine za čekanje). Predviđaju se i radionice za servisiranje i popravljanje, benzinske pumpe, moteli i kampovi za odmor i opuštanje. (Karta. infrastruktura saobraćaja str.187 i putna mreža str.188).

Karta 29

Karta 30

10.3 KOMUNIKACIJE

Vazdušne komunikacije/Vazdušni saobraćaj

Opština nema aerodrom, najbliži je aerodrome u Prištini, 52 km a ako se ide putem Lipljan-Magura-Slatina, negde oko 40 km. U perspektivu se ne viđa izgradnja nekog aerodroma, tako da će ova opština i dalje orijentisati na aerodrome u Prištini, ali i na Skopski, iako se ovaj nalazi na većoj udaljenosti.

Na Kosovu su postajale 12 vazdušnih polja – poljoprivredni aerodrome, koji su pripadali Avikosovu, i jedno vazdušno polje u selo Dumoš, koje je pripadalo Aeronautskoj Federaciji Kosova. Mnogi od ovih poljoprivrednih aerodroma su lošem fizičkom stanju i bez održavanja i videćemo dali će se sačuvati za budućnost poljoprivrede i za druge ciljeve. Najbliži poljoprivredni aerodrom Novom Brdu, je onaj Gnjilanski koji je momentalno van funkcije.

Železnički transport

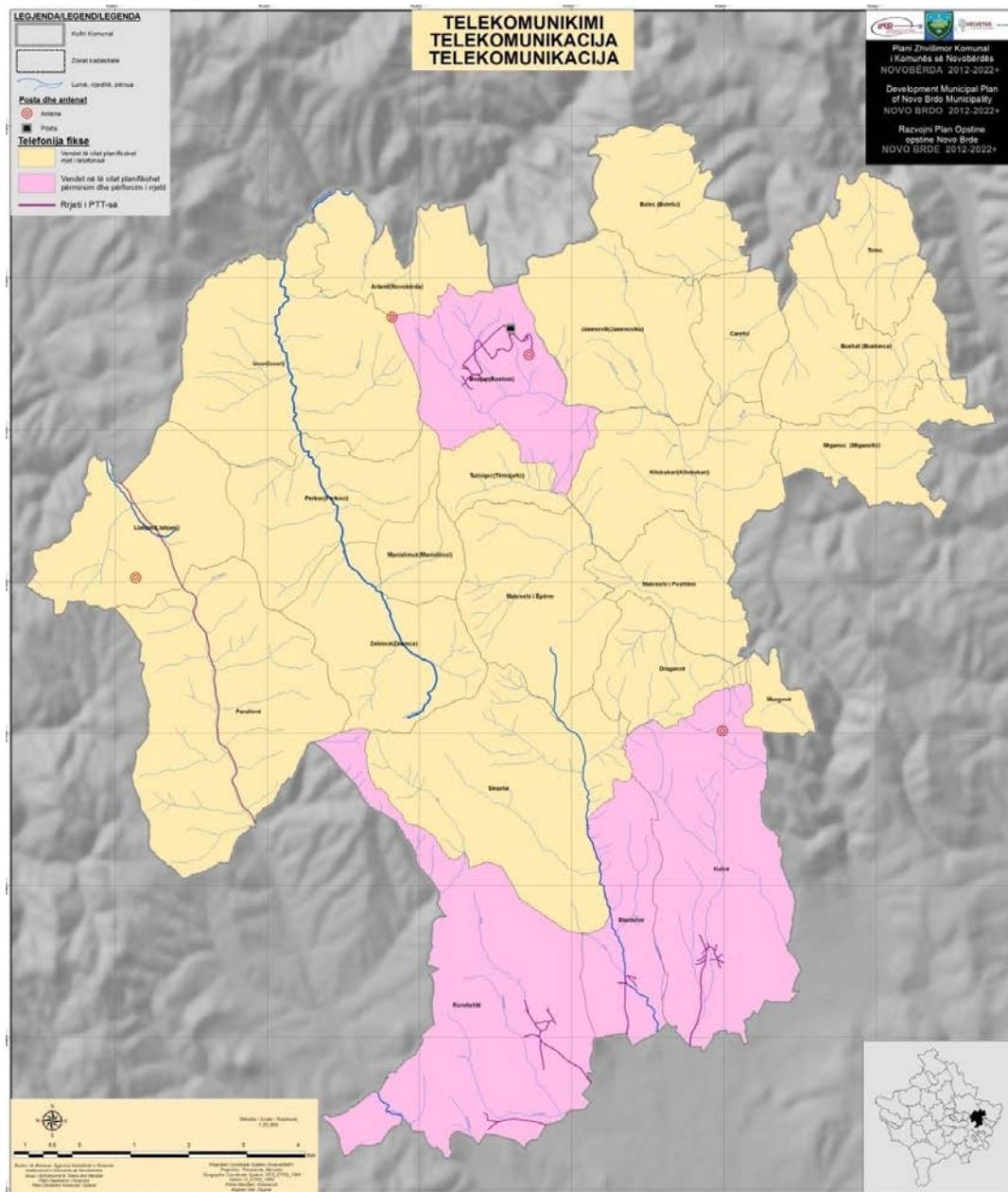
Na teritoriji opštine Novo Brdo ne postoji železnički transport. Najbliža železnička stanica je stanica u Kosovopolje (45 km) i železnička linija Kosovopolje - Skopje. Sama činjenica da na nivou Kosova od 1963 godine nije izgrađena nijedna železnička linija, govori o stanju u železničkom saobraćaju. Nedostatak železničkih stanica i udaljenost od momentalnih stanica, kao i neadekvatno funkcionisanje železničkog transporta na Kosovu ovu opštini stave u veoma nepovoljnem saobraćajnom položaju. Ovo se posebno odnosi na transport masivnijih roba i proizvoda i posebno kada se radi o transportu ruda iz rudnika Novo Brdo, problem koji utiče mnogo na oštećenje glavnih puteva. Prostornim planom Kosova, predviđena je izgradnja železničke linije Uroševac – Gnjilane koja se povezuje sa linijom Niš – Skoplje i dalje u pravcu evropskih železnica. Najbliža udaljenost ove linije će biti opština Gnjilane, a to znači da u tom pravcu treba raditi više.

Telekomunikacija

Razvoj saobraćaja telekomunikacije, PTK-a i privatnih operatera u opštini Novo Brdo, će nastaviti da se oslanja na integralni razvoj ovog saobraćaja na nivo Kosova i regionala. Polazeći od stanja saobraćajne mreže PTK-a, dugoročni ciljevi, koje treba imati u vidu razvoj ove vrste saobraćaja u opštini Novo Brdo su: u perspektivi broj pošta i broj telefonskih i drugih aparata, kao i obim interneta i kabloskih usluga treba da se povećava, a usluge PTK-a i drugih privatnih operatera da se modernizuju. Postavljanje optičkog kabla na najveći deo naselja i celokupno pokrivanje opštine Novo Brdo sa mrežom interneta, je veoma značajno, kao i ojačanje postojeće mreže, pokrivanje cele teritorije sa fiksnom telefonskom mrežom, kao i prelazak sa vazdušne na podzemnu mrežu. Zatim treba poboljšati mrežu i pružanje televizijskih programa i postavljanje televizijskih antena. Takođe

se predlaže postavljanje javnih govornica u većim naseljima gde postoji mreža fiksne telefonije, kao i u naseljima gde će se instalirati mreža u buduće.

(Karta telekomunikacije)

10.4 INFRASTRUKTURA ENERGETIKE

Energetska mreža

Iz analize stanja u profile, jasno je konstatovano da postojeća distributivna mreža, u najvećem delu je izgrađena pre oko 20 godina, što znači da su vazdušne linije u lošom tehnološkom stanju. Većina trafostanica, su napona 10/0.4 kv. Polazeći od postojećeg stanja, kao i arhitektonskih predloga distributivnih SEE treba da bude u skladu sa dve velike preporuke:

1. PREPORUKE MASTER PLANA ZA RAZVOJ DISTRIBUTIVNOG SISTEMA KOSOVA DO 2015 GODINE U PRIŠTINI:

Zamena TS 10/0.4 Kv sa 20/0.4 Kv

Postepeno eliminisanje TS 35/10Kv i prelazak na TS 110/20 Kv

Prelazak sa distributivne mreže 10 Kv na distributivnu mrežu 20Kv

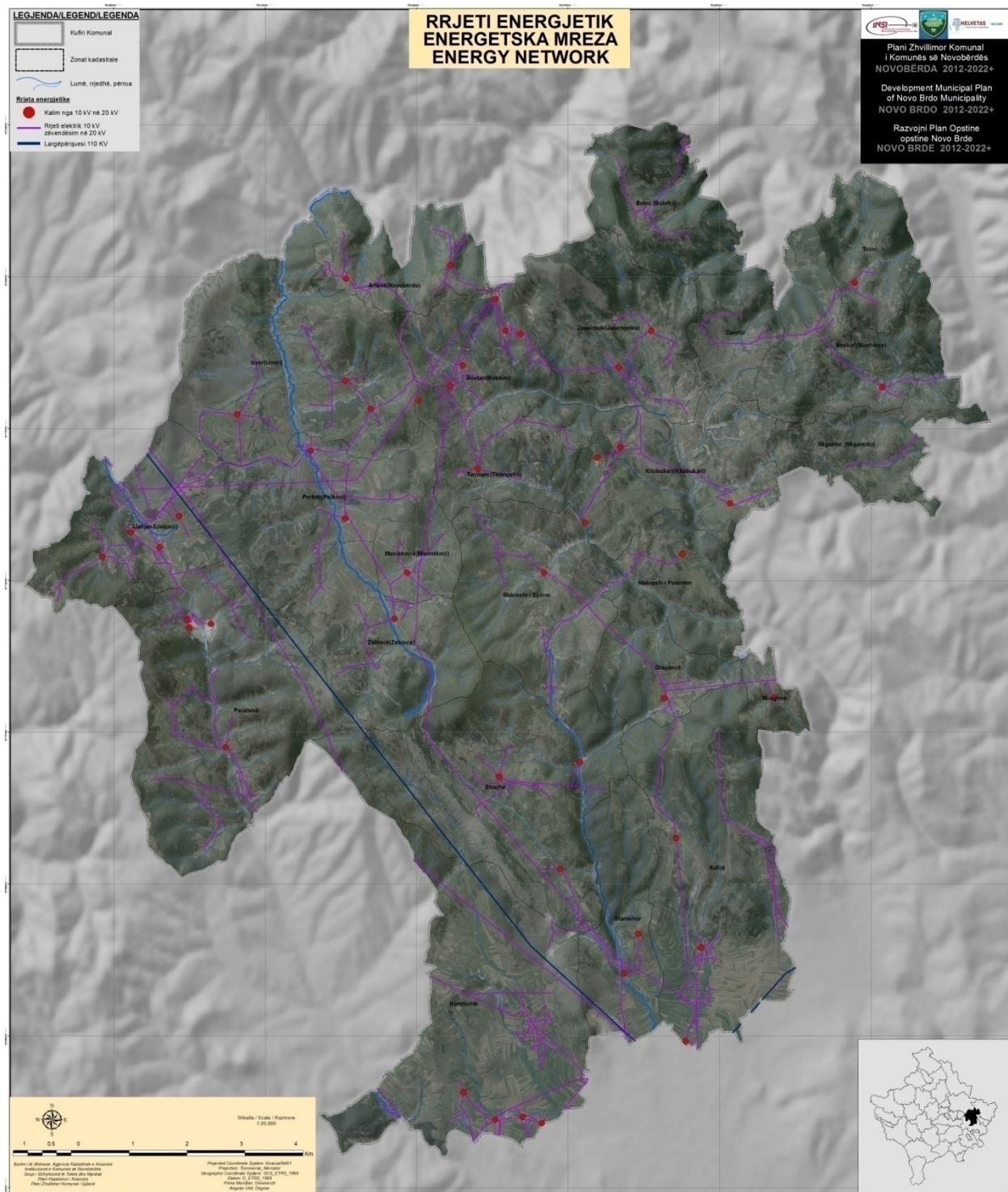
Zamena Vazdušnih Linija 230/400 V sa pletenim kablom ili sa podzemnim kablom

2. PRAVILNICI IEC, IEEE I ANI ZA NOVE PROJEKTE U URBANIM SREDINAMA, LINIJE SNABDEVANJA ELEKTRIČNOM ENERGIJOM I ONE TELEKOMUNIKACIONE MREŽE DA PRATE ISTU TRASU I DA SE REALIZUJU U ISTO VРЕME.

Gore navedene preporuke i pravilnici obavezuju da se SEE i SK realizuju, tako da:

- U najvećem delu opštine Novo Brdo gde se sada nalaze izgrađeni DV 10/Kv sa drvenim i betonskim stubovima, treba planirati izgradnju novog DV samo za radni napon 20 KV kako bi se omogućio postepeni prelazak na napon 20Kv.
- Mreže niskog napona, takođe treba da se planiraju sa betonskim stubovima i sa samoodrživim kablovima od Aluminijuma. U ovim stubovima treba planirati i javnu rasvetu puteva.
- Javna rasveta glavnih puteva po selima će biti sa natrijumskim lampama sa snagom od 400v, postavljene na metalnim stubovima u visini (8-10m). Uključenje i isključenje lampi će biti automatsko, međutim u vreme kada na putevima nema mnogo prolaznika (posle ponoći), lampe će se automatski zapaliti na pola nominalne snage.

(Karta. Energetska mreža Novog Brda)

10.5 POSEBNE LINIJE ZA INTERVENCIJU U MREŽU

Na osnovu analize o električnoj mreži koja je izvršena na terenu od strane stručnjaka, u saradnji sa KEK-om, konstatovano je da u pojedinim delovima, prioritetno je intervencija i prelazak sa sistema 10KV na 20KV, takođe je potrebno instaliranje nekoliko trafostanica u pojedinim selima opštine Novo Brdo. Takođe je potrebno interevenisati i u mrežu niskog napona, skoro u svim naseljima. Poželjno je da postavljanje nove mreže ukoliko je to moguće, prati trasu puta.

10.6 GAS I NAFTA

Mreža gasovoda

Energetski gas u strukturi eneregetske potrošnje, sve više sa uzima značajno mesto. Upotreba gasa za grejanje, zatim u industriju, ima višestruku prednost i potrošnja korisnih kalorija je manja i značajno smanjuje zagađenje naselja. Snabdevanje Novog Brda sa gasom, se može izvršiti iz najbližih linija koje će snabdevati Kosovo ubuduće, iako na nivo Kosova nemamo neku studiju iz ove oblasti. Veruje se da je najmoguća linija, biti linija Skopje-Niš, odakle bi se snabdevalo i Novo Brdo.

Nafta

Sa aspekta snabdevanja sa naftom i njenim proizvodima, Novo Brdo kao i celo Kosovo će i dalje zavisiti od uvoza nafte i njenih derivata. Uvoz će uglavnom nastaviti da se realizuje preko putnog saobraćaja, preko industrijskih puteva u regionu, ali i preko železnice. Uputstva EZ za energetski sistem a posebno za sektor naftе i njenih derivate, su fokusirana u izgradnju rezervoara za naftu, u cilju obezbeđenja rezervi, u slučaju nedostatka snabdevanja ili u slučaju restrikcija u snabdevanju.

10.7 HIDROEKONOMSKA INFRASTRUKTURA

Infrastruktura za snabdevanje vodom

Potrebno je unapređenje, kompletiranje i modernizacija snabdevanja sa vodom i u zonama koje imaju mrežu infrastrukture vodo voda, uz uključenje dva naselja: Nova i Stara kolonija, koja se snabdevaju sa vodom iz vodo voda rudnika Novo Brdo, sa približnim kapacitetom od oko 5 lit/s. U početku, treba intervenisati u mrežu infrastrukture u segmentu glavne cevi iz pumpi, do glavnog (akumulacionog) rezervoara u funkciju poboljšanja kvaliteta i eliminisanja gubitka vode i smanjenja intervencija. Intervencije treba izvršiti i u sistemu pumpi, zbog njihove amortizacije i nepodnošljivog koštanja za građane. Jedna od analiziranih alternativa je i ona za pravljenje jednog rezervoara između udaljenosti od pumpi, do sadašnjeg rezervoara i operisanje sa dva sistema pumpi sa manjim kapacitetom (snagom), što se smatra mnogo racionalnije i postojanije. Ubuduće, če se uzeti u obzir i dalja istraživanja, u funkciju iznalaženja nekog izvora vode u cilju eliminisanja sistema pumpi i velikih troškova ovog sistema.

Na osnovu analiza stanja u opštinu, procenjuje se da je potrebno posvetiti pažnju ostalim sistemima u seoskim zonama radi snabdevanja stanovnika sa vodom, uz korišćenje sistema pumpi koji ima visoku cenu za snabdevanje i održavanje. Ocenjuje se da naselja: Koretiše, Pasjak, Kusce i Stanišor, mogu da se snabdevaju od drugih alternativnih izvora i u tom smislu, treba obezbediti adekvatnu strukturu prenošenja vode od akumulacije, izvora i adekvatno priključenje u infrastrukturu. Kao mogućnosti su, priključenje u brani u Prilepnicu ali potrebno je izvršiti istraživanja i za druge izvore. Kao druga mogućnost je i povećanje sadašnjih kapaciteta izvora.

12.8 MREŽA KANALIZACIJE CRNIH I ATMOSFERSKIH VODA

Infrastruktura za udaljavanje i tretiranje upotrebljenih voda

Analiza stanja u opštinu, što se tiče infrastrukture crnih i atmosferskih voda, izvršena je od strane ekipe za planiranje i predviđa se da ubuduće imamo, odvojene sistema fekalnih i atmosferskih voda u pojedinim naseljima u blizini glavnih centara, kao što je grad Gnjilane i magistrala Priština – Gnjilane, odnosno u selo Labljane. Takođe, treba raditi na obezbeđenju kanalizacione mreže za naselja koja još uvek nemaju kanalizacionom mrežu i jednu posebnu pažnju ubuduće treba posvetiti modernizaciji infrastrukture crnih voda i njihovo adekvatno tretiranje.

U dugoročnom planu Kosova, predviđena je izgradnja 7 impijanta za tretiranje crnih voda. Znači u svakom regionu, po jedan. Tako da se za region Gnjilane, u kome učestvuje i opština Novo Brdo, predviđa izgradnja impijanta u Kamenicu. U ovom impijantu, bi se ispustile crne

vode nekoliko naselja, koja su deo opštine Novo Brdo, kao: Kusce, Stanišor, koja su povezane sa kanalizacionom mrežom grada Gnjilane. Ubuduće, se predviđa i priključenje u ovaj sistem Koretišta, Pasjaka, Straže, Draganac, koji će se nastaviti u pravcu glavnog impijanta za tretiranje crnih voda u Kamenicu. Ostali deo naselja u opštini Novo Brdo, zbog konfiguracije terena, moguće je da koristi još dve linije u pravcu glavnog impijanta u Kamenicu. Valja istaći da će cena koncepcije koju je promovisala MSPP u opštini Novo Brdo, biti veoma visoka. Ma kako bilo, ako se ubuduće nastavlja implementacija ove koncepcije, onda bi naselja koja bi se povezala u ovoj liniji, prateći krivu reku, bi bila: Koznica, Prekovce, Izvor, Zebince, Vlasce, Bunjak.

Međutim, treća linija će pratiti konfiguraciju pored reke Bostana, gde bi se mogle povezati ova naselja: Nova Kolonija, Stara Kolonija, Plavce, Bostane, Jasenovik, Tulare, Klobukare, Čulkovce, Trničevce, Carevce, Gornji Makreš i Donji Makreš. Međutim, do izgradnje regionalnog impijanta predviđenog Prostornim Planom Kosova i infrastruktura nošenja crnih voda iz opštine Novo Brdo do ovog impijanta u srednjoročnim planovima bi trebalo da se stvore mogućnosti za privremeno tretiranje crnih voda na nivo naselja, sa septičkim jamama ili u drugim vidovima tretiranja. Treba napomenuti da i privremeno tretiranje može da se izvrši u nekoliko naselja u skladu sa konfiguracijom terena.

12.9 MREŽA ATMOSFERSKE KANALIZACIJE

Pored toga što je do sada, na osnovu informacija iz profila analize stanje, konstatovano da nepostoji mreža atmosferske kanalizacije sa pozemnim cevima, ipak postoji mreža atmosferske kanalizacije sa otvorenim kanalima, posebno u magistralnim putevima i na nekim lokalnim putevima. Planira se da u buduće, mreža magistralnog puta poboljša i dopunjene sa infrastrukturom atmosferskih voda, koja će biti u funkciju zaštite samog puta, zaštite zona za stanovanje od eventualnih poplava, kao i moguće zagađenje ovih atmosferskih voda od potencijalnih zagađivača. Mreže sela Kusce, Stanišor, Koretište, Pasjak bi se spuštala u najbližim potocima uz korišćenje pada terena, tako da trasa kolektora bude što krača, zatim u reku Binačka Morava, imajući u obzir da se u mrežu atmosferske kanalizacije, ne ispuštaju crne ili industrijske vode itd.

Predviđa se da mreža atmosferskih voda u drugim naseljima, bude posebna (odvojena od fekalne mreže) za svako naselje da funkcioniše što više je moguće kao sistem i da se ispuštaju u najbližim tokovima; izgradnja atmosferskih kanalizacija u putnim pravcima sa ispuštanjem voda u najbližim rekama i potocima.

12.10 INFRASTRUKTURA ZA ZAŠТИTU VODA I DEPONIJA

12.10.1 Infrastruktura za zaštitu voda od zagađenja

Za zaštitu vode u buduće, predviđeno je:

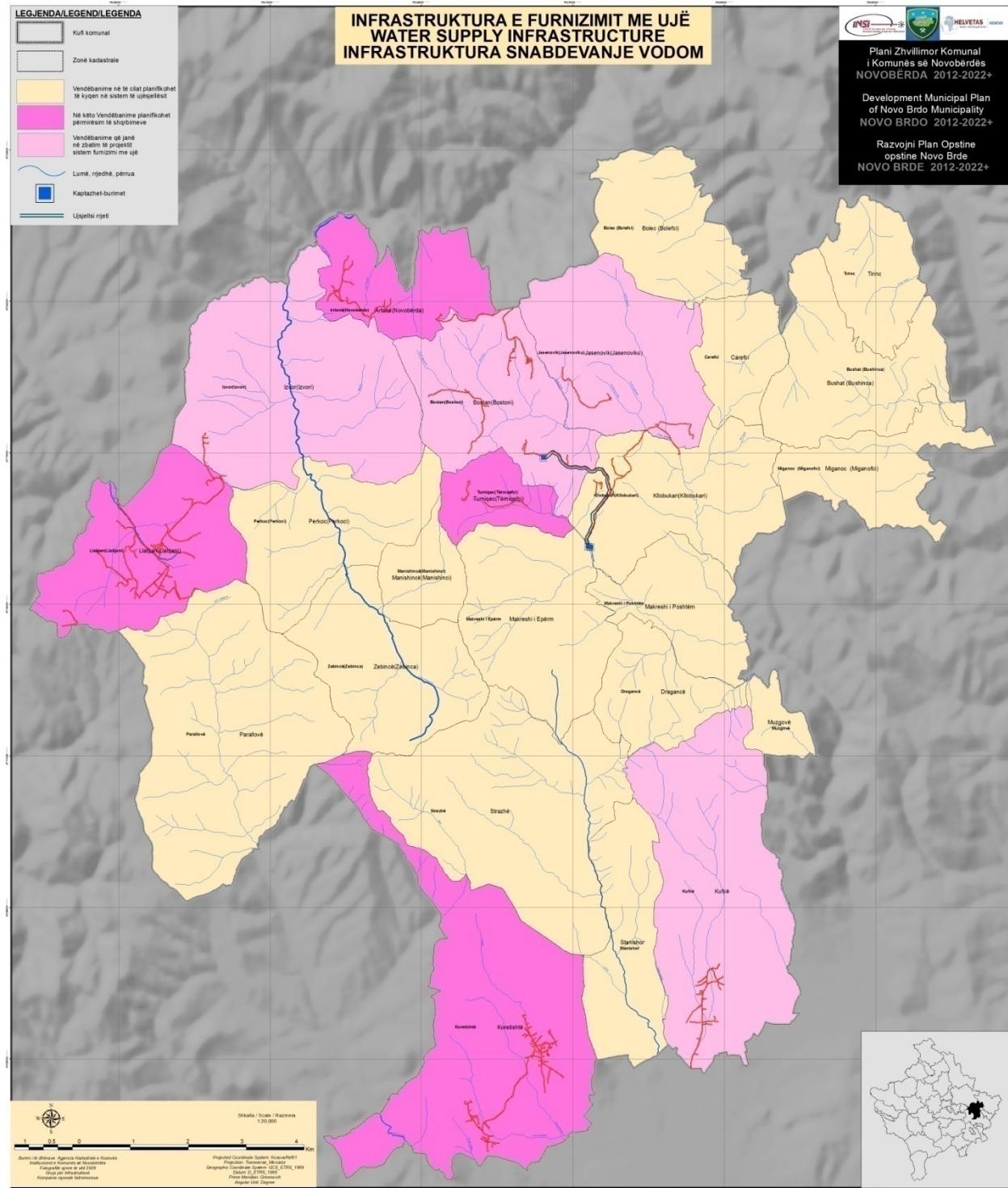
- Izgradnja infrastrukture za devijaciju i tretiranje upotrebljenih i zagađenih voda od naselja i industrije, sa posebnim naglaskom na zone: deponija ostataka mangana kod rudnika poljaka, deponija ostataka rudnika Novo Brdo, transportna traka rude, stari rudnik Novo Brdo u Staroj Koloniji, stari površinski rudnik Sasa, aktivne deponije otpadaka u Stanišor (Karta. Kanalizacija).
- Zaštita podzemnih voda, kako sa aspekta izbegavanja mogućnosti zagađenja, takođe i sa aspekta nekontrolisane izgradnje i ugrožavanja prostora (Vidi Hidrološku Kartu Novog Brda).
- Izgradnja infrastrukture privremenih deponija na nivo naselja (čišćenje korita reka od otpadaka, kao i njihovo organizovano bacanje u buduće).
- Izdvajanje mreže kanalizacija fekalnih i atmosferskih voda u urbanim zonama i u drugim naseljima.
- Izgradnja septičkih jama na nivo naselja za prečiščavanje crnih voda, kao privremeno rešenje u cilju sprečavanja zagađenja vode.
- Nastavljanje monitorisanja stepena zagađenosti reka.
- Da postojeći industrijski objekti, koji pošto nemaju aparaturu za prečiščavanje voda, zagađuju reke, da u određenom roku instaliraju aparaturu i izbegavaju to.
- Investiciona – tehnička dokumentacija za nove industrije, treba da sadrži i odluku prečiščavanja svih upotrebljenih i nečistih voda. Rad novih industrijskih kapaciteta, ne treba dozvoliti bez prethodnog montiranja aparature koja obezbeđuje čišćenje prljavih voda na odgovarajući način.
- Razmeštanje dve deponije otpadaka u pravcu Stanišor – Straža i Draganac.

12.10.2 Infrastruktura Deponija Otpadaka

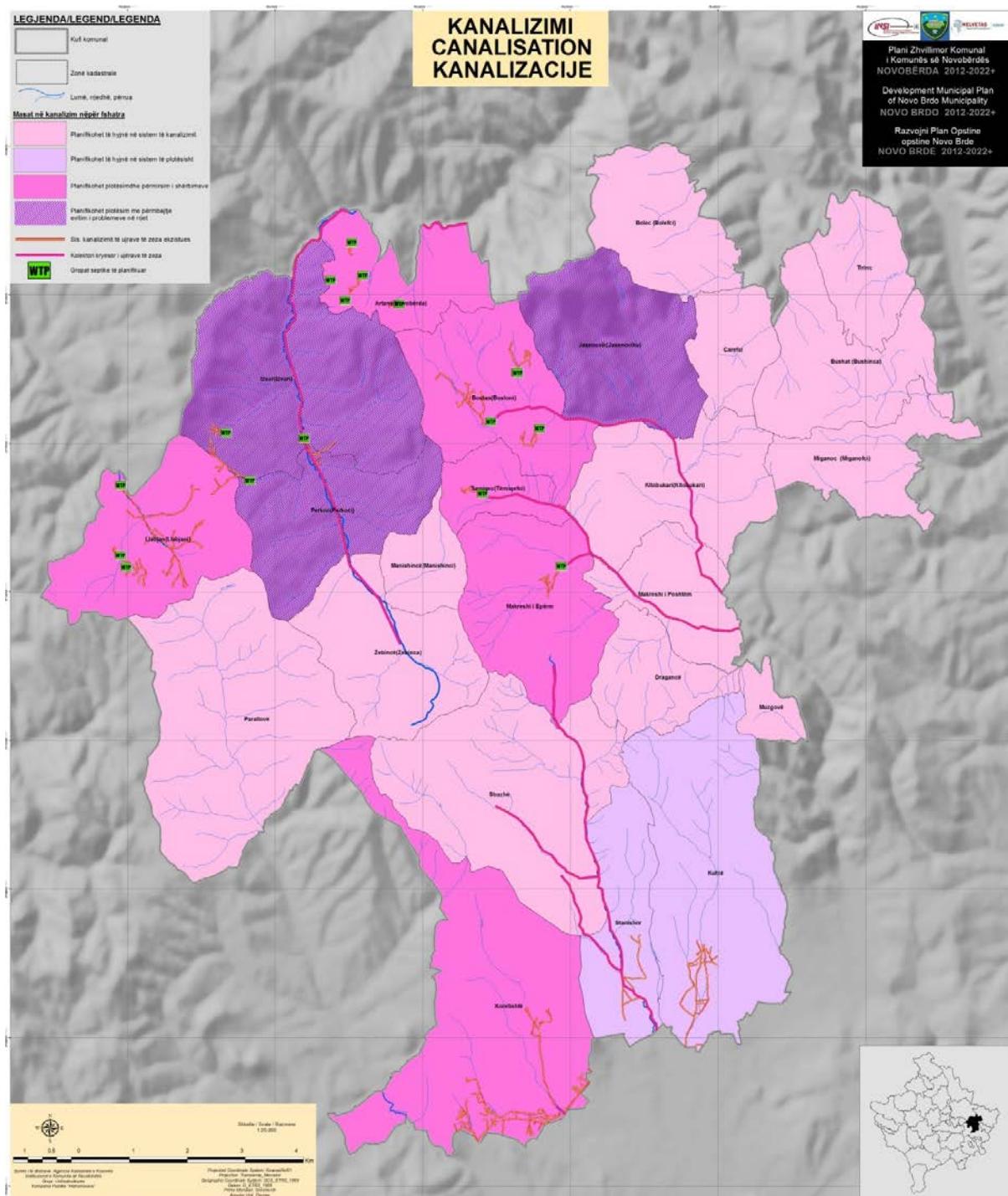
- Nastavljanje korišćenja infrastrukture koju pruža Regionalna deponija.
- U nivo dva ili više naselja, planirane su povremene deponije sa odvojenim prostorima za inertne otpatke, domaćinstva, inteligentne i biomase itd.
- Kao moguća alternativa regionalne deponije je planirana jedna deponija na opštinski nivo.
- Korišćenje otpadaka za reciklažu i mogućnost proizvodne energije.
- Raspoređivanje službe za prikupljanje otpadaka i u seoskim zonama.
- Izmena načina prikupljanja i upravljanja otpadaka.
- Predviđena su groblja za životinje i mogućnosti masivnog uništenja u hitnim slučajevima zbog bolesti životinja i peradi i drugih razloga.

12.10.3 Infrastruktura za regulisanje režima voda

Regulisanje korita reka sa upotrebom zemlje, urbano regulisanje, održavanje i čišćenje za zaštitu od poplava i otvaranje kanala. (vidi kartu, zaštita od poplava).

Karta. 33

Karta. 34

11.0 TEMATSKA OBLAST I DEMOGRAFIJA, SOCIJALNA PITANJA STANOVNJIŠTVA, STANOVANJA, NASELJA, KULTURNOG NASLEĐA

13.1 Obrazovanje

Nakon analize situacije na nivo opštine i poznavanja uloge opštine Novo Brdo u obrazovnom - vaspitnom sistemu koji se, između ostalog odnosi i na održavanje obrazovne infrastrukture koju sačinjavaju objekti i druga školska oprema, transport i obrazovno osoblje, zatim postavljanje zajedničkog cilja od svih aktera za jedno dobro vaspitano i školovano društvo, konstatovano je da naredna kretanja u ovoj oblasti treba orijentisati u sledećim, aspektima:

- Podizanje kapaciteta za savremeno obrazovanje.
- Poboljšanje sigurnosti učenika.
- Poboljšanje kvaliteta obrazovanja.
- Ravnopravni obuhvat u obrazovanju.
- Podizanje saradnje sa roditeljima, Ministarstvom za Obrazovanje, Ministarstvom Rada, sa raznim državama i institucijama koje istražuju i zahteve tržišta.
- Zaštita i osiguranje školskih lokacija.
- Poboljšanje infrastrukture postojećih škola i dopuna sa pratećom infrastrukturom, koja važi za celi prostor opštine Novo Brdo, gde funkcioniše obrazovni sistem, istaknuto je da treba stvoriti uslove i dozvoliti privatno školovanje bazirano na standarde, zatim su procenjene potrebe za izgradnju novih školskih objekata sa pratećom infrastrukturom, izgradnja i sportskih objekata u cilju poboljšanja uslova za rad i učenje, koji se odnose na ovo što sledi.

13.1.1 PREDŠKOLSKE INSTITUCIJE – NIVO 0

Ovde se obuhvataju svi objekti koji obezbeđuju usluge obdaništa i vrtove za decu, kao i sadržaje predškolskog obrazovanja.

13.1.2 OBDANIŠTA I VRTOVI

Prema međunarodnim standardima, grupa dece u obdanište se sastoji od 7-10 dece. Na osnovu procene da, jedno dete prosečno prođe dve godine u obdanište, jedna grupa dece je predviđena za oko 600-800 stanovnika, u opštini Novo Brdo se planira izgradnja (novih objekata) u sledećim naseljima: Novo Brdo, Prekovce, Bostane, Pasjak, Koretište, Kusce, Labljane.

13.1.3 PREDŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Predškolsko obrazovanje, koje obuhvata decu od 3-6 godina, prema članu 2.4 Zakona o Predškolskom Obrazovanju, (konsultovati novi zakon o obrazovanju) još nije obavezno. Predškolsko obrazovanje u opštini Novo Brdo, če da se organizuje unutar osnovnih škola, ili kao posebno odeljenje unutar školskih institucija.

13.1.4 PREDŠKOLSKE INSTITUCIJE – NIVO 1,2 & 3

OSNOVNO I SREDNJE NISKO OBRAZOVANJE

Zakon o Osnovnom i Srednjem Obrazovanju nas obavezuje za pružanje uslova, da “svi treba da imaju pristup u uslugama obrazovanja”. Od ovih analiziranih mogućnosti, treba predvideti razvoj obrazovanja prema novim potrebama, prema potrebama naše opštine:

1. Izgradnja školskih objekata

2. Organizovanje javnog prevoza za matične škole

Direkcija Obrazovanja, če studirati opravdanost ovih mogućnosti za narednih nekoliko godina, u smislu što racionalnijeg i postojanjeg rešenja. U ovom momentu, osnovno obrazovanje i srednje nisko obrazovanje, je obezbeđeno u svim naseljima. Studija opravdanosti, če predložiti nove škole za pojedine zone za organizovani prevoz. U ovom momentu, imamo sledeće predloge za osnovne škole, u narednim naseljima:

Osnovna škola u Kosače Novi objekat

Osnovna škola u Kusce-Novo naselje Novi objekat

Osnovna škola u Pasjak Novi objekat

SPECIJALNE ŠKOLE

U opštini Novo Brdo, ne postoje posebne specijalne škole, međutim u sadašnjim školama treba otvoriti specijalna odeljenja za decu sa ograničenim psihofizičkim sposobnostima.

SREDNJE VISOKO OBRAZOVANJE

Za približni broj stanovnika – 6900, prema standardima za pružanje usluga, potrebna je još najmanje jedna škola za srednje visoko obrazovanje. Obrazovanje u ovom nivou, je organizованo u tri škole: od kojih dve u urbanoj zoni Novog Brda, od njih dve na srpskom jeziku i jedna na albanskom. Momentalne potrebe za nove objekte, su:

Srednja stručna škola Novi objekat, Škola – Labljane

ZDRAVSTVO

Nakon analize stanja na nivo opštine i postavljanja jednog cilja za jedno zdravo društvo i zaštićeno od opasnosti, obezbeđenje i stalno poboljšanje brige o primarnom zdravstvu, počevši od hroničnih bolesti (hipertenzija, dijabet, astma, TBC itd.) do smanjenja mortaliteta i morbiditeta dece ispod pet godina uzrasta za stanovništvo, je glavni cilj Direkcije za Zdravstvo i Socijalnu Zaštitu, gde će se zadovoljavajući kvalitet smatrati kao jedan od glavnih pokazatelja, koji će utvrditi nivo usluga i u narednom periodu. Naredna kretanja će ići u pravcu modernizacije sistema i usklađivanja sa organizacionim vidovima i standardima, bazirajući se u najuspešnijim savremenim modelima i iskustvima. Zdravstveni sistem u Novo Brdo, kao i u drugim delovima Kosova, će nastaviti da se razvija imajući u vidu "porodičnu praksu ", uz pristup kod lekara, medicinskih sestara i kod zdravstvenih stručnjaka koji rade kao grupa.

Primarna zdravstvena briga

Primarna zdravstvena briga će se nastaviti na osnovu koncepta porodične medicine i u sistemu, kao što sledi: Glavni Centar Porodične Medicine (GCPM) u Novo Brdo, Stara Kolonija, koja će nastaviti da pruža zdravstvene usluge 24 časova u Hitnoj službi (sa fizičkim odvajanjem odeljenja Hitne službe od GCPM, tako da se omogućava davanje prve pomoći mnogo brže u teškim slučajevima i bez smetnje od drugih pacijenata, zatim odeljenje Porodične Medicine, Stomatologije i Vakcinacije).

Centri porodične medicine (CPM), treba da pružaju zdravstvene usluge tokom radnih dana u: Prekovce, Gornje Kusce i Koretište i u manjim stanicama (ambulantama) u sledećim naseljima: Labljane, Jasenovik, Gornji Makreš, Stanišor, Pasjak, Straže, Bolevc, Bušince i Paralovo.

Na teritoriju opštine Novo Brdo, odnosno u prostorijama GCPM, treba planirati proširenje jednog dela zdravstvenih usluga, koje se u ovom momentu pružaju u bolnicu u Gnjlane i Prištinu. Imajući u vidu da u prostoru između Straže i Kusce, imamo jednu prikladnu sredinu za jedan rehabilitacioni zdravstveni centar, koji se predlaže da se nudi za izgradnju jednog takvog centra (sa namenom za rehabilitaciju bolesnika od pluća).

Održavanje objekata, dopuna sa infrastrukturom (nedostaje kanalizacija u Jasenovik, Stražu, Paralovu, Bolevcu i Bušincu, ali nedostaju i prateći objekti, kao garaže, magacini, peći za sagorevanje otpadaka itd.). Tercijarna zdravstvena briga, Univerzitetska Bolnica u Prištini, je jedina bolnica koja nudi tercijarnu zdravstvenu brigu. Privatna zdravstvena briga, će pružati razne ambulantne i specijalističke usluge raznih profila. Takođe, u svim zdravstvenim objektima nedostaje kanalizacija i adekvatno tretiranje voda koje izlaze iz ovih objekata.

KULTURA, OMLADINA I SPORT

KULTURA

U periodu izrade ovog plana, treba postići da kulturna ponuda Novog Brda bude u skladu mogućnostima koje ima Novo Brdo; sa zahtevima i preporukama koji su bili rezultat procesa učestvovanja u planiranju. Kulturni domovi u opštinu Novo Brdo, treba da se održavaju i renoviraju kao institucije gde se odvijaju kulturne, umetničke, omladinske, sportske i aktivnosti civilnog društva. U ovoj funkciji, treba digitalizovati i kompletirati sa infrastrukturom i Biblioteka opštine.

Biblioteke u naseljima Labljane – Bostane – Novo Brdo, treba da se uređuju sa potrebnim prostorom za biblioteke, gde osim čuvanja i usluge knjiga, treba omogućiti građanima i dnevno čitanje. Ubuduće, treba razmisliti i o njihovoj digitalizaciji.

Momentalni ansambl i društva (K.D. "Artana ") treba da uživa podršku i da joj se stvara infrastruktura za funkcionisanje. U opštinskem kalendaru tradicionalnih manifestacija, treba podržati, ojačati i formalizovati:

1. 24 Jun,
2. 6-8 Maj: *dani posete Tvrđave (Dan Svetog Đerđa i Svetog Marka)*,
3. *Dan gospe: 28 Avgust*,
4. *Nedelja turizma (poslednja nedelja maja meseca)*.

Treba raditi na organizovanju Kluba Mladih Umetnika Slikanja, kao i ponovno aktiviranje bioskopa u Novo Brdo. U cilju istraživanja, konzerviranja, prikupljanja, komuniciranja i izlaganja pokretnog nasleđa za studiranje, vaspitanje i uživanje u njima, za građane opštine i šire, treba osnivati muzej u Tvrđavi Novog Brda ili u okolini. Treba izgraditi jedno Otvoreno Pozorište u prostoru Tvrđave.

SPORT

I u ovoj oblasti, kretanja treba da budu takva da se omogućava stanovnicima Novog Brda, fizička edukacija (vaspitanje), razvijanje psihofizičkih sposobnosti za postizanje sportskih rezultata u takmičenjima svih nivoa i svih starosnih grupa, raznovrstan razvoj od amaterskog sporta do profesionalnog. Ubuduće, razvijanje sportske ponude u opštinu Novo Brdo, treba da bude u skladu sa mogućnostima koje ima Novo Brdo, sa zahtevima i preporukama koji su bili rezultat učestvovanja u planiranju.

Prostori za sport i rekreatiju u celini, treba da se obezbede u svako naselje. Oni mogu da budu u okviru prostora osnovnih škola, kao deo školskih dvorišta uz organizovano korišćenje van radnog vremena obrazovnog procesa ili kao posebni prostori, zavisno od mogućnosti i zahteva. Na poseban način, poželjna predviđanja u funkciju prostornog proširenja sportske infrastrukture, su:

- *Izgradnja jednog stadiona velikog fudbala u Labljane ili Izvor.*
- *Izgradnja sportskih sala u osnovnim i srednjim školama.*
- *Izgradnja jednog poligona za streljaštvo u Koretište ili Bunjak.*
- *Izgradnja rekreativnih sportskih staza u selima Stanišor – Makreš, Kolonija – Veliko Brdo, Labljane, Tvrđava.*
- *Podrška privatnog sektora u razvoju i dopuni aktivnosti sa sadržajima i standardima u postojećim terenima malog fudbala (Pasjak, Labljane) i bazeni u (Gornje Kusce).*
- *Treba misliti i o sportu tenisa, ribolova, lova, jahanja, bicikлизma itd.*

OMLADINA

Analiza stanja u ovoj oblasti, ali i razni susreti su izneli na površinu nedostatak dovoljnih prostora za odvijanje aktivnosti i delatnosti u raznim rekreativnim oblastima omladine, nedostatak adekvatnog školovanja sa uzneniravajućim postotkom, uglavnom u dubini seoskih naselja, kao i pohađanje univerzitetskih studija u malom procentu. Starosne grupe omladine (petnaest do osamnaest godina), su i pod uticajem negativnih kretanja u društvo, uglavnom zbog nedovoljnog vaspitanja i pohlepe za pristup negativnih pojava.

Na osnovu analiza u opštini i organizovanih susreta sa predstavnicima raznih zajednica i institucija u ovoj oblasti, predlaže se:

- Aktiviziranje što većeg broja omladinskih organizacija i podizanje saradnje sa opštinskim institucijama, podizanje kapaciteta za sport i kulturu i angažovanje što većeg broja mladih u ovim aktivnostima, aktiviziranje takmičenja u raznim oblastima sporta, umetnosti, nauke u osnovnim i srednjim školama. Prostori za sport i rekreaciju u celini treba da se obezbeđuju za svaku sredinu i da se koriste i za omladinske aktivnosti gde mlađi mogu da formiraju i omladinske klubove. Prostorije mogu da budu u okviru osnovnih škola, domova kulture i sportskih centara.

Na osnovu analiza stanja u opštini i organizovanih susreta sa predstavnicima raznih zajednica i institucija u ovoj oblasti, predlaže se:

- *Aktiviziranje i izgradnja omladinskih centara u Novo Brdo, Labljane, Kusce, Pasjak, Zebince itd.*
- *Formiranje grupa recitatora, drame, muzike u svim osnovnim i srednjim školama.*
- *Otvaranje jednog centra za stručno osposobljavanje mlađih.*
- *Moguće godišnje organizovanje dana omladine.*

KULTURNO NASLEĐE

Predviđanja stručnih ekipa su da na nivo opštine Novo Brdo, upravo kulturno nasleđe je jedan od najznačajnijih elemenata za jačanje identiteta ove opštine i planiranje (nasledstva) prošlosti, je isto toliko značajno koliko i planiranje budućnosti. Stoga, da se u celini ovo bogatstvo kulturno-istorijskog i arhitektonskog nasleđa sa tradicionalnim karakteristikama, nakon analiziranja ove situacije u ovoj oblasti, konstatovano je da treba razviti projekte koji omogućavaju zaštitu od daljih propadanja, ali i da ih razvijamo i da omogućavamo da se ove vrednosti počinju videti, taknuti i da se ocene u adekvatnoj dimenziji od stanovnika Novog Brda i posetioца. Predviđanja su da se svi objekti i vrednosti, uvrste u listu nasledstva i podprivremenom i stalnom zaštitom na nivo opštine, Kosova i neke od njih i na međunarodni nivo. (Karta. Nasledstvo str. 208).

Na poseban način, treba razviti projekte u bogatim naseljima sa kulturnim nasledstvom u Novo Brdo, Draganac, Labljane, itd.

Arheološko nasleđe: Lokalitet u Gumnište, Groblja u selo Bolevce, Pravoslavna crkva u Bostane, Turba u Buče, Crkva Sasa u Bostane, Arheološki lokalitet u Labljane, prostor Tvrđave u Novo Brdo itd. vidi kartu: kulturno nasleđe.

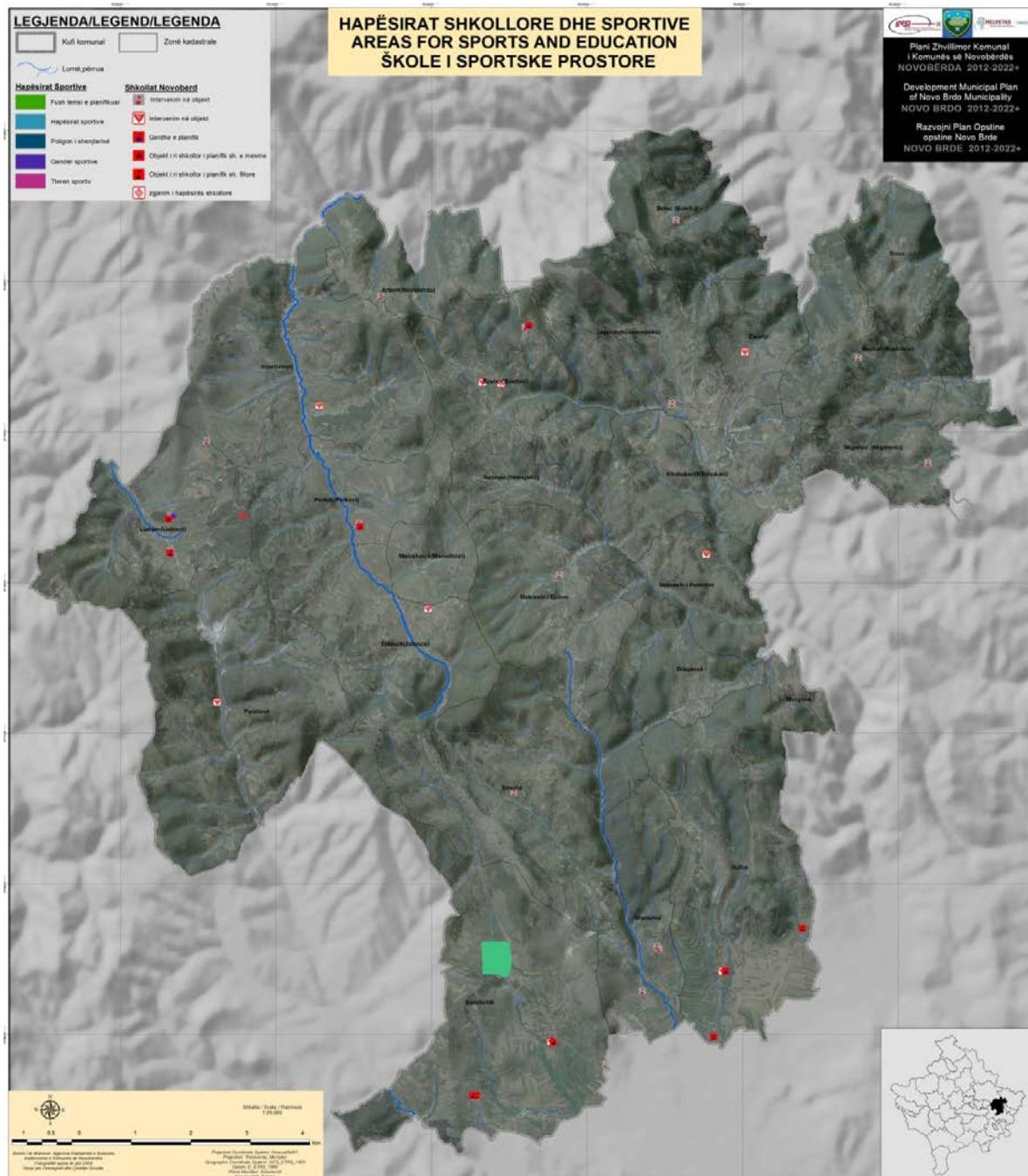
Arhitektonsko nasleđe: Katedrala u Tvrđavu, Džamija u Tvrđavu, Turba u Tvrđavu, Pravoslavna crkva u selo Bostane, Mejtep u Labljane, Kuća porodice Novobrdaliu u Tvrđavi, Kula kod Vlasalije, stare Vodenice na teritoriju opštine, Manastir u Draganac, tipične tradicionalne kuće u Labljana i Pasjak itd.

Duhovno nasleđe opštine Novo Brdo je veoma bogato, uz uključivanje vidova kulturnih i tradicionalnih izražaja ili narodnih običaja, jezika, praznika, rituala, igara, muzike, pesme i umetničkog izražavanja. Ova bogatstva treba tretirati u skladu sa interesima i zakonskim zahtevima (da se očuvaju i razvijaju).

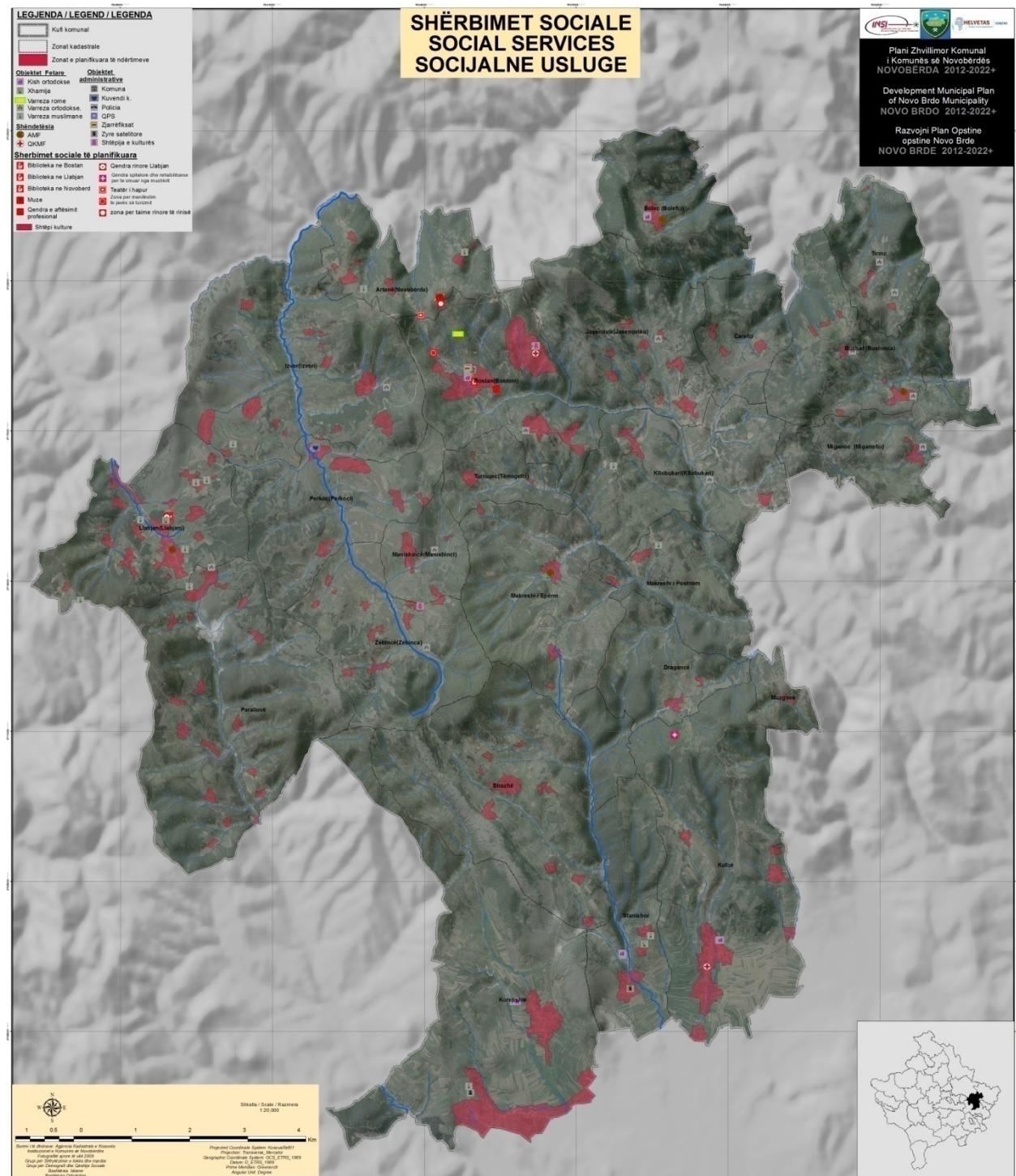
Celina Tvrđave i Manastir u Draganac sa zaštitnom zonom, da se čuva i pripremiti novi projekat razvoja. Uvođenje pod zaštitom i restauracija Katedrale u Tvrđavu, Džamije u Tvrđavu, Turbe u Tvrđavu, Pravoslavne crkve u selo Bostane, Mejtep u Labljane, Kuća porodice Novobrdaliu u Tvrđavi, Kula kod Vlasalije, stare Vodenice na teritoriju opštine, Manastir u Draganac, tipične tradicionalne kuće u Labljane i upoznavanje i razvijanje istraživanja za arheološka nalazišta u zonama gde se sumnja da postoje arheološke vrednosti.

Podizanje lapidara, odnosno spomenika u mesto učinjenog masakra od jugoslovenskih partizana u 1945 godini, u selo Donji Makreš, odnosno u delu zone Gornjeg Makreša. Uvođenje pod nadzor postojećih monumenata i podizanje novih monumenata prema zahtevima grupa građana ili nadležnih institucija. Predviđa se, da se odnosi između vlasnika, imaoца i korisnika kulturnog nasledstva, uređuju tako da se ove vrednosti zaštite i razvijaju. Predviđa se i potreba produbljavanja i saradnje sa Regionalnim Centrom za Kulturno Nasleđe u Gnjilane i sa Regionalnim Muzejom i Institutom za Zaštitu Kulturnih

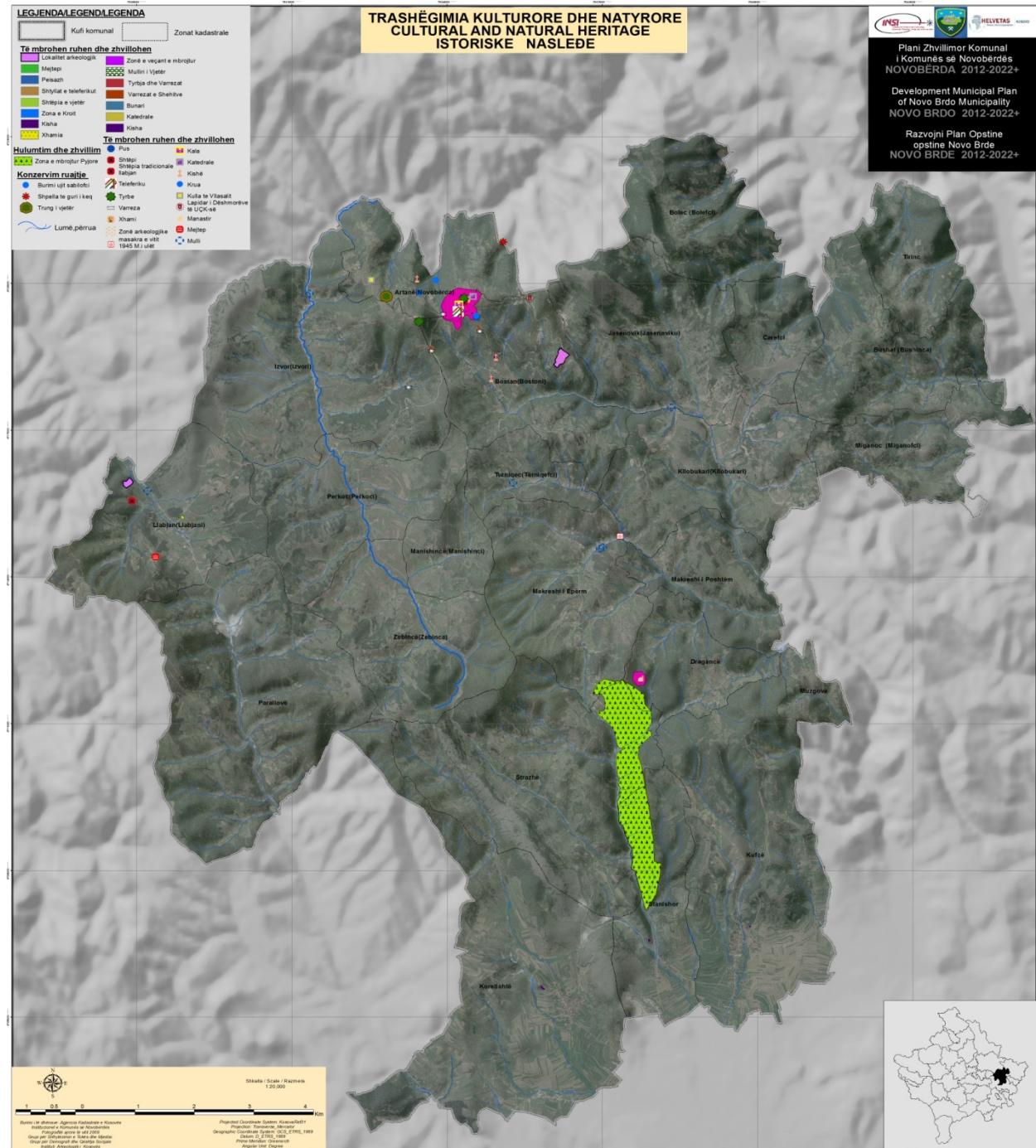
Monumenata, tako da će evidentiranje objekata sa naslednjim vrednostima, u isto vreme izvrše i ove institucije.

Karta. 35

Razvojni Plan Opštine Novo Brdo

Karta. 38

SREDINA, OBUHVATAJUĆI PRIRODNA NASLEDSTVA I RESURSE, PEJSĀŽI

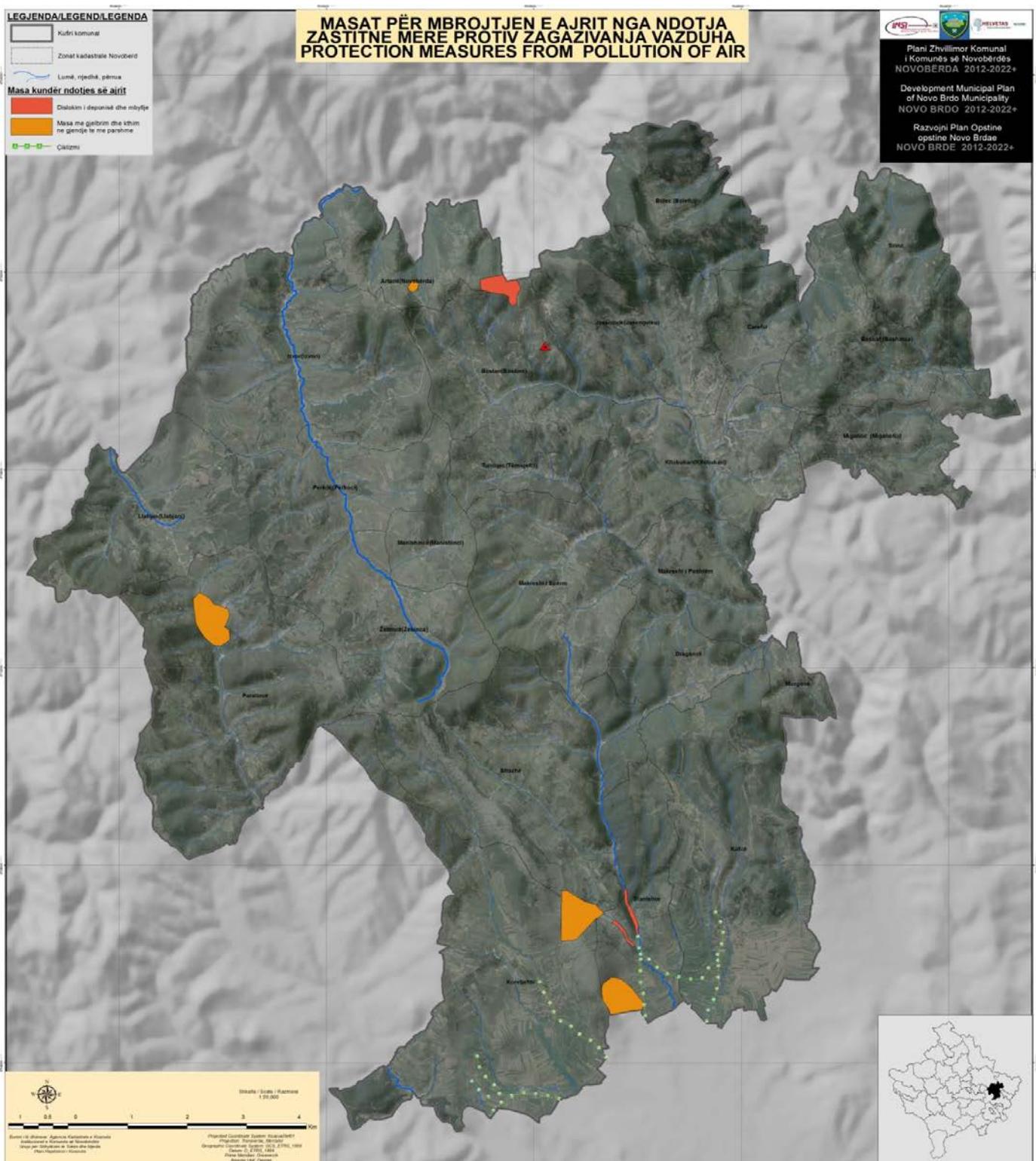
Iz analize stanja u opštini urađene od radne ekipe, što se tiče Sredine, konstatovano je da zaštita sredine nije samo ekološki ili tehnološki problem, ali je dublja i šira problematika koja ide u pravcu socijalne i političke dimenzije. Imajući u vidu da sredina sadržava integralni deo razvoja sredine, predviđa se da se ista planiraju a ne da se bavimo eliminisanjem posledica. Na tom pravcu ekipe su predviđale zaštitu sredine od zagađenja i oštećenja od tvrdih ostataka, pomoću upravljanja njihove sredine u svakoj fazi: obuhvatajući stvaranje, prikupljanje, izdvajanje, očuvanje, prevoz, reciklažu, preradu i uništenje, a zbog tog razloga su predviđeni prostori deponije u nivo naselja i nivo opštine. Predviđene su i mere za amortizaciju efekata od zagađivača i drugih pretnji za sredinu, kao i mere za kvalitativnu sredinu.

11.1 VAZDUH

- Postavljanje zelenih pojaseva i traka sa kapacitetima za apsorbiranje aerosola, azotnih, sulfidnih i karbonskih gasova i teških metala pored glavnih puteva kako se vidi na karti.
- Planiranje novih parkova na identifikovanim prostorima kao slobodnim i mogućim za podizanje ovih parkova.
- Zaštita, razvoj i posebno gajenje novih šuma prikladnih prema vegetativnom određivanju zone.
- Utvrđivanje kriterijuma za obavezne zelene površine u novim dozvolama za izgradnju sa prioritetom u gradu Novo Brdo i u podcentrima.
- Poboljšanje putnog prometa (kružnih tokova) za izbegavanje velikog broja mašina u centrima naselje, gde je koncentrisan najveći deo stanovništva.
- Sprečavanje ispuštanja zagađivača u vazduhu od strane industrije i pokretnih mašina, stavljanjem katalizatora i drugih uređaja u tehničkom aspektu i udaljavanje starih iz saobraćaja.
- Korišćenje alternativne energije (uglavnom sunčeva energija, energija vetrova i geotermalna energija).
- Minimizacija korišćenja motornih vozila javnog prevoza.
- Promovisanje ne motorizovanih kretanja u mogućim naseljima uz planiranje bisiklističkih i staza za pešačenje kako se vidi na karti
- Planiranje dozvoljene zagađenosti i buke, posebno u zonama sa osjetljivom delatnošću (pored škola, zdravstvenih i administrativnih objekata itd.).
- Rekonstrukcija puteva (kanalizacije i otklanjanje deponije otpadaka koji su izvor zagađenja vazduha od paljenja i oksidacije otpadaka itd.)

Karta. 39

11.2 VODA

Iz analize stanja u opštini urađene od radne ekipe, što se tiče kvaliteta, resursa i izvora vode, konstatovano je da se glavna briga odnosi na zaštitu kvaliteta, resursa i izvora vode. Predviđa se razvoj i upravljanje izvora vode za podmirivanje potreba za sadašnjost i budućnost. Stoga, predviđeno je da se:

- Svi izvori prirodnih, termalnih i drugih podzemnih i površinskih voda treba da se zaštičuju, kao što se vidi u hidrološkoj karti Novog Brda, zajedno sa određivanjem obavezne zaštitne zone oko izvora, kaptaža, tokova reka, sa određenim zaštitnim režimom, zavisno od destanacije objekta. U ovim zonama se ne mogu izgraditi objekti ili se izvršiti drugi radovi, ali ni korišćenje zemlje na način koji ugrožava kvantitet i kvalitet vode.
- Preduzimaju mere za nedozvoljenje zagađenja reka, podvodnih i površinskih voda od crnih voda, uz preporuku daljeg tretiranja u septičkim jamama i u drugim vidovima, kao što je postavljanje aparature za prečiščavanje do impianta.
- Preduzimaju mere za nedozvoljenje zagađenja reka, podzemnih i površinskih voda od voda upotrebljenih u industrijskim kapacitetima, uz uključivanja aparata za prečišćenje upotrebljenih voda.

Ubuduće, neophodno je preduzimanje kratkoročnih i dugoročnih mera da se upotrebljene i crna vode (urbane industrijske), pre ispuštanja prečišćavaju u fizičkom, biološkom i hemijskom smislu. Prema tome, je potrebno da:

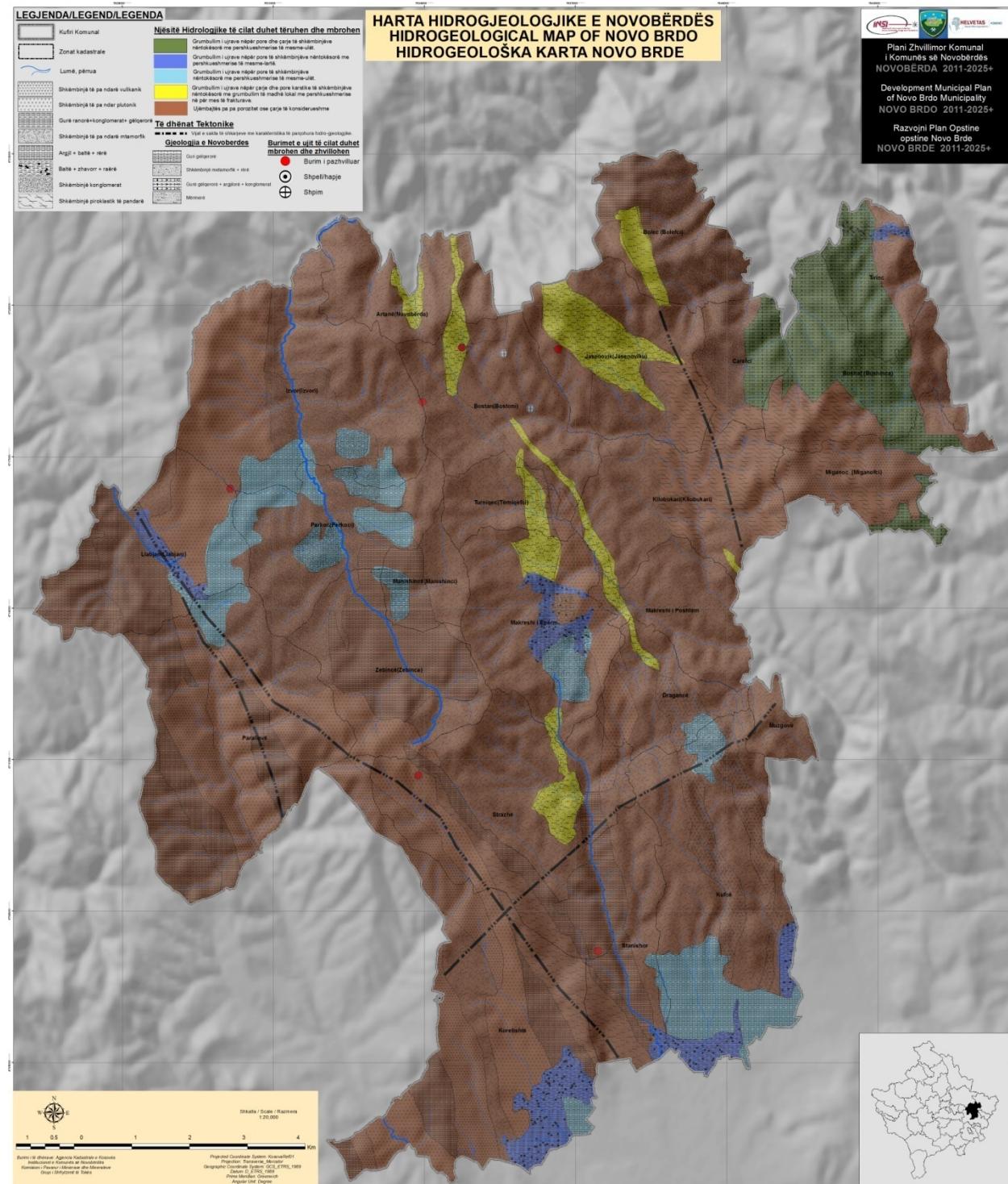
- Investiciona - tehnička dokumentacija za nove industrije, sadrži i rešenje ili odluku za prečiščavanje svih upotrebljenih, odnosno crnih voda. Rad novih industrijskih kapaciteta, ne treba dozvoliti bez prethodnog montiranja aparata, koji bi osigurali prečišćenje zagađenih voda, na odgovarajući način.
- Potrebe stanovništva za vodu će se povećati stalno u narednom periodu.
- Osiguranje potrebne količine zdrave pijave vode za stanovništvo ove opštine i u buduće će biti ozbiljan problem. Neka rešenja za opštinski centar i naselja pored, su predviđena i u ovom dokumentu i za obezbeđenje predviđenih i dopunskih rezervnih količina, neophodna je zaštita pojedinih izvora i rečnih tokova. Osim toga, racionalno korišćenje voda u ovoj opštini, je važan zadatak svih faktora planiranja i korišćenja voda i prostora.
- Predviđe se posebna zaštita za izvore u selima: Trničevce, Zebnice, Koznice, Labljane, Prekovce, Boljevce, Krive reke, Bostanske reke i drugih površinskih voda.

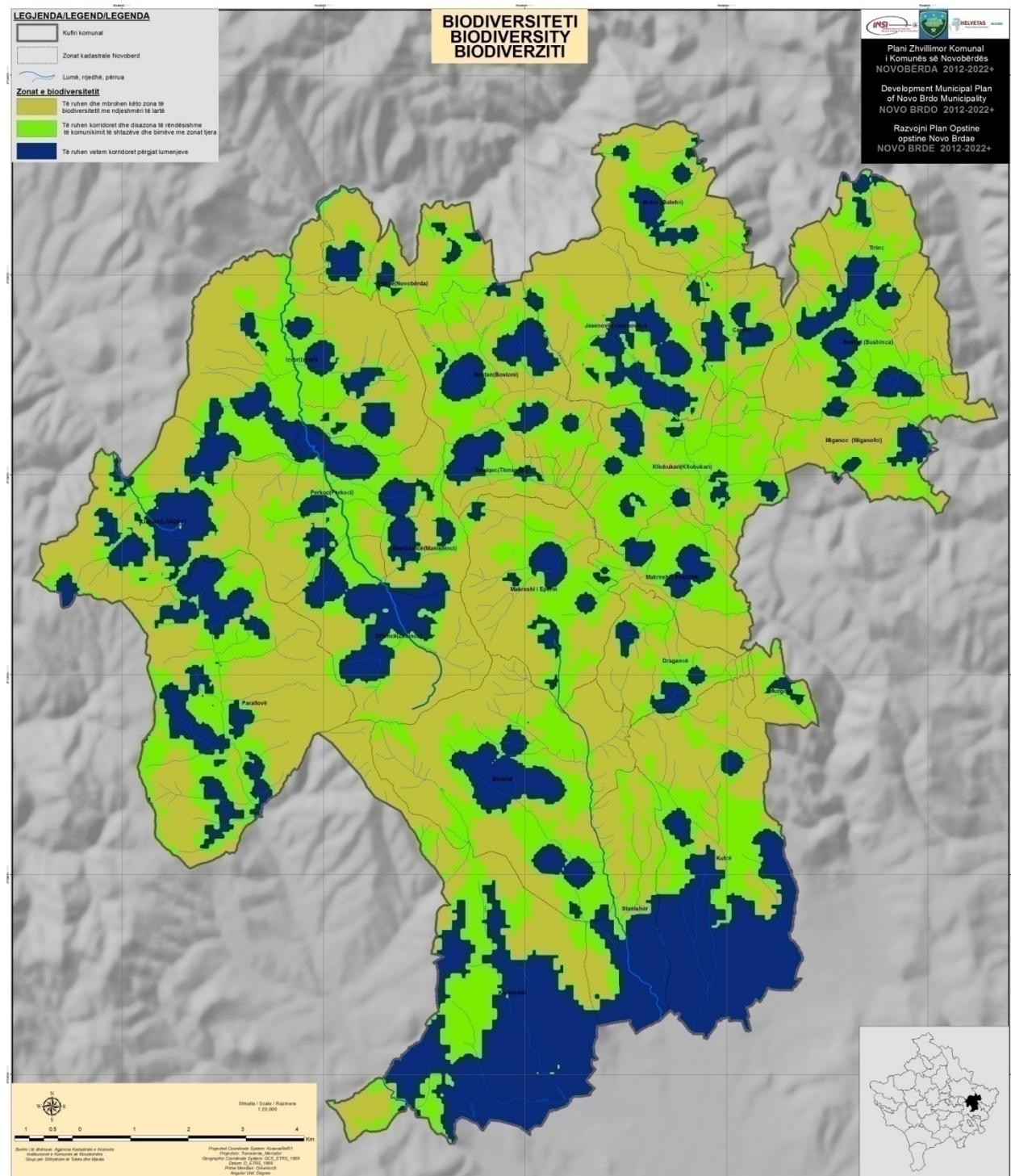
Vode se posebno treba zaštiti od nekontrolisane potrebe veštačkih đubriva za poljoprivredu (nitrati, nitriti, fosfati, nutrienti itd.).

- Jedna druga zaštita se predviđa i od deponije otpadaka (njihova hidroizolacija) do njihove potpune rehabilitacije.

11.3 BIODIVERZITET

- Nakon istraživanja o biodiverzitetu Novog Brda, predviđa se da se neke vrste zaštite, očuvaju i konzervišu sa obzirom da je konstatovano da postoje fitonoze koje su veoma bogate i interesantne sa ekonomskog naučnog i medicinskog aspekta.
- Prema podacima koji postoje u opštinu Novo Brdo, proizilazi da na teritoriju opštine Novo Brdo postoji jedna veoma i raznovrsna fauna, bogata sa divljim životinjama, od kojih ima vrste koje se smatraju ugroženim, prema tome predviđa se zaštita zona gde žive ove životinje, kao i njihova zaštita kao specije.
- U oblasti biodiverziteta, predviđaju se zajednički projekti sa ostalim opštinama za zaštitu i razvoj bogatih zona sa retkim vrstama na regionalni nivo.
- Predviđa se inventarizacija flore i faune na celoj teritoriji opštine, uz specifikaciju šta treba sačuvati i šta se može koristiti.
- Predviđa se očuvanje autohtone rase krave Buše (čije mleko ima visoku hranjivu i lekovitu vrednost), pomoću programa stimulacije farmera za očuvanje i razvijanje ove rase.
- Predviđa se revitalizacija šumskih ekosistema za sprečavanje uništavanja raznovrsnih biljnih i životinjskih habitata, na teritoriju opštine Novo Brdo.

11.4 ZEMLJA

Smatrajući zemlju kao jednog od odvodnih izvora i uglavnom neobnovljivim, na osnovu analize radnih grupa i širine znanja i shvatanja sistema zemlje i glavnu ulogu koju igra zemlja u širokom sistemu prostora, nastavljanje gubitka zemlje će imati razarajuće efekte u našem životu. Poljoprivreda i šumarstvo i niz drugih aktivnosti, zavise od zemlje, ali i snabdevanje sa vodom i jestivim materijama za gajenje biljaka i fizičke podrške biljaka i drugih živih bića; zatim, zavise niz funkcija i veza u očuvanju ekosistema. Imajući u vidu ovu široku lepezu funkcija koje vrši zemlja, kao i odnose sa ostalom sredinom, komponenta zemlje se nije posmatrala kao izolovana, stoga je u fazi analize, posvećena posebna pažnja, prema tome predviđa se fizička i kvalitetna zaštita zemlje. Osim zaštite vazduha i vode, predviđamo i uvođenje politika za zaštitu zemlje radi osiguranja "izgubljene veze "u zaštitu sredine u opštinu:

- Predviđa se zaštita zemlje u smislu prostora i zemljišnih resursa od otuđenja za ne poljoprivredne ciljeve, uz ograničavanje prostiranja građevina samo unutar planiranih građevinskih granica (karta: "Planirane granice naselja").
- Radi omogućavanja redovne i sigurne proizvodnje u cilju zaštite ludi, biljnog i životinjskog sveta i ambijenta, predviđa se zaštita poljoprivrednog zemljišta od zagađenja koja se planira sa:

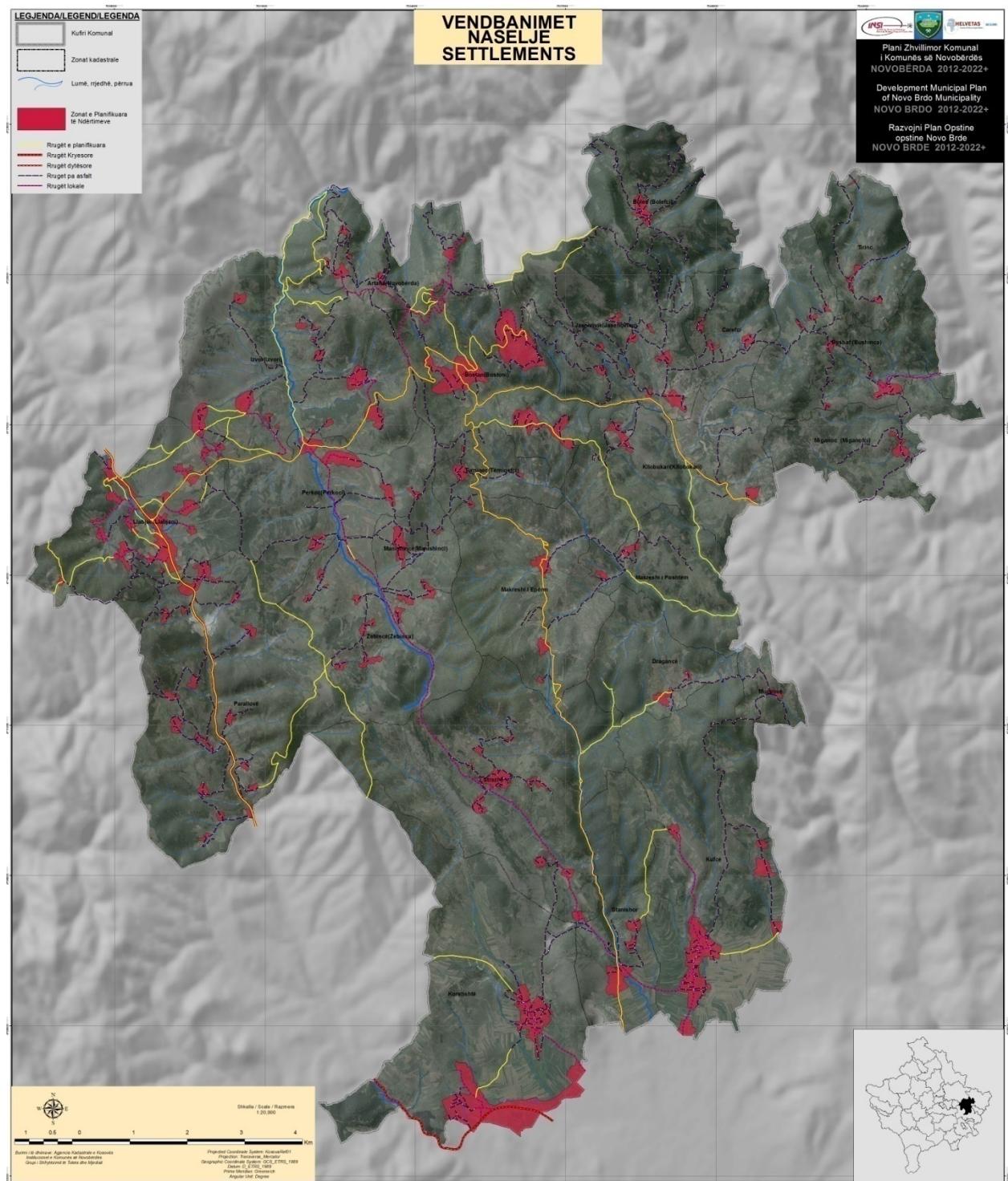
Zaštitom poljoprivrednog zemljišta od zagađenja putem ograničenja i sprečavanja od direktnog nošenja, nošenja putem vode i vazduha štetnih materija, kao i preduzimanje mera za očuvanje i poboljšanje plodnosti. Takođe se planira zabrana puštanja štetnih i opasnih materija, koje oštečuju i menjaju proizvodnu sposobnost poljoprivrednog zemljišta ili kvalitet poljoprivrednih kultura, kao i nepravilna upotreba mineralnih, organskih đubriva i sredstava za zaštitu biljaka.

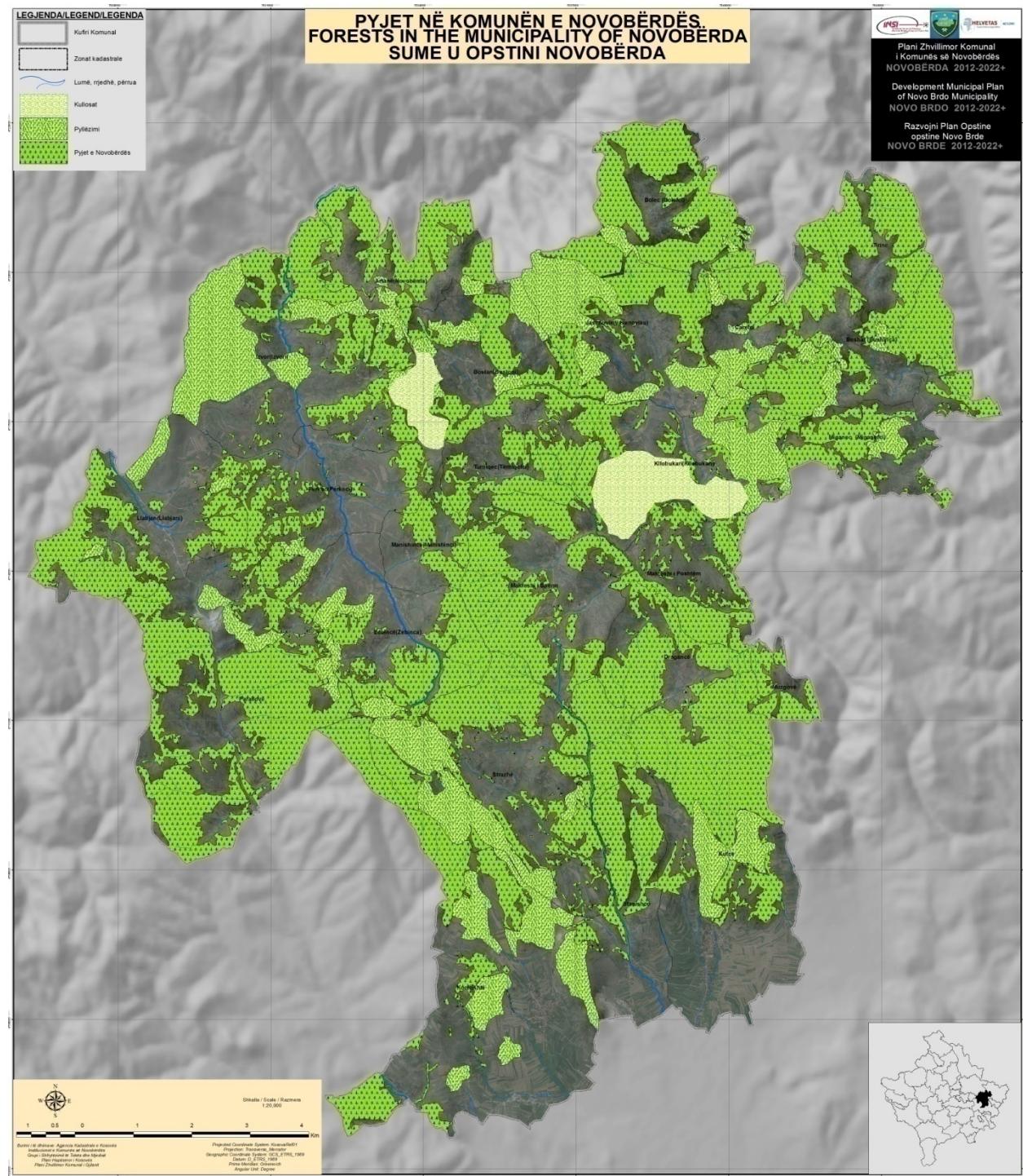
- Planira se stalno monitorisanje i kontrola plodnosti poljoprivrednog zemljišta.
- Predviđa se navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta i druge mere za podizanje stepena boniteta zemlje, koja ima nizak bonitet.
- Predviđa se zaštita od poplava putem uređenja korita reka i potoka (vidi kartu erozoja) kod zemlje, koja ima visok bonitet i druge mere za zaštitu i podizanje stepena boniteta.
- Predviđa se izrada projekata za rekultivisanje poljoprivrednog zemljišta u zonama koje nisu predviđene za građevinsku izgradnju.
- Predviđa se zaštita od erozije od prečišćavanja sastavnih elemenata zemlje, putem pošumljavanja i meliorizacije degradiranih zona. (Karta Pošumljavanje).
- Predviđa se zaštita od prirodne degradacije ili čovekovog uticaja.
- Predviđa se zaštita prirodne plodnosti zemlje, putem biljnog prometa u poljoprivrednom zemljištu i vraćanja organskih materija (da se ne zapale strništa ili biljni ostaci).
- Predviđa se razvijanje zemljišta u zonama pokrivenim od deponija otpadaka.

11.5 UPRAVLJANJE OTPADAKA

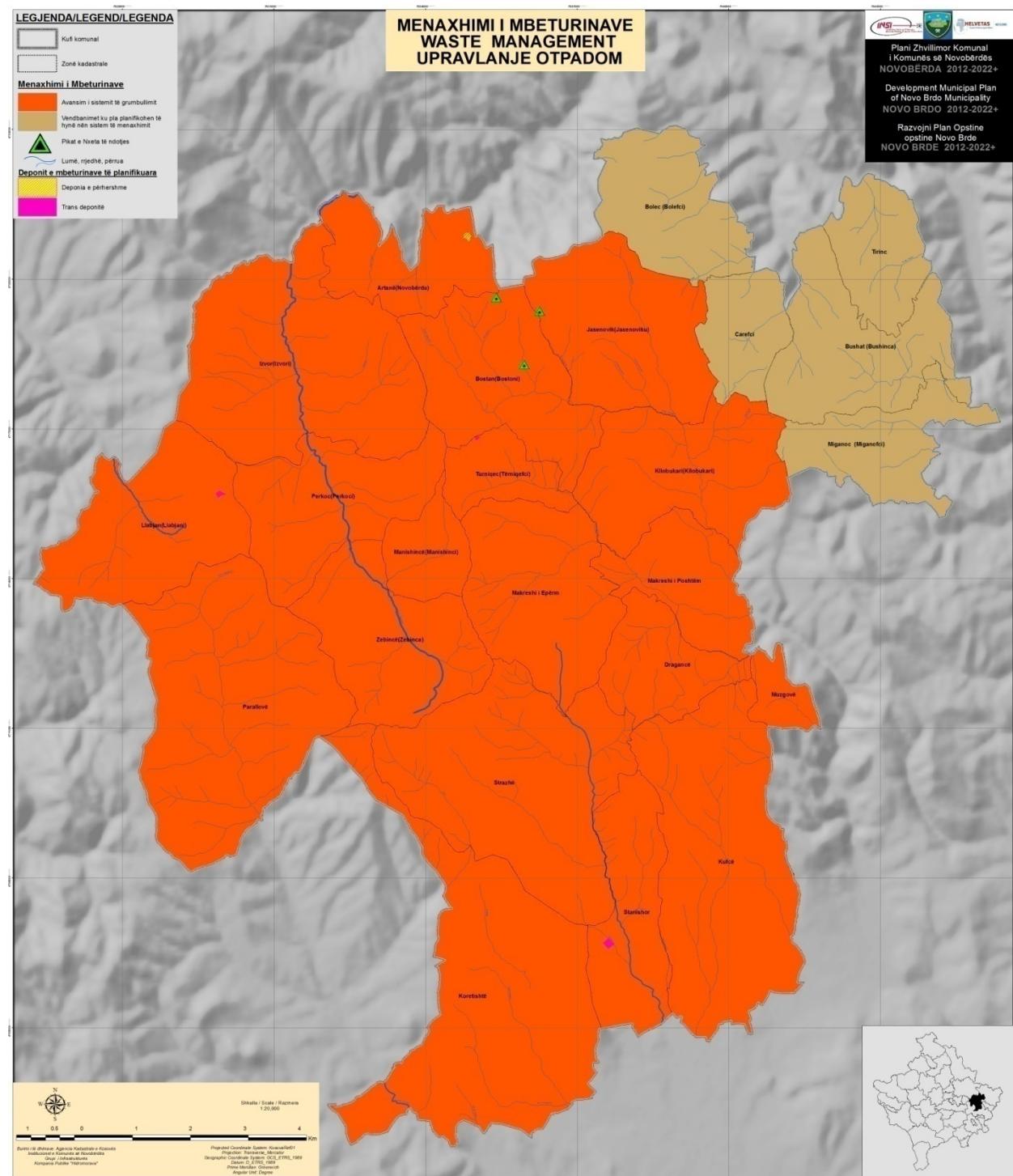
Od analiza izvršeni od radnih grupa i kompanije "Higijena" i drugih aktera, predviđena je izgradnja tranzitnih deponija opštinskih otpadaka, u nekoliko lokaliteta, gde su obuhvaćena sva naselja, groblja za ukopavanje životinja u katastarskoj zoni u Mendolak i jedna postojanija deponija, kao moguća alternativa regionalne deponije sa standardima, a gde se vrši i reciklaža ostataka u katastarskoj zoni Novo Brdo, u selo Bunjak.

- Predviđa se prikupljanje i tretiranje otpadaka odbacanih na nekontrolisan način, sa prioritetom u rečnim obalama i u sličnim prostorima.
- Predviđa se da i u mestima gde ne postoji uopšte upravljanje otpadaka, da se uvode u sistem upravljanja, a oni koji su delimično pod sistemom upravljanja otpadaka da se stave pod potpunom kontrolom, međutim u naseljima gde se upravlja sa otpadcima da se ojača ovaj sistem, preko infrastrukture i drugih sadržajnih elemenata.

Karta. 43

Karta. 44

11.6 RADIOAKTIVNOST (JONIZIRAJUĆI I NEJONIZIRAJUĆI)

U toku rada, radne grupe su tretirale i informaciju za mesta koja su pogodena sa osiromашenim uranijumom od NATO-a, u toku poslednjeg rata na Kosovu. Zbog štetnih efekata koje ima zračenje na zemlju i stanovništvo i druga živa bića, u ovoj zoni predviđena je stručna izolacija zone u selo Bostane (vidi kartu upravljanja rizika).

11.7 KORIŠČENJE ZEMLJIŠTA: DESTINACIJA POVRŠINA

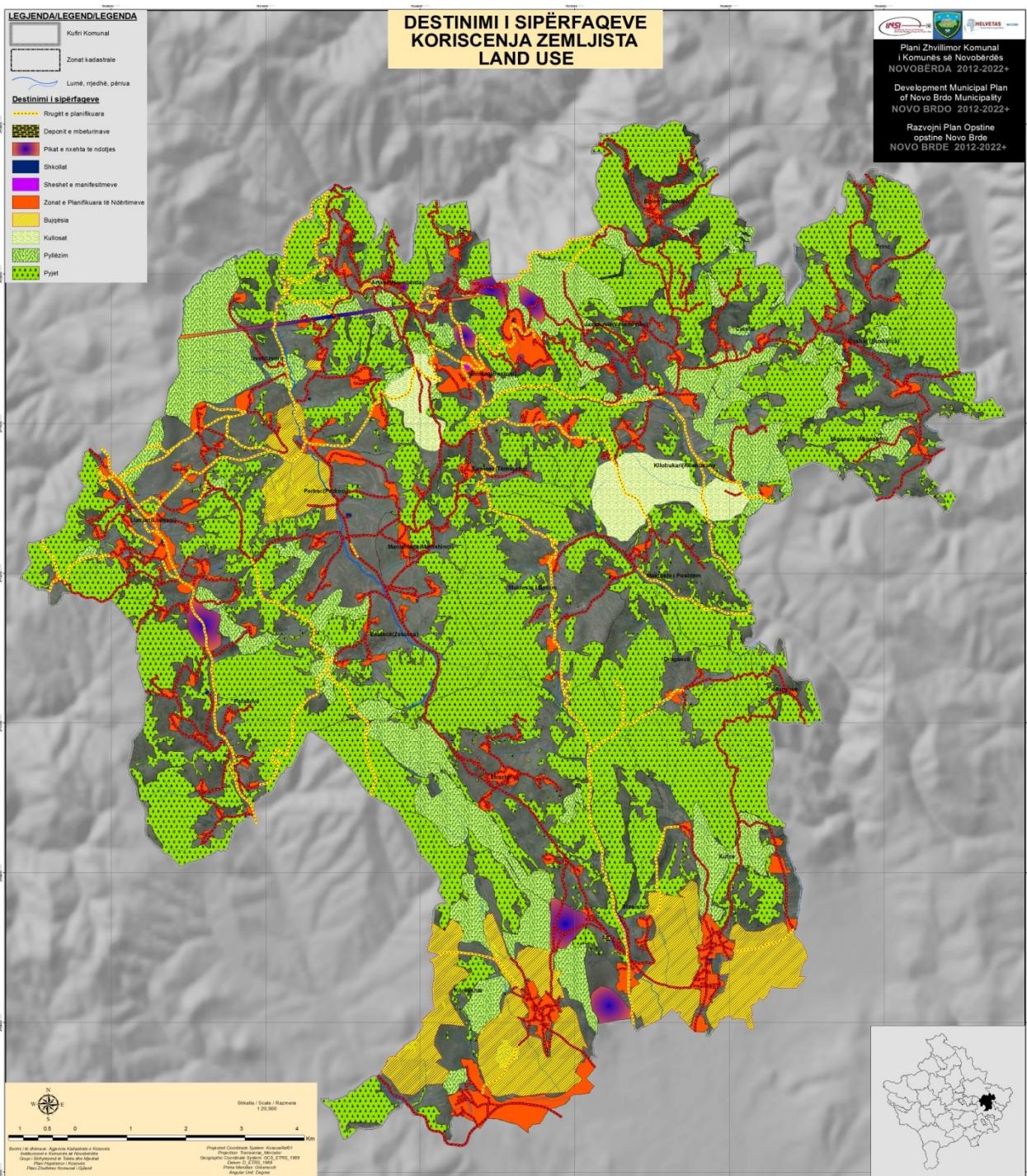
Planiranje upotrebe zemljišta za radne grupe je bila poseban izazov, u smislu tretiranja, identifikacija konflikata i integrisanja svih kretanja u prostoru, uz utvrđivanje i vrste upotrebe zemlje i utvrđivanje zona gde će se odvijati ove aktivnosti. Uz upotrebu međunarodnih standarda i programa GIS-a, olakšan je proces donošenja odluke. U tom pravcu, radne grupe i spektar uključenih stručnjaka u ovom procesu, predvidele su da će zemlja u opštini Novo Brdo, u značajnoj meri, nastaviti da bude namenjena i očuvana za poljoprivredno i šumsko zemljište. Ostali delovi, će biti namenjene za građevinsku zonu u okviru naselja ili drugog građevinskog zemljišta, arheološke zone, groblja, zelenilo, putevi, deponije za otpadke, koridori, industrija u svim potrebnim oblastima i sektorima. (Karta. Korišćenje zemljišta).

11.8 ZONE SA POSEBNOU DESTINACIJOM NA OPŠTINSKI NIVO (NASELJA PRIRODE I OSTALE ZONE)

Iz izvršene analize od radnih grupa, kao i informacija koje smo imali na raspolaganju od raznih izvora i nivoa, izvršili smo definisanje zona sa posebnom destinacijom (namenom). Predviđa se da Novo Brdo zbog kulturnih, turističkih, i rekreativnih vrednosti, kao i pozicije u zoni prirodnih vrednosti, zona Stanišora, treba da se tretira kao naselje opštег interesa za opštinu.

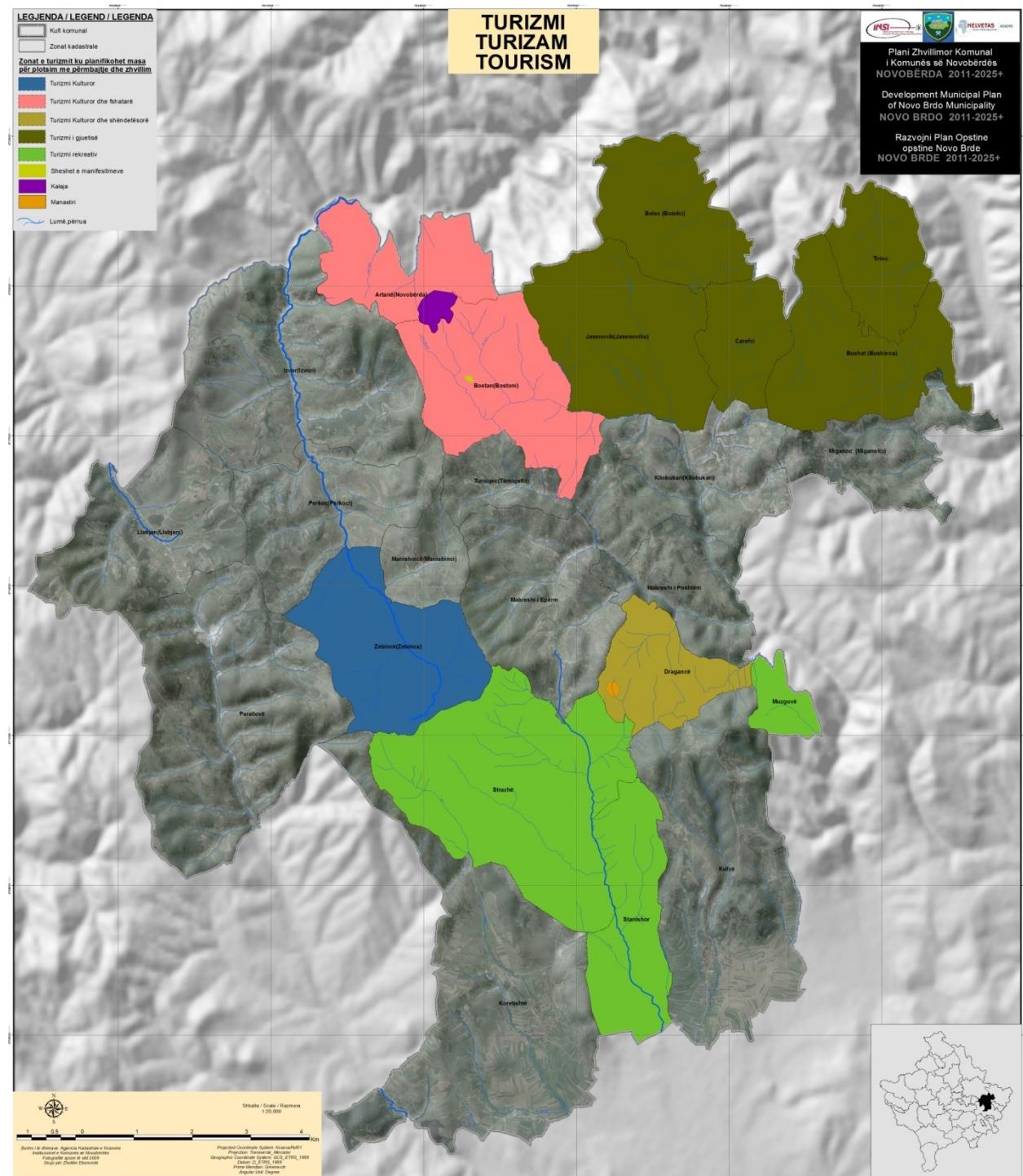
Predviđa se da se arheološke zone (Tvrđava, zona Gumnište, Labljane, zona Manastira u Draganac) tretiraju kao zone posebnog interesa arheoloških vrednosti i zaštićene zone.

Predviđa se da se zone sa mineralnim bogatstvima, tretiraju kao zone od posebnog interesa za ekonomski razvoj (zone pored rudnika, ekomska zona u Labljane, zona u Paralovo kao i zona u trouglu: Straže – Koretište – Stanišor). (Karta. Zone sa posebnom destinacijom).

Karta. 45

Razvojni Plan Opštine Novo Brdo

11.9 URBANO – RURALNI KONTEKST

Ekipe koje su radile u dokumentu, analizirale su demografsko stanje u smislu povećanja stanovništva i iseljavanja, ekonomski, socijalni i aspekt sredine u svim naseljima Novog Brda i konstatovale su da na najvećem delu teritorije opštine Novo Brdo, imamo migracije van opštine u pravcu većih centara: Priština, Gnjilane ali i van Kosova. Migracije takvog tipa, su izražene i unutar samih naselja u opštini Novo Brdo, kao u pravcu Labljana, Paralova i drugih naselja. U tom pravcu, poseban izazov je bilo istraživanje ekipa, da maker malo očuvaju urbanu-ruralnu ravnotežu, radi obezbeđenja stabilnog i prijateljskog razvoja sa sredinom.

Predviđa se prioritetno delovanje u selima: Novo Brdo, Vlasce, Bunjak, Bostane, Tulare, Prekovce, Zebince, Labljane, Paralovo itd. U ovim naseljima, se predviđaju kretanja sa ekonomskog, socijalnog i infrastrukturnog aspekta. (Vidi karte: Putna mreža, putna infrastruktura, kanalizacija, vodovod, telekomunikacija, škole i verski objekti).

Predviđa se i razvoj pod centara: Labljane, Pasjak, Prekovce, Kusce i Stanišor, gde se planiraju kompaktna kretanja, bazirajući se na koncept razvoja naselja kao i tretiranje zona od opšteg interesa.

Treba izvršiti planirano proširenje pojedinih naselja u privatnu, opštinsku ili javnu svojinu (Koznica), koja je predstavljena u karti Koncepcije Razvoja Naselja.

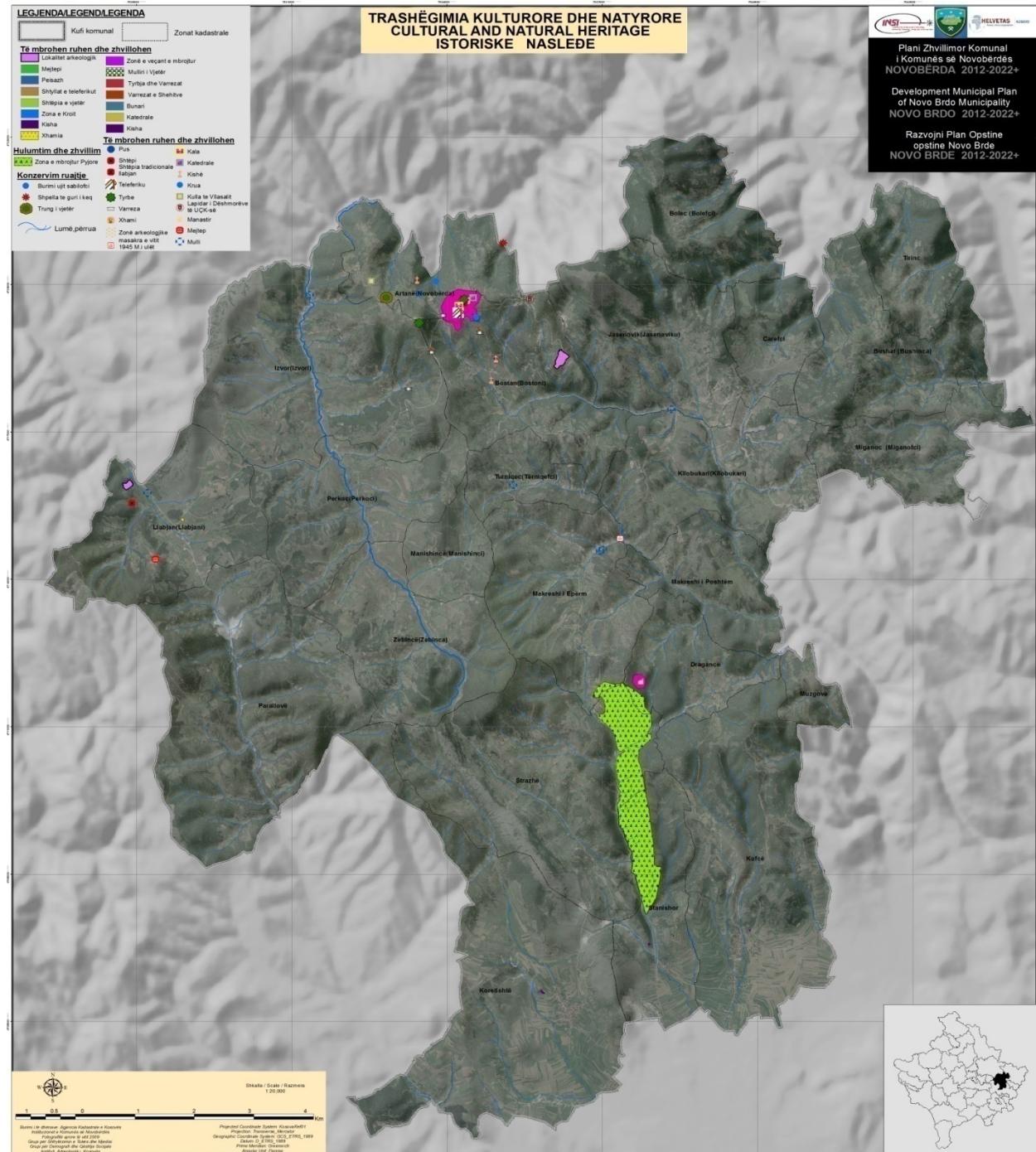
Unutar planiranih građevinskih granica, u pojedinim zonama, mogu se gajiti poljoprivredne kulture u vidu zelenog srca (agroekosistemi). Predviđa se proširenje industrije sa sadržajima u naseljima koje imaju koristi, predviđa se izgradnja modernih objekata za stanovanje i drugih objekata i raspoređivanje uslužnih delatnosti.

Predviđa se da se izgradnja vrši što je moguće više, u skladu sa urbanim normama kao i angažovanje nadležnih organa za stvaranje jedne urbane klime u delovima koji će se smatrati kao delovi takvog karaktera u buduće.

11.10 PRIRODNO NASLEĐE

Na osnovu prikupljenih informacija od strane radne grupe za korišćenje Zemlje i Sredine, prirodno nasleđe je analizirano na adekvatan način i konstatovano je da ne predstavlja vrednost na nivo Kosova, međutim zona Stanišora se ocenjuje kao veoma značajna zona pejzaža. Za opštinski i regionalni nivo predviđa se da stara stabla u selu Vlasce i u pojedinim drugim naseljima, kao i drugi spomenici (jama "Guri i keq", selo Bunjak, vrelo pored tvrđave Sabilovci, kao i izvor kod Kitice) proglose zaštićenim, očuvaju, senzibilizuju, zaštite i konzervišu.

Razvojni Plan Opštine Novo Brdo

Karta. 47

11.11 PEJZAŽI

Opština Novo Brdo je bogato i sa pejzažima i radne ekipe su predvidele mere i radnje za njihovo održavanje i razvijanje. Lepota pejzaža je blago za turizam. Radi što bolje zaštite ovih pejzaža, intervencije čoveka u scenskim – atraktivnim tačkama, treba da se minimiziraju, posebno u zonama namenjenim za razvoj turizma:

- Krivu reku u najvećem delu segmenta toka, koji je bogat sa atraktivnim pejzažima.
- Poljoprivredni pejzaži, takođe u određenim periodima godine, predstavljaju atrakciju, posebno u zonama Plavce, Trničevce, Izvor, Vlasce i Jasenovik.
- Livade i pašnjaci, predviđeno je da se zaseju sa mnogim vrstama travarskih biljaka, posebno u zonama Zebince i Izvor bez isključivanja i drugih zona.
- Takođe je predviđeno da planinski lanac pored Krive reke u delu Novog Brda, odnosno Veliko brdo u pravcu Boljevca i od Stanišora u pravcu Zelenog Vrha (Mozgovo), zaštite od nekontrolisane seče i od požara i time doprineti zaštiti i od erozije.

11.12 PRIRODNE I DRUGE NEPOGOODE

Radna grupa u saradnju sa Direkcijom za Zaštitu i Spašavanje, analizirala sledeće prirodne nepogode: zemljotrese, poplave, erozije, snežne lavine, veliki sneg, jaki vetrovi, grad, led, suša, pojavljivanje epidemija kod ljudi, životinja i biljaka i druge nepogode koje prouzrokuje priroda. U okviru ostalih nepogoda, analizirane su velike nepogode u putnom, vazdušnom i železničkom saobraćaju, zatim razaranje brana kao i druge ekološke i industrijske nesreće, koje prouzrokuje čovek svojim radom i ponašanjem, zatim vanredno i urgentno stanje, visoke i niske temperature, tehnički kolaps energetskih sistema za snabdevanje sa strujom, telekomunikacija i informativna tehnologija, teroristički akti i drugi načini masivnog ugrožavanja.

Konstatovano je da jedna od najizazovnijih prirodnih nepogoda, je zemljotres. Predviđeno je preuzimanje potrebnih mera reakcije, za amortizaciju i minimizaciju šteta. U tom pravcu, ekipe su predvidele:

Da se izradi pravilnik o svim izgradnjama, u skladu sa stepenom sismičke opasnosti i sa tehničkim standardima.

Posebni objekti (škole, javne institucije, verski objekti) kao i višespratni objekti, treba da se izgrade imajući u vidu ne seismičku arhitekturu.

11.13 GRAD

Iz analize situacije, smatra se da grad često puta ugrožava privredu zemlje. Ekipe su predviđele izgradnju stanica protiv grada u prikladnim mestima. (kao što se vidi na karti)

11.14 LAVINE SNEGA, JAKI VETROVI I LED

Lavine snega, led i jaki vetrovi su analizirani i nije konstatovano da predstavljaju veliku opasnost za privredu i stanovništvo. Ali i pored toga, ekipe su smatrali da tokom zime treba preduzimati mere, posebno u brdsko planinskim zonama.

11.15 SUŠA

Suša se može smatrati kao opasnost za poljoprivredne kulture tokom letnje sezone, uglavnom u julu i Augustu mesecu, kada su temperature visoke a padavine retke.

11.16 POPLAVE

Konstatovano je da su, poplave elementarna nepogoda kojoj treba posvetiti posebnu pažnju, pošto predstavljaju opasnost po život čoveka i nanesu značajne materijalne štete. Svesni da se poplave ne mogu sprečiti, njihova šteta se može amortizovati i upravljati; zaštita reka od odbacanja otpadaka, koje su u ovom slučaju prepreka za slobodan tok vode; zabrana izgradnje objekata za stanovanje, kao i objekata ekonomskog karaktera pored rečnih obala, na udaljenosti od najmanje 10 metara od korita reke (tačke vode).

11.17 EROZIJE

Regioni u kojima velika voda prouzrokuje intenzivne erozije, tokovi, zemlja, šume i nepokretni objekti, predviđeno je da se proglaše kao erozivne zone, koje po Zakonu Voda Kosova, proglašava opština. U cilju sprečavanja erozivne aktivnosti, predviđeno je da se odmah preduzimaju konkretne mere, kao što su:

1. *Zabrana sečenja i degradacije šuma,*
2. *Zabrana prekomerne ispaše,*
3. *Zabrana korišćenja materijalnih dobara koje prouzrokuju eroziju,*
4. *Zabrana korišćenja zemlje i peska itd.*

Kao antierozivne radnje, predviđaju se sledeće hidrotehničke, poljoprivredne i biološke radnje:

Hidrotehničke mere

- Izgradnja terasa, prepreka i brana u koritima potoka i reka kao hidrotehničke zaštitne mere za minimiziranje erozivne snage,
- Izgradnja nasipa na obalama reka kao preventivna mera erozije,
- Sadnja sadnica pored korita reka,
- Zabrana vađenja inerta iz korita reka.

Poljoprivredne mere

- Održavanje poljoprivrednog zemljišta,
- Pravedno sprovođenje poljoprivrednih praksi,
- Upotreba sistema navodnjavanja isušenja da se izvrši na osnovu preporuka stručnjaka, povećanje investicija za zaštitu zemlje u obalama reka.

Biološke mere

- Zaštita postojećih šuma od nekontrolisane seče i od požara,
- Zabrana ispaše u siromašnim masivima sa biljem,
- Pošumljavanje goleti i degradiranih površina,
- Stvaranje zelenog pojasa u delovima gde je stepen erozije veći,
- Erozija treba da se ograničava na obalama glavnih reka uz sadnju drveća u udaljenosti od 10 metara od preke,
- Korišćenje poljoprivrednog zemljišta u poljima pored glavnih reka, treba da se ograničava sa stalnim ispašama ili šumama.

Predviđa se da po prioritetu, treba izvršiti antierozivne intervencije na oko 8000 hektara koji su ugroženi od jake erozije, i to:

- Antierozivne intervencije, jaka erozije koja obuhvata površinu od oko 5000 ha u katastarskim zonama: Novo Brdo, Izvor, Bostane, Bloevce, Trničevce, Lablanje, Paralovo, Mašinince, Gornji Makreš, Miganovce, Koretište, Stanišor i Kusce.
- Antierozivne intervencije, veoma jaka erozija koja obuhvata površinu od oko 2700 ha, u sledećim naseljima: Bostane, Jasenovik, Carevce, Bušince, Klobukare, Donji Makreš, Gornji Makreš, Straže, Draganac i Miganovce (vidi Kartu erozija).

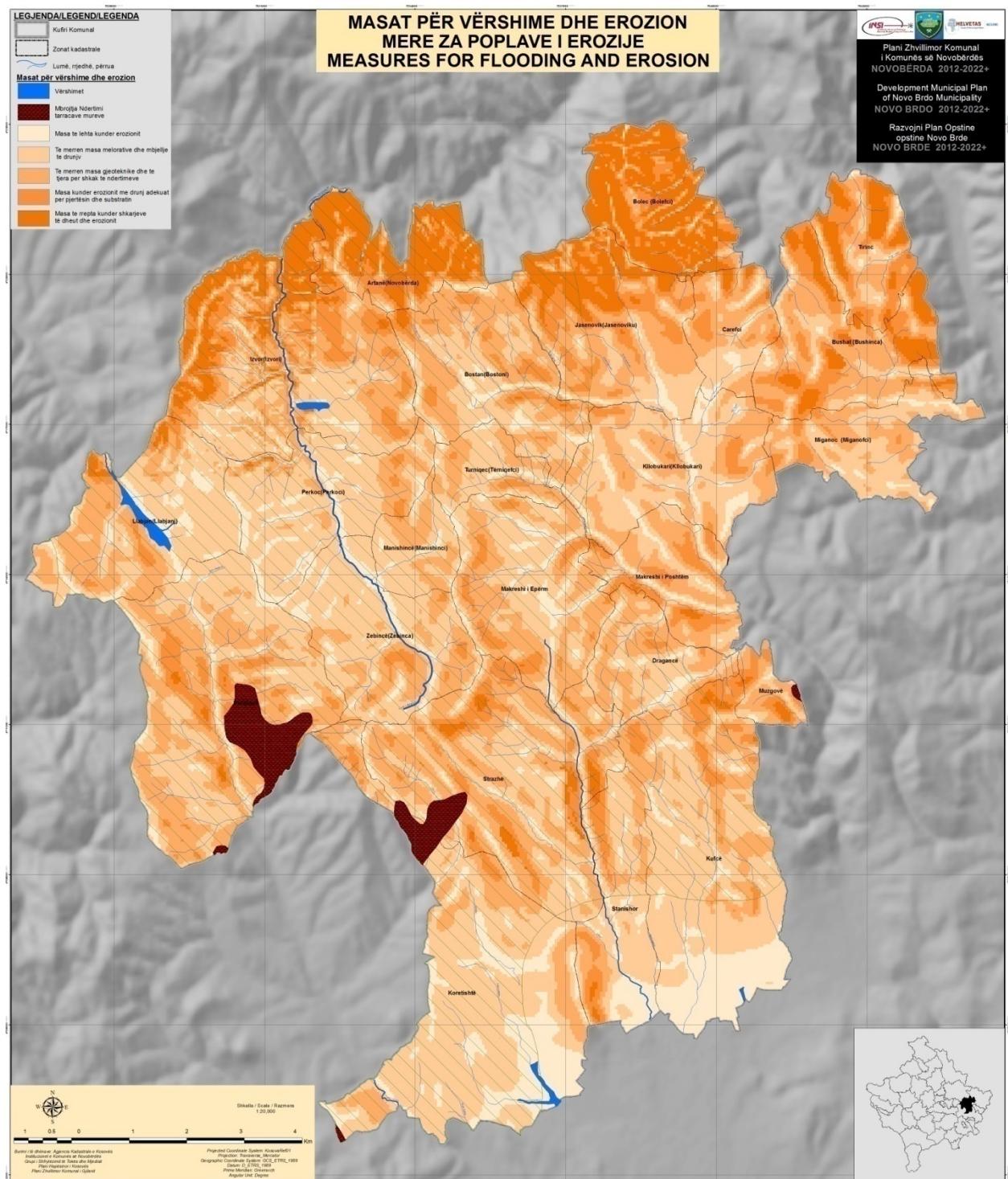
Na osnovu analiza, predlažu se antierozivne mere i to:

- Izgradnja zaštiti pojaseva na veoma kosim padinama,
- Izgradnja postojećih zidova,
- Melioracija pašnjaka,
- Melioracija šuma,
- Izgradnja drugih antierozivnih vidova.

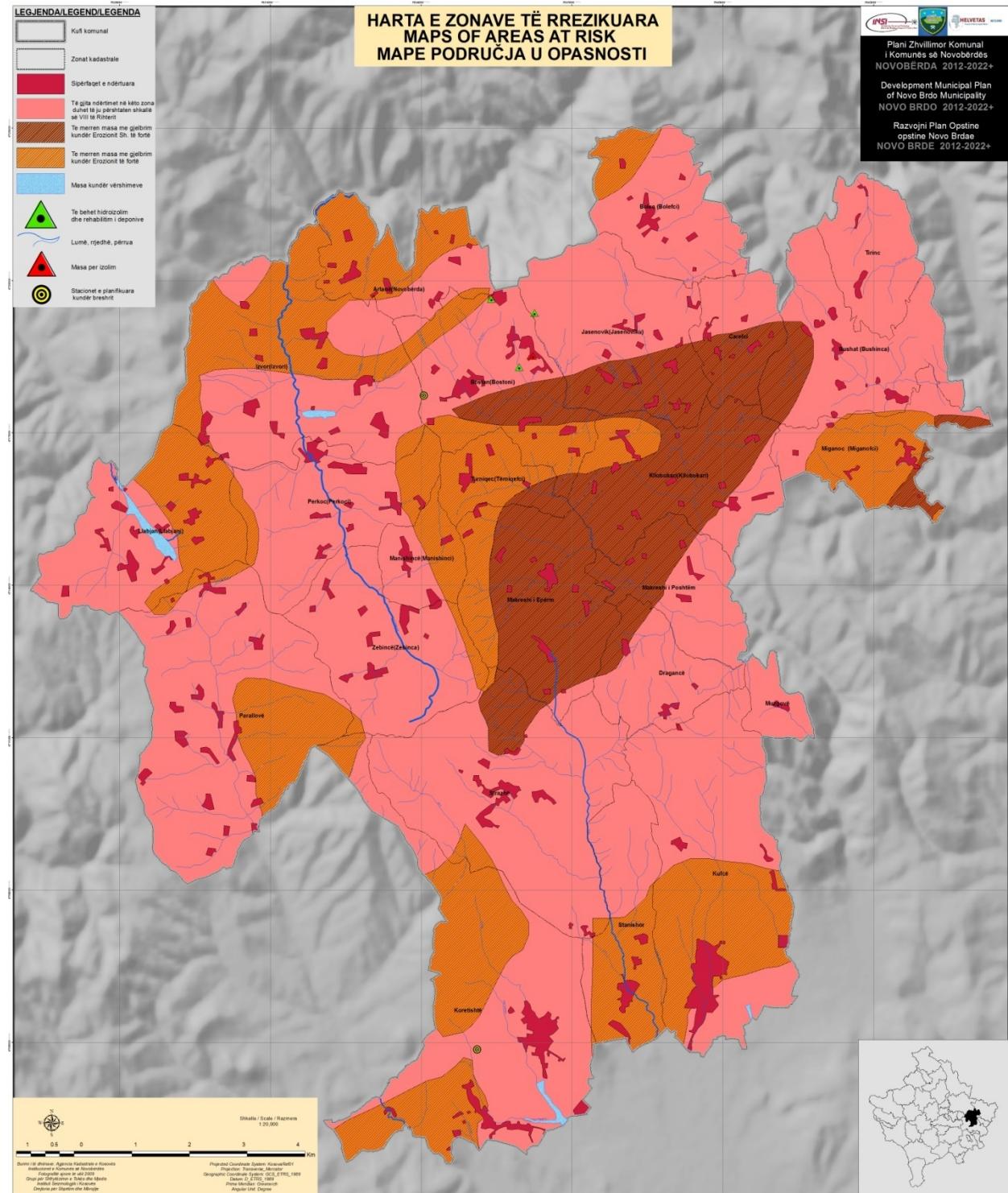
11.18 POŽARI

Na osnovu ranijih podataka iz odgovarajuće direkcije i iz informacija dobijenih od izveštaja sektorijalnih strategija, ekipe su konstatovale stalnu opasnost od požara. Imajući u vidu da je opština Novo Brdo okružena sa niskim i srednjim šumama, koje su stalna opasnost za izbijanje požara, u tom pravcu su predviđene, sledeće mere:

- *Mere za sprečavanje objekata i opreme koja izaziva požar ili koje pomažu vatu u šumama i ostalim prostorima ugroženih od požara,*
- *Mere podrške objekata ili opreme koje sprečavaju požar ili pomažu na ugašenje požara u šumama ili u drugim prostorima ugroženih od požara,*
- *Tampon zona između šumske i drugih osetljivih zona od požara, kao i jedna tampon zona u pograničnom pojasu za sprečavanje eventualnog prenosa požara,*
- *Hidranti i akumulacije vode, u što više tačaka i naselja,*
- *Osiguranje pristupa sa motornim vozilima za gašenje požara, do svake jedinice stanovanja u opštini Novo Brdo. (Karta. Upravljanje riska)*

Karta. 48

Karta. 49

12.0 OBELEŽAVANJE URBANIH POSTOJEĆIH ZONA I PREDLOŽENIH ZA BUDUĆE I ZGRADNJA ZONA VAN URBANE ZONE I GRAĐEVINSKIH GRANICA NASELJA

Kao postojeća urbana zona, tretirano je urbana zona u Bostane, dok kao zone sa urbanim karakterom ubuduće, predložene su definisane građevinske zone u naseljima: Labljane, Koretište, Stanišor i Pasjak.

12.1 ZONE IZGRADNJE VAN URBANE ZONE

Zone u kojima je predviđena izgradnja van urbane zone, su:

Zone izgradnje definisane u predloženim građevinskim granicama u svim naseljima,

Industrijska zona u Labljane,

Zone za razvoj industrije prezentirane na karti ekonomskog razvoja,

Neke sportske i rekreativne zone (vidi kartu "Škole i sportski tereni"),

Izgradnje u zonama razvoja poljoprivrede: vidi kartu "Poljoprivreda u ekonomskom razvoju",

Vikend zone u Novo Brdo i Stanišor,

Moguća deponija za otpadke i u pojedinim zonama, izgradnja zajedničkih deponija,

Izgradnja u cilju zaštite od raznih nepogoda u zonama opasnosti, definisani na karti.

12.2 OBELEŽAVANJE ZNAČAJNIH GRAĐEVINA, STRATEŠKI PROJEKAT ILI PROJEKAT POSEBNE ZONE USVOJENE U PROSTORNOM PLANU KOSOVA, ILI U PLANOVIMA POSEBNIH ZONA

Na osnovu nacrtta Prostornog Plana Kosova postoje neka značajna kretanja koja se odnose na region i koje smo imali u vidu tokom izrade Prostornog Plana Opštine, kao što su: regionalni impijant u Kamenicu za tretiranje crnih voda koji će poslužiti i za Gnjilane i Novo Brdo, ali i zaštićene zone Tvrđave i Manastira u Draganac. Imajući u vidu regionalni impijant za crne vode, planirana je trasa glavnog kolektora za nošenje crnih voda u pravcu tačke za tretiranje. U Ahtisarijevom planu, predviđeno je i tretiranje zaštićene zone "Tvrđave Novog Brda i Manastir u Draganac". Ove zone, če se tretirati na osnovu zakonskih zahteva, kao i na osnovu zahteva utvrđenih od MSPP, u saradnju sa drugim nadležnim organima. Zaštita i razvoj ovih zona, predviđena je i ovim planom.

13.0 PROCENA SOCIO-EKONOMSKOG I UTICAJA SREDINE U PREDLOŽENOM OKVIRU

Pošto okvir prostornog razvoja izražava poželjno prostorno predviđanje za teritoriju opštine, procena socio-ekonomskog i uticaja sredine i predviđeni prostorni razvoj je značajan korak. Ova kretanja, se ispoljavaju sa uticajem u život ljudi u celini i tretirače se uticaj sa socijalnog aspekta, ali će ova kretanja imati svoj uticaj i sa aspekta sredine i ekonomskog aspekta. Za sve predviđena i željena prostorna kretanja, kao rezultat opštinskih ekipa, ali i jednog učesničkog i sve obuhvatnog procesa, tretirače se očekivani socio-ekonomski i uticaj sredine.

Kao u profile, i kod drugih poglavlja ova procena će se izvršiti na osnovu tematskih polja, i to na: ekonomski razvoj, infrastrukturu, demografiju i socijalno pitanja kao i korišćenje zemljišta i sredine.

Predviđena kretanja u gore navedenim oblastima, imaju i prostorno pružanje i uticaje koji se kako se ocenjuje biti fokusirani osim ostalog i u zoni razvoja, uz tretiranje fizičkih uticaja i drugih aspekata. Ova kretanja, se analiziraju i u povezivanju sa raznim aktivnostima koje se odvijaju u bližim zonama, stoga procena fizičkog zauzimanja prostora (okupiranje teritorije) je značajna dimenzija za procenu.

Uticaji glavnih koncepta u privredi

Glavni koncept prostornih kretanja na nivo opštine, je: Koncept Policentričnog X-a, sa dve tačke, dok na nivo naselja, epipe su smatrali kao najprikladnjim koncept kompaktnih naselja.

Procena: U ekonomskom smislu, okvir se može proceniti da je rasprostranjena na racionalan način, uz pružanja prostorne i ekomske rasprostranjenosti, pružanje prostora za industrijsku zonu (zona u Labljane) i mogućnost investicija za domaće i strane investiture. Ovaj koncept, predviđa pružanje mnogih usluga bliže građanu i procenjuje se da će ovaj koncept pružati nova radna mesta, kvalitetniju sredinu i niže cene usluga za građane.

Uticaji glavnih koncepta na zauzimanje zemljišta

Procena: Znajući da opština Novo Brdo ima veoma malu površinu poljoprivrednog zemljišta, ocenjuje se daje glavni prioritet zaštita ovog zemljišta i zabrana izgradnje u zemljište II – IV kategorije, pošto na teritoriju opštine Novo Brdo nema zemlje prve kategorije. Zaštita kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta, predstavlja načelo na koje se zasniva glavni koncept prostornog razvoja. Pozitivno se ocenjuje minimalno zauzimanje zemljišta za izgradnju sa novim granicama, a što se vidi i kao doprinos za ostavljanje trenda zauzimanja poljoprivrednog zemljišta, kao i sprovođenje opštinskog i nivoa naselja.

U funkciju zauzimanja zemljišta, ovim konceptom je predviđeno sprečavanje izgradnje na kvalitativno poljoprivrednog zemljište, osim u slučajevima predviđenim zakonom na snazi i kada je predviđen kompaktni razvoj na nivo naselja sa gustom izgradnje. Procenjuje se, da će neka naselja nastaviti da se razvijaju i u poljoprivredno zemljište, pošto zona koja je obuhvaćena ovom građevinskom granicom, obuhvata i jedan deo najkvalitetnije poljoprivredne zemlje, unutar ovih granica, posebno u delu pored magistralnog puta Priština-Gnjilane i u nekim drugim delovima, međutim utvrđivanje novih granica, se ocenjuje kao racionalno i postojano, imajući u vidu da su predviđene i zone koje će se upotrebiti za poljoprivredu i koje se nalaze unutar građevinskih granica i koje smo mi nazvali kao zelene zone.

Uticaji glavnih koncepta sa aspekta sredine

Procena: Koncept Policentričnog X-a sa dve tačke, na nivo opštine i onaj o kompaktnom razvoju na nivo naselja u celini, ocenjuju se da će pozitivno uticati na kvalitet vazduha, vode, kao i u drugim aspektima sredine. Posebno se može oceniti da je jedna od tačaka ovog koncepta je rudnik i u detaljnim analizama se, ocenjuje da može imati nepoželjne posledice u smislu da od ostataka rudnika imamo zagađenja reka i ostalih površininskih voda, ali i podzemnih voda koje se nalaze u ovoj zoni. Koncept u ovom segment se ne ocenjuje kao pozitivan, iako analize drugih koncepata su favorizovale kao najpostojaniji koncept na nivo opštine.

Uticali glavnih koncepta sa socijalnog aspekta

Procena: U socijalnom aspektu, Koncept PolicentričkogX-a sa dve tačke, na nivo opštine i onaj o kompaktnom razvoju na nivo naselja u celini, ocenjuje se da će pozitivno uticati na kvalitet života i mogućnost razvijanja mnogih socijalnih aktivnosti, koje će imati neposredan uticaj na kvalitet života, prosto rečeno ovaj koncept predstavlja kvalitetniji vid života i posebno, pruža jednu šansu više za socijalnu koheziju, povećanje mogućnosti za zapošljavanje nezaposlenih, saradnju sa NVO i drugim značajnim akterima, sprečavanje migracije iz seoskih zona, kao i iz drugih delova opštine, kao veoma izražena pojava za stvaranje boljih uslova za život kao i povratak socijalne dimenzije građana opštine Novo Brdo.

Oblast ekonomskog razvoja

Znajući da je radna ekipa za oblast ekonomskog razvoja, predvidela da će u sektoru industrije i rudarstva glavnu ulogu odigrati rudnici, prerada, sirovina iz rudnika kao i proizvodnja šljunka, asfalta i lake prerađevine od drveta i metala, prerađivačka industrija biljaka i šunskih plodova, stočarstvo, seoski turizam (sa posebnim naglaskom na korišćenje svih resursa, kao što je tvrđava Novog Brda i drugi resursi kulturnog nasledstva, za

ekonomski razvoj), Saobraćaj, Infrastruktura ali i Kretanje, Građevinarstvo, Hoteljerstvo, Zanatstvo, Energija, Bankarski sistem, Telekomunikacija kao i neke druge uslužne delatnosti.

Procena: Predloženi okvir u oblasti ekonomskog razvoja, ocenjuje se da će pružati mogućnost stabilnog razvoja, posebno ako se uspoređuje sa trendovima momentalnog razvoja i scenarijom ne preduzimanja nijedne planirane aktivnosti. Planirana i predviđena kretanja idu u pravcu ispunjavanja standardog vremena, ali i stabilnog razvoja uz pružanje i predviđanje sveobuhvatnih i više dimenzionalnih aktivnosti i u funkciji sprovođenja politika opštine.

U socijalnom aspektu, ocenjuje se da će predviđeni ekonomski razvoj u ovom okviru, stvarati osnove za stabilniji socijalni razvoj i socijalnu zaštitu, uz obuhvat ublažavanja siromaštva (preko raznih projekata) i nezaposlenosti (preko otvaranja novih radnih mesta, kako u sektoru proizvodnje u rudniku i u razvoju sektora turizma, stalno imajući u vidu usluge koje se mogu pružati u ovom pravcu), tako i u povećanju šansi stručnog obrazovanja (preko otvaranja srednjih škola sa raznim profilima), do većeg ispunjenja zadovoljstva građana u ovoj dimenziji. Sa aspekta sredine, ocenjuje se da će ekonomski razvoj koji je predviđen u ovom okviru, stvarati osnovu da se aktivnosti kreću na taj način, kako bi bili "priateljski orientisani" prema sredini u celini i uticaju zagađenja vazduha, vode i zemljišta u dozvoljenim granicama.

Fizičko-prostorni aspekt, se procenjuje da je identifikovao i definisao mesta za razvojne mogućnosti u opštini Novo Brdo i predviđao zaštitu prostora za ova kretanja, uz pokušaj da neophodni minimum prostora bude u funkciju nepoljoprivrednih kretanja. U ovoj funkciji, procenjuje se da će najveći uticaj imati namena prostora za industrijsku zonu u Labljane kao i druge zone gde je moguće imati određena industrijska kretanja. Visoko se ocenjuje i analiza urađena i predstavljena i u okviru prostornih odnosa, prostornih i fizičkih ekonomskih razvoja.

U oblasti demografskog razvoja i socijalnih pitanja, u prvom redu je predviđeno sprečavanje migracije stanovništva preko okvira za prostorni razvoj, i iz ove oblasti je predviđen razvoj obrazovanja, uz obogaćenje ponude obrazovanja i sa kompletiranjem infrastrukture u smislu ojačanja i dopune sa novim sadržajima i sa novim gradnjama u oblasti zdravstva uz pružanje rehabilitacionih bolničkih usluga uz dopunu sa aktualnim uslugama. U oblasti kulture preko aktivnosti zaštite i ojačanja (tvrđave sa pratećim objektima, objekata kulta, arhitektonskog nasledstva, duhovnog, arheološkog itd.), a isto i oblasti sporta.

Procena: Procena uticaja okvira razvoja ove oblasti u ekonomskom aspektu pruža mogućnost stručnih podizanja u raznim oblastima sa posebnim naglaskom na poljoprivredu i zanatstvo, turizam, ali i u drugim oblastima koje će uticati na ekonomski razvoj, koji se direktno izražava kod stanovnika. Okvir dotakne jedan jak segment sa konkretnim aktivnostima i pokušava da kulturna ponuda Novog Brda, bude u skladu sa mogućnostima i

da doprinese ekonomskom razvoju. Ocenjuje se da i sport, zdravstvo, praznici, značajni dani i druge aktivnosti ove oblasti imaju svoju ekonomsku dimenziju i može se reći slobodno da je sve obuhvatno, više dimenziolano i u funkciju sprovođenja ekonomski politika.

Dimenzioni socijal: ocenjuje se da je u ovom okviru najviše analiziran i tretiran ovaj aspekt i stvarno izgleda da okvir razvijanja ove oblasti, če uticati na svaranju osnove za stabilniji socijalni razvoj i socijanu zaštitu, obuhvativši proširenje usluga i kvaliteta, ublažavanje siromaštva i nezaposlenosti, tako i u povećanju šansi stručnog obrazovanja do većeg ispunjenja zadovoljstva građana u ovoj dimenziji. Sa aspekta sredine, ocenjuje se da će razvoj demografije i socijalnih pitanja koji je predviđen u ovom okviru, stvarati osnovu da se aktivnosti kreću na taj način, kako bi bili "prijateljski orientisani" prema sredini u celini i uticaju zagađenja vazduha, vode i zemljišta u dozvoljenim granicama i da je sama oblast prijatelska, ali uticaji čoveka na zagađenja su sadržajniji.

U fizičko-prostornom aspektu, procenjuje se da je okvir identifikovao i definisao mesta za mogućnost razvoja sporta, culture, obrazovanja, zdravstva, uz predviđanje i zaštite prostora za ova kretanja. Visoko se ocenjuje i učinjena i predstavljena analiza i u okviru prostornih i fizičkih odnosa u ovoj oblasti..

U oblasti razvoja infrastrukture, u okviru prostornog razvoja, iz ove oblasti su predviđena kretanja u otvaranju novih puteva i koridora, kao i proširenje, dopuna i modernizacija postojeće putne infrastrukture zatim funkcionalizacija i modernizacija infrastrukture vodovoda i kanalizacije, upravljanje otpadaka, energetike, telekomunikacije itd.

Procena: Uticaj okvira razvoja u ovoj oblasti, u ekonomskom aspektu, znači da pruža mogućnosti većeg i bržeg kretanja roba i ljudi sa niskim cenama, većim pristupom, posebno u pravcu većih centara, kao Priština i Gnjilane, energetsku stabilizaciju kao preduslov ekonomskog razvoja, kao i korišćenje novih telekomunikacionih mogućnosti za ekonomski razvoj. I ova oblast se može oceniti da je sve obuhvatna, sve dimenzionalna i u funkciji sprovođenja ekonomskih politika.

U socijalnom aspektu, ocenjuje se da se ovim okvirom pruža brzina kretanja i kvalitet brzine, zatim pruža osnove podizanja kvaliteta mnogih drugih usluga koje se direktno povezuju sa životom ljudi i imaju veoma veliki uticaj na njihov život. Treba istaći, da je ovim okvirom predviđena promena cevi za snabdevanje sa vodom, koje su od azbesta i cementa (vodovod u Marevce). Sa aspekta sredine, ocenjuje se da razvoj putne infrastrukture, ako se ne preduzimaju adekvatne mere, može da se pretvara u izvor zagađenja.

Procena: Uticaj okvira razvoja u ovoj oblasti, u ekonomskom aspektu se procenjuje da ima direkstan i indirekstan uticaj, zatim se procenjuje koncept kretanja sa kulture reakcije na kulturu sprečavanja i amortizacije nepogoda. Ovo je prezentirano u okviru i može se smatrati kao značajan pokušaj za zaštitu života ljudi i njihove imovine. Radi postizanja ove sigurnosti, ocenjuje se da je potrebno angažovanje ljudske snage koja se odražava na

ekonomski pokazatelje, očuvanje urabno – ruralne ravnoteže i stabilno korišćenje zemlje što direktno utiče na ekonomski razvoj, očuvanje prirodnog nasledstva, pejzaža i njihovo korišćenje za rekreativne i turističke aktivnosti če se odraziti i u aktivnostima ove oblasti, koje se ocenjuje da su u funkciji sprovođenja ekonomskih politika.

U socijalnom aspektu, ocenjuje se da je ovim okvirom najviše analizirana i tretirana dimenzija fizičke sigurnosti stanovništva u funkciji socijalne dimenzije, ali i osiguranje vazduha, vode i čistog zemljišta, kao elementarni preduslovi za kvalitet života i stvarno izgleda da će okvir korišćenja zemljišta i sredine, uticati na stvaranju osnova za udobniji socijalni razvoj i dobrobit, uz uključivanje proširenja usluga i kvaliteta pejzaža i prirodnog nasledstva, što dopunjuje još jednu dimenziju, a to je veće zadovoljstvo građana sa aspekta sredine. Ocenjuje se da će predviđeni razvoj u okviru korišćenja zemljišta i sredine, stvarati osnovne preduslove da uticaj zagađenja vazduha, vode i zemljišta bude minimalan i da zagađivači i opasnosti budu sprečavanja, amortizacije i minimiziranja. Čovek, kao faktor, treba da se ograničava u smislu negativnih delovanja u zagađenju sredine, jer analize pokazuju da je uticaj čoveka u poremečaju ravnoteže bio veliki i posebno ocenjuje okvir za predviđene aspekte sprečavanja i kažnjavanja.

Fizičko prostorni aspekt, se ocenjuje da je identifikovao i definisao sve zone i aktuelna kretanja koja su očekivana i predviđeno mere za zaštitu, tretiranje i brigu. U funkciji sigurnosti, kvaliteta, smatra se da su u ovoj oblasti potrebne striktne mere fizičkih i prostornih kretanja, gde se ocenjuje da su prostorni i fizički odnosi kretanja determinanti stabilnosti ove oblasti, prema tome ocenjuje se visoko, da su ovi odnosi analizirani dobro u ovoj oblasti.

1.0 STRATEGIJE I DELOVANJA IMPLEMENTACIJE

Ovaj deo, pruža prelazak između postojećeg stanja i prostornog okvira. Ono formuliše paket strategija i delovanja za ostvarivanje ciljeva unutar prostornog okvira, utvrđenog rok i postojećeg stanja. Ovaj deo, treba da sadrži:

1.1 STRATEGIJE ZA OPŠTA DELOVANJA ZA IMPLEMENTACIJU RPO

Dalji koraci za uspešno sprovođenje opštinskog razvojnog plana, obuhvataju:

1. Ojačanje kapaciteta, mehanizama za sprovođenje

Ojačanje stručnih, revizijskih i nadzornih kapaciteta sa posebnim naglaskom na Direkciju Urbanizma, planiranja i Sredine, Inspekcije, Katastra i Ekonomije i imenovanje Koordinatora za Sprovođenje Plana, stvaranje radnih mehanizama: osnivanje jedne ekipa za donošenje odluka u slučajevima kada se pojavljuju izazovi za nepoštovanje granica za zaštitu vrednosti, građevinskih granica, trasa za razvoj, jednom rečju, u svim slučajevima koji izazivaju sprovođenje dokumenta u toku procesa. Treba osnivati i nekoliko ekipa i

radnih grupa za proučavanje opravdanosti za pojedina predviđena kretanja, za izradu glavnih razvojnih projekata za pojedina kretanja, u saradnji sa raznim nivoima za kretanja koja su u nadležnosti većeg nivoa, za međuopštinsku, ili i državu saradnju i za dalja istraživanja.

2. Stalno komuniciranje sa opštinskim Zvaničnicima

Diskusije će se nastaviti sa svim opštinskim Zvaničnicima, kako bi svaki od njih potpuno shvatio viziju i pravce koje u kojima ide naša Opština. Na ovaj način se garantuje, posvećenost i aktivno učešće cele administracije (uprave) na sprovođenju plana.

3. Interkomunikacija i stvaranje digitalne mreže u direkcijama opštine

Pošto je dokument sastavljen sa paketom GIS-a, svaka direkcija treba da se snabdeva sa softuerom i kompjuterom adekvatni kapaciteta, i da se imenuje jedan odgovoran radnik unutar direkcije za koordinaciju aktiviteta. Na ovaj način će se omogućiti koordinacija i praćenje sprovođenja dokumenta. Takođe treba da se stvari jedna jedinica za bazu podataka (GIS-a), koja bi mogla da sarađuje i koordiniše aktivnosti sa centralnim nivoom za sprovođenje dokumenta i da podnese jedan zakonski zahtev da opštine imaju ekipe baze podataka GIS-a.

4. Izrada planovarađa

Svakom Sektoru (Direkciji unutar opštine Novo Brdo, ostaje kao zadatak da preispita i orjeniše njen rad u skladu sa strateškim orientacijama proizašlim iz ovog plana. Na ovaj način, planovi rada direkcija će biti u skladu sa strateškim pravcем postavljenog u opštinskom razvojnom planu.

5. Saradnja sa zajednicom

Redovni sastanci održani sa zajednicom, će se nastaviti intenzivno, radi zajedničke podele vizije za rečenja koja se predviđaju u ovaj Plan. Ovi sastanci (susreti) će se nastaviti u cilju uzimanja sugestija o prvcima koje Plan treba da uzima u toku sprovođenja i predviđenih kretanja, ali tražiće se rešenja koja vode u pravcu stvaranja mostova saradnje putem adresiranja narednih pitanja:

- *Kako se može ojačati saradnja i otvarati put stvaranju javnog – privatnog partneriteta u jednom transparentnom procesu, sa strateškim sektorima razvoja opštine ?*
- *Koji su putevi doprinosa zajednice u sprovođenju plana ?*
- *Šta treba uraditi da se stvara osećaj imovine u sprovođenju dokumenta i od strane zajednice ?*

6. Informisanje i transparentnost

Opština, nakon usvajanja ovog dokumenta, treba da se brine za adekvatno informisanje svih stranaka sa rezultatima i merama sprovođenja dokumenta. Ovo se može uraditi pomoću jedne informativne kampanje sa svim mogućnostima i sredstvima (brošure, letaka, veb stranica opštine, televizijskih reklama itd.). Ovo će mnogo pomoći sprovođenju dokumenta, pošto će svi biti informisani o tome šta se planira, a to će pomoći i na podizanju transparentnosti.

1.2 POSEBNE STRATEGIJE I DELOVANJA ZA IMPLEMENTACIJU RPO PREMA TEMATSKIM OBLASTIMA:

1.2.1 TEMATSKA OBLAST EKONOMSKOG RAZVOJA

• POLJOPRIVREDA

Poljoprivreda je sektor koji je prioritetan u privredi opštine i put za sprovođenje ovog plana u ovoj grani, je sadržajan za budućnost, stoga dole navedene aktivnosti su ključne.

Strategija 1: Što više površina poljoprivrednog zemljišta i mogućnosti (zaštititi i razvijati) u funkciji ekonomskog razvoja.

- Nakon usvajanja ovog Plana, Direkcija Poljoprivrede, u narednim godinama će izraditi plan rada i u skladu sa granicama poljoprivrednog zemljišta, utvrđenim ovim Planom
- Na osnovu karata Ekspozicije, Erozije i Boniteta zemlje, u cilju korišćenja poljoprivrednog zemljišta na efikasan način / adekvatan i racionalan, Direkcija za poljoprivredu, bazirajući se i na karti "Poljoprivreda i Ekonomski Razvoj" će orientisati razvoj poljoprivrede uz davanje prednosti razvoju koji će biti rentabilniji, posebno za povtarstvo, voćarstvo i žitarice, sa posebnim osvrtom na intenzivne kulture, prilagodivši ovu kartu na nivo poljoprivrednog katastra
- Rehabilitacija degradiranog poljoprivrednog zemljišta od erozije i klizanja, kao i od prethodnih zona legalnih ili ilegalnih deponija. Konsolidacija u zonama sa poljoprivrednim zemljištem visokog kvaliteta je potrebna, međutim Zabeleženje ovih kretanja u katalogu poljoprivrednog zemljišta, biće instrument za zaštitu poljoprivrednog zemljišta.
- Razvoj organske poljoprivrede
- Ojačanje direkcije za poljoprivredu sa osobljem i tehnologijom, kao i upotreba novih informativnih sistema za poljoprivredu i obuka farmera za upotrebu istih, je značajna aktivnost za sprovođenje ovog plana
- Treba raditi na projektima sa zajedničkim inicijativama sa privatnim sektorom i donatorima na povećanje poljoprivrednih površina i njihovo obrađivanja (otvaranje površina zemljišta pokrivenih sa grmljem, odnosno rastinjem, krčenje površina sa niskim šumama, ravnice i moguća brdašca)
- Podizanje rasadnika i voćnjaka (jabuka, kruška, šljiva) i sitnih plodova (malina, lešnik, jagoda itd.)
- Proširenje kapaciteta plastenika za gajenje povrća (povrće tokom cele godine) i gajenje cveća
- U cilju obezbeđenja potrebnih poljoprivrednih mašina i tehnologije, može se zamisliti i stvaranje mašinskog parka, kako bi se farmerima omogućilo sistem pozajmljivanja i izbegavanja nepotrebnih troškova za mašine koje se mogu koristiti zajednički.

Strategija 2: Stočarstvo

- Povećanje stočnog fonda, kao i poboljšanje rasa stoke sa rasama sa višim potencijalom proizvodnje, posebno mesa i mleka
- Stočarstvo – Opštinske Institutije i privatni sektor treba da doprinesu i podizanju stočnih farmi, pošto postoje uslovi za to. Opština Novo Brdo ima uslove za izgradnju najmanje jedne farme za 50 – 100 muznih krava, kao i jednog velikog broja stočnih minifarmi
- Treba da se radi na pružanje oslova da proizvodnja mleka i mesa imaju odgovarajuće mesto u planom predviđenih tačaka. U okviru razvoja stočarstva, gajenje goveda i ovaca treba da ima glavno mesto. Broj kondicioniranih grla treba da se poveća za nekoliko puta.

Strategija 3: Šume i pašnjaci

- Opština, zajedno sa Agencijom za Šume, treba da započne projekte u predviđenim zonama sa Planom za pošumljavanje, ponovno pošumljavanje, prelazak sa grmlja na redovne šume, kao i njihovo održavanje
- Opština u saradnjih sa drugim nadležnim organima, treba da izrađuje projekte za šumske puteve i da počne njihovo sprovođenje
- Opština treba da preduzima sve mere za alternativnu energiju, kako bi se sačuvala šumska masa
- Opština treba da nudi čišćenje šuma industrijama koje koriste proizvode, a ostatke da se koriste za grejanje
- Upravljanje pašnjaka je značajna karika u lancu proizvodnje is hrane, pošto smo ovim planom prezentirali mesta i definisanje pašnjaka. Direkcija za poljoprivrednu će da izradi plan predloga za upravljanje pašnjaka za njihovo pravilno upravljanje
- Vegetacija postojećih pašnjaka treba da se poboljša sa novim biljkama, sa visokim prehrabbenim vrednostima za stočarstvo. Takođe utvrđuje najbole mere, koje se odnose na pašnjake
- Integrisano upravljanje zajednice (sela)

Strategija 4: Povećanje i Ojačanje Razvojnih Poljoprivrednih Zona

- Ove zone će početi da se tretiraju kao zone za intenzivni i raznovrsni poljoprivredni razvoj i olakšanje procesa institucionalne podrške za ove zone
- Zona unutar utvrđenih granica će se koristiti samo za poljoprivredu i delatnostima u funkciji razvoja poljoprivrede

Strategija 5: Opština da olakšava a privatni sektor da osigurava osnovu za prehrambenu industriju

- Iniciranje i podrška projekata u cilju podizanja prerađivačkih kapaciteta za mleko, sir, meso, frižidera za koje treba učinjiti napore da se što pre iznalazi mogućnost za realizaciju ovih prerađivačkih kapaciteta, uz stimulaciju uglavnom privatnog sektora i stranih investicija.
- Gajenje, Zaštita lekoviti biljaka i stvaranje prostora za sušenje ovih biljaka.
- Stvaranje što većeg broja prehrambenih industrijalnih, imajući u vidu viziju Novog Brda o poljoprivredi, kao glavnog razvojnog sektora i uz stvaranje mogućnosti za preradu ishrane i trgovinu lokalnih proizvoda po sajmovima i drugim događajima na nivo regiona.
- Opština treba da pruža uslove privatnom sektoru za intenzivniji i kvalitetni razvoj industrije sokova itd.
- Opština treba da odigra ulogu olakšača u procesu obezbeđenja znaka CE iz neke akreditovane Evropske Agencije i da olakšava izlazak na evropsko tržište.
- Stvaranje jedne platforme interneta za promovisanje proizvoda i osiguranje interneta za sve biznise.
- Identifikacija mogućeg učestvovanja za postupak i preradu poljoprivrednih proizvoda. Stvaranje jednog sistema saradnje za postupak i preradu ishrane kako bi se podelila investicija za potrebnu tehnologiju i trgovinu proizvoda. Mogući učesnici u ovoj saradnji će zajedno iskoristiti zajedničku opremu i tehnologiju kao i administraciju i marketing.

Strategija 6: Proširenje i unapređenje znanja i prakse u oblasti poljoprivrede

- Osnivanje centra za obuka i stalno osposobljavanje u oblasti poljoprivrede i marketinga. Centar će funkcionišati i kao centar informisanja za razvoj poljoprivrede, kao i novih proizvoda i tehnologija u cilju povećanja kapaciteta znanja za kvalitetnije poljoprivredne proizvode. Centar će organizovati i ekskurzije i posete na terenu regiona, gde se mogu učiti korisne prakse, bilo na Kosovo ili u susednim državama, kako bi se poljoprivrednici u poznavali sa poslednjim dostignućima u ovoj oblasti.
- Laboratorije i eksperimentalni prostori iz oblasti poljoprivrede za analize i studije unapređenja kvaliteta i kvantiteta.

• INDUSTRIJA

Strategija 1: Stabilna industrija

Tokom izrade regulativni planova, treba funkcionalizirati i ojačati infrastrukturu za postojeće industrijske kapacitete.

Korišćenje karata na terenu zona (naselja) mineralnih ruda: zlato, srebro, olovo i cink itd.

Izvršenje studija o opravdanosti u ovim zonama.

Radi sprovođenja poželjnog razvoja industrije, treba istraživati mogućnost pronalaženja kompanija koje vade i prerađuju istu rudu u svetu. Takođe treba tražiti razne vidove saradnje javnog - privatnog partnerstva, sa koncesijom i u drugim vidovima organizovanja rada i sredstava, usaglašavanja programa i planova razvoja.

Izrada glavnih projekata za eksploraciju i izgradnju kapaciteta za preradu zlata, srebra, olova i zinka, za potrebe obojene metalurgije.

Izrada projekata za podršku i ojačanje, ali i za stvaranje novih kretanja u industriji prerade metala, drveća plastike, hrane, pića, tekstila, duvana itd., u funkciju ostvarivanja predviđanja u ovom okviru (vidi kartu prirodnih bogatstava).

Izrada regulativnog plana za industrijsku zonu sa planiranim i odgovarajućom i infrastrukturom i uključivanje u regionalnoj mreži puteva, međutim ubuduće i za povezivanje sa mogućom železnicom i autoputevima.

Planiranje i međunarodnih proizvodnih zona tokom izrade regulativnog plana za industrijsku zonu.

- **GRAĐEVINARSTVO**

Strategija 1: Stabilno građevinarstvo

Izrada regulativnih planova i glavnih idejnih projekata za smeštaj u industrijskoj zoni i na periferiji pojedinih naselja, magacine, prostore za separaciju šljunka i drugih materijala, za proizvodnju betonske mase i poluproizvoda od betona, za postavljanje i rad baza za mašine, kao i radionica za popravke, za razne pogone (zidari, armirači, mehaničari, tesari, električari, završni radovi itd.), za parkiranje mašina, magazine i druge pogone za usluge.

Tokom izrade regulativnih planova za smeštaj kancelarija kompanije i biroa za projektovanje, treba imati u vidu da se ovi prostori koriste privremeno za rad u građevinarstvu.

- **ZANATSTVO**

Strategija 1: Stabilno zanatstvo

Tokom izrade regulativnih planova u zoni predviđenoj za zanatstvo, treba dopuniti infrastrukturu za jedan zanatski centar u Novo Brdo.

Stvaranje fizičke i stručne infrastrukture za stručno školovanje u zanatstvu, savetovanje u korist zanatstva, povećanje sposobnosti preduzetništva, obuka i stručno kvalifikovanje zanatlia.

Određivanje prostora za jednu posebnu kancelariju za zanatstvo u opštini.

Određivanje prostora za jednu kancelariju udruženja zanatlija.

- **TRGOVINA**

Strategija 1: Stabilna trgovina

Tokom izrade regulativnih planova i uslova za razvoj, premeštanje sadržaja za **Trgovinu namalo** u centar i u svim naseljima opštine Novo Brdo.

Izrada projekata za funkcionalizaciju i ojačanje **Otvorenih pijaca** (trgova) u naseljima: Labljane, Prekovce i Stanišor.

Izrada idejnih i glavnih projekata za **Otvorene jednodnevne pijace**, javne i privatne u opštini Novo Brdo.

Izrada idejnih i glavnih projekata za proširenje jednodnevnih otvorenih pijaca i u nekim većim naseljima.

Izrada idejnog i glavnog projekta za najmanje jednu zelenu pijacu, javne ili privatne na svakodnevnoj osnovi, u centru Novog Brda.

Izrada idejnih i glavnih projekata za pijace i saline automobila.

Izrada projekata za bolje organizovanje prevoza i prateće infrastrukture.

- **TURIZAM**

Strategija 1: Promovisanje Novog Brda kao grad kulturnog, ruralnog i kongresnog turizma

Tokom izrade regulativnih planova, treba planirati infrastrukturu za ovu vrstu turizma u gradu Novog Brda i odmah započeti kompletiranje infrastrukture sa stimulativnim merama (prostorije za sastanke, rad, konferencije, hotele itd.).

Stvaranje jednog opšteg sistema za turističke informacije preko centra za obuka i informisanje u Bostane, kao (karte, prospekti, ueb stranica).

Podizanje kapaciteta poznавања о turizму preko raznih aktivnosti, uz korišћење pozitivnih iskustava i studijskih poseta unutar i van zemље.

Istraživanja i studije pojačanja postojećih i planiranih potencijala za turističke aktivnosti.

Procena: Razvoj turizma u Novo Brdo ima veliki potencijal. Za stabilan razvoj turizma, potrebna je dobra organizacija u samom centru Tvrđave Novog Brda, zatim treba raditi na stvaranje jednog informativnog turističkog sistema, stvaranje kapaciteta i priprema detaljnih projekata za predviđene turističke opštinske zone.

Strategija 2: Promovisanje Tvrđave (Novog Brda) kao naselje kulturnog, seoskog turizma i agroturizma

Promovisanje Tvrđave kao značajan srednjovekovni centar.

Kompletiranje projekta površina za parkiranje i stanovanje posetioца

Kompletiranje projekta fortifikacije "Tvrđava"

Istraživanje temelja crkve (Katedrale)
Istraživanje temelja crkve Svetе Marije – Crkve Sasa
Uređivanje infrastrukture crkve Svetog Jovana
Restauracija Džamije koja je još funkcionalna
Kompletiranje i sprovođenje projekta Turbe ispod Tvrđave
Otvaranje muzeja u Tvrđavi Novog Brda
Očuvanje Arheoloških artefakata

Strategija 3: Promovisanje i unapređenje Seoskog Turizma

Stimulisanje i razvoj turizma (poljoprivrednih i stočnih proizvoda za agroturizam)
Povećanje broja porodica u seoskom turizmu
Obnova starih objekata i povratak na prethodno stanje, što se tiče spoljašnjeg izgleda i unutrašnjih funkcija
Ojačanje i proširenje tradicionalne manifestacije dana "Početka turizma"
Proglašenje kao objekti pod zaštitom i kompletiranje za korišćenje kao kuća – muzej stare kuće u Tvrđavu i kule u selo Vlase.
Proizvodnja i ambalažiranje domaće rakije i drugih domaćih proizvoda.

Strategija 4: Promovisanje prirodnog turizma

Očuvanje planinski zona kao veliki potencijal za razvoj prirodnog turizma
Podizanje infrastrukture u ovim zonama
Uređivanje staza za pešačenje i biciklizam
Poboljšanje uslova u porodicama koje vrše akomodiranje turista
Izrada projekata za izgradnju vikend zona u naseljima: Tvrđava, Draganac i Gornji Makreš

Opština Novo Brdo treba da se angažuje intenzivno u procesu pripreme projekata za tri zone namenjene za vikendice u okviru zone za Rekreativni Turizam, lov i zdravstveni turizam u Stanišor.

Opisivanje: Naselje Gornji Makreš, zbog uslova i geografskog položaja, predstavlja značajnu i važnu vrednost za opštini, ali i šire, stoga Novo Brdo treba da iskoristi mogućnost za razvoj turizma u ovoj zoni, kako bi privukla posetioce zbog raznih atrakcija. Takođe za očuvanje zaštićenih zona u ovom regionu, treba izraditi projekat za rezervate za

lovstvo divljih životinja: *Lisica (Vulpes vulpes)*, *Vuk (Canis lupus)*, *Zlatica (Kuna)*, jelen (*Capreolus capreolus*), divlja svinja (*Sus scrofa*) koja je u velikom broju kopulacije i zec (*Lepus europaeus*), šumska šljuka (*Scopax rusticola*), kamenita jarebica (*Alectoris graeca*).

Strategija 5: Promovisanje kulturnog turizma

Snimanje kulturnih objekata u okviru opštine posebno u centru Tvrđave

Restauracija arhitektonski objekata

Uređenje prateće infrastrukture ovih objekata

Priprema planova za razvoj, promovisanje duhovnog nasleđa

Korišćenje i dalji razvoj ovih mogućnosti u cilju ekonomskog razvoja

Novo Brdo (Omladinski turizam i jedna od prvih fortifikacija (utvrđenja) u **Labljane, Kusce i Pasjak** (Arheološko i kulturno – istorijsko nasleđe). **Stanišor i Makreš** (rekreativni turizam). **Novo Brdo**(kulturni i rekreativni turizam), **Draganac** (kulturni turizam “Manastir u Draganac”).

Strategija 6: Promovisanje arheološkog nasleđa za razvoj turizma

Opština, usvajanjem ovog plana, objavljuju kao zaštićene sve arheološke zone iznete u ovom planu, nakon prethodnog upoznavanja

Opština će nastaviti sa geofizičkim snimanjem terena sa prioritetom u urbanoj zoni - zona na Tvrđavi Novog Brda, Bostanu, Vlasce i Izvor, zona u Labljane, Straže itd., putem organizovanja i letnjih arheoloških kampova

Opština će izraditi nekoliko razvojnih projekata za pojedine zone, kao za urbanu zonu Novog Brda (Tvrđava), Bostane i treba da počinje radove za ponovno razvijanje ovih zona

Opština, zavisno od nalazišta će stvarati arheološke prioritete uz nadu da se u bliskoj budućnosti koriste od turista kao vrednosti koje predstavljaju drevnost života i kulture ovih krajeva Novog Brda.

Srategija 7: Stvaranje turističke infrastrukture

Opština treba da inicira izgradnju osnovne turističke infrastrukture, uz uključivanje infrastrukture saobraćaja, telekomunikacije, akomodacije i zavisno od zona, specifičnu i relevantnu infrastrukturu. Zatim, zonu gde se mogu obuhvatiti i staze za planinarstvo, pešačenje ili jahanje, poligon za streljaštvo, kao i kompletiranje i ojačanje infrastrukture, posebno u zonama sa značajnim prirodnim vrednostima i kulturnog nasledstva.

Jedan prikladan sistem informisanja za korišćenje ove mreže, sastavljen od karata, prospakata i drugih sredstava informisanja. Na ovaj način treba podržati razvoj raznih vrsta turizma, zavisno od postojećih resursa. Jedna veb stranica za resurse i turističke mogućnosti Novog Brda u vidu ponude će pomoći na skretanje interesa za investicije u razvoju turizma.

Procena: Organizovani razvoj turizma treba podržati sa potrebnom mrežom infrastrukture. Povezivanje turističkih atrakcija sa raznim vidovima linija za kretanje/prevoz i lak pristup stvaraju više mogućnosti za posete. Sve veze treba da budu usklađene preko turističkog informativnog centra.

Strategija 8: Zaštita prirode i sredine

Zaštita prirode i sredine kao resurs za turizam, imajući u vidu da su u planu obezbeđene i predstavljene sve potrebne podatke za lokacije zaštićenih monumenata prirode (bilje, geospomenici, voda) i zaštićenih prirodnih zona, je prva aktivnost u ovoj strategiji za Zabeleženje i stavljanje pod kontrolom.

Obezbeđenje potrebne opreme i usluga za čisto i sigurno održavanje zona. Obezbeđenje zaštitnih prirodnih zona i vrednih pejzaža na postojani način, uz kompletiranje sa sadržajima koji omogućavaju korišćenje zone "Stanišor" (izradom glavnog projekta zone), kao i "Velikog brda" "kako bi se smanjili uticaji od turizma i zaštitile vrednosti ovih zona.

Procena: Povećanje interesa za prirodni turizam je jedna mogućnost za razno vrsnu privredu Novog Brda. Prema tome opština treba da se interesuje za načine prevoza koji snabdevaju ove zone. Obrađivanje čiste i sigurne prirode, može da doprinese povećanju interesa turista.

Strategija 9: Turizam lovstva

Ove pet zone će se iskoristiti za kultivisanje i lov divljih životinja

Severna zona za lovstvo u opštini Novo Brdo (deo Jasenovika, Bolevca, Carevca, Tirince, Bušince)

Udruženje lovaca će biti odgovorno za organizovanje i kontrolu lova

Urdruženje, zajedno sa opštinom, će biti odgovorno za turizam lovstva

U svim utvrđenim zonama za lov, u ovom planu, treba da se priprema plan upravljanja za lovstvo uključivši sve utvrđene zone za lov. Ovaj plan treba da utvrdi sve odgovorne aktere za upravljanje i potrebne mere za gajenje i zaštitu životinja.

Opština u bliskoj saradnji sa udruženjem lovaca, treba da primenjuje sve mere za zaštitu biodiverziteta određenih zona za lov.

Procena: Samo organizovane rekreativne aktivnosti lovstva, mogu da pružaju privlačan i siguran turizam lovstva. Prema tome, opština treba da promoviše plan upravljanja za utvrđene zone lovstva.

Strategija 10: Promovisanje zdravstvenog turizma

Rehabilitacija postojećih i novih staza za pešačenje u naseljima: Stanišor, Labljane, Novo Brdo, Jasenovik, Zebince itd.

Podsticanje i iznalaženje investitora za izgradnju rehabilitacionog centra pulmologije u severnom delu Kusce

Procena: Zdravstveni turizam je jedan od osnova turizma. Razvojem zemlje sve više ljudi, ima potrebu za lečenje u prirodi. Prema tome zdravstveni turizam u zonama opštine Novo Brdo, treba smatrati kao veliki turistički potencijal.

• HOTELIERSTVO

Izrada idejnih i glavnih projekata prema turističkim zonama za izgradnju hotelierskih objekata sa visokim kvalitetom, objekata za smeštaj (noćenje) i objekata za ishranu i pića, prema sledećim kategorijama:

Hoteli: hotel, turističko selo, aparat hotel, selo sa apartmanima, motel itd.

Kampovi: kampovi i druge vrste ugostiteljskih objekata za smeštaj kao: kamp, sobe pod zakup, apartmani, hoteli-hosteli za omladinu, kuća za alpiniste, odmaralište, prenoćišta itd.

Restoranti: restoran, nacionalni restoran, mlečni restoran, kafana, piceria, čevapčinica, narodna kuhinja, burekđinica, itd.

Barovi: bar, noćni bar, diskobar itd.

Bife: bife, pivara, bistro itd.

Kafane:kafana - bar, kafana – poslastičara, itd.

- **Transport, Telekomunikacija, Prevoz i Pokretanje**

Izrada idejnih i glavnih projekata za korišćenje tehnoloških i netehnoloških sredstava i za stvaranje sistema stabilnog i inteligentnog saobraćaja.

Izrada projekata za poboljšanje pristupa sistema saobraćaja.

Izrada projekata za podizanje sigurnosti u saobraćaju.

Izrada projekata za poboljšanje živahnosti u saobraćaju.

Izrada projekata za smanjenje negativnih uticaja saobraćaja sredine.

Automobilistički saobraćaj

Izrada projekata za poboljšanje kvaliteta, kao i raspoređivanje putne mreže u funkciju porasta brzine kretanja putnika i roba.

Postojeći kapaciteti treba da se modernizuju i odgovaraju potrebama i standardima.

Izrada projekata za modernizaciju ojačanje i kompletiranje postojeće putne mreže i za otvaranje novih linija u pravcu susednih opština, ka i dopuna sa drugom infrastrukturom telekomunikacije (servisi za održavanje i popravku automobila, garaže, autobuske stanice, benzinske pumpe, zgrade za smeštaj određenih službi itd.).

Gradski saobraćaj

Izrada projekata za veći i kvalitetni promet putnika unutar naselja i u pravcu drugih opštinskih centara

Izrada projekata za povećanje broja zaposlenih u urabnom saobraćaju.

- **Komunikacija, Telekomunikacija, PTK-a i privatnih operatera**

Izrada glavnih projekata, tako da broj telefonskih i drugih aparata, kao i obim internetskih i kablovske usluge treba da se povećava mnogo, dok usluge PTK i drugih privatnih operatera da se modernizuju kako je predviđeno sa razvojnim okvirom.

Izrada projekata za postavljanje 2 novih antena PTK – VALA.

Izrada projekata za postavljanje nove mreže u naseljima gde je postojeća mreža iz 90 godina

Izrada projekata za izgradnju poštanskih objekata u Kabaš, Kusce, Pasjak i Koretište.

Izrada projekata za poboljšanje kablovske mreže i programa televizije HD.

Izrada projekata za podizanje kapaciteta i edukaciju potencijalnih korisnika za korišćenje industrije za ljudskih profit.

Izrada legalnog okvira za e-Commerce i e-potpis do E-upravljanje.

- **ENERGIJA**

Strategija 1: Modernizacija i kompletiranje energetske infrastrukture

Razvoj i kompletiranje energetske infrastrukture u funkciji ekonomskog razvoja

Strategija 2: Identifikacija i korišćenje potencijala za obnovljivu energiju

Razmatranje mogućnosti upotrebe strugotina i drvnih ostataka za proizvodnju peleta i briketa za grejanje.

Studiranje fizibiliteta i idejni projekti o mogućnosti korišćenja sunčeve energije za termičku energiju, kao i dobijanje električne energije pomoću fotovoltskih panela (kao dugoročni cilj).

Stimulativni projekti za one koji grade objekte i koriste solarnu energiju za grejanje, uz popust u procentu na takse i uplate za građevinsku dozvolu.

Studiranje fizibiliteta za idejne projekte koje omogućavaju proizvodnju energije od ostataka.

Puno sprovođenje projekata o mogućnosti štednje energije (n.p.r. izolacija, efikasni sistemi grejanja itd.).

Izrada idejnog i glavnog projekta za energiju od vетра.

Razvijanje studija fizibiliteta za potencijale za energiju od vетра.

Razvijanje studija fizibiliteta za proizvodnju energije za grejanje gradića Novo Brdo od bio mase (poljoprivredna proizvodnja).

Izrada idejnog i glavnog projekta za proizvodnju energije za grejanje gradića Novo Brdo od biomase (poljoprivredna proizvodnja) u prostorima predviđenim urbanim planom.

• **BANKARSKI SISTEM**

Strategija 1: Banke u funkciji stabilnog ekonomskog razvoja

Izrada projekata za kredite od banaka za domaćinstva, male biznise i agrobiznise.

Izrada projekata za investicije sa koncesijom, počevši sa sektorom obnovljive energije. (Poznato je da u EZ ima mnogo jasnih direktiva o obnovljivoj energiji, stoga se može smatrati kao velika šansa za opština Novo Brdo).

Izrada projekata imajući u vidu nove mogućnosti za učlanjenje Kosova u MMF, Svetskoj Banci, u oblastima gde oni pomažu (treba istražiti njihove službene stranice).

Izrada projekata za kredite sa niskim interesima i širim paketima u oblasti poljoprivrede, industrije do turizma.

• **MALA I SREDNJA PREDUZEĆA**

Strategija 1: Podrška razvoja MSP

Stvaranje centra za stručna treniranja za mlade, radi podizanja sposobnosti i pružanje seminara i kurseva za ekonomski razvoj, kao i znanja za marketing.

1.1.2 STRATEGIJE I DELOVANJA ZA TEHNIČKU INFRASTRUKTURU

• PUTNA INFRASTRUKTURA

Strategija 1: Postojeći asfaltirani putevi

Priprema glavnih projekata u saradnju sa Ministarstvom Saobraćaja i Post – Telekomom za proširenje pojedinih segmenata održavanje i dopunu sa sadržajima u skladu sa standardima postojećih puteva (sa prioritetom segmenta Gnjilane – Priština), ali i drugih segmenata, bazirajući se na karti: Infrastruktura saobraćaja.

Strategija 2: Neasfaltirani putevi

Priprema glavnih projekata od strane opštine i u pojedinim slučajevima i u sradnji sa Ministarstvom Saobraćaja i Post – Telekomom za neasfaltirane puteve u skladu sa standardima i normama iz karte: Infrastruktura saobraćaja.

Strategija 3: Predloženi putevi

- Zabeleženje trasa ovih puteva i njihovo očuvanje (imajući u vidu i trasu mogućeg autoputa Gnjilane - Priština – Labljane - Kamenica - Makreš, koja povezuje tri opštine regionala).
- Početak idejnih projekata za ove puteve sa prioritetom: Priština – Labljane – Gnjilane, kao i put Prekovce – Straže u pravcu Gnjilana.
- Produbljivanje konsultacija sa predstavnicima Ministarstva Saobraćaja i PTK –a za ove puteve.
- Izrada glavnih projekata za ove puteve na osnovu karte “Infrastruktura saobraćaja “

Strategija 4: Putevi u toku izgradnje – nastavljanja i kompletiranje poljoprivrednih puteva, prema predviđenoj dinamici.

- Priprema projekata i intenzivnih konsultacija za šumske puteve.
- Nastavljanje novih projekata poljoprivrednih puteva, u skladu sa kretanjima u poljoprivredno zemljište.

Strategija 5: Prateća infrastruktura

- Početak idejnog plana za autobuske stanice.
- Izrada glavnog projekta.
- Produbljivanje konsultacija sa predstavnicima privatnog sektora i drugim akterima za sprovođenje projekta i vidovi sprovođenja i upravljanja

---

10.8 HIDROEKONOMSKA INFRASTRUKTURA

- **Infrastruktura za snabdevanje sa vodom**

Strategija 1: Konkretnе radnје за renoviranje postojećег sistema izvora vode koji se momentalno koriste za piće i zaštitu i razvoj novih izvora u funkciju snabdevanja cele opštine sa vodom

- Izrada projekta snabdevanja sa vodom i u zonama koje imaju infrastrukturnu mrežu vodovoda, uz uključenje dva naselja u Novoj i Staroj Koloniji, koje se snabdevaju sa vodom iz vodovoda rudnika Novo Brdo sa kapacitetom od oko 5 lit/s, u početku, treba intervenisati u mrežu infrastrukture u segmentu glavne cevi iz pumpi, do glavnog (akumulacionog) rezervoara u funkciju poboljšanja kvaliteta i eliminisanja gubitka vode i smanjenja intervencija. Intervencije treba izvršiti i u sistemu pumpi, zbog njihove amortizacije i nepodnošljivog koštanja za građane. Jedna od analiziranih alternativa je i ona za pravljenje jednog rezervoara između udaljenosti od pumpi, do sadašnjeg rezervoara i operisanje sa dva sistema pumpi sa manjim kapacitetom (snagom), što se smatra mnogo racionalnije i postojanije.
- Dalja istraživanja u funkciji pronalaženja nekog izvora vode, radi eliminisanja sistema pumpi i velikih troškova koje ima ovaj sistem.
- Priprema projekata za priključenje naselja: Koretiše, Pasjak, Kusce i Stanišor u druge alternativne izvore. Za ovo, treba obezbiti adekvatnu infrastrukturu za prenos vode sa akumulacije i adekvatno uključenje u infrastrukturu. Kao mogućnost je brana Priljepnice, međutim treba istraživati i druge izvore, a druga mogućnost je povećanje kapaciteta sadašnjih izvora.

Strategija 2: Stvaranje jednog funkcionalnog i integrisanog sistema vodovoda za piće na teritoriji opštine

Izrada projekta za popravku postojeće mreže snabdevanja gradića sa vodom – promena starih cevi od azbesta i cementa u pojedinim segmentima, povećanje dijametra cevi u pojedinim segmentima mreže u novim zonama itd. (vidi kartu infrastrukture urbanog vodovoda).

Izrada projekta za snabdevanje sa vodom iz jednog centralnog sistema, odnosnog brane, u zavisnosti od rezultata studiranja brane i mogućnosti pokrivanja planiranih naselja prema konceptu planiranog prostiranja, uglavnom kao sastavni deo putnih linija.

- **SISTEM KANALIZACIJA I DEPONIJE**

Strategija 1: Kompletiranje infrastrukture kanalizacije, poboljšanje postojeće mreže i izgradnja nove mreže

Priprema projekata za poboljšanje postojeće mreže kanalizacije (vidi kartu "Kanalizacija")

Priprema projekata za izgradnju nove mreže kanalizacije u zonama gde ona nedostaje.

Postavljanje septičkih jama u tačkama izlivanja crnih voda u novim sistemima.

Zabeleženje i zaštita trase linije kanalizacije – priključci iz izlazaka naselja u pravcu glavnog kolektora koji je predviđen Prostornim Planom Kosova.

Priprema projekata za priključke iz izlazaka naselja u pravcu glavnog kolektora koj je predviđen Prostornim Planom Kosova.

Priprema projekta za izgradnju prve faze kanalizacije u pravcu glavnog impijanta u Kamenicu uz uključenje sledećih naselja: Kusce, Stanišor, Koretište, Pasjak, Straže i Draganac.

Priprema projekta za izgradnju druge faze kanalizacione mreže u pravcu glavnog impijanta u Kamenicu, preko doline Krive reke uz uključivanje sledećih naselja: Koznice, Prekovce, Izvor, Zebince, Vlasce i Bunjak.

Priprema projekta za izgradnju treće faze kanalizacione mreže u pravcu glavnog impijanta u Kamenicu, preko doline reke Bostana uz uključivanje sledećih naselja: Nova Kolonija, Stara Kolonija, Plavce, Bostane, Jasenovik, Tulare, Klobukare, Čulkovce, Trničevce, Carevce, Gornji Makreš i Donji Makreš.

Strategija 2: IZGRADNJA NOVOG SISTEMA ISPUŠTANJA ATMOSFERSKIH VODA

Priprema projekata za izgradnju nove kanalizacione atmosferske mreže, podeljene i sa kanalizacijom crnih voda (u skladu sa konceptom udaljavanja u pravcu najbližih potoka i reka), posebno u naseljima koje se nalaze u blizini centra Gnjilana i magistralnog puta Priština – Gnjilane.

Svako selo treba da ima poseban sistem. Atmosferske vode će se ispustiti u najbližoj reci ili potoku.

Priprema projekata za izgradnju nove mreže atmosferske kanalizacije i pored puteva.

Strategija 3: INFRASTRUKTURA DEONIJA I ZA ŽITU VODA

Zabeleženje i zaštita predviđenog prostora za privremenu deponiju građevinskih i industrijskih ostataka na nivo jednog ili dva naselja (vidi kartu "UPRAVLJANJE OTPADAKA").

Priprema prostora sa namenom za deponiju sa poravnjenjem i postavljanjem šljunka (odmah po usvajanju) i zabeleženje do ispunjenja uslova za kompletiranje sa infrastrukturom.

Priprema glavnih projekata za privremene deponije na nivo naselja (čišćenje korita reka od otpadaka i njihovo organizovano bacanje ubuduće).

Zabeleženje i zaštita prostora predviđenog za moguće deponije opštinskog nivoa za građevinske i industrijske ostatke sa mogućnošću reciklaže (vidi kartu "UPRAVLJANJE OTPADAKA").

Priprema projekta za moguću deponiju na opštinski nivo za građevinske i industrijske otpatke sa mogućnošću reciklaže (vidi kartu "UPRAVLJANJE OTPADAKA").

Priprema projekata za tretiranje upotrebljenih i nečistih voda od strane naselja i industrije, sa posebnim osvrtom, na zone: deponija ostataka mangana rudnika Pljaka, deponija ostataka rudnika Novog Brda, transportna traka rude, stari rudnik Novog Brda u Staroj Koloniji, Stari površinski rudnik Sasa, aktivne deponije otpadaka u Stanišore (karta - Kanalizacija).

Zaštitu podvodnih voda, kako sa aspekta izbegavanja zagađenja, tako i sa aspekta nekontrolisane izgradnje i ugrožavanja prostora (vidi hidrološku kartu Novog Brda).

Priprema projekata za postojeće industrijske objekte, koji pošto nemaju aparaturu za pročišćenje, zagađuju reke. U određenom roku instalirati aparaturu i izbegavati ovo zagađenje.

Priprema projekata za razmeštaj dve deponije otpadaka u pravcu Stanišor – Straže i Draganac.

- **FUNCIONALIZACIJA SNABDEVANJA SA STRUJOM I OJAČANJE MREŽE TELEKOMUNIKACIJE**

Strategija 1: Početak sprovođenja preporuka masterplana za razvoj distributivnog sistema Kosova do 2015 godine

Početak postepenog eliminisanja TS 35/10 KV i prelazak na TS 110/20 KV

Prelazak sa distributivne mreže 10 Kv na distributivnu mrežu 20Kv

Početak intervencije sa prioritetom u smislu prelaska sa sistema 10 KV na 20 KV, su: mreža, Stara Kolonija – Jasenovik – Klabukare, Bostane – Čulkovce – Trničevce, Gornji Makreš – Draganac – Mozgovo – Kusce, kao i ojačanje aktuelne mreže od 10 KV skoro u svim naseljima

Početak zamene TS 10/0.4 KV sa onim 20/ 0.4 KV

Početak zamene vazdušnih linija 230/400 V sa pletenim kablom ili sa podzemnim kablom

Obeležavanje i očuvanje prostora za izgradnju trafostanice Gnjilana

Obeležavanje i očuvanje prostora za izgradnju trafostanice u selo Pasjak, naselje Pojata

Treba pripremiti projekte u kojima bi se niski napon planirao sa betonskim stubovima i sa samodržećim kablom od aluminijuma

Treba pripremiti projekte da se na ovim stubovima postavlja javna rasveta puteva sa prioritetom u naseljima

Treba pripremiti projekte kako bi se javna rasveta glavnih puteva po selima če biti sa natrijumskim lampama sa snagom od 400v, postavljene na metalnim stubovima u visini (8-10m). Uključenje i isključenje lampi če biti automatsko, međutim u vreme kada na putevima nema mnogo prolaznika (posle ponoći), lampe če se automatski zapaliti na pola nominalne snage.

Strategija 2: Ojačanje proširenje telekomunikacija na celoj teritoriji opštine

Saradnja u funkciju modernizacije i povećanja broja pošta, telefonskih linija i drugih aparata kao i obima usluga interneta i kablovske usluge PTK-a i drugih privatnih operatera

Postavljanje telekomunikacione mreže u selima pomoću kabla sa optičkim vlaknom, koje omogućava povezivanje interneta i kablovske televizije.

Priprema projekta za postavljanje 2 novih antena PTK – VALA

Priprema projekta za izgradnju poštanskih objekata u Labljane, Pasjak i Koretište

Priprema projekta za pokrivanje cele teritorije opštine sa mrežom fiksne telefonije, kao i prelazak sa vazdušne mreže na podzemnu mrežu

Priprema projekta za pružanje televizijskih HD programa pomoću kablovske mreže

Priprema projekta za postavljanje javnih govornica u svim naseljima gde postoji fiksna telefonija i tamo gde će se ova mreža postaviti.

1.3 TEMATSKA OBLAST, DEMOGRAFIJA I SOCIJALNA PITANJA

- **STRATEGIJE I DELOVANJA ZA SOCIJALNU INFRASTRUKTURU**
- **STANOVNIŠTVO, STANOVANJE I NASELJA**

- **STANOVNIŠTVO**

Strategija 1: Stvaranje što povoljnih uslova za poboljšanje opštinskog indeksa ljudskog razvoja (OILJR) u daljem razvoju opštine Novo Brdo

- Priprema i sprovođenje projekata za usklađeni razvoj prostornog prostiranja prema predviđenom broju stanovništva, u svim predviđenim naseljima karte **“KONCEPT RAZVOJA NASELJA OPŠTINE NOVO BRDO”** “zasnivan na proširenje mreže infrastrukture
- Izrada projekata za povećanje ambijenata i aktivnosti, koje se odnose na bogatiji socijalno – kulturni život
- Projekti integrisanja zajednice sa niskim primanjima i zajednice koje žive u informalnim zonama
- Izrada projekata za kompletiranje kvaliteta infrastrukture sistema obrazovanja u svim nivoima, radi stvaranja uslova za upisivanje u primarnom i sekundarnom obrazovanju, kao i podizanje stepena opismenjavanja odraslih (preko 15 godina).
- Izrada projekata za kompletiranje kvaliteta infrastrukture zdravstvenog sistema, sa uticajem i na povećanje životnog veka stanovnika Novog Brda.
- Izrada projekata za kompletiranje u oblasti ekonomskog razvoja i smanjenje siromaštva, tako da se ekomska dobrobit, merena po prihodima za glavu stanovnika, poveća.
- Izrada predviđenih projekata u ovom planu za povećanje zelenih površina, u gradu i u drugim naseljima, uz pomoć ponovnog tretiranje sadašnjih slobodnih ili neiskorišćeni prostora, kao i stvaranje novih zelenih zona unutar i van grada, kao i pored drugih naselja
- Izraditi projekte za podizanje osećaja kod stanovnika prema socijalno – kulturnim i problemima sredine u funkciju kvaliteta života

- Izraditi projekte za strateško ojačanje za kapacitete ljudskih izvora u opštinu, kako bi odgovorili realizaciji ove vizije za budućnost opštine Novo Brdo i da se postiže polna i etnička jednakost.

- **STANOVANJE**

Strategija 2: Podizanje količine i kvaliteta stanovanja

- Izrada regulativnih planova uz poštovanje koncepcije, če biti u funkciju obezbeđenja dovoljnog obima stanovanja za sve slojeve
- Izrada i realizacija glavnih projekata infrastrukture i usluga na osnovu karata infrastrukture (voda, kanalizacija, grejanje, parking, zelenilo) u ovom dokumentu u oblasti stanovanja i u cilju poboljšanja kvaliteta stanovanja
- Priprema glavnih projekata javnih sadržaja, koji utiču na podizanje nivoa stanovanja
- Izrada projekata i promena standarda prostora za stanovanje i za održavanje postojećih struktura, kao i izbegavanje fizičke degradacije postojećih struktura za stanovanje, izgrađenih bez plana.

- **NASELJA**

Strategija 3: Obezbeđenje i dalji razvoj opštine Novo Brdo treba da bude na liniji sa konceptom prostornog razvoja policentričnog X-a sa dve tačke od opštег interesa (tvrdava i rudnik).

- Ovlašćena lica u opštini da se informišu adekvatno za planirane građevinske granice,
- Izrada regulativnih planova za gradić Novo Brdo i za naselja, kao zone od posebnog interesa za opštinu, gde ulaze naselje Tvrđave i Bostana, kao i manjih centri unutar opštine kao Kusce, Koretište, Paralovo, Labljjan, Straže i Makreš. U okviru ovoga se mogu unaprediti potrebe svakog gravitacionog naselja u tom centru, u odnosu na ovome što je predviđeno planom.
- Izrada regulativnog plana za industrijsku zonu Labljane,
- Stimulisanje izgradnje unutar planiranih zona,
- Monitorisanje i nedozvoljene nijedne gradnje van građevinskih granica i u zamrznutim zonama za gradnju.
- Stvaranje jednog borda za rušenje izgradnje van predviđenih granica.

Strategija 4: Osiguranje da naredni razvoj naselja, bude u skladu sa konceptom kompaktnih naselja.

- Za sva naselja za koja se pripremaju regulativni planovi, kompaktni razvoj naselja će biti zadatak regulativnih planova.
  - Za sva naselja koja se ne pripremaju regulativni planovi, kompaktni razvoj naselja će biti zadatak nadležnih opštinskih institucija, pomoću raznih projekata, ali i drugih mera (sa davanjem saglasnosti i dozvole za izgradnju, sa stimulativnim podsticajem za razvoj u praznim zonama, sa ne izgradnjom infrastrukture van zona definisanih za izgradnju, osim za funkcije utvrđene članom 17.3 Zakona za Prostorno Planiranje)
  - Opština se obavezala da informiše i zarađuje i sa naseljima koje imaju manji interes za ovaj koncept i imaće u obzir sve mogućnosti za ostvarenje koncepta kompaktnih naselja i može da upotrebi sva sredstva u nadležnosti opštine
  - Poseban problem u strategiju sprovođenja plana, što se tiče kompaktnog koncepta na nivo naselja, su naselja koja su gotovo prazna i bez stanovnika, ali i u ovim naseljima treba razvijati projekte i programe, kako bi se povratak i razvoj učinio u kompaktnim celijama u cilju ojačanja ubuduće
  - Poštovanje zabrane svake gradnje u zamrznutim zonama za izgradnju uz preduzimanja svih mera
  - Poštovanje razvoja u poljoprivredne svrhe i ne za druge namene u zelenim zonama, po svim naseljima gde su ove zone identifikovane od stručnjaka uz preduzimanja svih mera za njihovu zaštitu.
-
- **NEFORMALNA NASELJA**

Strategija 5: Osiguranje da su neformalna naselja tretirana na, osnovu uputstva za uređenje neformalnih naselja izrađenog od DPP i MSPP, prema Zakonu Z-03/Z 106 za Promene Zakona za Prostorno Planiranje 2003/14,

Naredne radnje su:

Uređenje NFN je pitanje prostornog planiranja. Osiguranje imovine, pristup u adekvatnu infrastrukturu, učestvovanje u upravljanje, se mogu obezbediti preko Prostornog i urbanističkog planiranja.

Dok se izrađuje ovaj dokument MSPP je u finalnoj fazi izrade Strategije i Plana Delovanja za Sprečavanje i Uređenje Neformalnih Naselja, koja će dati uputstva delovanja za sprečavanje i regulisanje NFN u zemlji.

NFN u opštini Novo brdo će se tretirati tako da se prvo identifikuju u RPO i RP, razmatraće se kao prioritetni projekti za opština i posle toga će izraditi profil i analizu

stanja tih NFN, koji se nastavlja izradom u URRP za ona naselja, ili sa drugim načinima intervencija i dopuna u naselje, zavisno od njenog stanja.

Priprema profila postojećeg stanja NFN na celoj njenoj teritoriji.

Priprema profila treba da služi za utvrđenje prioriteta za uređenje NFN, međutim poslužiće mogućim donatorima za pružanje potrebnih informacija, za finansijsku, ljudsku i tehničku podršku u okviru ovog uređenja.

Imovinska pitanja: postoji potreba za intenzivno angažovanje opštine za rešenje problema u vezi sa imovinskim pravima. Ne rešena imovinska pitanja treba rešiti na način da se obezbeđuje zakonska osnova za iniciranje planiranja. Katastar i sektor imovine, treba da pružaju podatke i ažurirane karte, kako bi se izbegli problemi sa podacima tokom planiranja.

Proces planiranja: uređenje NFN, treba da se realizuje putem sveobuhvatnog procesa, kako bi se učesnicima omogućilo izražavanje zahteva i za jedno transparentno odlučivanje.

Saradnja sa Kosovskom Agencijom za Privatizaciju, u cilju izbegavanja problema u odnosu na javno zemljište pod upravljanjem KAP, je neophodno za postavljanje javne infrastrukture, obezbeđenje prostora za škole, obdaništa i drugih opštinskih prostora.

Tokom izrade regulativnih planova Novog Brda, u okviru zadatka za projektovanje za nosioca izrade ovih planova, tretiranje neformalnih naselja: Bostane, Nova Kolonija, Koznice, Pasjak itd., treba da bude deo zadatka projektovanja, uz informaciju o kvalitetu i stepenu neformaliteta, sa posebnim osvrtom na planiranje usluga i neplaniranih kretanja, koje su karakteristike ovih neformalnih naselja, u pravcu regularnosti, formalizacije i orientacije razvoja sa regulativnim planovima.

Nakon izrade ovih planova i utvrđivanja prioriteta za sprovođenje, treba imati u vidu ove NFN, za njihovo uređenje, međutim neformalna naselja će poslužiti i mogućim donatorima za pružanje potrebne finansijske, ljudske i tehničke podrške u okviru ovog uređenja, pošto je uređenje neformalnih naselja i Evropski prioritet.

Jedna druga značajna aktivnost za sprovođenje razvojnog plana opštine, prema predloženim konceptima, je da se preduzimaju mere i vode politike da se ne dozvoljavaju nove neformalne zone.

- **OBRAZOVANJE**

Strategija 1: Proširenje obima, sadržaja, kao i podizanje kvaliteta infrastrukture obrazovnog sistema u svim nivoima u skladu sa koncepta policentričnog razvoja na dva linearne segmenta

Podizanje sadržaja za predškolsko vaspitanje u okviru škola ili posebno, treba predvideti u svim naseljima.

Zabeleženje i očuvanje predviđenih prostora ovim planom za obdaništa, specifikovan u okviru prostornog razvoja, kao i na karti "Školski i Sportski Prostori".

Priprema idejnih i glavnih projekata za obdaništa.

Zabeleženje i očuvanje predviđenih prostora ovim planom za osnovne škole, specifikovan u okviru prostornog razvoja, kao i na karti "Školski i Sportski Prostori".

Priprema idejnog i glavnog projekta za srednju školu.

Tokom izrade novih školskih projekata za izgradnju, treba predvideti prateću infrastrukturu, izgradnja i sportskih objekata, u cilju poboljšanja uslova za rad i učenje.

U izgrađenim objektima, prateća infrastruktura treba da se predviđa kao posebna.

Uključivanje u infrastrukturu vodovoda i kanalizacije u svim školskim objektima koji nisu uključeni.

Početak sprovođenja vladinog programa za stvaranje kabineta informatike i njihovo opremanje sa kompjuterima.

Obezbeđenje sigurnosti učenika pomoću postavljanja nadglednog sistema i stvaranje multietničkih funkcionalnih škola, uz realizaciju aktivnosti za decu, mlade i drugih građana ravno pravna obuhvatnost u obrazovanju, stvaranje povoljnih uslova za integrisanje dece sa ograničenim sposobnosti, kao i organizovanje raznih vidova za edukaciju roditelja.

Efikasno upravljanje škola i mreže škola, prema demografskim promenama i stvaranje centralizovanog sistema za finansijsko upravljanje obrazovnih institucija.

Poboljšanje saradnje između škole i roditelja.

Stvaranje uslova u školama za dnevni boravak (stvaranje kuhinjski škola) Lokalna Strategija za obrazovanje (priprema profila u skladu sa zahtevima tržišta u opštini Novo Brdo, na Kosovu i šire).

Prava saradnja Opština - Ministarstva Obrazovanja - Ministarstvo Rada i Socijalne Zaštite i Ministarstvo Kulture, Omladine i Sporta.

Saradnja opštine Novo Brdo sa ostalim opštinama u planu razmene iskustava i kadrova za podizanje kvaliteta obrazovanja.

Stvaranje olakšavajućih okolnosti za razvoj Privatnog Obrazovanja. Pružanje lokacija za saradnju sa drugim državama i organizacijama, koje imaju svoja predstavništva po svetu, za stručno osposobljavanje.

- **ZDRAVSTVO**

Strategija 1: Pružanje zdravstvenih sadržaja u naseljima u skladu sa njihovom funkcijom i hijerarhijom

Priprema idejnih projekata za OCE, KCPM, CPM i zdravstvenih ambulanti.

Priprema glavnih projekata za KCPM, CPM i zdravstvene ambulante.

Izrada idejnog projekta za Rehabilitacioni Centar za bolesti pluća (Makreš – Stanišor).

Izrada glavnog projekta za Rehabilitacioni Centar za bolesti pluća (Makreš – Stanišor).

Povezivanje sa infrastrukturom vodovoda i kanalizacije u svim zdravstvenim objektima, koji nisu povezani sa sistemom.

Priprema plana rada za funkcionisanje službe KCPM u Novo Brdo sa radom vreme, 24 h.

Priprema idejnog projekta za proširenje prostora KCPM, gde se planira proširenje jednog dela zdravstvenih usluga, koje se sada pružaju u bolnicu u Gnjilane i u Prištinu.

Priprema glavnog projekta za proširenje prostora KCPM, gde se planira proširenje jednog dela zdravstvenih usluga, koje se sada pružaju u bolnicu u Gnjilane i u Prištinu.

Sprovođenje projekata tamo gde postoje, kao i izrada projekata i programa za održavanje objekata i dopunom sa infrastrukturom (kanalizacija u Jasenovik, Prekovce, Kusce i Stanišor) i ostali sadržaji (prateći objekti, kao: garaže, magacini, pećnice za sagorevanje otpadaka itd.).

- **KULTURA**

Strategija 1: Pružanje uslova i sadržaja za očuvanje, konzerviranje i stalnu i postojanu upotrebu kulturnog nasledstva

Ostvarivanje radnji i zadataka iznetih u okviru razvojnog plana za ovu oblast, kao i u sadržaju strategije 1, može se učiniti ako preuzimamo sledeće korake.

Usvajanjem ovog plana, sve vrednosti za beležene na karti nasledstva, stave se pod zaštitom opštine/države.

Sprečavanje aktuelnih pojava koje ugrožavaju kulturno nasleđe, sa tehničkim, stručnim i legalnim merama, (iznete na karti "Kulturno Nasleđe").

Zabeleženje zona, objekata i kulturnih vrednosti iz karti u prostoru cele teritorije opštine Novo Brdo.

Geo-fizička snimanja i izrada idejnih projekata za arheološke zone: Stara Kolonija, Bostane, Vlasce, Izvor, Labljane.

Izrada glavnih projekata i početak sprovođenja u funkciju spašavanja, rehabilitacije i upotrebe kulturnih i istorijskih vrednosti i od kulturne, društvene, ekonomске, naučne, vaspitne, ekološke, kao i koristi od kulturnog turizma.

*Izrada projekata za zaštitu i razvoj **Kulturnog nasledstva Novog Brda, Draganac, Labljana, za Arhitektonsko nasleđe:*** Katedrala u Tvrđavi, Džamija u Tvrđavi, Turba u Tvrđavi, Pravoslavna crkca u selu Bostane, Mejtep u Labljane, kuća porodice Novobrdaliu u Tvrđavi, kulla u Vlasce, stare vodenice na teritoriji opštine, tipične tradicionalne kuće u Labljane i Pasjak itd.

Zaštita i priprema projekta **Manastira u Draganac** (Na osnovu Objektiva Posebne Zaštićene zone).

Da obezbede egzistenciju i miroljubivu funkciju zone koja će se zaštiti.

Zaštitu karaktera mesta koje će se zaštititi: istorijski, kulturni, arhitektonski, arheološki kontekst.

Sprečavanje nepovoljnih kretanja u okolini mesta koje se treba zaštititi.

Stavljanje pod zaštitom, izrada projekta i restauracija kula (Tvrđava) u naseljima Vlasce, Labljane, Jasenovik, renoviranje vodenica u krivoj reci, Makrešu, Bostanu, Vlasce, restauracija izvora vode (donja česma) i dodatnog dela prerade vode (Balabanac) u selo **Donji Makreš**, renoviranje Stare Džamije, rekonstrukcija tipične kuće u Pasjak i u nekim drugim mestima.

Informativna kampanja i marketing u funkciju poboljšanja kvaliteta opštinskih usluga, nasledstva i imida zemlje sa više dimenzionalnim koristima.

Priprema projekata i podizanje lapidara (spomenika) u mestima učinjenih masakra od srpske vojske u 1912 godini u selo Donji Makreš,

Uvođenje na listi vrednosti i stavljanje pod institucionalnom zaštitom i brigom spomenika ratnih palih boraca UČK-a, izgrađenog u rudniku Artane,

Stvaranje jednog opštinskog mehanizma za kontrolu kretanja za sve vrednosti nasledstva,

Priprema projekta za renoviranje i revitalizaciju domova kulture u Novo Brdo i Labljane i da isti budu u funkciji samo kulturnog života

Priprema plana za stavljanje u opštinski budžet Doma kulture u Zebince,

Stvaranje prostora i uslova za biblioteke u lokalitetima predviđenim u Okviru,

Stvaranje uslova za funkcionisanje ansambala i kulturno umetničkih društava, kao i osnivanje novih

Stvaranje uslova za tradicionalne manifestacije, kao što su: "24 Jun, 6-8 Maj, Dani posete tvrđave (Dan Svetog Đerđa i Svetog Marka), Dan Gospe 28 avgusta, Nedelja turizma(posljednja sedmica maja),

Priprema idejnog glavnog projekta i početak sprovođenja za kuću Muzej u gradu tvrđave Novog Brda,

Priprema idejnog i glavnog projekta i početak sprovođenja jednog otvorenog pozorišta u tvrđavu.

ADMINISTRACIJA (UPRAVA) I JAVNE INSTITUCIJE

Strategija 1: Pružanje uslova i sadržaja za Administraciju za javne, transparentne i efikasne institucije

Pošto su sa okvirom prostornog razvoja, kao poželjna kretanja u ovoj oblasti su predviđeni novi objekti za opštinsku administraciju i mogućnost smeštaja suda i policije u novoj zoni, kao strategija za sprovođenje ovog plana, predviđa se da se stvore sledeći uslovi:

- **Početak sprovođenja projekta za proširenje objekta opštine pored postojećeg (izgradnja aneksa)**
- **Obeležavanje zona i ekspropriacije za izgradnju objekata Ministarstva Unutrašnjih Poslova i objekat Ministarstva Rada**
- **Priprema idejnih projekata za izgradnju objekata Ministarstva Unutrašnjih Poslova (civilna registracija motornih vozila), objekat Ministarstva Rada(kancelarija za zapošljavanje)**
- **Zabeleženje zone i ekspropriacija za izgradnju objekta (zatvora) Ministarstva Unutrašnjih poslova u naselje Pasjak**
- **Proprema glavnog projekta zone za izgradnju objekta (zatvora) Ministarstva Unutrašnjih poslova u naselje Pasjak**
- **Obezbeđenje prostora za objekte suda i policije u novoj zoni planiranoj za proširenje (vidi kartu za proširenje glavnih objekata)**
- **Početak decentralizacije pojedinih funkcija administracije- u sekundarnim centrima i početak sprovođenja elektronskog sistema E-upravljanja i usluga**

SPORT I REKREACIJA

Strategija 1: Pružanje sportskih i rekreativnih sadržaja u naseljima u skladu sa njihovom funkcijom i hierarhijom

Za posebno ostvarivanje poželjnih predviđanja iz razvojnog okvira, u funkciju sportske infrastrukture se predviđaju, sledeće aktivnosti:

Izrada idejnog projekta za izgradnju jednog stadiuma za veliki fudbal u Labljane ili Izvor

Izrada glavnog projekta za izgradnju jednog stadiuma za veliki fudbal u Labljane ili Izvor

Osiguranje prostora za sport i rekreaciju u svako naselje. Oni mogu biti u okviru prostora osnovnih škola, kao deo školskih dvorišta sa organizovanim korišćenjem van procesa nastave ili kao posebne prostore, što zavisi od mogućnosti i zahteva

Izrada idejnih projekata za sportskih sala u osnovnim i srednjim školama

Izrada glavnih projekata za sportskih sala u osnovnim i srednjim školama

Izrada idejnog projekta za izgradnju poligona za streljaštvo u naseljima Koretište i Bunjak

Izrada glavnog projekta za izgradnju poligona za streljaštvo u naseljima Koretište i Bunjak

Izrada idejnih projekata za izgradnju rekreativnih i sportskih staza u selima: Stanišor, Makreš, Kolonija, Veliko Brdo, Labljane, Koznice i Bostane-Tvrđava

Izrada glavnih projekata za izgradnju rekreativnih i sportskih staza u selima: Stanišor, Makreš, Kolonija, Veliko Brdo, Labljane, Koznice i Bostane-Tvrđava

Priprema idejnih projekata u uskoj saradnji sa privatnim sektorom za razvoj aktivnosti i dopuna sa sadržajima i standardima u postojećim terenima malog futbala (Pasjak, Labljane, Nova kolonija i Bostane) i bazeni(Gornje Kusce)

Priprema glavnih projekata u uskoj saradnji sa privatnim sektorom za razvoj aktivnosti i dopuna sa sadržajima i standardima u postojećim terenima malog fudbala (Pasjak, Labljane, Nova kolonija i Bostane) I bazeni(Gornje Kusce)

Izrada idejnih projekata i za druge značajne sportove, kao: tenis, ribolov, lov, jahanje, biciklizam itd.

Izrada glavnih projekata i za druge značajne sportove, kao: tenis, ribolov, lov, jahanje, biciklizam itd.

OMLADINA

Strategija 1:Pružanje sadržaja za život omladine

Sprovođenje gore navedenih projekata u sportu i kulturu

Stvaranje uslova za aktiviranje što više omladinskih organizacija i podizanje saradnje sa opštinskim institucijama

Izrada projekata i njihovo sprovođenje za izgradnju i aktiviziranje omladinskih centara u: Novo Brdo, Labljane, Zebince, Kusce, Pasjak itd.

Osiguranje uslova za angažovanje grupa recitatora, dramskih, muzičkih grupa u svim osnovnim i srednjim školama

Izrada projekta i sprovođenje istog za izgradnju jednog centra za stručno osposobljavanje mladih

Stvaranje prostora za sport i rekreaciju u svako naselje, a koje će se koristiti za omladinske aktivnosti, kao i podrška za osnivanje sportskih klubova (površine se mogu koristiti i u okviru osnovnih škola)

Priprema planova za praznik Dana Omladine i relevantnih praznika

LOKALNI CENTRI ZAJEDNICE

Strategija 1:Osiguranje centara zajednica u okviru mesnih zajednica

Osnivanje centara zajednica u svim mesnim zajedicama gde one nedostaju i njihov smeštaj u prostorima javnih institucija, kao što su škole i slično, za odvijanje kulturnih i drugih aktivnosti

Poboljšanje centra zajednice u urbanoj zoni Bostana sa jednom kancelarijom i prostor u domu kulture, kao i osnivanje drugih po postojećim javnim objektima

NEZAPOSLENOST I SIROMAŠTVO

Strategija 1:Minimiziranje stepena nezaposlenosti i siromaštva

Radi poboljšanja ovog stanja, predložene su mere, u okviru prostornog razvoja, za ekonomski razvoj i strategiju sprovođenja plana u ovoj oblasti. I u oblasti "Demografija i socijalna pitanja" je analizirana nezaposlenost i siromaštvo i traži se preduzimanja konkretnih mera, koje se odnose na povećanje broja zaposlenosti i povećanja dohodaka po glavi stanovnika, što će uticati na podizanje životnog standarda. Preko podizanja ekonomskog i socijalnog razvoja može se smanjivati i stepen nezaposlenosti, stoga se zahteva da se mali i veliki biznisi stimulišu i podržavaju, takođe treba obezbediti bolje mogućnosti za donatore i osiguranje sezonskog rada.

Izrada projekata i stvaranje uslova za Organizovanje stručnih treniranja o zahtevima tržišta.

Izrada idejnih projekata i stvaranje uslova za obezbeđenje sezonskog rada

Priprema glavnih projekata i stvaranje uslova za obezbeđenje sezonskog rada

Izrada projekata i stvaranje uslova za Podršku

1.4 TEMATSKA OBLAST KORIŠĆENJA ZEMLJIŠTA I SREDINE

4.4 STRATEGIJE I DELOVANJA ZA KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA I SREDINE

Oblast korišćenja zemlje i sredine je oblast koja je prioritetna u planu za uređivanje, korišćenje i razvoj prostora i strategija za sprovođenje ovog plana u ovoj oblasti je sadržajnija za budućnost, stoga gore navedene aktivnosti su suštinske.

VAZDUH

Strategija 1: Čist vazduh i minimalno zagadživanje

- Zabeleženje i zaštita u toku izgradnje zelenih pojaseva i traka prema planu.
- Izrada idejnih i glavnih projekata zelenih pojaseva i traka prema planu, kao i početak njihovog sprovođenja, sa prioritetom u Labljane, Pasjak, Koretiše, Kusce, Stanitšor.
- Zabeležavanje i zaštita tokom odvijanja izgradnje, postojećih parkova i površina za nove parkove, prema planu.
- Izrada idejnih i glavnih projekata za revitalizaciju postojećih parkova i novih predviđenih u planu, kao i početak njihovog sprovođenja.
- Izrada idejnih i glavnog projekta za zaštitu, razvoj postojećih šuma a posebno za kultivisanje novih šuma, sa kapacitetom za usisavanje gasova i raznih aerosola.
- Utvrđivanje kriterija za zelene površine tokom izrade regulativnih planova i tokom izdavanja urbanih dozvola i dozvola za izgradnju, sa prioritetima u Labljane, Pasjak, Koretiše i u drugim pod centrima.
- Izrada idejnih i glavnog projekta za poboljšanje putnog prometa radi izbegavanja velikog priliva automobila po naseljenim centrima, prema planu.
- Izrada opštinskog pravilnika za mere, kriterijume i uslove za eliminisanje zagađivača vazduha od strane industrije i pokretnih mašina, uz obavezanje postavljanja katalizatora i drugih uređaja u tehničkom aspektu i udaljavanje starih automobila iz saobraćaja.
- Izrada idejnih i glavnog projekta za korišćenje alternativne energije (uglavnom energija sunca i vетра).
- Stimulisanje sa smanjenjem taksi do 50 % za one koji traže građevinsku dozvolu i koriste alternativnu energiju.

- Izrada idejnih i glavnog projekta za staze sa bicikliste i za pešačenje, kako se vidi na karti, kao i obaveza tokom izrade projekata puteva za ove sadržaje.
  - Preduzimanje kažnjenih mera za fizička i pravna lica, koja prelaze dozvoljen nivo zagađenosti i buke, posebno u zonama sa osetljivom delatnošću (pored škola, zdravstvenih objekata i naselja).
  - Postavljanje zelenih pojaseva i traka sa kapacitetom za absorbovanje aerosol, azotnih gasova, sulfida i karbona, teških metala pored glavnih puteva, kao što se vidi na karti.
  - Izrada glavnih projekata za nove parkove u prostorima identifikovanim kao slobodnim i mogućim za podizanje ovih parkova.
  - Priprema strategija za zaštitu, razvoj, a posebno gajenje novih šuma prikladnih za vegetaciju ove zemlje.
  - Utvrđivanje sa pravilnicima kriterija za obavezne zelene površine u novim dozvolama za izgradnju, sa prioritetom u gradu Novo Brdo i u drugim podcentrima.
  - Minimiziranje korišćenja motornih vozila i korišćenje javnog saobraćaja,
  - Izrada projekta za rekonstrukciju puteva (analiziranje i ukalnjanje deponija za otpadke, koje su izvor zagađenja vazduha od zapaljenja oksidacije otpadaka itd.
-
- **VODA**

Strategija 1: Poboljšanje kvaliteta vode i prostora bogatim sa vodom

- Zabeleženje i izrada projekata za zaštitu i razvoj prirodnih izvora vode, kao i podvodnih i površinskih voda, kao što se vidi iz hidrološke karte opštine Novo Brdo, zajedno sa utvrđivanjem zone za obaveznu zaštitu i određenom zaštitnom režimu.
- Izrada idejnih i glavnog projekta za montiranje i kompletiranje aparata za pročišćenje upotrebljenih voda od strane industrije.
- Usvajanje pravilnika za industrijsku izgradnju, uz obavezu pročišćenja svih upotrebljenih i zagađenih voda, kao i nedozvoljene početka korišćenja bez prethodnog montiranja aparata za prečišćavanje zagađenih voda, na odgovarajući način.
- Izrada idejnih i glavnog projekta za posebnu zaštitu izvora u Trničevce, Zebince, Koznice, Labljane, Prekovce, Bolevce, Krive Reke, Bostanske Reke i drugih površinskih izvora.
- Izrada projekata za posebnu zaštitu voda od nekontrolisane upotrebe veštačkih đubriva za poljoprivredu (nitrati, nitriti, fosfati i drugi nutrienti).
- Izrada idejnih i glavnog projekta za organizovane deponije, groblja za životinje u hitnim slučajevima, kao i zaštita od ilegalnih otpadaka (sve vrste otpadaka).
- Izrada projekata za deponije otpadaka (njihova hidroizolacija) i totalna rehabilitacija.

- **ZEMLJA**

Strategija 1: Zaštita kvaliteta i kvantiteta zemlje (čiste i sa minimalnom kontaminacijom)

- Priprema projekata za stalno monitorisanje i kontrolu plodnosti poljoprivrednog zemljišta.
- Priprema idejnih i glavnih projekata za zaštitu od poplava, na osnovu karata prezentiranih u okviru, u funkciji zaštite i podizanja stepena boniteta.
- Izrada projekata za posebnu zaštitu voda od nekontrolisane upotrebe veštačkih đubriva za poljoprivredu (nitrati, nitriti, fosfati i drugi nutrienti).
- Izrada idejnih i glavnog projekta za zaštitu zemljišta od ilegalnih otpadaka (svih vrsta otpadaka).
- Treba pripremiti projekte za odkrivanje površina pokrivenih od deponija.
- Izrada projekata i preduzimanje mera za zaštitu od erozije, prečišćavanja sastavnih elemenata zemlje.
- Treba inicirati projekte i stvarati uslove i mehanizme za preduzimanje mera za zaštitu od degradacije i od uticaja čoveka.
- Treba izraditi prioritetne projekte za neobrađeno zemljište i za zemljište niskog poljoprivrednog kvaliteta.

Strategija 2: Upravljanje zemljišta

- Treba organizovati kampanju informisanja za građane (za nove građevinske granice, zamrzntute zone za izgradnju i za zone za naredno proširivanje), u cilju zaštite površina i resursa zemlje od otuđivanja za nepoljoprivredne ciljeve, sa ograničenjem izgradnje samo unutar planiranih građevinskih granica (karta "Koncepti razvoja naselja ") kao i sprovođenje orientacija razvoja u planiranim zonama.
- Poboljšanje sistema kontrole prema novim gradnjama u opštini.
- Prezentiranje i konsolidacija kaznenih mera, kao i organizovanje jedne kampanje za upoznavanje stanovnika i biznisa sa ovim merama.
- Povećanje kapaciteta opštine u vezi upravljanja i kontrole planiranih razvoja.
- Stimulisati i nastaviti proces izrade regulativnih planova za sve predviđene zone sa ORP i URP.

- **KORIŠĆENJE ZEMLJIŠTA**

Strategija 1: Obezbeđenje korišćenja zemljišta za planiranu destinaciju

- Adekvatno informisanje administracije (uprave) i građana u vezi destinacija i granica.
- Razvoj i definisanje predviđenih destinacija iz karata na terenu ili pomoću piketiranja i zabeležavanja destinacije površina.

- Razvoj planova niskih nivoa i idejnih i glavnih projekata za predviđene destinacije sa kartom korišćenja zemljišta (zemlišna zemlja, šumska, zemlja određena za naselja ili građevniska zemlja, arheološka zona, groblja, zelenilo, put, deponija otpadaka, koridori, industrija i sve oblasti i potrebbni sektori).***
- Razvoj projekata za obezbeđenje kvaliteta javnih prostora (površina).***
- Razvoj mehanizma za praćenje sprovođenja i kontrole na celoj teritoriji opštine.
- Podizanje ljudskih kapaciteta u opštini.
- Razvoj kaznenih mehanizma za prekršioce otuđivanja zemljišta za druge namene od onih predviđenih ovim dokumentom.

- **ZONE SA POSEBNOM DESTINACIJOM**

Strategija 1: Obezbeđenje da zone sa posebnom destinacijom na nivo Opštine (prirode, naselja i druge zone) tretiraju na adekvatan način

- Priprema odgovarajući planova za Novo Brdo kao zona sa kulturnim, turističkim i rekreativnim vrednostima, kao i položaja zone prirodnih vrednosti.
- Definisanje, piketiranje i Zabeleženje (signalizacija) kao arheološke zone tretiranih kao zone od posebnog interesa za opštinu.
- Razvoj geofizičkog snimanja, kao i priprema idejnog i glavnog projekta za razvoj arheoloških zona (Stara tvrđava, arheološke zone, Stara kolonija, Vlasce).
- Definisanje, piketiranje i signalizacija zaštitne zone na nivo Kosova prema Ahtisarijevom planu Tvrđave Novog Brda i Manastira u Draganac.
- Ograničavanje svih izgradnja pored zone u predviđenim granicama sa Ahtisarijevom planom za Tvrđavo Novog Brda i Manastria u Draganac.
- Priprema projekta za ograđivanje ovih dveju zona, Tvrđave Novog Brda i Manastira u Draganac.
- Priprema projekta za razvoj zone Tvrđave Novog Brda i Manastira u Draganac, u skladu sa predviđenom destinacijom, normama i pravilima.
- Definisanje, piketiranje i sinjalizacija zona sa mineralnim bogatstvom, koje treba tretirati kao zone od posebnog interesa za ekonomski razvoj (zona pored rudnika, ekomska zona u Labljane, zona u Paralovo, kao i zona u trouglu Straže, Koretište i Stanišor).
- Priprema projekta za razvoj zona sa mineralnim bogatstvom, koje treba tretirati kao zone od posebnog interesa za ekonomski razvoj (zona pored rudnika, ekomska zona u Labljane, zona u Paralovo, kao i zona u trouglu Straže, Koretište i Stanišor).

4.4.1 MREŽA NASELJA I URBANO - RURALNI KONTEKST

Strategija 1: Funkcionalna mreža naselja i ravnoteža urbano – ruralnog razvoja

- Razvoj prioritetnih projekata u selima: Novo Brdo, Vlasce, Bunjak, Bostane, Tulare, Prekovce, Zebince, Labljane, Paralovo itd. (Vidi karte, putna mreža, putna infrastruktura, kanalizacija, vodovod, telefon, škole i verski objekti).
- Priprema planova Novog Brda i pod centara: Novo Brdo, Vlasce, Bunjak, Bostane, Tulare, Prekovce, Zebince, Labljane, Paralovo itd. u funkciji mreže naselja.
- Priprema projekata za planirano proširenje pojedinih naselja (koncept razvoja naselja).
- Priprema idejnih i glavnih projekata za kompletiranje što je više moguće, sa urbanom infrastrukturom svih naselja.
- Priprema regulativnih planova za razvoj izgradnje unutar planiranih građevinskih granica.
- Izvršiti planirano proširenje pojedinih naselja u privatno, opštinsko ili javno vlasništvo (Koznica) što je izneto na karti (koncept razvoja naselja).
- Priprema projekata za razvoj poljoprivrede u takozvanim zonama zeleno srce (agroekosistem).
- Priprema projekata za proširenje sa sadržajima industrije, u naseljima koje imaju koristi od toga.
- Priprema uslova, davanje dozvole uz poštovanje što više specifičnih urbanih normi i angažovanje nadležnih organa za stvaranje jedne urbanističke klime, posebno za delove koji se još smatraju kao nedodirnuti sa kartama i regulativnim planovima i drugim uslovima (pravilnicima), u naseljima za koje se neće pripremiti planovi.
- Identifikacija svih ilegalnih gradnja.
- Priprema uslova zakonske baze za adekvatno tretiranje ilegalne izgradnje.

4.4.2 PRIRODNO NASLEĐE

Strategija 1: Zaštita prirodnog nasleđa

- Priprema odluka za proglašenje kao zone sa posebnim prirodnim vrednostima (Makreš – Stanišor – Straže, Bostane – Izvor – Labljane).
- Priprema projekata za zaštitu, konzerviranje i razvoj zona sa posebnim prirodnim vrednostima (Makreš – Stanišor – Straže, Bostane – Izvor – Labljane), koje će se proglašiti kao zaštićene.
- Priprema odluka da se proglašavaju kao zaštićene sačuvaju i senzibilizuju, zaštite i konzerviraju stara stabla u selo Vlasce i u nekim drugim naseljima, kao i drugi spomenici, jama kod zli kamenca u selo Bunjak, izvor pored tvrđave Sabilovci, izvor vode Kitica, izvor.
- Obezbeđenje integrisane zaštite prirodnih i kulturnih monumenata.
- Priprema odluka za zaštitu brezove zone u blizini rudnika (kao posebno drvo u opštini)

Strategija 2: Zaštita i ojačanje pejzaža

- Izrada idejnog i glavnog projekta i njegovo sprovođenje za Krivu reku, reku Stanišora, i Bostansku reku.
- Izrada projekata za funkcionalizaciju i održavanje poljoprivrednih pejzaža u zonama Plavce, Trničevce, Izvor, Vlasce i Jasenovik.
- Izrada i sprovođenje projekata za sejanje mnogih vrsta travastih biljaka u livadama i pašnjacima u Zebince i Izvor.
- Izrada projekata i preuzimanje mera za zaštitu šuma od nekontrolisane seče i od požara, kao i projekti protiv erozije.
- Jačanje saradnje sa MSPP.
- Ograničenje razvoja u zonama sa kvalitetinim poljoprivrednim zemljištem, kao i na slikovitim pejzažima.

Strategija 3: Poboljšanje kvaliteta zelenih površina

- Povećanje broja parkova i zelenih površina u naseljima sa gustom populacijom.
- Stvaranje novih parkova u centrima, kao što je Nova i Stara kolonija.
- Stvaranje zelene površine pored reke Stanišora i zaštita od građevinskih radova.
- Uređenje parkova u zoni borove šume u Labljane.
- Uređenje parka pored Tvrđave Novo Brdo (krivina).
- Uređenje parka između javnih objekata u Bostane.

- **Biodiverzitet**

Strategija 1: Stabilan razvoj biodiverziteta

- Priprema projekata za zaštitu, očuvanje i konzerviranje pojedinih vrsta fitocenoze.
- Priprema projekata za zaštitu zona gde žive i gde se kreću divlje životinje, među kojima ima i vrste koje se smatraju ugroženim, kao i projekti za njihovu zaštitu kao vrste.
- Pripreme projekata u oblasti biodiverziteta se predviđaju zajedno sa drugim opštinama, za zaštitu i razvoj bogatih zona sa retkim vrstama na regionalni nivo.
- Priprema projekata za inventarizaciju flore i faune na celoj teritoriji opštine, uz specifikaciju šta treba sačuvati i šta se može koristiti.
- Projekti za očuvanje i razvoj autotoktne rase krave buše.
- Priprema projekata za revitalizaciju šumskih ekosistema i za sprečavanje uništenja i zaštitu habitata mnogih vrsta biljaka i divljih životinja, smatrajući kao značajno i očuvanje habitata leptira, ptica mesoždera itd.
- Podizanje ljudskih kapaciteta u opštini.
- Razvoj mehanizama za kažnjavanje.

- **Upravljanje otpadaka**

Strategija 1: Minimalni obim otpadaka i ponovna upotreba – reciklaža otpadaka

- Definisanje, piketiranje i signalizacija zona predviđenih za tranzitne deponije, groblja za životinje i deponije inteligentnih otpadaka.
- Priprema projekata za tranzitne deponije inertnih (građevinskih) otpadaka, groblja za životinje u katastarskoj zoni Bostane i Labljane, deponija inteligentnih otpadaka u selu Trničevce (tranzitna) i jedna postojana deponija, sa standardima, gde se u budućnosti može izvršiti i reciklaža u katastarskoj zoni Novog Brda, odnosno sela Bunjak.
- Priprema i sprovođenje projekta za rehabilitaciju i dekontaminaciju ilegalnih postojećih deponija u svim naseljima opštine.
- Priprema projekata za prikupljanje i tretiranje otpadaka odbačenih na nekontrolisan način, sa prioritetom na obalama reke Stanišora, Krive Reke i sličnim površinama.
- Priprema projekata za upravljanje i kontrolu opštine u vezi otpadaka.
- Priprema projekata za obuhvaćenje još 10 % teritorije u sistemu upravljanja otpadaka.
- Povećanje mašinerije (infrastrukture) za odpatke, kamiona i kontejnera.
- Preduzimanje kažnjivih mera.

4.4.3 PRIRODNE I DRUGE NEPOGOODE

Strategija 1: Pomak iz kulture reakcije na kulturu amortizacije i sprečavanja

Zemljotresi

- Pripremiti pravilnik o svim izgradnjama u skladu za stepenom sismičke opasnosti i izgraditi po standard.
- Posebni objekti, kao i objekti za višespratnice, treba da se urade sa aseizmičkom arhitekturom.

- **GRAD**

- Priprema projekata za izgradnju stanica protiv grada u mestima gde su bile i ranije, kao što se vidi na karti.

- **SNEŽNE LAVINE, JAKI VETROVI I LED**

- Pripremanje projekata za preduzimanje mera tokom zime i posebno na brdsko – planinskim zonama.

- **SUŠA**

- Priprema projekata za akumulaciju voda iz malog broja brana.

- **POPLAVE**

- Priprema projekata za otvaranje kanala, uređenje od zemlje, čišćenje i održavanje.
- Preduzimanje mera za eliminisanje jakih krivina reka i upravljanje obala reka.
- Preduzimanje mera za zaštitu reka od bacanja otpadaka, koji su u ovom slučaju prepreka za slobodan tok vode.
- Preduzimanje mera za zabranu izgradnje objekata za stanovanje, kao i objekata sa ekonomskim karakterom, pored reka, odnosno najmanje 10 m udaljenosti od korita reke (tačke vode).

- **EROZIJE**

- Preduzimanje mera za proglašenje erozivnim zonama, regione u kojima erozija ima veliki intenzitet, u vodo tokovima, zemlji, šume i nepokretne objekte, imajući u vidu Zakon o Vodama Kosova iz opštine.
- Preduzimanje mera za sprečavanje erozivne aktivnosti, kao što su:
  1. *Zabrana sečenja i degradacije šuma,*
  2. *Zabrana prekomerne ispaše,*
  3. *Zabrana korišćenja materijalnih dobara koje prouzrokuju eroziju,*
  4. *Zabrana korišćenja zemlje i peska itd.*
- Preduzimanje antierozivnih hidrotehničkih mera
  - Izrada projekata za izgradnju terasa, prepreka i brana u koritama jaruga i potoka.
  - Izrada projekata za izgradnju nasipa u rečnim obalama.
  - Izrada projekata za sejanje šumskih sadnica u koritama reka.
  - Preduzimanje mera za zabranu vađenja inerta odnosno peska iz rečnih korita.
- Preduzimanje antierozivnih poljoprivrednih mera
  - Izrada projekata za održavanje poljoprivrednog zemljišta.
  - Preduzimanje mera za pravilnu primenu poljoprivredne prakse.
  - Izrada projekata za sistem navodnjavanja i isušivanja.
  - Iniciranje i obezbeđenje investicija za zaštitu zemlje u obalama reka.
- Preduzimanje antierozivnih biološkoh mera
  - Preduzimanje mera za zaštitu postojećih šuma od nekontrolisane seče i od požara.
  - Preduzimanje mera za sprečavanje ispaše u siromašnim masivima sa vegetacijom.
  - Izrada projekata za pošumljavanje golih i degradiranih površina.
  - Izrada projekata za stvaranje zelenih pojaseva, tamo gde je stepen erozije visok.
  - Izrada projekata za sadnju drveća koji bi pokrili pojас od 10 m udaljenosti od obala glavnih reka.
  - Preduzimanje mera za korišćenje poljoprivrednog zemljišta u rečnim dolinama glavnih reka, sa stalnim pašnjacima ili šumama

- Izrada prioritetnih antikorozivnih projekata, za jake erozije treba da se vrši za 2500 – 5000 ha u sledećim katastarskim zonama: Novo Brdo, Izvor, Bostane, Bolevce, Trničevce, Labljane, Paralovo, Mašinince, Gornji Makreš, Miganovce, Koretište, Stanišor i Kusce.
- Izrada antierozivnih projekata, najača erozija koja se prostire na površinu od oko 2700 ha, u sledećim naseljima: Bostane, Jasenovik, Carevce, Bušince, Klabukare, Donji Makreš, Gornji Makreš, Straže, Draganac i Miganovce (vidi kartu erozija).

- Preduzimanje ostalih mera
  - Izrada projekata za izgradnju zaštitnih pojaseva na jakim obroncima.
  - Izrada projekata za izgradnju zaštitnih zidova.
  - Izrada projekata za melioraciju pašnjaka.
  - Izrada projekata za izgradnju i melioraciju šuma.
  - Izrada projekata za izgradnju drugih antierozivnih vidova.

Radioaktivnost (jonizirajući i nejonizirajući)

- Izrada projekta za stručnu izolaciju zone pogođene sa osiromašenim uranijumom od bombardovanja NATO-a tokom poslednjeg rata na Kosovu, u selo Koretište, Pasjak, Novo Brdo.

POŽARI

- Preduzimanje mera zabrane izgradnje ili uvođenja standarda tamo gde je neophodno za objekte i opremu koje prouzrokuju ili potpomažu požar, kao što su šume i druge prostore ugrožene od požara.
- Preduzimanje mera podrške objekata i opreme koja sprečavaju požar ili pomažu gašenje požara u šumama i drugim ugroženim prostorima od požara.
- Izrada projekata tampon zona između dve šume i drugih osetljivih zona od požara, kao i jedna tampon zona na graničnom pojasu radi sprečavanja prelaska eventualnog požara.
- Izrada projekata i postavljanje što više hidranata i akumulacija za vodu u što više tačaka naselja.
- Izrada projekata za pristup vatrogasnih motornih vozila do svake jedinice za stanovanje u opštini Novo Brdo.
- Mere kontrole za ono što predstavlja pretnju.
- Kaznene mere.

4.5 PROCENE STRATEGIJA NA OSNOVU UTVRĐENIH KRITERIJA SA NAČELIMA (VIDI ČLAN 2/2.2), POLITIKAMA I ZAKONIMA

Pozanto je da strategije i delovanje za sprovođenje, pružaju prelazak sa postojećeg stanja u pravcu okvira željenih prostornih razvoja, treba formulisati paket strategija i delovnja za ostvarivanje ciljeva unutar prostornog okvira, određenih rokova i postojećeg stanja. Procena ovih strategija (koje takođe predstavljaju jedan odgovor na pitanja, koje aktivnosti i mera treba preduzeti za postizanje predviđenog okvira, tim pre što one predstavljaju sredstvo za prelazak iz postojećeg stanja na planirano stanje) na osnovu kriterijuma utvrđenim u opštim načelima za razvoj/zaštitu kao i politika i zakon. Veoma je značajan korak za procenu, dali ćemo sa ovim strategijama, biti sigurni da je moguće sprovoditi zakon?

4.2.1 Procena strategija za sprovođenje iz oblasti ekonomskog razvoja

Merenje efektivnosti strategija za sprovođenje iz oblasti ekonomskog razvoja je veoma značajno za redukciju na jednu kompletну analizu, koja bi otkrila jake i slabe tačke, ali i mogućnosti i pretnje prostornog i drugih aspekata pomenutog razvoja. Procena strategija i delovanja za realizaciju ciljeva unutar prostornog okvira u oblasti ekonomskog razvoja i sve preložene strategije od stručne ekipe, su uspoređene sa scenarijom ne preduzimanja ništa u ovoj oblasti, ocenjuje se da može imati i slabe tačke, međutim u celini se može smatrati realno u smislu mogućnosti za sprovođenje. Ove strategije promovišu načela stabilnog, kompaktnog i intenzivnog razvoja i predstavljaju integriran pristup koji poštuje zakone zemlje i ako nadležni organi stvaraju uslove za realizaciju ovih strategija, može se verovati da će opština Novo Brdo, biti lider u oblasti poljoprivrede, kao glavna grana ekonomskog razvoja.

Strategije za sprovođenje dokumenta su predvidele niz aktivnosti, kao što su:

- U narednim godinama, izrada plana rada u skladu sa granicama poljoprivrednog zemljišta, utvrđenih ovim Planom, na osnovu karte "Poljoprivreda i Ekonomski Razvoj", pravac razvoja poljoprivrede treba da bude na kretanja koja će biti rentabilnija, posebno povtarstvo, voćarstvo i žitarice, sa posebnim naglaskom na intenzivne žitarice, uz preradu ove karte na nivo poljoprivrednog katastra.
- Rehabilitacija degradiranog zemljišta, razvoj organske poljoprivrede, izgradnja sistema navodnjavanja, komasacija, odnosno ukrupnjavanje parcela individualnih proizvođača, jačanje Direkcije Poljoprivrede sa osobljem i tehnologijom, kao i upotreba novih sistema informisanja, rad na projektima sa zajedničkim inicijativama sa privatnim sektorom i donatorima, povećanje stočnog fonda, početak projekata u predviđenim zonama za pošumljavanje, ponovno pošumljavanje, prelazak sa niskog rastinja na redovne šume i njihovo odravanje, upravljanje pašnjaka, poboljšanje vegetaciju postojećih pašnjaka, povećanje i ojačanje razvojnih zona poljoprivrede.
- Opština treba da olakšava, a privatni sektor, da obezbedi bazu za prehrambenu industriju, proširenje i unapređenje znanja i praksi u oblasti poljoprivrede.

- Sve predviđene aktivnosti počevši od obrazovanja i stalnog učenja u poljoprivredu, stočarstvu, proizvodnji voća i povrća, će da doprinesu na povećanje obima i stvaranje kvalitetnih proizvoda i podizanje mogućnosti za marketing. Mere za navodnjavanje, isušavanje i zaštitu od poplava će pomoći povećanje prinosa, kvaliteta i sniženje cena rada, ali i na zaštitu od erozije. Mere u stočarstvu, šume, pašnjake, razvojne poljoprivredne zone, koje su deo strategija za poljoprivredu, mogu da povećaju prihode za GDP (Glavu stanovnika) iz poljoprivrede, uz stavljanje poljoprivrede u narednim godinama, kao glavna grana ekonomskog razvoja i time da pomogne da opština Novo Brdo bude konkurentna na kosovsko i regionalno tržište.
- Na osnovu domaćih i međunarodnih kriterija i standarda, predviđene aktivnosti u ovim strategijama za sprovođenje predviđanja iz razvojnog okvira, može da natera Vladu da se pokrene iz indirektnih politika podržavanja, koje su bile prisutne u prethodnom periodu (politike za poljoprivrednu su bile orijentisane na rehabilitaciju infrastrukture, stvaranje jedne sredine za biznis, podrška uslugama prema farmerima, institucionalno ojačanje i sve ovo je bio na nizak nivo), direktnije politike davanja kredita i granta koje idu farmerima preko vlade.
- Za realizaciju okvira u ekonomskoj oblasti, predviđena su i mnoga kretanja za koje i u okviru strategije za sprovođenje, predviđene aktivnosti, kao što su: u oblasti industrijskog razvoja, građevinarstva, zanatstva, trgovine i ruralnog i kulturnog turizma.

Procena:

Sve predviđene aktivnosti, će doprineti na očuvanje mineralnih resursa, razvoj projekata za korišćenje, kao i u bliskoj budućnosti, korišćenje aluminijuma, olova, cinka, i u malim količinama i zlata, srebra i drugih minerala, zatim proizvodnju građevinskih materijala, razvoj praređivačke industrije drveta i plastike, podizanje intelektualnih i tehnoloških kapaciteta. Stvaranje sinergija i izbegavanje mogućih konflikata je jedan od koraka ovih strategija. Stvaranje zone i zanatskih kapaciteta, prostora za trgovinu na veliko i malo, postojanim pijacama, do onih dnevnih, zatim stvaranje funkcionalne industrijske zone, stalnog osposobljavanja, kao i stvaranje uslova za jačanje građevinskih firmi, prostora za magacine, posebno u industrijskoj zoni i kancelarije za projektovanje i nadgledanje u podcentrima. Predvideli smo i konkretnе aktivno u okviru strategija za promovisanje Novog Brda kao grad seoskog i kulturnog turizma, promovisanje zone oko Tvrđave, kao turističko, rekreativno, versko i istorijsko naselja, promovisanje Draganac kao naselje kulturnog, rekreativnog i verskog turizma, promovisanje izgradnje vikendica u zonama predviđenim za rekreativni turizam, promovisanje pojedinih naselja za omladinski, kulturni, rekreativni, seoski turizam i agroturizam, promovisanje arheološkog nasleđa za razvoj turizma,

svaranje turističke infrastrukture, zaštitu prirode i sredine, turizam lovstva, promovisanje zdravstvenog i hotelierskog turizma.

Procena:

Razvoj turizma u opštini Novo Brdo, ima veliki potencijal. Procenjuje se da će, sprovodenje predviđenih aktivnosti u okviru strategije za sprovodenje, odraziti na postoјani način, razvoj, organizaciju i jaku turističku ponudu, ostvaranje jednog informativnog turističkog sistema, stvaranje kapaciteta i turističkog plana. Poseban značaj, vidi se i u okviru ali, i u strategiju za zaštitu prirode, sredine i iskorišćavanje ovi vrednosti za turizam. Vrednosti predstavljaju se značajni za opština, ali sa njihovim razvijanjem biće korisni za Kosovo i šire. Porast interesa za prirodni turizam je jedna mogućnost za raznovrsnu prirodu opštine Novo Brdo, što se prema proceni namerava ići u pravcu ovih aktivnosti. U okviru strategije, mogu se videti idejni i glavni projekti za prirodne atrakcije, kao i zaštita putem obeležavanja i objavljivanja kao zaštitna vrednost (u skladu sa načelima zakona), kao i korišćenje kulturnog i arheološkog nasledstva za razvoj turizma. Jedna značajna važnost u strategijama za sprovodenje, kao što se vidi je posvećena i saobraćaju odnosno prevozu koji snabdeva ove zone, zatim održavanju čiste i sigurne prirode, kao i koordinaciji preko informativnog turističkog centra u gradu Novo Brdo.

Takođe, pažnja je posvećena i kvalitetnim prehrambenim proizvodima i njihovom marketingu za razvoj agroturizma, u strategijama za sprovodenje, zajedno sa promisnjem "vikend – zona "u Stanišor, Makreš itd. Organizovane rekreativne aktivnosti lovstva, takođe su se uzele u obzir kao značajne za privlačan i siguran turizam u dve određene zone za lov, kao i gajenju i zaštiti divljih životinja.

Zdravstveni turizam se takođe smatra veoma značajnim u predviđenim atraktivnostima, imajući u vidu postojeće kapacitete u Stanišor i Makreš, koji predstavljaju jaku osnovu za zdravstveni turizam za ljude koji imaju potrebu za ozdravljenje u prirodi. Kulturne vrednosti Novog Brda – Draganac, planira se da se tretiraju na poseban način. Novo Brdo, Labljane i Pasjak čine posebnim i procenu strategije u oblasti ekonomskog razvoja, a to se može primetiti lako i od strane sastavljača ovog plana koji je predvideo aktivnosti za zaštitu, konzerviranje, razvoj i korišćenje za ojačanje identiteta novobrđana (stanovnika Novog Brda), kao i ojačanje razvoja turizma.

Ostale aktivnosti su se predvidele i za: automobilistički saobraćaj, gradski prevoz, saobraćaj i telekomunikacije (PTK i drugih privatnih operatera) modernizacija i kompletiranje energetske infrastrukture, identifikacija i korišćenje energetskih obnovljenih potencijala, banke u funkciju stabilnog ekonomskog razvoja, podrška razvoja MVP.

Procenu:

U svim aktivnostima je predviđen efikasan javni saobraćaj i u svim naseljima. Prema proceni, ovo može da utiče na kvalitet života i može da sprečava emigraciju i depopulaciju dalekih planinskih zona, kao i da se pružaju javne usluge stanovnicima. Alternativni načini prevoza, ocenjuje se da će doprineti poboljšanju kretanja i smanjenju zagađenosti. One, takođe mogu da pružaju mogućnosti odraza u prirodi kao deo turističke ponude opštine. Otvaranje novih koridora i dopuna i ojačanje postojećih, smatra se da će biti sadržajni deo razvoja okvira i strategija i ocenjuje se da će imati ulogu u prevozu roba i ljudi brže, jeftinije i postojanje, a sve to u funkciju ekonomskog razvoja.

Kompletiranje energetske infrastrukture i zamena sa unapređenim mrežama, kao i istraživanje alternativnih energija, ocenjuje se visoko i većina aktivnosti idu u tom pravcu. Misli se da će, na osnovu okvira i strategije za sprovođenje, Novo Brdo moći da proizvodi energiju od biomase i vетра, a to se vidi u nekoliko aktivnosti za sprovođenje dokumenta zajedno sa politikama stimulacije alternativnih energija, posebno solarnih, sa smanjenjem takse do 50 %. Ove mogućnosti, idu u korist načela stabilnog razvoja, ispunjenja standarda za alternativnom energijom, kao i u skladu sa pojedinim zakonima i aspektima sredine. Procenjuje se da pojedine aktivnosti zahtevaju detaljnije analize i potrebno je proširiti podrobne informacije za metode alternativne energije i koncepciju štednje energije. Procenjuje se da stabilno snabdevanje sa energijom, obezbeđuje ekonomsku snagu u industrijskoj zoni, kao i potencijal obnovljive energije smanjuje (ili eliminiše) zavisnost od centralnog snabdevanja i ojačava poziciju stabilne energije u opštini.

Predviđa se da specijalizovana preduzeća pomognu u proširenju znanja i podizanju efikasnosti energetskih sistema. U pojedinim aktivnostima, jasna je namera uključivanja i podrške MVP.

Organizovani biznis, je dokazan kao uspešan. Ocenjuje se da je potrebno podrška za povećanje biznisa, uz pružanje povoljnih uslova za MVP za podizanje kapaciteta putem treniranja i specijalizacija i da im se pružaju uslovi mladima, koji su za interesovani da započnu nove biznise, ali i istraživanje mogućnosti od banaka.

4.2.2 Procena strategija za sprovođenje iz oblasti Demografije i Socijalnih Pitanja

Merenje efektivnosti strategija za sprovođenje iz oblasti Demografije i Socijalnih Pitanja, predstavlja takođe, značajan korak u procenu suštine realizacije. Sve predložene strategije od strane stručnih ekipa iz ove oblasti u celini, promovišu načela stabilnog, kompaktnog i intenzivnog razvoja. Ove strategije predstavljaju integrisan i strateški pristup, u skladu su sa poštovanjem zakona zemlje i pružaju poverljivu osnovu za sprovođenje strategija prelaska sa momentalnog stanja na predviđeno stanje u okviru.

Strategije za sprovođenje dokumenta, predvidele su niz aktivnosti, kao što su:

- Stvarajne što povoljnijih uslova za poboljšanje opštinskog indeksa ljudskog razvoja (OILR) u daljem razvoju opštine Novo Brdo.

Podizanje kvantiteta i kvaliteta stanovanja, obezbeđuje da naredni razvoj opštine Novo Brdo će biti na liniji sa konceptom policentričkog razvoja sa dve posebne tačke interesa (Tvrđava i Rudnik).

- Osiguranje da naredni razvoj naselja, bude u saglasnosti sa konceptom kompaktnih naselja, zatim osiguranje da su neformalna naselja tretirana i zasnovana na uputstvima za uređenje neformalnih naselja, izrađenog od DPP i MSPP, kao i proširenje obima, sadržaja i podizanje kvaliteta infrastrukture obrazovnog sistema na svim nivoima, u saglasnosti sa konceptom policentričnog razvoja sa dve tačke od posebnog interesa, Tvrđava i Novo Brdo.
- Pružanje zdravstvenih sadržaja u naseljima u skladu sa njihovom funkcijom i hierarhijom, pružanje uslova i sadržaja za očuvanje, konzerviranje i stalnu i postojanu upotrebu kulturnog nasledstva.
- Pružanje uslova i sadržaja za transparentnu i efikasnu administraciju i javne institucije, pružanje sportskih i rekreativnih sadržaja u naseljima u skladu sa njihovom funkcijom i hierarhijom.
- Pružanje sadržaja za omladinski život, ocenjivanje strategija za sprovođenje iz oblasti infrastrukture, minimiziranje stepena nezaposlenosti i siromaštva, obezbeđenje centara zajednice u okviru lokalnih centara, centara za stare, siročadi i za bezkućnike i pristup za hendikepirane osobe.

Procena:

Strategija za sprovođenje ovog dokumenta iz ove oblasti, kao što se vidi i iz glavnih gore navedenih aktivnosti, ali i iz detaljnih aktivnosti, pruža usklađen razvoj prostornog proširenja prema predviđenom broju stanovništva, bogatiji socijalno – kulturni život, integrisanje zajednica sa niskim primanjima i zajednica koje žive u seoskim zonama, kvalitet infrastrukture sistema obrazovanja, izradu projekata za kompletiranje kvaliteta infrastrukture zdravstvenog sistema, sa uticajem i na povećanje godina i dugovećnosti stanovnika opštine Novo Brdo, smanjenje siromaštva, tako da ekomska dobrobit, merena prema prihodima po glavi stanovnika poveća, osiguranje dovoljnog prostora za stanovanje. Primjenjivanje standard za prostore za stanovanje od predviđenih regulativnih planova, ocenjuje se da će omogućiti funkcionalnost kompaktnih naselja, zabranu svake izgradnje u zamrznutim zonama, adekvatno tretiranje neformalnih naselja, zatim se ocenjuju i aktivnosti iz oblasti zdravstva, kao centri za rehabilitaciju hroničkih bolesnika od respiratornih organa, rehabilitacioni centar za pluće u (Kusce – Draganac) kao i mnoge druge jake tačke za opštinsko zdravlje i šire. Zaštita sa rešenjem, odnosno odlukom, razvoja i korišćenja naslednih vrednosti opštine Novo Brdo, predstavlja potencijal koji treba

da se ceni i kao osnova za ekonomski razvoj, zatim podizanje kuće – muzeja u zoni Tvrđave i otvoreni amfiteatar kao determinacija jednog vrednog simbola za Novo Brdo.

Opaža se da strategija predviđa aktivnosti za sprovođenje okvira i u ovoj oblasti (Demografija i Socijalna Pitanja), za zaštitu zona. Takođe se ocenjuju napori za izgradnju i razvoju nove sportske infrastrukture, njihov razvoj i kompletiranje kako bi bili u službi mlađih sportista i novi izazovi do osnivanja novih klubova. Podizanje ekonomskog sojjalnog razvoja i smanjenje stepena nezaposlenosti, takođe se smatra da se može postići stimulacijom i podrškom malih i velikih preduzeća, uz korišćenje donatora i obezbeđenje sezonskog rada, kao značajni komponenti ove strategije, koja zahteva angažovanje svih nadležnih organa. Strategija se ocenjuje da nije predvidela aktivnosti i obaveze koje sljede nakon objavljivanja zaštićenih vrednosti, ili ulogu pojedinih postojećih mehanizama, imajući u vidu da su zakoni objasnili ovakve uloge i aktivnosti.

4.2.3 Procena strategija za sprovođenje iz oblasti infrastrukture

Merenje efikasnosti strategija za sprovođenje iz oblasti infrastrukture, je veoma značajna. Procena strategije i radni za ostvarivanje ciljeva unutar prostornog okvira u oblasti infrastrukture, obuhvata sve predložene strategije od stručnih ekipa koje promovišu načela stabilnog i kompaktnog razvoja i predstavljaju integrisan strateški pristup. Sve ovo je prema zakonima zemlje. Ako svi nadležni akteri, stvaraju uslove za ostvarivanje ovih strategija, može se verovati da će opština Novo Brdo i u oblasti razvoja infrastrukture, biti na jednoj jakoj poziciji, počevši od putne infrastrukture, infrastrukture za snabdevanje sa vodom, za otklanjanje crnih voda i njihovo tretiranje, mreže i elektro – energetske opreme, sistema deponija, autoputa, do infrastrukture telekomunikacija. U strategijama ove oblasti, zapaža se da su u pojedinim slučajevima kao koraci predviđeni: priprema projekata za poboljšanje postojećih mreža.

Procena:

Ova aktivnost je predviđeno da sprovodi određene segmente prostornog okvira, koji su proizašli kao posledica slabog održavanja i zahtevaju renoviranje sistema koj je u upotrebi. Stoga, treba smatrati kao intervencije ili kratkoročna renoviranja. Takođe, nailazi se na aktivnosti koje zahtevaju studije opravdanosti.

Procena:

I pored činjenice da su neki projekti u okviru predviđeni kao značajni projekti, determinisani su kao značajna aktivnost za sprovođenje i potrebno je produbljivanje ekonomski, finansijske, socijalne i analiza sredine za glavni projekat. Na osnovu ove studije opravdanosti, treba da se determinišu kapaciteti, obim i racionalna i stabilna rešenja. Druge značajne aktivnosti, bez sumnje su Zabeleženje i zaštita trasa razvoja infrastrukture.

Procena:

Veoma je značajno, da osim što su predviđene okvirom, neka kretanja se predviđaju i u strategiju za sprovođenje, kao što su: zabeleženje na terenu kao aktivnost koja će da objašnjava još više nalaženje razvoja, ali stvorice i uslove za zaštitu prostora za tu destinaciju. Priprema idejnih i glavnih projekata, se takođe smatra kao značajna aktivnost u pravcu sprovođenja okvira.

Procena:

Iako su okvirom predviđena sva kretanja, priprema idejnih i glavnih projekata, predstavlja značajnu aktivnost za sprovođenje, stoga opština treba da teži da priprema ove projekte u skladu sa potrebnom dinamikom. Za ostale aktivnosti su predviđene i konsultacije.

Procena:

Ima neke projekte, koji su predviđeni da se odvijaju zajedno sa drugim akterima, bilo sa privatnog ili javnog sektora, stanovnicima određenih zona ili sa centralnom vladom (odgovarajuća ministarstva), stranim donatorima itd. Zbog sprovođenja ovih projekata infrastrukture, ove konsultacije i aktivnosti su seoma značajne u smislu definisanja nadležnosti i odgovornosti, kao i vremenskih rokova, zajedno sa finansijskim implikacijama za odgovarajuće aktere, uvezi ovih projekata (u projektima, kao što je onaj o autoputu, dalekovodu od 110 i 400 KV, regionalnim putevima itd. i koji su obavezni projekti). jedna druga aktivnost u pravcu sprovođenja plana u okviru strategije za sprovođenje, je i početak sprovođenja.

Procena:

Ova aktivnost je među poslednjim u ovom procesu, nakon izbora sprovodioca za sprovođenje preporuka master plana za razvoj distributivnog sistema Kosova do 2015 godine. Zatim i privremena rešenja za tretiranje crnih voda, puteva do železnice, zajedno sa svim izabranima.

Radi upotpunjavanja ove strategije za sprovođenje, predviđeno je i stvaranje javnih ili privatnih mehanizama za nadgledavanje, odnosno upravljanje. Procenjuje se da je i ova aktivnost veoma značajno za kvalitetno sprovođenje u okviru. Ova aktivnost, u pojedinim slučajevima će se koristiti kao sredstvo za upravljanje sa traženim kvalitetom projekata do upravljanja i operisanja, n.p.r. privremenih deponija uz stvaranje i predlaganje mehanizama za upravljanje.

Sprovođenje efekata strategije za sprovođenje u oblasti infrastrukture, zahteva da predviđena kretanja iz nje, obuhvate u trogodišnjem budžetskom planiranjem (na osnovu dinamičkog plana pokušaja i procenu investicionih kapaciteta), podizanje transparentnosti procesa, informisanja, kao i podizanje svesti javnosti, zakonskog okvira, politika i operativnosti.

Ovaj dokument ima prostorni karakter i nisu analizirane procedure kao ona o eksproprijaciji i drugi aspekti kao deo strategije za sprovođenje što se može smatrati kao slaba tačka, ali za sprovođenje treba izvršiti niz aktivnosti. Zakon determiniše jasno, ko je nadležan, na kakvom nivou, za eksproprijaciju, kao i za kompenzaciju u svim oblastima, uključivši i oblast infrastrukture.

Procena:

Opšta je procena da će sprovođenje ovih aktivnosti strategije omogućiti: integriran i funkcionalan sistem vodovoda kanalizacije, fekalnih i atmosferskih voda, elektroenergetskog sistema, upravljanja otpadaka, telekomunikacija, do autoputa i infrastrukture javnog saobraćaja, sa poboljšanjem sadašnjih linija i potpuno novih linija predviđenih u okviru.

4.2.4 Procena strategija za sprovođenje iz oblasti korišćenja zemlje i sredine

Procena:

Procena strategija i radnji za realizaciju ciljeva unutar prostornog okvira u oblasti korišćenja zemljišta i sredine, pošto je ova oblast prioritet u planu za uređenje korišćenje i razvoj prostora i procena strategija za sprovođenje ovog plana u ovoj oblasti je veoma sadržajna za budućnost, stoga dolje navedene aktivnosti su esencijalne. U celini, ali i u ovoj oblasti, sve predložene strategije iz stručnih ekipa, promovišu načela postojanog i kompaktnog razvoja sredine i jedan integriran i strateški pristup i takođe su u skladu sa zakonima zemlje (zakoni koji se odnose na sredinu, vazduh, vodu, zemlju itd.).

Strategije:

Za sprovođenje dokumenta, predviđene su niz aktivnosti, koje su u funkciju osiguranja čistog vazduha i minimalnog zagađenja, poboljšanja kvaliteta vode i površina bogatim sa vodom, zaštite kvaliteta i kvantiteta zemlje (čista zemlja, minimalna kontaminacija), zatim u funkciju upravljanja zemljom osiguranja korišćenja zemlje za planiranu destinaciju, osiguranja da zone sa posebnom destinacijom na nivo opštine (prirode, naselja i druge zone) tretiraju na adekvatan način, u funkciju funkcionalne mreže naselja i ravnoteže urbano-ruralnog razvoja, zaštite prirodnog nasledstva, zaštite i ojačanja pejzaža, poboljšanja kvaliteta zelenih površina, stabilnog razvoja biodiverziteta, minimalne količine otpadaka, koji se mogu koristiti za reciklažu, kretanja iz kulture reakcije ka kulturi amortizacije i sprečavanja nepogoda i erozije.

Procena:

Navedene mere i delovanja, kao što je obeležavanje i zaštića tokom izgradnje zelenih pojaseva i traka, parkova, šuma, zatim poboljšanja putnog saobraćaja, utvrđivanje kriterija za zelene površine, kao deo aktivnosti za sprovođenje strategije, mogu se smatrati dovoljne za garanciju čistog vazduha. Takođe, mere i radnje koje se odnose na kvalitet vode i izvora vode, može se smatrati kao dovoljan odgovor na zakonske zahteve u funkciju osiguranja kvaliteta i stabilnog kontinuiteta površinskih i nadzemnih voda i za navodnjavanje. Procenjuje se da su predviđene sve aktivnosti koje izazivaju minimalno

zagađenje, plodnost, ponovno osposobljavanje i adekvatno upravljanje, uz predviđanje i mere kontrole i kažnjavanja. Takođe se vidi, da je i korišćenje zemljišta analizirano dobro u aktivnostima koje garantiraju destinaciju u skladu sa potrebama predviđenim na temi o mreži naselja i urbanog-ruralnog konteksta. Procenjuje se da su predviđene sve aktivnosti za kompaktan razvoj naselja, funkcionalnu mrežu, ravnotežu u ovim kretanjima, kao i izradu regulativnih planova i projekata koji favorizuju zone sa negativnim trendovima.

Procena:

I kod teme prirodnog nasledstva, su predviđene aktivnosti od objavljivanja zaštićenih zona, pošto predstavljaju pejzaže i zone značajne za turističke atrakcije Novog Brda kao i njihov razvoj zbog delatnosti: razvoj turizma i rekreacije, što se smatra da su predviđene sve glavne aktivnosti za osiguranje postojane zaštite ovog nasledstva.

I obezbeđenju zelenih zona je posvećena pažnja u funkciju poboljšanja, posebno u izgrađenim zonama: novi parkovi, zelene površine pored tokova vode kao i zaštita slobodnih površina. Na ovaj način, procenjuje se da će predviđene aktivnosti doprineti poboljšanju prirodnih sredina.

U oblasti biodiverziteta, takođe su predviđene radnje koje osiguravaju stabilan biodiverzitet. Na temu upravljanja otpadaka procenjuje se da su razrađeni glavni pravci adekvatne obrade koncepta i okviru u vezi toga, uz detaljna objašnjenja svakog koraka u pravcu obezbeđenja upravljanja sa privremenim deponijama svih tipova otpadaka, do onih inteligentnih, kao i tretiranje do mere kontrole, kažnjavanja i mehanizama upravljanja.

Kretanje sa kulture reakcije nakon nepogoda u kulturu amortizacije i sprečavanja, takođe se vidi da je obrađeno u pojedinostima u svim vrstama nepogoda, uz predlog podizanja standard i pravila izgradnje u slučaju zemljotresa, projekti za mere izolacije, za tampon zone i druge aktivnosti.

Sprečavanje erozije, takođe je tretirano i može se konstatovati da su predviđene aktivnosti koje povećavaju ulogu svih stanovnika, korisnika poljoprivrednog zemljišta, planinskog zemljišta, šuma, voda i drugih prirodnih sredstava. U funkciju sprečavanja erozivne aktivnosti predviđene su kompaktne mere, kao što su: antierozivne, hidrotehničke, anti erozivne poljoprivredne, anti erozivne biološke i druge mere za zaštitu prirodnih resursa (poljoprivredno zemljište, tokovi reka, šume, prirodni pejzaži, a takođe i o sredstvima stvorenim od čoveka), naselja, putne infrastrukture.

TEMATSKA OBLAST EKONOMSKOG RAZVOJA				
STRATEGIJA/DELOVANJE	FINANSIJSKA IMPLIKACIJA (NISKA, SREDNJA VISOKA)	VREMENSKI HORIZONT INTERVAL PLANIRANJA (KRATKOROČNI, SREDNJOROČNI, DUGOROČNI,U KONTINUITETU)	INSTITUCIONALNI OKVIR SUBJEKAT TELO (OPŠTINA INVESTITORI PRIVAT...)	PRIOR- ITET (1,2,3)
Strategija 1: Što više površina poljoprivrednog zemljišta i mogućnosti (zaštititi i razviti) u funkciju ekonomskog razvoja				
Plan rada u skladu sa granicama poljoprivrednog zemljišta utvrđenim ovim planom	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Orientacija poljoprivrednog razvoja uz davanje prednosti rentabilnjem razvoju, posebno za povtarstvo, voćarstvo i žitarice sa posebnim naglaskom na intenzivne kulture	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Razvoj organske poljoprivrede	SREDNJA	SREDNJOROČNI	PRIVAT I INVESTITORI	3
Povećanje poljoprivrednih površina i njihovo obrađivanje (otvaranje zemljišnih površina pokrivenih sa grmljem, krčenje površina sa niskim šumama, ravnice i moguće brdašce).	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVAT I INVESTITORI	2

Proširenje kapaciteta plastenika za gajenje povrća (povrće tokom cele godine) i gajenje cveća.	VISOKA	KRATKOROČNI	PRIVAT I INVESTITORI	1
Mašinski park, tako da se farmerima omogućava sistem pozajmljivanja i izbegavanja nepotrebnih troškova za mašine koje se mogu koristiti zajednički.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, PRIVAT	3
Strategija 2: Stočarstvo				
Povećanje stočnog fonda, kao i poboljšanje rase stoke sa rasama sa većim potencijalom proizvodnje, posebno za meso i mleko.	VISOKA	SREDNJOROČNI	PRIVAT I INVESTITORI	2
Izgradnja nekoliko farmi za uzgoj goveda i tov teladi 50 – 100.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	PRIVAT I INVESTITORI	1
Tačka prikupljanja mleka i njenih proizvoda, predviđena planom.	NISKA	KRATKOROČNI	PRIVAT I INVESTITORI	1
Fukcionalizacija i unapređenje klanica.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	PRIVAT I INVESTITORI	1
Povećanje dinamike živinarstva (kvantitet i kvalitet).	NISKA	KRATKOROČNI	PRIVAT I INVESTITORI	2
Strategija 3: Šume i pašnjaci				
Pošumljavanje, ponovno pošumljavanje, prelazak niskih rastinja na redovne šume i održavanje. Realizacija ovog cilja se može izvršiti pomoću	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVAT I INVESTITORI	2

meliorativnih pošumljavanja.				
Postepeno pretvaranje (Prirodno, Veštačko) niskih šuma na visoke (Sa poreklom od semena).	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVAT I INVESTITORI	2
Favorizovanje drveća koje raste brže, osim postojećih, treba razmišljati gajenje ovih vrsta: Bagrem, Vrba, Breza, Topola itd.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVAT I INVESTITORI	2
Istraživanje i razvoj alternativnih energija, radi očuvanja šumske mase.	VISOKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, PRIVAT I INVESTITORI	1
Kultivisanje postojećih pašnjaka sa biljem većih jestivih vrednosti.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVAT I INVESTITORI	3
Priprema šumskih upravljačkih planova, revidiranje postojećih i identifikacija usurpirane imovine.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVAT I INVESTITORI	2
Integrисано управљање шума од strane građana.	VISOKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, PRIVAT I INVESTITORI	2
Višestruko povećanje poslova oko gajenja šuma (pošumljavanje, briga itd.).	VISOKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, PRIVAT I INVESTITORI	1
Strategija 4: Povećanje i Ojačanje Razvojnih Zona poljoprivrede				
Stvaranje razvojnih zona za poljoprivredu.	SREDNJA	KRATKOROČNI	PRIVAT I INVESTITORI	1
Strategija 5: Opština treba da olakšava, dok privatni sektor da obezbeđuje osnovu za Prehrambenu Industriju				

Podrška za modernizaciju tehnologija mlinova u opštinu Novo Brdo, električnih mlinova i vodenica, ubuduće.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Skladištenje žita i podizanje kapaciteta za nusprodukata od brašna, iniciranje projekata i modernizacija.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	PRIVAT I INVESTITORI	3
Podizanje kapaciteta za skladištenje, preradu i konzerviranje plodova u prostorijama predviđenima planom, ali i u industrijskoj zoni Novog Brda (Labljane).	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVAT I INVESTITORI	2
Stvaranje jedne platforme interneta za promovisanje proizvoda i obezbeđenje internet za sve biznise, posebno u industrijskoj zoni.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Strategija 6: Proširenje i unapređenje znanja i prakse u oblasti poljoprivrede				
Održavanje treniranja i stalnog osposobljavanja u oblasti poljoprivrede i marketinga.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Laboratorijske i prostorije za eksperimentisanje u oblasti poljoprivrede, za analize i studije unapređenja kvaliteta i kvantiteta.	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVAT I INVESTITORI	3
INDUSTRIJA				
Strategija 1: Stabilna industrija				

Zabeleženje iz karata, zona na terenu (naselja) ruda i minerala (olovo, cink, srebro, zlato itd.).	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izvršenje studija opravdanosti u ovim zonama.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata za podršku i ojačanje, ali i stvaranje mogućnosti novih kretanja u industriju prerade metala, drveta, plastike, prehrambene industrije, pića itd., u funkciju ostvarivanja predviđanja u okviru (vidi kartu industrije i prirodnih bogatstva).	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVAT I INVESTITORI	2
Izrada regulativnog plana za industrijsku zonu sa planiranim infrastrukturom i priključenje u regionalnoj mreži puteva, a u buduće i u železnicu i autoputu.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
GRAĐEVINARSTVO				
Strategija 1: Stabilno građevinarstvo				
Izrada regulativni planova i idejnih glavnih projekata radi smeštaja u industrijskoj zoni.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
ZANATSTVO				
Strategija 1: Stabilno zanatstvo				
Izrada idejnog i glavnog projekta jednog centra za treniranja u raznim sektorima, uključivši i zanatstvo u gradu	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2

Novo Brdo i dopuna infrastrukture.				
TRGOVINA				
Strategija 1: Stabilna trgovina				
Izrada projekata za funkcionalizaciju i ojačanje otvorenih tržišta grada Novo Brdo i Labljane.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, PRIVATI I INVESTITORI	1
Izrada idejnih i glavnih projekata za otvorene dnevnih javnih i privatnih pijaca (Tržnica) u opštini Novo Brdo.	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVATI I INVESTITORI	3
Izrada idejnih i glavnih projekata za pijace i salone motornih vozila.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVATI I INVESTITORI	3
Izrada projekata za bolju organizaciju saobraćaja i prateće informacije pijaca.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, PRIVATI I INVESTITORI	1
TURIZAM				
Strategija 1: Promovisanje Novog Brda kao opštine ruralnog i kulturnog turizma				
Tokom izrade regulativnih planova, treba planirati istovremeno i infrastruktura za ovu vrstu turizma u opštinu Novo Brdo, započeti kompletiranje infrastrukture sa stimulativnim merama (prostor za sastanke, rad, konferencije, hotele itd.)	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVATI I INVESTITORI	1
Stvaranje jednog opštег turističkog sistema (karte,	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1

prospekti, veb stranica...)				
Snabdevanje i podrška za centar kontakta i jednog borda za turizam koji će da promoviše turističku atrakciju unutar opštine Novo Brdo.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
Istraživanja i studije za ojačanje postojećih potencijala.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Strategija 2: Promovisanje Novog Brda, kao naselje kulturnog i ruralnog turizma				
Projekti za promovisanje Novog Brda kao jedna od tačaka svetskog kulturnog turizma.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Kompletiranje projekta prostora za parkiranje za posetioce Tvrđave.	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Strategija 3: Promovisanje izgradnje vikendica u zonama određenim za turizam, koje se mogu smatrati i kao projekti međuopštinske saradnje				
Priprema projekata za zone namenjenih za vikendice, u okviru zone za Rekreativni Turizam, turizam lovstva i zdravstva.	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, PRIVAT I INVESTITORI	2
Strategija 4: Promovisanje ovih naselja za omladinski, kulturni, rekreativni, seoski turizam i agroturizam				

Novo Brdo (Kulturni i omladinski turizam), Draganac, Bostone, Labljane, Novo Brdo(Arheološko i kulturno istorijsko nasleđe), Makreš - Stanišor (rekreativni turizam).	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
---	--------	--------------	-----------------------	---

Strategija 5: Promovisanje arheološkog nasledstva za razvoj turizma

Opština, usvajanjem ovog plana, objavljuje kao zaštićenim sve arheološke zone prezentirane u ovom planu, početnog upoznavanja.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I CENTRALNE INSTITUCIJE	1
Opština će nastaviti geofizička snimanja terena sa prioritetom Urbanin (zona između: Pasjaka, Koretišta, Stanišora, Kusce, Paralova, Labljana, Bostana, Novog Brda, Draganac.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITORI I CENTRALNE INSTITUCIJE	1
Opština će da izradi nekoliko razvojnih projekata za pojedine zone, kao što su: Urbanin, Novo Brdo (Tvrđava), Draganac, Bostane i treba da započne poslove za razvoj ovih zona.	VISOKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA	2

Strategija 6: Stvaranje turističke infrastrukture

Izgradnja osnovne turističke infrastrukture, uključujući infrastrukturu prevoza, telekomunikacije akomodacije i zavisno od zona, specifičnu i	VISOKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITORI I CENTRALNE INSTITUCIJE	2
---	--------	----------------	--	---

relevantnu infrastrukturu za zonu gde mogu da se obuhvate i staze za planinare, kompletiranje i ojačanje infrastrukture posebno u prirodnim zonama koje se ističu sa vrednostima prirode i kulturnog nasledstva.				
Jedan stalni informativni sistem za korišćenje ove mreže, sačinjen od karti, prospekata i drugih informativnih sredstava, trebalo bi da podrži razvoj raznih vrsta turizma. Jedna veb stranica za resurse i turističke mogućnosti Novog Brda u vidu ponude bi mogla da privuče interes za investicije i razvoj turizma.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA	2

Strategija 9: Zaštita prirode i sredine

Promovisanje prirode i sredine kao resursi za turizam, pošto su planom osigurani i prezentirani svi potrebni podaci o lokacijama zaštićenih monumenata prirode (biljke, geospomenici, izvori voda) i zaštićenih prirodnih zona i kao prva aktivnost ove strategije je Zabeleženje i uvođenje pod zaštitom.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
--	---------	-------------	-----------------------	---

Strategija 10: Turizam lovstva				
Utvrđivanje i promovisanje severne zone lova u opštini Novo Brdo (deo Trničevca, Jasenovik, Bostane, Novo Brdo) južni deo opštine Novo Brdo (deo Stanišora, Draganac, Makreša).	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
U svim utvrđenim zonama sa lov ovim planom, če da se pripremi plan upravljanja lovom, obuhvativši sve utvrđene zone za lov. Ovaj plan, treba da utvrđuje odgovorne aktere za upravljanje i potrebne mere za gajenje životinja i mere sigurnosti.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Opština u uskoj saradnji sa udruženjem lovaca, treba da primenjuje sve mere za zaštitu biodiverziteta zona određenih za lov.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I SHOQATA	1
Strategija 11: Promovisanje zdravstvenog turizma				
Izgradnja rehabilitacionog centra u planinama Stanišora (rehabilitacioni centar – Kusce).	SREDNJA	SREDNJOROČNI	PRIVA, TINVESTITORI I OPŠTINA	2
HOTELIJERSTVO				
Izrada idejnog i glavnog projekata prema planu turističkih zona za izgradnju sa	VISOKA	SREDNJOROČNI	PRIVAT, INVESTITORI I OPŠTINA	2

standardom i visokim kvalitetom hotelskih objekata, objekata za smeštaj (noćenje) i objekata za hranu i piće.				
TRANSPORT, TELEKOMUNIKACIJA, PREVOZ (PRENOS) I KRETANJE (POKRETANJE)				
Izrada projekata za pristup u sistem transporta.	SREDNJA	KRATKOROČNI	PRIVATNI INVESTITORI I OPŠTINA	1
Izrada projekata za podizanje sigurnosti u saobraćaju.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada projekata za smanjenje negativnih uticaja ovaj saobraćaja na sredinu.	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada projekata za poboljšanje kvaliteta kao i raspoređivanje mreže puteva u funkciju povećanja brzine kretanja putnika i robe. Postojeći kapaciteti treba da se modernizuju i stalno odgovaraju potrebama i standardima.	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Urbani prevoz				
Izrada projekata za veći i kvalitetni promet putnika unutar grada, naselja i prema drugim opštinskim centrima.	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada projekata za povećanje broja zaposlenih urbanom saobraćaju.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Komunikacija, Telekomunikacija PTK – a i privatnih operatera				
Izrada glavnih projekata, tako	SREDNJA	KRATKOROČNI		2

da broj telefonskih aparata i drugih aparata, kao i obim usluga interneta i kablovskih usluga, poveća mnogo, dok usluge PTK – a i drugih privatnih operatera da se modernizuju, kao što je predviđeno razvojnim okvirom.			PTK, OPŠTINA I INVESTITORË	
Izrada projekata za smeštaj 2 novih antena PTK – VALA.	SREDNJA	KRATKOROČNI	PTK, OPŠTINA I INVESTITORË	2
Izrada projekata za postavljanje nove mreže u naseljima gde je postojeća mreža iz 90-ih godina.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	PTK, OPŠTINA I INVESTITORË	3
Izrada projekata za izgradnju poštanskih objekata u naselju Labljane, Pasjak, Koretište.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	PTK, OPŠTINA I INVESTITORË	3
Izrada projekata za poboljšanje kablovske mreže i televizijskih programa na HD.	VISOKA	SREDNJOROČNI	PTK, OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata za podizanje kapaciteta za edukaciju potencijalnih korisnika za korišćenje industrije za ljudsku korist.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
ENERGIJA				
Strategija 1: Modernizacija i kompletiranje energetske infrastrukture				
Razvoj i kompletiranje energetske infrastrukture u funkciju ekonomskog razvoja.	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, PRIVATI I INVESTITORI	1
Strategija 2: Identifikacija i korišćenje potencijala za obnovljivu energiju				

Razvoj studija fizibiliteta potencijala za energiju od vетра.	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, PRIVATI INVESTITORI	1
Izrada idejnog i glavnog projekta za energiju od vетра.	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Razvoj studija fizibiliteta za proizvodnju energije za grejanje gradića Novo Brdo, iz biomase (poljoprivredna proizvodnja).	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada idejnog i glavnog projekta za proizvodnju energije za grejanje grada Novog Brda, iz biomase (poljoprivredna proizvodnja) u prostoru predviđenim urbanim planom.	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Podrška projekata za korišćenje strugotine i drvenih ostataka, papira i biomase za proizvodnju peleta i briketa za grejanje.	SREDNJA	KRATKOROČNI	PRIVATI, INVESTITORI I OPŠTINA	2
Studija fizibiliteta i idejnih projekata u mogućnosti korišćenja sunčeve energije za termičku energiju, kao i dobijanje električne energije putem fotovoltičkih panela (kao dugoročni cilj).	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Stimulativni projekti za one koji grade objekte i koriste solarnu energiju za grejanje, sa	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2

popustom taksi u % i plaćanja građevinske dozvole.				
Studije fizibiliteta i idejne projekte za mogućnost proizvodnje energije od otpadaka.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Sprovođenje pilot projekta za mogućnost štednje energije (n.p.r. izolacija, efikasni sistemi grejanja itd.).	SREDNJA	SREDNJOROČNI	PRIVAT, INVESTITORI I OPŠTINA	2
BANKARSKI SISTEM				
Strategija 1: Banke u funkciji stabilnog ekonomskog razvoja				
Izrada projekata za kredite od strane banaka za porodične ekonomije, male biznise i agrobiznise.	VISOKA	KRATKOROČNI	BANKE, INVESTITORI I OPŠTINA	2
Izrada projekata za koncesionarne investicije, počevši sa sektorom obnovljive energije.	VISOKA	SREDNJOROČNI	BANKE, INVESTITORI I OPŠTINA	2
Izrada projekata imajući u vidu nove mogućnosti učlanjenja Kosova u MMF i svetsku banku, u oblastima za koje oni pomažu.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Izrada projekata za kreditiranje sa niskim interesima i sa širim paketima iz oblasti poljoprivrede, industrije do turizma.	VISOKA	KRATKOROČNI	BANKE I OPŠTINA	1
MALA I VELIKA PREDUZEĆA				
Strategija 1: Podrška razvoja MVP				

Stvaranje centra za stručna treniranja za mlade i za podizanje sposobnosti uz održavanje seminara i kurseva za ekonomski razvoj, kao i znanja o marketingu.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
---	---------	--------------	-----------------------	---

19.0 VREMENSKI ROKOVI, FINANSIJSKE IMPLIKACIJE, INSTITUCIONALNI OKVIR

TEMATSKA OBLAST INFRASTRUKTURE STRATEGIJE I DELOVANJA ZA TEHNIČKU PUTNA INFRASTRUKTURA

Strategija 1: Postojeći asfaltirani putevi

Priprema glavnih projekata u saradnji sa Ministarstvom Saobraćaja i Post-Telekoma za proširenje pojedinih segmenata, održavanje i dopunu sa sadržajima postojećih puteva (sa prioritetom segment Priština – Gnjilane), ali i druge na osnovu karte (infrastruktura saobraćaja)	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITORI I CENTRALNE INSTITUCIJE	1
--	--------	-------------	--	---

Strategija 2: Neasfaltirani putevi

Priprema glavnih projekata iz opštine, a u pojedinim slučajevima i u saradnji sa Ministarstvom Saobraćaja i Post-Telekoma za neasfaltirane puteve u skladu sa standardima i normama, na osnovu karte (infrastruktura saobraćaja)	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITORI I CENTRALNE INSTITUCIJE	1
--	--------	-------------	--	---

Strategija 3: Predloženi putevi

Zabeleženje trasa ovih puteva i njihovo očuvanje (imajući u vidu i trasu mogućeg autoputa Priština-Labljane-Gnjilane, kao i put Prekovce-Straže u pravcu Gnjilana).	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITORI I CENTRALNE INSTITUCIJE	1
Početak idejnih projekata za ove puteve sa prioritetom: put Novo Brdo – Bostane – Pripeljica.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITORI I CENTRALNE INSTITUCIJE	1
Izrada glavnih projekata za ove puteve, na osnovu karte (infrastruktura saobraćaja)	VISOKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INVESTITORI I CENTRALNE INSTITUCIJE	1

Strategija 4: putevi u izgradnji

Poljoprivredni putevi.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema projekata i intenzivnih konsultacija za šumske puteve	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Nastavljanje u skladu sa razvojem u poljoprivredno zemljište i novih projekata poljoprivrednih puteva.	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITORI I CENTRALNE INSTITUCIJE	2

Strategija 5: Urbani putevi

Zabeleženje (geodetske tačke gde se prostire put), trasa ovih puteva i njihovo očuvanje	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITORI I CENTRALNE INSTITUCIJE	1
Početak idejnih projekata za ove puteve sa prioritetom u čistim zonama (bez građevina unutar građevinskih granica).	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITORI I CENTRALNE INSTITUCIJE	1

Otvaranje ovih puteva sa mašinerijom u funkciju tačnog definisanja kako će funkcionišati, u buduće će pomoći mnogo sprovođenju ovih puteva.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INVESTITORI I CENTRALNE INSTITUCIJE	1
Izrada glavnih projekata za ove puteve, na osnovu karte (infrastruktura urbanog saobraćaja).	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, I INVESTITORI	1
Strategija 6: Prateća infrastruktura				
Početak idejnog projekta sa tačkama za autobuske stanice	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, I INVESTITORI	1
Izrada glavnog projekta za autobuske stanice.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INVESTITORI I CENTRALNE INSTITUCIJE	2
INFRASTRUKTURA AKUMULACIJE I SNABDEVANJA SA VODOM				
Strategija 1:				
Zabeleženje i zaštita kaptaža u Krivoj reci vodo voda: Nova kolonija i Stara kolonija.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Zabeleženje i zaštita izvora prirodnih voda (vidi Hidrološku kartu opštine Novo Brdo) sa posebnim osvrtom na tok Dobra voda i tok Reka jabuka u Bušince.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Strategija 2: Stvaranje jednog funkcionalnog i integrisanog sistema vodovoda na celoj teritoriji opštine				
Izrada projekta za renoviranje postojeće mreže za snabdevanje gradića sa vodom – zamena starih cevi od azbesta i cementa u pojedinim segmentima, proširenje mreže u novim zonama itd. (vidi kartu infrastrukture urbanog vodovoda).	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1

Izrada projekta za snabdevanje sa vodom iz bunara za naselja: Koretište Pasjak, Kusce.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
SISTEM KANALIZACIJE				
Strategija 1: Kompletiranje infrastrukture kanalizacije poboljšanje postojeće mreže i izgradnja nove mreže				
Izrada projekata za izgradnju nove mreže kanalizacije u zonama gde nedostaje	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Postavljanje septičkih jama u tačkama slivanja crnih voda u novim sistemima.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Zabeleženje i zaštita pravca linije kanalizacija – priključak na izlasku naselja u pravcu glavnih kolektora, predviđenih Prostornim Planom Kosova	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema projekata za priključak na izlasku naselja u pravcu glavnog kolektora, predviđenog Prostornim Planom Kosova	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema projekta za izgradnju prve faze kanalizacione mreže u pravcu glavnog impijanta u kamenicu, uz priključenje sledećih naselja: Kusce, Stanišor, Koretište, Pasjak, Straže i Draganac.	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema projekta projekta za izgradnju druge faze kanalizacione mreže u pravcu glavnog impijanta u kamenicu, preko doline Krive reke , uz priključenje sledećih naselja: Koznice, Prekovci, Isvor, Zebince, Vlasce, Bunjak.	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema projekta za izgradnju treće faze u pravcu glavnog impijanta u kamenicu, preko doline reke Bostana, uz priključenje	NISKA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	3

sledećih naselja: Nova kolonija, Stara kolonija, Plavce, Bostane, Jasenovik, Tulare, Klobukare, Ćulkovce, Trničevce, Carevce, Gornji Makreš, Donji Makreš				
---	--	--	--	--

Strategija 2: IZGRADNJA NOVOG SISTEMA ZA ISPUŠTANJE ATMOSFERSKIH VODA

Priprema projekata za izgradnju nove mreže atmosferske kanalizacije, odvojene od kanalizacije crnih voda (u skladu sa konceptom slivanja u pravcu najbližih tokova potoka ili reka), posebno u naseljima u blizini centra Gnjilana i magistralnog puta Priština – Gnjilane.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Svako selo treba da ima svoj posebni sistem atmosferskih voda će se sливати u najbližoj reci ili potoku.	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Priprema projekata za izgradnju nove mreže atmosferske kanalizacije i pored puteva.	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	3

Strategija 3: IZGRADNJA SISTEMA DEPONIJA I ADEKVATNO UPRAVLJANJE

Zabeleženje i zaštita predviđenog prostora za privremenu deponiju građevinskih i industrijskih otpadaka na nivo jednog ili dva naselja,	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema projekata za prostore namenjenih za deponiju sa ravnjanjem i postavljanjem šljunka (odmah nakon usvajanja plana (i Zabeleženje do stvaranja uslova za kompletiranje sa infrastrukturom.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema glavnih projekata za privremenu deponiju na nivo naselja (чиšћење korita reka od otpadaka i njihovo organizovano	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1

bacanje u buduće)				
Zabeleženje i zaštita predviđenog prostora za moguću deponiju na opštinskom nivo za građevinske i industrijske otpatke sa mogućnošću reciklaže	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema projekta za moguću deponiju na opštinski nivo za građevinske i industrijske otpatke sa mogućnošću reciklaže	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema projekata za tretiranje upotrebljenih i nečistih voda od naselja i industrije sa posebnim naglaskom na zone: deponija ostataka mangana kod rudnika Poljaka, deponija ostataka rudnika Novo Brdo, kod "Guri ngul", transportna traka rude, stari rudnik Novog Brda u Staroj koloniji, stari površinski rudnik Sasa, aktivne deponije otpatka u Stanišor (karta. Kanalizacija).	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Zaštita podvodnih voda, kako u smislu izbegavanja mogućnosti zagađenja, takođe i nekontrolisanje izgradnje i ugrožavanja prostora.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema projekata za postojeće industrijske objekte, koji pošto nemaju aparate za prečišćavanje, zagađuju reke. U određeno vreme instalirati aparate i izbegavati ovo zagađenje.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema projekata za premeštaj dve deponije otpatka u pravcu Stanišor-Straže i Draganac.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
FUNKCIONALIZACIJA SNABDEVANJA SA ELEKTRIČNOM ENERGIJOM I OJAČANJE TELEKOMUNIKACIONE MREŽE				

Strategija 1: Početak sprovođenja preporuka master plana za razvoj distributivnog sistema Kosova do 2015 godine.				
Početak postepene eliminacije TS 35/10 kV i prelazak na TS 110/20 kV.	NISKA	SREDNJOROČNI	KEK, OPŠTINA I INVESTITORI	2
Početak postepenog prelaska sa distributivne mreže 10kV na distributivnu mrežu 20k.	NISKA	SREDNJOROČNI	KEK, OPŠTINA I INVESTITORI	2
Početak intervencije sa prioritetom u smislu prelaska sa sistema 10 KV na 20KV su: Stara Kolonija-Jasenovik-Klabukare, Bostane-Ćulkovce-Terničevce, Gornji Makresh- Draganac-Mozgovo-Kusce, kao i ojačanje aktuelne mreže 10KV skoro u svim naseljima.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	KEK, OPŠTINA I INVESTITORI	2
Početak zamjenjivanja TS 10/0.4kV na 20/0.4kV	SREDNJA	KRATKOROČNI	KEK, KOST OPŠTINA I INVESTITORI	1
Početak zamene vazdušnih linija 230/400V sa pletenim ili podzemnim kablom.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	KEK- KOST OPŠTINA I INVESTITORI	1
Zabeleženje i očuvanje prostora za izgradnju trafostanice Gnjilane.	VISOKA	SREDNJOROČNI	KEK	1
Zabeleženje i očuvanje prostora za izgradnju trafostanice u selo Pasjak naselje Pojata.	NISKA	SREDNJOROČNI	KEK, OPŠTINA I INVESTITORI	2
Treba pripremiti projekte tako da se mreže niskog napona planiraju takođe sa betonskim stubovima i sa samodržećim kablom od aluminijuma.	NISKA	SREDNJOROČNI	KEK, OPŠTINA I INVESTITORI	2
Treba pripremiti projekte, tako da se u ovim stubovima instalira i javna rasveta puteva sa prioritetom u naseljima.	NISKA	SREDNJOROČNI	KEK, OPŠTINA I INVESTITORI	2

Treba pripremiti projekte, tako da se javna rasveta glavnih seoskih puteva izvrši sa lampi od natrijuma sa snagom od 400 v. Uključenje i isključenje lampi će biti automatsko, međutim u vreme kada na putevima nema mnogo prometa(posle ponoći),lampe će se automatski upaliti na pola nominalne snage.	NISKA	SREDNJOROČNI	KEK, OPŠTINA I INVESTITORI	2
--	-------	--------------	----------------------------	---

Strategija 2: Ojačanje i proširenja Telekomunikacija na celoj teritoriji opštine

Postavljanje telekomunikacione mreže u selima pomoću kablova sa optičkim fibrom, koji omogućavaju povezivanje sa internetom i kablovskom televizijom.	VISOKA	SREDNJOROČNI	PTK, OPŠTINA I INVESTITORI	1
Pripremanje projekta za postavljanje 2 novih antena PTK-VALA.	SREDNJA	KRATKOROČNI	PTK, OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema projekta za izgradnju poštanskih objekata u selo Labljane, Pasjak i Koretište.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	PTK, OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema projekta za pokrivanje cele teritorije sa mrežom fiksne telefonije i prelazak sa vazdušne na podzemnu mrežu.	VISOKA	SREDNJOROČNI	PTK, OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema projekta za pružanje programa televizije HD, putem kablovske mreže.	VISOKA	SREDNJOROČNI	PTK, OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema projekta za postavljanje javnih govornica u svim naseljima gde postoji fiksna telefonska mreža, ali i tamo gde će biti postavljena nova mreža.	NISKA	KRATKOROČNI	PTK, OPŠTINA I INVESTITORI	3

TEMATSKA OBLAST KORIŠĆENJA ZEMLJIŠTA I SREDINE

Strategije i delovanja za korišćenje zemljišta i sredine

VAZDUH

Strategija 1: Čist vazduh, minimalno zagađenje.

Zabeleženje i zaštita tokom odvijanja izgradnje zelenih pojaseva i traka, prema planu.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada idejnog i glavnog projekta zelenih pojaseva i traka prema planu, kao i početak njihovog sprovođenja sa prioritetom, Labljani, Pasjak, Koretiše, Kusce i Stanišor.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Zabeleženje i zaštita tokom odvijanja izgradnje postojećih parkova i površina za nove parkove, prema planu.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada idejnih i glavnih projekata za revitalizaciju postojećih i novih parkova predviđenih u planu, kao i početak njihovog sprovođenja.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada idejnih i glavnih projekata za zaštitu, razvoj postojećih šuma, a posebno za kultivisanje novih šuma i sa kapacitetima za usisavanje raznih gasova i	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	3

aerosola.				
Utvrđivanje kriterija za zelene površine tokom izrade regulativnih planova i kod izdavanja urbanih i građevinskih dozvola, sa prioritetom na: Labljane, Pasjak, Koretiše i u drugim podcentrima.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada idejnih i glavnih projekata za poboljšanje putnog saobraćaja za izbegavanje velikog broja motornih vozila po centrima naselja, prema planu.	VISOKA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Izrada opštinskih pravilnika za mere, kriterije i uslove ispuštanja zagađivača u vazduh od industrije i mašina u pokretu, uz obavezivanje montiranja katalizatora i drugih uređaja u tehničkom aspektu i udaljavanje starih vozila iz saobraćaja.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada idejnih glavnih projekata za korišćenje alternativnih energija (uglavnom sunčeva energije i vetra).	VISOKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Stimulacija sa sniženjem taksi do 50% onih koji traže građevinsku dozvolu i koriste	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2

alternativnu energiju.				
Izrada idejnih i glavnih projekata za staze za bicikliste i pešačenje, kao što se vidi na karti i obaveza tokom izrade projekata za ove sadržaje.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Preduzimanje kaznenih mera za fizička i pravna lica kaja prekoračuju dozvoljeni nivo zagađenja i buke, posebno u zonama sa osjetljivom delatnošću (pored škola, zdravstvenih objekata i naselja).	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Postavljanje zelenih pojaseva i traka za usisavanje aerosola, azotnih gasova, sulfide, karbona i teških metala pored glavnih puteva, kao što se vidi na karti.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada glavnih projekata za nove parkove u identifikovanim prostorima kao slobodnim i mogućim za podizanje ovih parkova.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema strategija za zaštitu, razvoj i posebno gajenje novih prikladnih šuma, prema vegetativnoj zoni.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Utvrđivanje putem pravilnika,	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I	1

kriterija za obevezne zelene površine u novim građevinskim dozvolama, sa prioritetom u gradu Novo Brdo i u drugim podcentrima.			INVESTITORI	
Utvrđivanje putem pravilnika, kriterija za obavezne zelene površine u novim građevinskim dozvolama, sa prioritetom u gradu Novo Brdo i u drugim podcentrima.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Minimiziranje korišćenja motornih vozila i korišćenje javnog saobraćaja.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekta za rekonstrukciju puteva, kanalizacija i otklonjene deponija otpatka koje su izvor zagađenosti vazduha zbog zapaljenja i oksidacije otpatka itd.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
VODA				
Strategija 1: Poboljšanje kvaliteta vode i bogatih prostora sa vodom				
Obeleženje i izrada projekata za zaštitu i razvoj izvora prirodnih voda i drugih podzemnih i površinskih voda, kao što se vidi na hidrološkoj karti opštine Novo Brdo, zajedno sa utvrđivanje zone obavezne zaštite i određenog režima zaštite.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1

Izrada idejnih i glavnih projekata za montiranje i kompletiranje aparata za prečišćenje upotrebljenih voda od industrije.	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Usvajanje pravilnika o građevinskoj izgradnji uz obavezu odluke o prečišćavanju svih upotrebljenih i zagađenih voda, kao i zabrana početka korišćenja bez prethodnog montiranja aparata koji će obezbediti čišćenja nečistih voda na potreban način.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada idejnih i glavnih projekata za posebnu zaštitu za izvore za Terničevce, Zebince, Koznice, Labljane, Prekovce, Bolevce, Kriva reka, Bostanska reka i drugih površinskih izvora.	NISKA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada projekata za posebnu zaštitu voda od nekontrolisane upotrebe veštačkih đubriva za poljoprivredu (nitrati, nitriti, fosfati i drugi nutrijenti).	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada idejnih i glavnih projekata za organizovane deponije, groblja za životinje za hitne slučajeve kao i	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1

zaštite od ilegalnih otpatka (sve vrste otpatka).				
Izrada projekata za posebnu zaštitu voda od nekontrolisane upotrebe veštačkih đubriva za poljoprivrednu (nitrati, nitriti, fosfati i drugi nutrijenti).	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada projekata za deponije za otpatke (njihova hidroizolacija i potpuna izolacija).	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
ZEMLJA				
Strategija 1: Zaštita kvaliteta i kvantiteta zemlje (čista zemlja, minimalna kontaminacija)				
Priprema projekata za stalno monitorisanje i kontrolu plodnosti poljoprivrednog zemljišta.	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Priprema idejnih i glavnih projekata za zaštitu od poplava, na osnovu prezentiranih karti u okviru, u funkciju zaštite i podizanja stepena boniteta.	VISOKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata za posebnu zaštitu voda od nekontrolisane upotrebe veštačkih đubriva za poljoprivrednu (nitrati, nitriti, fosfati i drugi nutrijenti).	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Izrada idejnih i glavnih projekata za zaštitu zemlje od	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1

ilegalnih otpatka (sve vrste otpatka).				
Treba pripremiti projekte za razvoj prethodnih prostora, pokrivenih od deponija.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada projekata preduzimanja mera za zaštitu od erozije i prečišćenja sastavnih elemenata zemlje.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Iniciranje projekata za stvaranje uslova i mehanizama za preduzimanje mera zaštite od degradacije čovekovog uticaja.	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada projekata za neobrađeno zemljište niskog poljoprivrednog kvaliteta.	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Strategija 2: Upravljanje zemljišta				
Organizovanje jedne informativne kompanije za građane (za nove građevinske granice, zamrzнуте zone za izgradnju i zone za buduće proširivanje), u cilju zaštite zemljишnog prostora i resursa od otuđivanja za nepoljoprivredne ciljeve, sa ograničavanjem prostiranja izgradnje samo unutar planiranih građevinskih granica (karta "Koncepti razvoja naselja"), kao i sprovođenje orientacija razvoja u planiranim zonama.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1

Prezentiranje i konsolidacija kaznenih mera, kao i organizovanje jedne kampanje za upoznavanje stanovnika i biznisa sa ovim merama.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Povećanje kapaciteta opštine u vezi upravljanja i kontrole planiranih razvoja (kretanja).	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Da se stimulišu i nastave procesi izrade regulativnih planova za sve predviđene zone sa ORP i URP.	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1

KORIŠĆENJE ZEMLJE**Strategija 1: Obezbeđenje korišćenja zemlje za planirane namene**

Adekvatna informacija administracije i građana za namene i granice.	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Razvoj, definisanje predviđenih namena (destinacija) iz karti na terenu, ali i pomoću piketiranja i signalizacije namene površina.	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Razvoj planova niskih nivoa i glavnih idejnih projekata za predviđene namene kartom korišćenja zemljišta (šumska zemlja, zemlja namenjena za naselja ili građevinsko zemljište, arheološka zona, groblja, zelenilo, put, deponija	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2

otpakta, koridori, industrija i sve potrebne oblasti i sektori).				
Razvoj projekata za obezbeđenje kvaliteta javnih prostora.	VISOKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Razvoj mehanizama za praćenje i sprovođenje kontrole za celu teritoriju opštine.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Podizanje ljudskih kapaciteta opštine.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Razvoj kaznenih mehanizama za prekršioce koji bi pokušavali outđenje zemljišta za nepredviđene namene, prema ovom dokumentu.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

ZONE SA POSEBNOM NAMENOM

Strategija 1: Osiguranje da će se zone sa posebnom namenom na nivo opštine (zone prirode, naselja i druge) tretiraju na adekvatan način

Priprema odgovarajućih planova za Novo Brdo kao zona kulturnih, turističkih rekreativnih vrednosti, kao i o položaju u zoni prirodnih vrednosti.	VISOKA	U KONTINUITETU	PRIVAT, INSTITUCIONET QENDRORE, OPŠTINA I INVESTITORI	1
Definisanje, piketiranje i signalizacija arheoloških zona (tretiranih kao zone od opštег interesa za opštinu).	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
Razvoj geofizičkih snimanja, kao i priprema idejnog i glavnog projekta za razvoj	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I	2

arheoloških zona (Stara Tvrđava, arheološke zone Stare kolonije i Vlasce.)			INVESTITORI	
Definisanje, piketiranje i signalizacija zaštićene zone na nivo Kosova prema planu Ahtisarija za Tvrđavu Novog Brda i Manastira u Draganac.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
Ograničavanje svih izgradnja oko zone u predviđenim granicama sa planom Ahtisarija, Tvrđave i Manastira u Draganac.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Priprema projekta za ograđivanje ovih dveju zona, Tvrđave Novog Brda i Manastira u Draganac.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Priprema projekta za razvoj zone Tvrđave Novog Brda i Manastira u Draganac, u skladu sa previđenom destinacijom i prema normama i pravilima.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
Definisanje, piketiranje i signalizacija zona sa mineralnim bogatstvima, da se tretira kao zona od posebnog značaja za ekonomski razvoj (zona pored rudnika, ekonomska zona u Labljane, zona u Paralovo, kao i zona u trouglu Straže,	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2

Koretište i Stanišor).				
Priprema projekta za razvoj zona, da se tretira kao zona od posebnog značaja za ekonomski razvoj (zona pored rudnika, ekomska zona u Labljane, zona u Paralovo, kao i zona u trouglu Straže, Koretište i Stanišor).	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
MREŽA NASELJA I URBANO-RURALNI KONTEKST				
Strategija 1: Funkcionalna mreža naselja i ravnoteža urbano-ruralnog razvoja				
Razvoj projekata sa prioritetom u selima: Novo Brdo, Vlasce, Bunjak, Bostane, Tulare, Prekovce, Zebince, Labljane, Paralovo itd. (vidi karte: putna mreža, putna infrastruktura, kanalizacija, vodovod, telefon, škole i verski objekti).	VISOKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Priprema planova za Novo Brdo i podcentrima Novog Brda: Vlasce, Bunjak, Bostane, Tulare, Prekovce, Zebince, Labljane, Parallovo, itd u funkciji mreže naselja.	VISOKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema projekata za planirano proširenje pojedinih naselja (koncept razvoja naselja).	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema idejnih i glavnih	VISOKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I	1

projekata za kompletiranje, što je moguće više urbane infrastrukture u svim naseljima.			INVESTITORI	
Priprema planova i pravilnika za razvoj izgradnje unutar planiranih građevinskih granica.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izvršiti planirano proširenje pojedinih naselja u privatnom opštinskom ili javnom vlasništvu (Koznica) koja je prezentirana na karti (koncept razvoja naselja).	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Priprema projekata za poljoprivredni razvoj u takozvanim zonama zeleno srce (agrosistem).	NISKA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema planova za proširenje sa industrijskim sadržajem u ona naselja, koja imaju koristi od toga.	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema uslova za izdavanje dozvola, uz što većeg poštovanja specifičnih urbanih normi i uz angažovanje nadležnih organa za stvaranje jedne urbanističke klime, posebno za delove koji se još uvek smatraju netaknuti od izrade regulativnih planova i drugih	VISOKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1

uslova (pravilnika) u naseljima gde se neće pripremati planovi.				
Identifikacija svih ilegalnih građevina.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema uslova i zakonske baze za adekvatno tretiranje ilegalne izgradnje.	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	1
PRIRODNO NASLEDSTVO				
Strategija 1: Zaštita prirodnog nasledstva				
Priprema odluka za objavljivanje zona od posebnih prirodnih vrednosti (Makreš- Stanišor-Straža, Bostane- Izvor, Labljane).	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Priprema projekata za zaštitu, konzerviranje i razvoj zona od posebnih prirodnih vrednosti (Makreš- Stanišor-Straža, Bostane-, Izvor, Labljane) da se objavljaju kao zaštićene.	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Priprema odluka za objavljivanje kao zaštićene. Očuvati, senzibilizirati, zaštiti, i konzervirati stara stabla u selo Vlasce i u nekim drugim naseljima, kao i druge monumente, jama kod Zlikamena u selo Bunjak, izvor kod Tvrđave Sabilovci, izvor vode kod Kitice, Vrelo.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

Osiguranje integrisane zaštite prirodnih i kulturnih monumenata.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1
Priprema odluka za zaštitu zone pod brezom u blizini rudnika (kao posebno drveće u opštini).	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA	1

Strategija 2: Zaštita i ojačanje pejzaža

Izrada idejnog i glavnog projekta i njihovo sprovođenje za Krivu reku, reku Stanišora i reku Bostane.	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada projekata za funkcionalizaciju i održavanje poljoprivrednih pejzaža u zonama: Plavce, Terniqevce, Izvor, Vlasce i Jasenovik.	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA	2
Izrada i sprovođenje projekata za sejanje mnogih vrsta travarskih biljaka u livadama i pašnjacima Zebinca i Izvora.	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata i preduzimanja mera radi zaštite šuma od nekontrolisane seče i od požara, kao i projekti protiv erozije.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Ojačanje saradnje sa MSPP.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Ograničenje razvoja u	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I	1

zonama sa kvalitetnom poljoprivrednom zemljom i slikovitim pejzažima.			INVESTITORI	
---	--	--	-------------	--

Strategija 3: Poboljšanje kvaliteta zelenih površina

Povećanje broja parkova i zelenih površina u naseljima sa gustom stanovništvom.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Stvaranje novih parkova u centrima: Nova i Stara Kolonija.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Stvaranje zelenog prostora pored reke Stanišora i zaštita od građevinskih delatnosti.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Uređivanje parkova u borovoј zoni u Labljane.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Uređivanje parka pored Tvrđave Novog Brda (zavoj-krivina).	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Uređivanje parka između javnih objekata u Bostane.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1

Biodiversitet

Strategija 1: Stabilan razvoj biodiverziteta

Priprema projekata za zaštitu, očuvanje i konzerviranje pojedinih vrsta fitocenoza/.	NISKA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema projekata za zaštitu zona gde žive i kreću se divlje životinje, među kojima ima i vrste koje se smatraju ugroženim, kao i projekti za njihovu zaštitu kao vrste.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema projekata u oblasti	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I	2

biodiverziteta se previđa zajedno sa drugim opštinama i treba da zaštitи i razvija bogate zone sa retkom vrstama na regionalni nivo.			INVESTITORI	
Priprema projekata za inventarizaciju flore i faunu na celoj teritoriji opštine uz specifikaciju šta treba zaštitи i šta se može koristiti.	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Projekti za zaštitу i razvoj autoktone rase krave "Bushe".	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema projekata za revitalizaciju šumskih eko sistema i za sprečavanje uništenja habitata mnogih biljnih i životinjskih vrsta, smatrajući kao značajno i očuvanje habitata leptira i ptica grabljivica itd.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Podizanje ljudskih kapaciteta u opštini.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Razvoj mehanizama za praćenja, sprovođenja i kontrole.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Podizanje ljudskih kapaciteta u opštini.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Razvoj kaznenih mehanizama.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Upravljanje otpatka				
Strategija 1: Minimalni obim otpatka i mogućnost reciklaže istih				

Definisanje, piketiranje i signalizacija zona predviđenih za tranzitne deponije, stočna groblja i deponije intelligentnih otpadaka.	NISKA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema projekata za tranzitne deponije i inertnih otpadaka (građevinarskih), stočna groblja u katastarskoj zoni Bostana i Labljana, deponija intelligentnih otpadaka u selo Trničevce (tranzitna) i jedna postojana deponija sa standardima gde se u buduće može izvršiti i reciklaža otpadaka, u katastarskoj zoni Novog Brda, u selo Bunjak.	SREDNJA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema i sprovođenje projekata za rehabilitaciju i dekontaminaciju postojećih ilegalnih deponija u svim naseljima opštine.	SREDNJA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema projekata za prikupljanje i tretiranje otpadaka, bačenih na nekontrolisan način, sa prioritetom na obalama reke Stanišora, Krive reke i sličnih prostora.	NISKA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema projekata za upravljanje i kontrolu opštine	SREDNJA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1

u vezi otpadaka.				
Priprema projekata za obuhvatanje još 10% teritorije u sistemu upravljanja otpadaka.	SREDNJA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Povećanje mašinerije (infrastrukture) za otpatke, kao kamioni i kontejneri.	SREDNJA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Preduzimanje kaznenih mera.	SREDNJA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1
PRIRODNE I DRUGE NEPOGODE				
Strategija 1: Kretanje sa kulture reakcije prema kulturi amortizacije i sprečavanja				
ZEMLJOTRESI				
Pripremiti pravilnik za sve izgradnje u skladu sa stepenom seizmičke opasnosti i sa standardima.	NISKA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Posebni objekti, kao i višespratni objekti, treba da se izgrade aseizmičkom arhitekturom.				
GRAD				
Priprema projekata za izgradnju stanica protiv grada na mestima gde su bile i ranije.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
SNEŽNE LAVINE, JAKI VETROVI (OLUJE) I LED				
Priprema projekata za preduzimanje mera tokom zime, posebno u brdsko-planinskim zonama.	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
POPLAVE				

Priprema projekata za otvaranje kanala, uređenja od zemlje, čišćenje i održavanje.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Preduzimanje mera za eliminaciju jakih krivina reka i upravljanje sa rečnim obalama.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Preduzimanje mera za zaštitu reka od bacanja otpatka, koji su prepreka za slobodan tok vode.	NISKA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Preduzimanje mera za sprečavanje izgradnje objekata za stanovanje, kao i objekata sa ekonomskim karakterom, pored obala reka, najmanje 10 m udaljene od korita reke (tačke vode).	NISKA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1
EROZIJE				
Preduzimanje mera za objavljivanje erozionih zona, regione u kojima erozija ima veliki intenzitet u vodotokovima, zemlju, šume i nepokretne objekte, na osnovu Zakona o vodama Kosova, iz opštine.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Preduzimanje mera sprečavanja erozivne aktivnosti, kao što su: Zabрана seče i degradiranja šuma, zabranu prekumerne	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1

ispše, zabrana korišćenja materialnih dobara koje izazivaju eroziju, zabrana korišćenja zemljišta i peska itd.				
Preduzimanje antierozivnih i hidrotehničkih mera				
Izrada projekata za izgradnju trasa, prepreka, u koritima potoka i reka.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata za izgradnju nasipa u obalama reka.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata za sejanje sadnica u obalama reka.	SREDNJA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Preduzimanje mera za sprečavanje inerta u koritima reka.	SREDNJA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Preduzimanje antierozivnih mera				
Izrada projekata za održavanje poljoprivrednih zemljišta.	SREDNJA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Preduzimanje mera za pravilno primenjivanje poljoprivrednih praksi.	SREDNJA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada projekata za navodnjavanje i isušenje.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Iniciranje i osiguranje investicija za zaštitu zemlje u obalama reka.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Preduzimanje antierozivnih bioloških mera				
Preduzimanje mera za zaštitu postojećih šuma od nekontrolisane seče i požara.	NISKA	AFASHKURTËR	OPŠTINA I INVESTITORI	1

Preduzimanje mera zabrane ispše u mestima sa siromašnom vegetacijom.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata za pošumljavanje goleti i degradiranih krajeva.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata za stvaranje zelenih pojaseva u regionima gde je stepen erozije veći.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata za sejanje drveća, koje bi pokrilo pojas od 10 m udaljenosti od obala glavnih reka.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Preduzimanje mera za korišćenje poljoprivrednog zemljišta u rečnim poljanama glavnih reka, sa stalnim pašnjacima ili šumama.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada prioritetnih antierozivnih projekata za jake erozije treba da se uradi za 2500-5000 ha za ove katastarske zone:: Novo Brdo, Izvor, Bostane, Bolevac, Terničevce, Labljane, Paralovo, Manišince, Gornji Makreš, Miganovce, Koretiše, Stanišor i Kusce.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada anti-erozivnih projekata, veoma jaka erozija u površini od 2700 ha za ova	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2

naselja: Bostane, Jasenovik, Carevce, Bušince, Klobukare, Donji Makreš, Gornji Makreš, Straža, Draganac i Miganovce. (vidi kartu erozija).				
Preduzimanje drugih mera				
Izrada projekata za izgradnju zaštitnih pojaseva u jakim strminama.	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata za izgradnju zaštitnih zidova.	NISKA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata za melioraciju pašnjaka.	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata za izgradnju i melioraciju šuma.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata za izgradnju drugih antierozivnih vidova.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Radioaktivnost (jonizirajući i nejonizirajući)				
Izgrada projekta za stručnu izolaciju zone pogodene sa osiromaćenim uranijumom od bombardovanja NATO –a tokom posljednjeg rata na Kosovu, u selu Koretište, Pasjak, Novo Brdo.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
POŽARI				
Preduzimanje mera za sprečavanje izgradnje, i uvođenje standarda tamo gde je neophodno za objekte i opremu koje prouzrokuju	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2

požar ili potpomažu požar u šume i u drugim prostorima ugroženim od požara.				
Preduzimanje mera podrške objekata i opreme koje sprečavaju požar ili pomažu gašenje požara u šume i druge prostore ugrožene od požara.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata tampon zone između šumskih i drugih zona, osetljivih od požara i jedne tampon zone u pograničnom pojusu za sprečavanje eventualnog prenošenja požara.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata i postavljanje što više Hidranata i akumulacija vode u što više tačaka i naselja.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada projekata za obezbeđenje pristupa vatrogasnih motornih vozila do svake jedinice stanovanja u opštini Novo Brdo.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Mere kontrole za ugrožavaće	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Kaznene mere	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2

TEMATSKA OBLAST, DEMOGRAFIJA I SOCIJALNA PITANJA

STRATEGIJE I DELOVANJA U VEZI SOCIJALNE INFRASTRUKTURE (TEMATSKA OBLAST I DEMOGRAFIJA I SOCIJALNA PITANJA)

STANOVNIŠTVO, STANOVARJE I NASELJA

STANOVNIŠTVO

Strategija 1: Stvaranje što povoljnijih uslova za poboljšanje opštinskog indeksa ljudskog (OILJR) razvoja u daljem razvoju opštine Novo Brdo

Priprema i sprovođenje projekata za usklađen razvoj prostora prema previđenom broju stanovništva u svim previđenim naseljima.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Izrada projekata za povećanje ambijenata i aktivnosti koje se odnose na bogatiji socijalno-kulturni život.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Projekti integracije zajednica sa niskim primanjima i zajednica koje žive u informalnim zonama.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada projekata za kompletiranje kvaliteta infrastrukture sistema obrazovanja na svim nivoima, radi stvaranja uslova za upis primarnog i sekundarnog obrazovanja, kao i podizanje stepena opismenjavanja za odrasle (preko 15 god.)	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada projekata za kompletiranje kvaliteta infrastrukture sistema zdravstva, sa uticajem i na povećanje životnog veka stanovnika opštine Novog Brda.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Izrada projekata za kompletiranje u oblasti ekonomskog razvoja i	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1

smanjenje siromaštva, kako bi se ekonomski dobrobit, merena prema prihodima po glavi stanovništva, povećava.				
Izrada predviđenih projekata u ovom planu za povećanje zelenih površina u gradu i drugim naseljima, putem ponovnog tretiranja sada slobodnih prostora, ili neiskorišćenih, kao i za stvaranje novih zelenih zona unutar i pored grada i drugih naselja.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	3
Izraditi projekte za povećanje osećaja stanovnika prema socijalno-kulturnim i problemima sredine u funkciju kvaliteta života.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izraditi projekte za strateško ojačanje kapaciteta ljudskih resursa u opštini, kako bi odgovarali na realizaciju ove vizije za budućnost opštine Novo Brdo i postizanje polne i etničke ravnopravnosti.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
STANOVANJE				
Strategija 2: Podizanje kvaliteta i kvantiteta stanovanja				
Izrada planova uređenja, uz poštovanje koncepta, če biti u funkciju obezbeđenja dovoljnog obima za stanovanje i za sve slojeve.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada i realizacija glavnih projekata infrastrukture i usluga, na osnovu karte infrastrukture (voda, kanalizacija, grejanje, parking, zelenilo), u svim dokumentima u oblasti stanovanja u cilju poboljšanja kvaliteta stanovanja.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema glavnih projekata javnih	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I	3

sadržaja, koji utiču na podizanje nivoa stanovanja.			INVESTITORI	
Izrada projekata i primenjivanje standarda za stambene prostore, kao i održavanje postojećih struktura i izbegavanje fizičke degradacije postojećih struktura za stanovanje, izgrađenih bez plana.	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
NASELJA				
Strategija 3: Osiguranje da će se naredni razvoj opštine Novo Brdo odvijati u liniju sa konceptom policentričnog prostornog razvoja sa dva linearna segmenta				
Izrada regulativnih planova za grad Novo Brdo i za naselja kao zone opšteg interesa za opštinu, gde ulaze naselje: Tvrđava, Bostane, Draganac i Labljane.	I LARTE	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada regulativnog plana za industrijsku zonu Labljane.	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Tretiranje se prioritetom naselja u blizini Novog Brda i onih koji se nalaze u zonama koje se smatraju kao stub razvoja Tvrđave – Bostana.	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Stimulacija izgradnje unutar planiranih zona.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Osnivanje jednog borda za rušenje građevina van predviđenih granica.	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Strategija 4: Osiguranje da naredni razvoj naselja bude u skladu sa konceptom kompaktnih naselja				
Za sva naselja za koja se pripremaju regulativni planove, kompaktni razvoj naselja će biti zadatak regulativnih planova.	VISOKA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Za sva naselja za koja se ne propremanju regulativni planovi, kompaktni razvoj	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2

naselja će biti zadatak nadležnih opštinskih institucija, uz pomoć raznih projekata i drugih mera (davanjem saglasnosti za dozvole za izgradnju, stimulacijom za razvoj praznih zona, sa zabranom izgradnje infrastrukture van definisanih zona za izgradnju, osim za funkcije utvrđene članom 17.3 Zakona o Prostornom Planiranju itd.				
NEFORMALNA NASELJA				
Strategija 5: Osiguranje da su neformalna naselja tretirana na osnovu uputstva za regulisanje neformalnih naselja i izrađenih od SPP i MSPP				
Izrada regulativnih planova Novog Brda u okviru zadatka projektovanja za nosioce izrade ovih planova, tretira neformalna naselja Bostane, Nova Kolonija, Koznice, Pasjak, itd.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Za izradu planova i utvrđivanje prioriteta za projekte sprovođenja, treba uzeti u obzir ova NFN, za njihovo uređenje, međutim neformalna naselja će poslužiti i mogućim donatorima za pružanje potrebne finansijske, ljudske i tehničke podrške ovog uređenja, pošto je uređenje neformalnih naselja i evropski prioritet.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema projekata za neformalna naselja će poslužiti i mogućim donatorima za pružanje potrebne finansijske, ljudske i tehničke podrške ovog uređenja, pošto je uređenje neformalnih naselja i evropski prioritet.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
OBRAZOVANJE				
Strategija 1: Proširenje obima sadržaja, kao i povećanje kvaliteta infrastrukture sistema				

obrazovanja na svim nivoima u skladu sa konceptom razvoja policentričnog X-a.				
Podizanje sadržaja za predškolsko vaspitanje u okviru škola ili posebno, treba predvideti u svim naseljima.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Obeleženje i očuvanje predviđenih prostora ovim planom za obdaništa specifikovano je u okviru prostornog razvoja i na karti "školski i sportski prostori".	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema idejnih i glavnih projekata za obdaništa.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Obeleženje i očuvanje prostora ovim planom za osnovne škole specifikovano je u okviru prostornog razvoja i na karti "školski i sportski prostori".	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema idejnih i glavnih projekata za osnovne škole.	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Obeleženje i očuvanje prostora predviđeni ovim planom za srednje škole, specifikovano u okviru prostornog razvoja.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Priprema idejnog i glavnog projekta srednju školu.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Tokom izrade novih školskih projekata, za izgradnju treba predvideti prateću infrastrukturu, izgradnja i sportskih objekata u cilju poboljšanja uslova za rad i učenje.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
U izgrađenim objektima, prateću infrastrukturu treba predvideti kao posebnu.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
Priklučenje u infrastrukturu vodovoda i	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA,	1

kanalizacije svih školskih objekata koji nisu priključeni.			INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	
Početak primene programa Vlade za stvaranje kabinetra informatike i njihovo opremanje sa kompjuterima.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
Poboljšanje sigurnosti učenika pomoću postavljanja sistema nadgledavanja i stvaranje multietničkih funkcionalnih škola, uz realizaciju aktivnosti za decu, omladinu i druge grupe građana.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
Ravnopravni obuhvat u obrazovanje, stvaranje povoljnih uslova za integraciju dece sa ograničenim sposobnostima i organizovanje raznih oblika edukacije roditelja.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
Efikasno upravljanja škola i školske mreže, prema demografskim promenama, kao i stvaranje centralizovanog sistema za upravljanje finansija obrazovnih institucija.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
Poboljšanje saradnje između škole i roditelja..	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
Stvaranje uslova u školama za dnevni boravak (stvaranje kuhinja u školama), lokalna strategija za obrazovanje (priprema profila u skladu sa zahtevima tržišta) opštine Novo Brdo, Kosova i šire.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
Prava saradnja Opština-Ministarstva Obrazovanja –Ministarstva Rada i Socijalne Zaštite, Ministarstva Kulture,	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I	1

Omladine i Sporta.			INVESTITORI	
Saradnja opštine Novog Brda sa ostalim opštinama u izmeni prakse i kadrova sa podizanje kvaliteta obrazovanja.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
Stvaranje olakšavajućih okolnosti za razvoj privatnog obrazovanja, pružanje lokacija za saradnju sa drugim državama i organizacijama koje imaju od svoja odeljenja po svetu za stručno ospozobljavanje.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
ZDRAVSTVO				
Strategija 1: Pružanje zdravstvenih sadržaja u naseljima u skladu sa njihovom funkcijom i hijerarhijom				
Priprema idejnih projekata za OCPM, CPM i zdravstvene ambulante.	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema glavnih projekata za OCPM, CPM i zdravstvene ambulante.	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	2
Izrada idejnog projekta za Rehabilitacioni Centar za bolesti pluća (Makreš - Stanišor).	NISKA	DUGOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Izrada glavnog projekta za Rehabilitacioni Centar za bolesti pluća (Makreš - Stanišor).	NISKA	DUGOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Povezivanje u infrastrukturu vodovoda i kanalizacije svih zdravstvenih objekata koj nisu povezani u sistem.	NISKA	DUGOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I	3
Priprema plana rada za funkciju usluga OCPM Novog Brda sa radnim vremenom od 24 h.	I MESEM	DUGOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I	3

			INVESTITORI	
Priprema idejnog projekta za proširenje prostora u OCPM, gde se planira proširenje jednog dela zdravstvenih usluga, koje se u ovom momentu nude u bolnicu u Gnjilane i Prištinu.	I MESEM	DUGOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	3
Priprema glavnog projekta za proširenje prostora u OCPM, gde se planira proširenje jednog dela zdravstvenih usluga, koje se u ovom momentu nude u bolnicu u Gnjilane i Prištinu.	I MESEM	DUGOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	3
Primena projekata tamo gde postoje i izrada projekata i programa za održavanje objekata, dopunom sa infrastrukturom (kanalizacija u Jasenovik, Prekovce, Kusce i Stanišor) i drugih sadržaja (pratećih objekata), kao garaže skladišta, pećnice za sagorevanje otpadaka itd.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
KULTURA				
Strategija 1: Pružanje uslova i sadržaja za očuvanje, konzerviranje i stalnu upotrebu kulturnog nasledstva				
Sprečavanje aktuelnih pojava koje ugrožavaju kulturno nasleđe, sa tehničkim, stručnim i legalnim sredstvima (vidi kartu "Kulturno nasledstvo").	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Obeleženje objekata i zona naslednih vrednosti iz karte na celoj teritoriji opštine Novo Brdo.	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Geofizičko snimanje i izrada idejnih projekata za arheološke zone, Stara Kolonija, Bostane, Vlasce, Izvor, Labljane.	I MESEM	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1

Izrada glavnih projekata i početak primene u funkciju spašavanja, rehabilitacije i upotrebe kulturnih i istorijskih vrednosti od kulturne, društvene, ekonomске, naučne, edukativne, ekološke i vrednosti kulturnog turizma;	I MESEM	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Izrada projekata za zaštitu i razvoj kulturnog nasledstva Novog Brda, Draganac, Labljane, za arhitekturno nasledstvo: Katedrala u Tvrđavi, Džamija u Tvrđavi, Turba u Tvrđavi, Pravoslavna crkva u selo Boston, Mejtep u Labljane, Kuća porodice Novobrdali u Tvrđavi, kula u Vlasce, stare vodenice, tipične tradicionalne kuće i Labljane i Pasjak itd.	I SHKURT	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
Zaštita i priprema projekta Manastira u Draganac (na osnovu Objektiva posebne zaštićene zone).	I MESEM	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Stavljanje pod zaštitom, izrada projekta i restauracija kula u naseljima: Vlasce, Labljane, Jasenovik, renoviranje vodenica u krivoj reci, Makreša, Bostana itd. U Vlasce restauracija izvora vode (donja česma) i dodatnog dela prerađe vode (Balabanac) u selo Donji Makreš, renoviranje stare Džamije, rekonstrukcija tipične kuće u Pasjak i nekim drugim naseljima.	I MESEM	VAZHDIMSI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Informativna kampanja i marketing u funkciju poboljšanja kvaliteta opštinskih usluga u funkciju nasledstva i imidža zemlje za višedimenzionalnu korist;	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
Podizanje lapidara (spomenika) u mesto uèinjenog masakra od strane	I MESEM	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET	2

jugoslovenskih partizana 1945 godine, u selo Donji Makreš, odnosno u delu zone Gornjeg Makreša.			QENDRORE I INVESTITORI	
Stavljanje na listi vrednosti i uzimanje pod institucionalnom zaštitom i brigom spomenika palih boraca UÇK-a izgrađenog u rudniku Artana.	NISKA	AFATGJAT	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	3
Stvaranje jednog opštinskog mehanizma za kontrolu razvoja za sve vrednosti nasledstva.	NISKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Treba pripremiti projekat za renoviranje i revitalizaciju domova kulture u Novo Brdo i Labljane i da iste budu samo u funkciju kulture.	NISKA	VAZHDIMËSI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	3
Priprema plana za uključenje doma kulture u Zebince u opštinski budžet.	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	3
Stvaranje prostora i uslova za biblioteke u lokalitetima predviđenim u Okviru.	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	3
Stvaranje uslova za funkcionisanje ansambala i Kulturno - umetničkih društava i osnivanje novih.	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	3
Stvaranje uslova za Tradicionalne manifestacije, 24 Juni, 06-08 Maj, dani posete Tvrđavi (Dan svetog Đerđa i svetog Marka), Dan gospel 28 Augusta, nedelja turizma (poslednja nedelja Maja).	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	3
Priprema idejnog i glavnog projekta i	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA,	3

početak sprovođenja za kuću Muzej u gradu Tvrđave Novog Brda.			INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	
Priprema idejnog i glavnog projekta i njegovo sprovođenje za jedan otvoreni teatar (amfiteatar) u Tvrđavu.	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	3
ADMINISTRACIJA (UPRAVA) I JAVNE INSTITUCIJE				
Strategija 1: Pružanje uslova i sadržaja za transparentnu i efikasnu administraciju i javne institucije				
Početak sprovođenja projekta za proširenje objekta opštine pored postojećeg (izgradnja aneksa).	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Obeleženje zona i eksproprijacija za izgradnju objekata Ministarstva Unutrašnje Poslova i objekta Ministarstva Rada.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Priprema idejnih projekata za izgradnju objekata Ministarstva Unutrašnjih Poslova (centar za civilnu registraciju motornih vozila), objekat Ministarstva Rada (kancelarija za zapošljavanje).	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Priprema glavnih projekata za izgradnju objekata Ministarstva Unutrašnjih Poslova (centar za civilnu registraciju motornih vozila), objekat Ministarstva Rada (kancelarija za zapošljavanje)	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Zabeleženje zone i eksproprijacije za izgradnju objekta (zatvora), Ministarstva Unutrašnjih Poslova, u selo Pasjak.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Priprema idejnog projekta za izgradnju	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA,	2

objekta (zatvora), Ministarstva Unutrašnjih Poslova, u selo Pasjak.			INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	
Priprema idejnog projekta za izgradnju objekta (zatvora), Ministarstva Unutrašnjih Poslova, u selo Pasjak.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Obezbeđenje prostora za objekte suda i policije u novoj zoni, planiranoj za proširenje (vidi urbanu kartu javnih objekata).	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Izrada glavnog projekta za prostore za objekte suda i policije u novoj zoni, planiranoj za proširenje (vidi urbanu kartu javnih objekata).	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Početak decentralizacije pojedinih funkcija administracije u sekundarnim centrima i početak primene elektronskog sistema E-upravljanja i usluga.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
SPORT I REKREACIJA				
Strategija 1: Pružanje sportskih i rekreativnih sadržaja u naseljima u skladu sa njihovom funkcijom i hijerarhijom				
Izrada idejnog projekta za izgradnju jednog stadiona za veliki fudbal u Labljane ili Izvor.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	1
Izrada glavnog projekta za izgradnju jednog stadiona za veliki fudbal u Labljane ili Izvor.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I INVESTITORI	2
Obezbeđenje prostora za sport i rekreaciju u svako naselje. One mogu da budu u okviru prostora osnovnih škola,	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA, INSTITUCIONET QENDRORE I	2

kao deo školskih dvorišta sa organizovanim korišćenjem van radnog vremena nastavnog procesa, ili kao posebni prostori, što zavisi od mogućnosti i zahteva.			INVESTITORI	
Izrada idejnih projekata za sportske sale za razne sportove u osnovnim i srednjim školama.	SREDNJA	DUGOROČNI	OPŠTINA INVESTITORI	2
Izrada glavnih projekata za sportske sale za razne sportove u osnovnim i srednjim školama.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA INVESTITORI	2
Izrada idejnog projekta za izgradnju poligona za streljaštvo u naseljima Koretiše i Bunjak.	VISOKA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA INVESTITORI	2
Izrada glavnog projekta za izgradnju poligona za streljaštvo u naseljima Koretiše i Bunjak.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA INVESTITORI	2
Izrada idejnih projekata za izgradnju rekreativnih i sportskih staza u selima: Stanišor – Makreš, Kolonija – Veliko Brdo, Labljane – Koznice, Bostane – Tvrđava.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA INVESTITORI	1
Izrada glavnih projekata za izgradnju rekreativnih i sportskih staza u selima: Stanišor – Makreš, Kolonija – Veliko Brdo, Labljane – Koznice, Bostane – Tvrđava.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA INVESTITORI	1
Priprema idejnih projekata u uskoj saradnji sa privatnim sektorom u odvijanje aktivnosti i dopuna sa sadržajima i standardima u postojećim terenima malog futbala (Pasjak, Labljane, Nova Kolonija, Bostane) i bazeni u (Gornje Kusce).	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA INVESTITORI	1

Priprema glavnih projekata u uskoj saradnji sa privatnim sektorom u odvijanje aktivnosti i dopuna sa sadržajima i standardima u postojećim terenima malog fudbala (Pasjak, Labljane, Nova Kolonija, Bostane) i bazeni u (Gornje Kusce).	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA IINVESTITORI	1
Izrada idejnih projekata i za druge značajne sportove, kao: Tenis, Ribolov, Lov, Jahanje, Biciklizam itd. Izrada glavnih projekata i za druge značajne sportove, kao: Tenis, Ribolov, Lov, Jahanje, Biciklizam itd.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA IINVESTITORI	1
OMLADINA				
Strategija 1: Pružanje sadržaja za omladinski život				
Sprovođenje gorenavedenih u sportu i kulturu.	VISOKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA IINVESTITORI	1
Stvaranje uslova za aktiviranje što više omladinskih organizacija i podizanje saradnje sa opštinskim institucijama.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA IINVESTITORI	1
Izrada projekata i njihovo sprovođenje za izgradnju i aktiviziranje omladinskih centara u mestima: Novo Brdo, Labljane, Zebince, Kusce. Pasjak itd.	SREDNJA	SREDNJOROČNI	OPŠTINA IINVESTITORI	1
Osiguranje uslova za angažovanje grupe recitatora, drame, muzike u svim osnovnim i srednjim školama.	NISKA	KRATKOROČNI	OPŠTINA IINVESTITORI	1
Priprema projekta i njegovo sprovođenje za izgradnju jednog centra za stručno ospozobljavanje mladih.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA IINVESTITORI	1
Stvaranje prostora za sport i rekreaciju u svako naselje, a koje će se iskoristiti i za omladinske aktivnosti, kao i podrška	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA IINVESTITORI	1

osnivanja omladinskih klubova (prostori se mogu koristiti i u okviru osnovnih škola).				
Priprema planova za praznik dana omladine i relevantnih praznika.	SREDNJA	KRATKOROČNI	OPŠTINA I INVESTITORI	1
LOKALNIH (OPŠTINSKI) CENTRI ZAJEDNICA				
Strategija 1: Osiguranje centara zajednica u okviru lokalnih centara				
Osnivanje centara zajednica u svim lokalnim centrima gde oni nedostaju i njihov smeštaj u prostorima javnih institucija, kao škole i slično, za kulturne i druge aktivnosti.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Poboljšanje centra zajednica u urbanoj zoni Bostana sa jednom kancelarijom i prostorima u domu kulture i osnivanje drugih u postojećim javnim objektima.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
NEZAPOSLJENOST I SIROMAŠTVO				
Strategija 1: Minimiziranje stepena nezaposlenosti i siromaštva				
Priprema projekata i stvaranje uslova za organizovanje stručnih treniranja prema zahtevima tržišta.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema idejnih projekata i stvaranje uslova za obezbeđenje sezonskog rada.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Priprema glavnih projekata i stvaranje uslova za obezbeđenje sezonskog rada.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
Izrada projekata i stvaranje uslova za podršku.	NISKA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1
PRISTUP LICA SA OGRANIČENIM SPOSOBNOSTIMA U INFRASTRUKTURU I DRUGIM VIDOVIMA				
Strategija 1: Pružanje uslova i sadržaja za kategorije ovih lica				
Usvajanjem ovog plana, treba da se pripreme projekti za sve školske, opštinske, zdravstvene objekte i objekte putne infrastrukture i za parking za ove kategorije, a da drugim objektima uređuju pristupi za ove kategorije lica.	SREDNJA	U KONTINUITETU	OPŠTINA I INVESTITORI	1

22.0 UPUTSTVA O PITANJIMA INTERPRETACIJE (TUMAČENJA) RAZVOJNOG PLANA OPŠTINE TOKOM IZRADE REGULATIVNIH I DRUGIH PLANNOVA

- Razvojni plan opštine, se interpretira kao dokument Opštine Novo Brdo.
- Razvojni plan opštine, može da se interpretira kao dokument koji predviđa uređenje, korišćenje i poželjan prostorni razvoj u narednom periodu.

Koncept Prostornog Razvoja (policentričkog X-a sa dve tačke od posebnog interesa (Tvrđava i Rudnik), može da se interpretira (tumači) kao koncept koji predviđa prostorni razvoj nekolikopodcentra, kao što je Novo Brdo, Draganac, Bostane, Labljane, Koretište, Pasjak, Stanišor, Makreš, Izvor, Prekovce, međutim linearni segment za industrijski razvoj može da se tumači samo u delu Labljana, gde je predviđena Industrijska Zona.

RPO se bazira na Nacrt Prostornog Plana Kosova i u slučaju nekog nesporazuma, odnosno spora u vezi nekog eventualnog pitanja, poslednje tumačenje odnosno interpretacija je formulacija koja se nalazi u Nacrtu Prostornog Plana Kosova, koji se mora poštovati u potpunosti.

URP Novog Brda se bazira na razvojni plan opštine i u slučaju nekog nesporazuma, odnosno spora u vezi nekog eventualnog pitanja, poslednje tumačenje odnosno interpretacija je formulacija koja se nalazi u Razvojnem Planu Opštine, koji se mora poštovati u potpunosti.

RUP Novog Brda se bazira na Urbani Razvojni Plan Novog Brda i u slučaju nekog nesporazuma, odnosno spora u vezi nekog eventualnog pitanja, poslednje tumačenje odnosno interpretacija je formulacija koja se nalazi u Urbanom Razvojnem Planu Novog Brda, koji se mora poštovati u potpunosti. Tokom izrade planova nižih nivoa, može se naići na termin "zamrznuta zona", koji se treba tumačiti kao jedna zona, koja ima momentalne razvoje, bilo objekata za stanovanje ili drugih objekata i u kojoj se u buduće neće dozvoliti nijedna izgradnja u smislu objekata za stanovanje, sa ekonomskim ili drugim karakterom. U zoni je moguće da je planirana neka infrastruktura za opštinske interese, ali koja neće biti u funkciju zone. Tokom izrade planova nižeg nivoa, može se naići na termin "**Zona za proširenje**", koji se treba tumačiti kao jedna zona u kojoj u buduće, može da se prostire naselje. Ove zone, su sa zemljom niskog boniteta, u javnom i privatnom vlasništvu. Ove zone će da se razvijaju sa glavnim projektima gde će se planirati infrastruktura tokom izrade planova nižih nivoa, ako se zona nalazi u naseljima za koja je predviđena priprema

regulativnih planova. U suprotnom, daju se prostorni uslovi od skupštine opštine, bazirajući se na Razvojni Plan Opštine.

Tokom izrade planova nižih nivoa, može se naići na termin "**Zona sa koordiniranim razvojem**", koji treba da se tumači, kao jedna zona u kojoj u buduće, može da se prostire naselje, ali u tom momentu izgradnja je zamrznuta. Ove zone, imaju nizak bonitet zemlje i u buduće može imati koordinirane aktivnosti opština – zajednica i da se planira kako će se prostirati (razvijati) zona. Ove zone, mogu da budu u javnoj ili privatnoj svojini i njihovo razvijanje će se odvijati sa glavnim projektima, gde se definiše i način sticanja prava na izgradnju, kao i uslovi izgradnje. U zoni će da se planira i infrastruktura, tokom izrade planova u nižim nivoima, ako se zona nalazi u naseljima za koja je predviđena priprema regulativnih planova, u suprotnom daju se prostorni uslovi od strane Skupštine Opštine.

Razvojni plan opštine

Tokom izrade planova nižih nivoa, može se naići na termin "**Zeleno srce**", koji se treba tumačiti kao zona u kojoj će se razvijati poljoprivreda sa ekološkom proizvodima. Ona će biti integralni deo naselja i ispunice koncept kompaktnog razvoja naselja (naselje će se razvijati unutar građevinskih granica i na kompaktan način). U zoni će da se planira infrastruktura, tokom izrade planova nižih nivoa, ako se zona nalazi u naseljima za koje je predviđena priprema regulativnih planova, ali samo u funkciju razvoja poljoprivrede. U suprotnom, infrastruktura za razvoj poljoprivrede se planira od opštine na osnovu razvojnog plana opštine. Tokom izrade planova nižih nivoa, može se naići na termin "**Industrijska zona**", koji treba da se tumači, kao zona u kojoj u buduće, može da se razvija industrija. Ova zona će da se razvija na osnovu regulativnog plana izrađenog od opštine Novo Brdo u saradnji sa Ministarstvom Trgovine i Industrije.

Tokom izrade planova nižih nivoa, može se naići na termin "**Zona od posebnog interesa**" koji, se treba tumačiti kao jedna zona u kojoj opština, ima mnogo interesa, da je zaštititi koristi ili razvija i ova naselja se: Tvrđava, Bostane, Labljan, Draganac. Ove zone se smatraju kao zone od posebnog interesa za opštinu Novo Brdo.

Tokom izrade planova nižeg nivoa, može se naići na termin "**Zona za industrijski razvoj**" koji se treba tumačiti kao jedna zona u kojoj ima prirodnih resursa i u buduće se može razvijati industrija vađenja (rude) i prerade.

Tokom izrade planova nižeg nivoa i glavnih projekata, može se naići na termin "**Posebnazaštićena zona**", koji se treba tumačiti kao jedna identifikovana zona i proglašena od Zakona za Posebne Zaštićene Zone. Ova zona je posebno zaštićena i biće jedna utvrđena zona na karti, ili sa jednom utvrđenom zonom koja zaokružuje jedan monument, zgradu, grupu zgrada, celinu, selo ili istorijski centar grada i koja se može zaštiti od svakog razvoja ili aktivnosti, koji može da ošteti njen istorijski, kulturni, arhitektonski, arheološki, vizuelni ili estetski koncept. Kao takva zona, treba da se

interpretira zaštićena zona "Manastir u Draganac", ovaj Manastir treba da se shvata jedna zona za koju u ovom momentu, treba preduzeti zaštitne mere, međutim, u buduće i razvojne aktivnosti, bazirane na idejni i glavni projekat, na osnovu gore pomenutog zakona i u skladu sa njegovim kontekstom.

Tokom izrade može se naići na termin "**Neformalna naselja**", koji se treba tumačiti kao ljudska naselja, koja ne omogućavaju stanovnicima da uživaju njihova prava, za jedan prikladan životni standard, posebno prikladno stanovanje. Kao takva, neformalna naselja, mogu da imaju sledeće karakteristike: neformalno posedovanje svojine, neadekvatan pristup ili je liшен elementarnih usluga i kao takve treba tumačiti tokom izrade regulativnih planova u Bostane, Stara kolonija, Pasjak (novo naselje), Stanišor (novo naselje) i svuda gde se nalaze naselja koja ispunjavaju ove uslove.

23.0 USLOVI UTVRĐENI OD LOKALE VLASTI

O ZNAČAJNIM PITANJIMA ZA RAZVOJ I KORIŠĆENJE ZEMLJE U OPŠTINI

23.1 USLOVI ZA UTVRĐIVANJE NAMENE POVRŠINA NA TERITORIJI OPŠTINE

Ovim planom je utvrđena i namena površina sa uslovima:

Odražavanja na potrebe sadašnje generacije, ali bez pretnje i za generacije koje dolaze

Ispunjavanja zakonskih zahteva

Načela iznetih u poglavlje II

Poštovanja razvojnih koncepata

Stabilnog ekonomskog razvoja

Stabilnog socijalnog razvoja, uz poštovanje i demografskog aspekta

Razvoja sredine, u skladu sa prirodnom opterećenja sredine

Poštovanja kapaciteta zagađenja sredine

Očuvanja i unapređenja prirodnih resursa, kako bi se oni što više obnovili i iskoristili na racionalan način

Obezbeđenja zaštite i nesmetanog funkcionisanja prirodnih zaštićenih vrednosti, zajedno sa njihovom okolinom, kao i očuvanja u velikoj meri prirodnih nalazišta i naselja divljih vrsta biljaka i životinja i njihovih zajednica

Obezbeđenja zaštite izgrađene površine

Obezbeđenja uslova za odmor i rekreaciju čoveka

Sve ovo što smo gore izneli, postavilo je osnovu za utvrđivanje uslova o pitanjima korišćenja zemljišta i razvoja. U ovom pravcu namenili smo površine za sledeća korišćenja:

Poljoprivredna zemlja

Naselja (građevinske zone)

Zone sa posebnom namenom

Zaštićene zone

Saobraćajne koridore

Koridore zelenila

Rekreacija

Sport

Pašnjaci i livade

Šume

Pošumljavanje

Kamenolomi

Vodotečne -reke

Deponije za otpatke

Groblja

23.2 USLOVI ZA UREĐENJE PROSTORA

Izgradnja će biti dozvoljena samo u zonama namenjenim za izgradnju utvrđenu opštinskih RPO. Razvoj u Novo Brdo i u njenim podcentrima, kao i u zonama sa posebnom destinacijom, treba urediti sa urbanim razvojnim planovima. Javna infrastruktura će se ponuditi samo u zonama namenjenih za izgradnju. U zonama gde nisu usvojene Urbani Regulativni Planovi, treba sprovoditi istraživanja o zahtevima, mogućnostima i pružanje infrastrukture, bazirajući se na uslove planova viših nivoa. Izgradnja na poljoprivredno zemljište će biti dozvoljeno samo u zemljište niskog kvaliteta (klasifikovano kao VI-VIII klasa), neobradivo zemljište i samo u posebnim slučajevima za razvoj koji podržava poljoprivredne delatnosti. Razvoj u slobodnim površinama (prirodni pejzaž), treba da se bazira na pravilima sredine za zaštitu prirode i pejzaža.

U nedostatku urbanog razvojnog plana, opština treba da donese odgovarajuća uputstva obaveznog karaktera. U zonama gde je izgradnja dozvoljena, uslovi lokacije treba da utvrđuju sledeće:

- a) *Oblik i veličinu zone razvoja*
- b) *način korišćenja ili upotrebe*
- c) *Pravila izgradnje*
- d) *Pravila za priključenje u infrastrukturnoj mreži*
- e) *Mere za zaštitu sredine i celine kulturnog nasledstva*

23.3.a ZGRADE (GRAĐEVINE) OD INTERESA ZA KOSOVO U OPŠTINI NOVOG BRDA

Opština će preuzimati punu odgovornost, koja proizilazi iz Nacrta Prostornog Plana Kosova, za zaštićenu zonu, Tvrđavu i Manastira u Draganac, bazirajući se na Ahtisarijev paket i na odgovarajućim uputstvima i MSPP, i uz konsultaciju sa nadležnim organima.

23.5.b GRAĐEVINSKE ZONE ZA NASELJA

Građevinske zone su utvrđene Razvojnim Planom Opštine Novog Brda. Izgradnja je dozvoljena samou određenim zonama za razvoj naselja (građevinsko zemljište). Nove planirane granice građevinskog zemljišta u grafičkom delu RPO, predstavljaju absolutne granice za razvoj naselja. Imajući u vidu da razvoj u velikoj meri treba da zauzme mesto u postojećim naseljima, treba dozvoliti samo dopunski razvoj i izgradnja. Gustina izgradnje i metode izgradnje za racionalnije korišćenje zemljišta, treba primeniti češće.

Odgovarajuća definicija posebnosti i karaktera zgrada u zonama zaokruženim sa osetljivim pejzažom prema uticaju, treba utvrditi sa urbanim regulativnim planovima. Urbani regulativni planovi, kao instrument planiranja, takođe treba upotrebiti radi postizanja prikladnosti građevinskih kompleksa sa okolinom. Infrastrukturu i usluge, treba pružiti novim građevinskim zonama (električna energija, kanalizacioni sistem, sistem vodovoda). Razvoj infrastrukture treba pružiti postepeno, na osnovu zahteva i u skladu sa finansijskim mogućnostima opštine. Ostale alternative, kao što je javno-privatno partnerstvo ili privatne sheme financiranja, treba da se usaglašavaju sa opština. Vlasnik zgrade, treba da plati takse za infrastrukturu, međutim način raspoređivanja, treba da se elaboriše. U zonama koje su objavljene kao zamrznute zone, neće se dozvoliti nikakva vrsta izgradnje za stanovanje, trgovinu, industriju, ali ni infrastrukture koja bi poslužila toj zoni, osim infrastrukture predviđene sa RPO. U predviđenim zonama za proširenje naselja, treba da se izrade konkretni projekti, gde će se utvrditi uslovi za pružanje usluga građanima. U zelenim tretiranim zonama u okviru naselja, mogu se odvijati poljoprivredni radnje (čisti proizvodi, bez pesticida).

23.6.c STRUKTURE IZGRAĐENE VAN NASELJA

Za zone utvrđene Razvojnim Planom Opštine, kao slobodne od bilo koje vrste razvoja i zaštićene od izgradnje, treba garantovati:

- a) Zaštitu zona za stalni razvoj poljoprivrede i šumarstva,
- b) Zone sa posebnim arheološkim vrednostima,
- c) Zaštitu prirodnog pejzaža i lokacija nasleđstva, a takođe povezane prirodne zone za rekreaciju (bez protivljenja razvoja naselja). Van građevinske zone će se dozvoliti samo ove zgrade: (Zakon o Prostornom Planiranju).
- d) Javne zgrade za civilnu zaštitu,
- e) Zgrade za zaštitu od požara i štetnih materijala – eksploziv itd.,
- f) Zgrade za upravljanje resursa vode,
- g) Infrastruktura,
- h) Zgrade za istraživanje i korišćenje eksploataisanog mineralnog materijala,
- i) Zgrade za rekreaciju i seoski turizam.

Opština neće biti odgovorna za pružanje infrastrukture van naselja. Bazirajući se na utvrđeno korišćenje zemljišta, pružanje infrastrukture za novi razvoj, biće odgovornost vlasnika ili preduzetnika.

23.7 USLOVI ZA SMEŠTAJ EKONOMSKIH DELATNOSTI

Opština je alocirala dovoljnu površinu zemljišta, radi podrške razvoja biznisa, koje baziran na korišćenje domaće radne snage, pod uslovom da se smesti u prostorima i zonama predviđenim za ovu namenu.

Opština može da dozvoli i privremenu promenu namene poljoprivrednog zemljišta za ekonomski razvoj, korišćenje površinskih minerala, skladištenje otpadaka, otpadaka drvne industrije, korišćenje vetra, šljunka i kamena, pod uslovom da nakon isteka korišćenja, ili nakon utvrđenog roka za privremenu promenu destinaciju, zemljište vrati u prvobitno stanje. Uporedo sa zahtevom za davanje dozvole za izgradnju i privremeno korišćenje poljoprivrednog zemljišta i za druge namene, od kojih dolazi do oštećenja poljoprivrednog zemljišta i u okolini, korisnik je dužan da podnese i projekat za rekultivisanje, koji treba da bude u skladu sa tehničkom dokumentacijom za izgradnju. Takođe, investitor je dužan da pre početka radova, poljoprivredno zemljište odnosno potencijalni plodni sloj, udaljava i sačuva za rekultivisanje zemlje.

Opština će podržati ekonomski razvoj novih biznisa, pod uslovom da se koristi od početnih biznisa. U zonama utvrđenim za biznis i industriju, če se dizvoliti sao izgradnja čistih

sadržaja za poljoprivrednu i industrijsku proizvodnju, skladišta, usluge i trgovinski sadržaji, koji nemaju negativan uticaj za sredinu. Lokacija sa čistim sadržajima za proizvodnju i odgovarajuće komercijalno korišćenje, mogu se odvijati u okviru naselja samo ako ne utiču negativno na sredinu koja ih zaokružuje (emitiranje fasova, zagađenje vazduha, buka, saobraćaj). Industrijski i komercijalni biznisi sa izraženim zagađivanjem, neće se dozvoliti pod bilo kojim uslovom.

Proširenje industrijske i zone biznisa, vrši se samo ako je stabilnost zone prethodno dokazana i ako je od opšteg interesa, zatim u hitnim slučajevima i u nedostatku prikladnog prostora za smeštaj. Opština će koordinisati izradu regulativnog plana za Industrijsku Zonu sa senzitivnim zoniranjem, odgovarajućom infrastrukturom i povezivanjem sa regionalnom mrežom puteva, na osnovu sledećih kriterija:

- a) *Dobar pristup u putnim pravcima – ne preko naselja,*
- b) *Zemlja na raspolaganju sa niskom cenom,*
- c) *Minimiziranje štetnih uticaja za naselje i pejzaž,*
- d) *Potencijal za razvoj: zemljište, odgovarajuća infrastruktura (kanalizacija, voda, struja, komunikacije, grejanje),*
- e) *Maksimum indeksa korišćenja parcele, ne treba da prelazi 45% parcele i najmanje 20% površine treba da bude zelenilo.*

Nove zone gde se mogu razvijati pojedine industrije, treba da dokazuju stabilano snabdevanje energijom sa proizvodnjom energije od obnovljivih izvora, ako se one nalaze u blizini potencijala za obnovljivu energiju. Samo izgradnja malih akomodacija, sa maksimum 20 ležaja za turiste u selima, će biti dozvoljen, pod uslovom da oni u potpunosti poštuju uslove sredine. Opština će dozvoliti izgradnju infrastrukture koja podržava turističke atrakcije, kao i turističke aktivnosti koje nemaju nikakav negativni uticaj za sredinu: staze za planinare i bicikliste, tačke za posetu itd.

23.8 USLOVI ZA SMEŠTAJ JAVNIH DELATNOSTI

Zelene javne površine u naseljima i u delovima obuhvatim Razvojnim Planom Opštine, mogu se izgraditi i održavati, samo ako omogućavaju očuvanje i unapređenje prirodnih i stvorenih vrednosti. Ako se zbog smeštaja javnih delatnosti, oštečeće javna zelena površina, ona treba da se nadoknadi prema uslovima i načinu utvrđenog od strane opštine (uz poštovanje zakona na snazi). Radi zaštite infrastrukturnu zonu od interesa za opštinu, opština će voditi jednu pametnu politiku. Uslovi za postavljanje javnih objekata za stara lica, siročad i hendikepirane, treba da budu postavljene u funkcionalnim prostorima za kretanje ovih kategorija, uz dopunu ostalih pratećih funkcija. Uslovi za proširenje javne aktivnosti,

treba da budu u skladu sa funkcijom glavnih naselja – centara, u podcentrima, lokalnim centrima i seloma.

Opština treba da alocira prostor za nove škole i predškolske institucije, pod uslovom obezbeđenja zaštitnog pojasa i da one budu pristupačne za javni saobraćaj. Parcele alocirane za ovakvu izgradnju, treba da ispune sledeće kriterije:

- a) *Predškolske institucije: standardne površine/decu,*
- b) *Osnovne škole: standardne površine/decu,*

Opština može da alocira zajedničku parcel za izgradnju sadržaja kao što su: vaspotanje, kultura, zdravstvo i socijalne usluge i centri zajednice. Ovo je posebno važno za podcentre i lokalne centre. Zone namenjene za sport i rekreaciju treba da su snabdevene sa stazama, infrastrukturom i zelenilom. U okviru ovih zona će da se dozvoljava samo izgradnja otvorenih i zatvorenih sportskih objekata, prostor za parkiranje, mali restorani i radnje koje uslužuju sportsku rekreativnu opremu. Maksimum indeksa zauzimanja parcele ne sme da prelazi 10% površine parcele.

23.9 USLOVI ZA POSTAVLJANJE KORIDORA ILI TRASA, KOMUNIKACIONIH POVRŠINA I DRUGIH SISTEMA INFRASTRUKTURE

Putni pravci (koridori) treba da se garantuju na prikladan stepen i u skladu sa funkcijom centara i zahteva kosovskog i regionalnog nivoa. Tokom procesa definisanja građevinskih zona, treba dokazati da je izbegнутa visoka cena razvojnih i mera za održavanje, Izgradnja treba da poštuje pravila za stabilnu gradnju – orientacija klimatski uslovi itd. Detaljan koncept mobilnosti (uključivši i javni prevoz, pešake i kretanje biciklista) za opštini Novog Brda, treba da se produbljava u elaboraciju. Ovaj koncept, treba da se prati detaljnim planom razvoja. Tehnički problem u vezi bezbednosti puteva (širina puteva, opasni prelazci, kosina) treba da se izbegnu i olakšavaju sa prikladnim merama. Direktan pristup za razvoj u glavnim putevima npr. kategorija I, gde je brzina kretanja preko 50km/h, se neće dozvoliti.

Ministarstvo Saobraćaja, Telekomunikacija, Infrastrukture, je odgovorna za glavne i regionalne puteve, tako da su pravilnici i tehnički standardi, izdati od strane Ministarstva. U opštini Novog Brda, glavni, lokalni i drugi putevi, treba da se dimenzionišu na taj način, kao bi omogućili bezbedno odvijanje saobraćaja za sva motorna vozila i u svim atmosferskim uslovima. Saobraćajni pravci treba da poštuju postojeće pravilnike. Putevi treba da budu široki, najmanje 3.0 m, tamo gde ima problema, fizičkih prepreka, koji se mogu pojavit na putevima i da sužavaju iste. Ako finansijski položaj opštine ne može da obezbedi sprovođenje posebnih prostora za kretanje pešaka – u zonama stanovanja, preporučljivo je da put obuhvata i staze za pešake. Put za pristup parcela za izgradnju, treba da je minimum 3.0 m širok i maksimum 6.0 m. Sve raskrsnice na nivo terena, treba da obezbede

vidik sa svih pravaca. Staze za biciklizam u jednom pravcu, ako su odvojene, treba da budu 0.8 m široke. Ako su biciklističke staze odvojene, onda zelena traka treba da bude minimum 0.35 m. U zonama za parkiranje za javni saobraćaj, staza za ustavljalnja autobusa, treba da bude 2.0 m široka. Standardi za parkiranje, su sledeći:

- a) Kuća za stanovanje za jednu porodicu (1 PM/kuća) u parceli
- b) Višeporodično stanovanje (1 PM/ 1 sprat u parceli ili slično)
- c) Kancelarije: 1 PM na 75 m² btto zone L (12 PM/1000 m² btto)
- d) Radnje 1 PM na 50 m² btto zone: (20 PM / 1000 m² btto)
- e) Trgovinski centar: 1 PM na 40 m² btto zone: (25 PM/ 1000m²)
- f) Industrija i skladišta: 1 PM / 5 zaposlenih
- g) Usluge: 1 PM/3 zaposlenih
- h) Restorani: 1 PM/ 1 sto
- i) Sportske zgrade: 1 PM / 20 sedišta
- j) Škole i sirotišta: 1 PM/ odeljenje ili grupa učenika
- k) Zdravstvene usluge: 1 PM/ 40m² btto (25 PM/1000m² btto). U putnom pravcu glavnih regionalnih puteva, dozvoljena je izgradnja sledećih zgrada:
  - 1) Benzinske pumpe i radnje, restorani i uslužni sadržaji,
  - 2) Pranje i druge usluge za motorna vozila

24.0 MERE ZA ZAŠТИTU PEJZAŽA, PRIRODNIH VREDNOSTI I KULTURNO – ISTORIJSKIH CELINA

Zaštićene vrednosti prirode se mogu upotrebiti i unaprediti na način koji omogućava njihovu dugoročnu zaštitu i unapređenje, u skladu sa Zakonom o Zaštiti Prirode. U zaštićenom delu prirode, ne mogu se odvijati aktivnosti koje ugrožavaju prirodnu ravnotežu, biološku raznovrsnost i pejzaže, hidrografiju, geomorfologiju, geologiju, kulturne vrednosti, ili da na bilo koj način degradiraju kvalitete i posebnosti vrednosti prirode. Treba preuzeti posebne mere za očuvanje i korišćenje zaštićenih vrednosti kulture i prirode. Svaka radnja za modifikaciju, demoliranje ili neka radnja oko konzerviranja ili restauracije za spoljašnji pokrivač zgrada, koje su uključene u kompleksu ili zonu za arhitekturno konzerviranje, zahteva pismeno odobrenje od nadležne institucije. Arhitekturno nasledstvo pod zaštitom se zabeležava jasno i sa vidljivom oznakom. Postavljanje reklamnih materijala na arhitektonске monumente, zgrade skupština, ili unutar prostora za arhitektonsko konzerviranje, dozvoljava se samo u pismenoj formi od nadležne institucije. Zabranjeno je

pokretanje ili delimičan ili kompletan premeštaj nekog dela zaštićenog arhitekturnog nasledstva, pod privremenom ili stalnom zaštitom. Podnositelj zahteva u arheološkoj zoni, ne može da dobije dozvolu za početak radova, pre postizanja dogovora sa nadležnom institucijom radi preduzimanja neke studije za ocenjivanje arheološkog nasledstva. Cena koštanja koja se podnosi od strane aplikanta za ovaj cilj, utvrđuje se iz jedne formule date u podzakonskom aktu.

Ako se, utoku građevinskih radova, učini neko arheološko otkriće, otkrivač ili investitor treba da informiše nadležnu instituciju, odmah, ali ne kasnije od narednog dana od dana otkrića. Nadležna institucija, ima pravo da odmah obustavi za počete građevinske radove i da započne jednu studiju za arheološku i spasilačku ocenu na licu mesta, za ograničeno vreme. Arheološka iskopavanja, mogu da se izvrše samo uz pismeno odobrenje nadležne institucije. Rešenje uvezi ove dozvole, izdaje se unutar 30 dana od dana podnošenja zahteva, kako bi nadležna institucija preduzela mere za konzerviranje, zaštitu i očuvanje pokretnog nasledstva pod zaštitom. Kulturno, duhovno nasledstvo u raznim oblicima dokumentacije i registracije, zaštićuje se, čuva i promoviše u skladu sa ovim zakonom i sa međunarodnim načelima, standardima i sudskim praksama.

Opština, zajedno sa institucijama Centralnog nivoa, treba da priprema plan upravljanja za integrисану заштиту prirode i monumenata kulture. Plan treba da zaštitи svaku radnju koja će ugrožavati vrednosti monumenata, osim onih koje treba da zaštitи opština zajedno sa Kosovskim Autoritetom (organom) za šume i organizovače sanitarno čišćenje drveća i šumskih zona u funkciju zaštite pejzaža i te otpatke može da ih nudi za proizvodnju briketa.

Opština, u uskoj saradnji sa Ministarstvom Sredine i Prostornog Planiranja, izradi će regulativni plan za obale reke kao javnog prostora, kako bi zaštitila pejzaž. Opština, u saradnju sa odgovarajućom institucijom, treba da zaštitи istorijske vrednosti i da iste unapredi, zatim i da zaštitи istorijske zone i da ne dozvoljava nijednu radnju u zonama koje oštećuju istorijski kontekst.

24.1 NAČIN TRETIRANJA OTPADAKA

- a) *Sprečavanje ili smanjenje proizvodnje otpadaka sa opasnim karakteristikama, uključujući i smanjenje količine proizvedenih otpadaka. I ciklus prizvodnje treba da bude deo sistema upravljanja.*
- b) *Tretiranje otpadaka treba da se vrši sa metodama koje omogućavaju ponovnu punu ili delimičnu upotrebu otpadaka,*
- c) *Reciklaža otpadaka se treba imati u vidu,*
- d) *Takođe treba videti mogućnost korišćenja korisnih vrednosti otpadaka (uključivši kompostiranje, korišćenje otpadaka kao izvor energije itd.),*

- e) Spaljivanje bez dobijanja energije (termičko tretiranje),
- f) Treba upravljati tako da se izvrši uskladištenje otpadaka, bez uzrokovanja šteta za sredinu.

Za objekte, mesta i opremu, za koje je potrebna ekološka dozvola, treba zatražiti donošenje plana za upravljanje otpadaka:

- a) Kompanije treba da imaju dokumentaciju sa podacima o proizvedenim, korišćenim otpacima, koje uskladištuje samo preduzeće (vrsta sastojak i količina otpadaka),
- b) Mere sprovedene od preduzeća, u cilju smanjivanja otpadaka u procesu rada, posebno smanjivanje opasnih otpadaka,
- c) Podela otpadaka, na opasne i one koje se mogu ponovo upotrebiti, u cilju smanjenja otpadaka koje treba uskladištiti,
- d) Sprovođenje mera za zaštitu sredine i zdravlja ljudi,
- e) Opisivanje načina koji se upotrebljavaju za magaziniranje, tretiranje i uskladištenje otpadaka i
- f) Svako drugo relevantno pitanje.

Detaljan koncept upravljanja otpadaka za urbanu zonu Novog Brda i pod centrima, treba elaborirati detaljnije u prvoj fazi i zatim nastaviti u drugoj fazi, sa kompletном teritorijom upravljanja otpadaka.

Prikupljeni otpaci po utvrđenim tačkama u planu, će se upravljati od javne kompanije ili neke druge kompanije i svake nedele će se nositi u regionalnoj deponiji, koja se nalazi u opštini Gnjilane.

Opština, treba da izradi i iznese politiku za prikupljanje materijala drugog reda, kao i za reciklažu otpadaka.

Opština Novo Brdo, zajedno sa javnim regionalnim kompanijama za upravljanje otpadaka, treba da organizuje podelu, prikupljanje i reciklažu otpatka. Tretiranje otpadaka i crnih voda treba da se izvrši sa postojanim metodama uz koncentrisanje na proizvodnju obnovljive energije i biomase u zonama koje su definisane kao moguće za proizvodnju obnovljive energije.

24.2 MERE ZA SPREČAVANJE ŠTETNIH UTICAJA NA SREDINU

Za sprečavanje štetnih uticaja na sredinu, treba promovisati "integrisani sistem za zaštitu sredine" koji obavezuje javne organe da sarađuju i usklađuju međusobne radove za izradu i sprovođenje svake mere, standarda ili aktivnosti, u cilju zaštite sredine. Treba izvršiti ojačanje sprovođenja zakona i reviziju o sprovođenju zakona koji se odnose na zaštitu sredine i postojani razvoj unutar teritorije opštine Novo Brdo. Treba obezbediti i pripremiti informacije za građane o zaštiti sredine i postojanom razvoju. Nikome se ne može izdati dozvola za korišćenje prirodnih resursa bez odobrenja za sredinu, za projekat koji treba da sadrži zaštitne mere i mere rehabilitacije sredine. Strategije za upravljanje otpadaka, treba da se stalno kontrolisu od strane opštine, kako bi se izbegle štetni uticaji na sredinu.

Razvojni projekti u površini od 5 hektara, treba da dokažu da ne prouzrokuju negativne efekte za sredinu. Tokom izdavanja dozvola za planiranje za ekonomski razvojne objekte, ako je potrebno, u skladu sa pravilima sredine, obezbediti preventivne mere za negativni uticaj na sredinu, kao što je zagađenost vazduha, buka, vibracije, zračenje, zagađenje vode i drugi uticaji od tvrdih otpadaka. Procena uticaja na sredinu, je potrebna za proizvodne sadržaje.

24.3 ZAŠTITA VODE

U cilju urednog udržavanja korita i obala reka i vodotokova, korita perifernih drenažnih kanala, korita i obala veštačkih akumulacija, kao i brana, zabranjeno je:

Promena pravca vode reka i kanala ili stvaranje prepreka bez prava na vodu,

Vađenje, taloženje zemlje, bacanje otpadaka i drugih tvrdih i tečnih materijala u vodotokovima, akumulacijama i njihovim obalama,

Izgradnja novih objekata, koji ne služe za zaštitu od poplava, u udaljenosti od najmanje 10 metara od linije vrha vodo tokova i akumulacija,

Izvršenje radova, koji mogu da oštečuju koritu i obale vodotokova, jezera, koritu kanala, tunela, akumulacija ili sprečavaju slobodan tok vode,

Izvršenje radova u blizini vodotokova, akumulacija, tunela, koji mogu da ugrožavaju stabilnost zaštitnih objekata ili njihovu upotrebu,

Izvore voda treba zaštititi. Prilikom izdavanje dozvola za planiranje i izgradnju, potrebno je urediti mere za zaštitu, kako bi se zaštitila podzemna voda,

Izgradnja sistema crnih voda sa nestabilnim elementima,

*Atmosferske vode treba usmeriti na posebnu kanalizaciju drenažiranja,
Posebnu pažnju treba posvetiti drenažiranju atmosferskih voda u grobljima,
Radi zaštite toka reka, potrebno je kontrolisati sva slivanja i napraviti inventor zagađivača,
Zabranjuje se i upotreba organskih i neorganskih substanci za đubrivo za zemlju i za
zaštitu biljaka u resursima vode i obalama na udaljenosti od 15 metara od granice obale
vode prve klase i 5 metara udaljenosti od obale za vodu druge klase,
Zabranjuje se bacanje substance i otpadaka, koje zbog fizičkih, hemijskih i bioloških
svojstva, mogu da ugrožavaju javno zdravlje, vodene i poluvodene organizme, otežavaju
tok voda, ugrožavaju vodenu opremu ili instalacije,
U vodenim resursima, zabranjuje se bacanje opasnih substance ili otpadaka,
Kada se mogu ugroziti kvalitetni ili kvantitetni uslovi u zaštićenoj vodenoj zoni, mogu se
zabraniti ili ograničavati aktivnosti vlasnika zemlje.*

24.4 ZAŠTITA OD BUKE

Da bi se naselja zaštitila od prekoračenja nivoa dozvolene buke, potrebno je izgraditi prepreke i zelene pojaseve između putnih pravaca za motornih vozila i naselja. Korisnik opreme koja proizvodi buku i vibracije, može da stavla u promet ili upotrebi opremu prema predviđenim uslovima za primenjivanje zaštitnih mera za smanjenje buke i vibracije, odnosno upotrebi impijante, opremu, mašine, prevozna sredstva i aparate, koji emituju buku do predviđenog nivoa sa posebnim zakonom.

Zgrade, treba da budu projektovane i izgrađene na taj način da, buku koju čuju ljudi koji stanuju u blizini ili u zgradu, bude onog intenziteta koji ne ugrožava zdravlje ljudi i osigurava tišinu i prikladne uslove za odmor i rad prema Zakonu o gradnji. Prilikom zahteva za održavanje javnih skupova, organizovanje zabavnih, sportskih manifestacija i drugih aktivnosti u javnim otvorenim ili zatvorenim mestima, za stanovnike ili goste, u slučajevima kada postoje mogućnosti prelaska nivoa dozvoljene buke, lokalne jedinice vlasti, sa odlukom naležnih organa, mogu da odrede jednu ulicu, jedan deo ulice ili deo grada, trga ili drugu prikladnu lokaciju, za takve ciljeve. Opštinskim pravilnikom, treba zabraniti izvršenje radova, delatnosti i drugih aktivnosti, koje sa bukom smetaju tišinu i odmor ljudi, na otvorena ili zatvorena mesta u jednom određenom vremenskom roku i za određene delatnosti.

24.5 ZAŠTITA VAZDUHA

Radi zaštite vazduha, potrebno je da svi izvori zagađenja, pokretni i nepokretni, mali izvori zagađenja ili difuzivni izvori, treba da se obavezuju da zaštite kvalitet vazduha od mogućih

zagađenja, koje prouzrokuju tokom delatnosti koje obavljaju. Tokom delatnosti koju obavljaju na teritoriju opštine Novo Brdo, obavezuju se da:

- *Minimiziraju emisiju zagađivača i smrada,*
- *Ne prelaze dozvoljene granice emisije,*
- *Operateri izvora zagađenosti, takođe se obavezuju da,*
- *Upotrebe ove izvore smo prema tehničkim uslovima i uslovima izdatima u integrисanoj dozvoli sredine,*
- *Pripremaju tehničke pravilnike sa funkcionalisanje izvora zagađenosti,*
- *Izvrše monitorisanje ispuštanja u vazduh i podatke dostaviti u ministarstvo, prema predviđenim pravilima, sa posebnim aktom kojeg donosi ministarstvo,*
- *Operateri izvora zagađenja treba da pripremaju listu tehničkih i operacionih parametara i tehničke – organizativne mere o izvorima zagađenja.*

24.6 ZAŠTITA BIODIVERZITETA

Imajući u vidu da je opština Novo Brdo, bogata sa raznovrsnim biljkama i životinjama, ovo bogatstvo omogućuju šume i brdoviti pejzaži, potrebno je kontrolisanje lova i uništenje habitata ugroženih vrsta, radi zaštite od uništenja biljnih i životinskih vrsta. U cilju očuvanja pojedinih vrsta životinja u rekama i drugim tokovima, potrebno je čišćenje otpadaka i crnih voda. U šumama, potrebno je zaokruženje i nadgledavanje zona u kojima postoje retke vrste naših habitata. Za zaštitu biljnih vrsta, potrebna je identifikacija osjetljivih zona, očuvanje pojedinih lekovitih vrsta, koje su u opasnosti od nestanka. Takođe, potrebno je da se izvrši senzibiliziranje i objavljanje zaštićenih zona, pejzaža i starih stable, koje imaju naučnu, kulturnu, istorijsku i značaj sredine itd.

24.7 MERE ZA SPREČAVANJE NEGATIVNOG SOCIJALNOG UTICAJA

Opština treba da pruža potrebnu socijalnu infrastrukturu (vaspitanje, zdravstvena usluga, kultura, sport), radi izbegavanja negativnih socijalnih uticaja i razvoja. Imajući u vidu funkciju naselja, treba preduzimati niz mera za infrastrukturu (sportski centri, podcentri, lokalni centri). Gustina naselja, treba da se uskladi sa socijalnim kretanjima naselja. Opština, treba da proceni specifične probleme u vezi sa neformalnim naseljima i da predlaže rešenja za ona mesta gde je izrada URP, prioritet.

Opština, treba da se suočava sa ilegalnom izgradnjom, u skladu sa novim zakonom o ilegalnim nadgradnjama. Iz ovog razloga, stvariče se baza podataka koja će sadržati potrebne informacije za svaku parcelu, u vezi sa izdatom dozvolom. Za zgrade koje se smatraju ilegalnim, prema novom zakonu o ilegalnim gradnjama, opština će početi

proceduru legalizacije. Za process legalizacije i izdavanje validnih dozvola za zgrade, opština će tražiti taksu.

25.0 MERE ZA SPROVOĐENJE PLANA

25.1 OBAVEZA ZA IZRADU PLANA

Prema zakonu, plan treba da se razmatra svakih 5 godina. Razvojni Plan Opštine, treba da se razmatra ako su se opšti uslovi promenili u suštini. Urbani Razvojni Plan, sljedi Razvojni Plan Opštine. Urbani Razvojni Planovi, treba da se izrade u uranoj zoni Novog Brda itd. prednost treba dati tamo gde su prostorni problem urgentni ovo, obuhvata zone gde se traži unutrašnji razvoj, ili gde se grad povećava na nekontrolisan i neorganizovan način i gde je regenerisanje javnih površina prioritetna potreba.

25.2 PRIMENJIVANJE RAZVOJNIH I DRUGIH MERA

Izrada modernog katastra, je osnova za izradu regulativnih urabnih planova i za dalji razvoj. Novom Brdu i podcentrima od posebnog interesa, da će se prednost. Kada se odlučuje o razvoju, prioriteti treba da se utvrđuju radi ispunjenja razvojnih ciljeva ili postepenog proširenja postojećih zona za izgradnju. Regulativni planovi, treba da pružaju zaštitne mere protiv požara. Ove mere obuhvataju mrežu za gašenje požara u svim položajima zgrada, lak pristup sa vatrogasnim kamionima i prostor za manovriranje protivpožarne tehnologije, prema postojećim pravilima za zaštitu protivpožara.

25.3 REKONSTRUKCIJA ZGRADA ČIJA JE NAMENA U SUPROTNOSTI SA PLANIRANOM DESTINACIJOM

Postojeće zgrade u zelenim zonama, ne treba da se proširuju prema kategoriji rekonstrukcije. Specifični problem u vezi sa neformalnim naseljima, će se oceniti i predložiti rešenja prema direktivama IPP i DPP. Iz tog razloga, treba da se napravi baza podataka za jedan moderan katastar, sa detaljnim informacijama za svaku zgradu. Srušenje zgrada može da se izvrši, u slučajevima kada ilegalne građevine nemogu da se legalizuju prema zakonu o ilegalnim gradnjama. Opština će ponuditi jednu lokaciju za izgradnju novih kuća za ljudе koji treba da napuštaju njihove kuće u slučaju rušenja. Tokom sprovođenja plana, ako se zahteva, ilegalne izgrađene zgrade, mogu da se uklone nakon eksproprijacije ili sporazuma sa vlasnikom. U ovom slučaju, opština treba da nudi pravednu kompenzaciju.

25.4 ODREDBE O SARADNJI

Radi obezbeđenja sprovođenja plana, opština prema postojećim administrativnim procedurama, izgradiće potrebnu saradnju između raznih lokalnih institucija i odeljenja i institucija na centralni nivo. Opština, prema interesu, izgradiće sporazume saradnje sa susednim opštinama i opštinama u regionu, radi rešavanja zajedničkih značajnih pitanja za život stanovnika. Opština će sarađivati sa nacionalnim institucijama – razvojne i istraživačke institucije, koje mogu da doprinesu u procesu sprovođenja plana. Opština, treba da zasniva pravu saradnju sa udruženjima i civilnim organizacijama, kako bi osigurala transparentnu proceduru procesa planiranja.

Saradnja sa KAP - "Kosovska Agencija za Privatizaciju"

Agencija će imati autoritet sa upravlja Preduzeća u društvenoj i javnoj svojini, koje su registrovane kao takve na Kosovu (bez obzira dali je to preduzeće bilo subjekt transakcije). Opština treba da pregovara sa KAP za površine zemlje za javne zgrade i druge interese, koje su bile tretirane i namenjen deo sa planom, na osnovu zakona i procedura na snagu, za posebne razmene i dogovore. Sprovođenje razvojnih i regulativnih planova, će da bude uspešno, samo ako opština dokazuje čvrstu volju za saradnju i poverenje između nje i njenih građana i njihovih potreba. Medialna oblast, će da se organizuje kako bi se ojačala znanja građana i radi povećanja njihove podrške za planiranje i sprovođenje planova. Prostorne informacije na raspolaganju, će nastaviti da se digitalizuju i centralizuju uz saradnju sa relevantnim institucijama i takođe treba nastaviti da se integrišu u jednoj bazi podataka GIS.

Opština, treba da stavi na raspolaganje podatke koji će biti pristupačni za sve direkcije opštinske uprave i za javnost, u format GIS preko interneta. Proces izdavanja građevinskih dozvola, izvršiti uz povećanje saradnje i transparentnosti za sve grupe od interesa.

25.5 ODREDBE O HRONOLOŠKOM REDU I ETAPAMA IMPLEMENTACIJE

Nakon usvajanja plana, do maksimalno tri meseca nakon usvajanja RPO, opština treba da razmatra sve sektorijalne politike, u cilju usaglašavanja istih sa odredbama Razvojnog Plana Opštine. U roku od tri meseca nakon finalnog usvajanja oba plana, Razvojnog Plana Opštine i Urbanog Razvojnog Plana, Skupština Opštine treba da usvaja plan dopunskog budžeta, koji prestavlja jasno kako će se financirati sprovođenje planova u naredne tri godine. Ovaj budžetski plan, će definisati financiranje i proces izrade Regulativnih Planova i dodatne dokumente potrebnih politika i studija za sprovođenje plana. Fizička komponenta plana, koja ima za osnovu, linije i koridore, počinje sa sprovođenjem odmah nakon stupanja plana na snazi.

Izrada budžetskog plana za naredne godine, treba da se izvrši na osnovu Razvojnog Plana Opštine. Sva druga kretanja će da se baziraju na dinamični plan i prioritetima: visok prioritet (1), srednji prioritet (2) i niski prioritet (3) i vremenski rokovi: kratkoročni (1-3 godina), srednjoročni (3-5 godina) i u kontinuitetu (1-10 godina).

25.6 ELEMENTI I UPUTSTVA ZA DALJE ISTRAŽIVANJE

Razvojni Plan Opštine, nudi radni okvir za dalje studije u razvoju opštine, koji olakšava sprovođenje Plana. U nastavku, iznete su teme potrebnih studija, kako nastaviti sa sprovođenjem plana:

Istraživanja u funkciju kompletiranja podzemnog kataстра

Istraživanja u funkciju kompletiranja katastra zagađivača vazduha

Produbljavanje istraživanja za zagađene zemljišne zone i drugi zagađivači

Produbljavanje istraživanja za uređenje režima voda

Produbljavanje istraživanja za inventarizaciju organskih vrsta

Produbljavanje istraživanja za zone sa podzemnim bogatstvom

Produbljavanje istraživanja na preciziranje karte boniteta zemljišta

Studija podzemnih bogatstava, sa naglaskom i u zoni Novog Brda

Istraživanja u Planu-konceptu za razvoj turizma

Produbljavanje istraživanja za arheološki, kulturno nasleđstvo (Tvrđava Novog Brda, Labljane) uz uključivanje i Manastira u Draganac

Istraživanja u Planu u vezi kretanja i saobraćaja

Istraživanja u Planu-konceptu ekonomskog razvoja

Procena za proizvodnju alternativne energije, uz uključivanje studije opravdanosti za kretanja za manji stepen biomase, solarnu energiju i druge obnovljive energije

26.0 ZAVRŠNE ODREDBE

26.1 STUPANJE NA SNAGU

Ovaj plan će biti efektivan 8 dana nakon objavljivanja u Službenom Listu Kosova, od dana početka.

5.6.2 VALIDITET / PUNOVAŽNOST

Ovaj plan će biti punovažan najmanje za 5 – 10 godina.

5.6.3 PROCENA

RPO, če se proceniti redovno, n.p.r jednom u dve godine. Takođe, če se razmatrati aktuelni razvoji i sadašnji demografski podaci, potrebe za stanovanje i ekonomski razvoj. Procene će odrediti seriju sprovođenja planova delovanja i strategija. Redovna procedura razmatranja je period od 5 godina.

PREPORUKE

MSPP – Institut za Prostorno Planiranje, Nacrt Prostornog Plana Kosova

1. Predlog prostornog plana Republike Kosova iz 1975 god u original na srpskom jeziku (Predlog – Prostorni Plan Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosova)
2. Prostorni Plan Republike Kosova iz 1973 godine, u original na albanskom jeziku (Prostorni Plan Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosova)

Osnovna studija – faza B

- Hidroekonomija
  - Poljoprivreda
- 2.1 Perspektiva razvoja do 2000 godine
  3. Regionalni Prostorni Plan

Osnovna studija – faza B

- Šumarstvo
  - Industrija drveta
  - Konzerviranje i uređenje zemljišta i tokova izvora iz 1971 godine
- 3.1 Energetika, na srpskom jeziku, kao i regionalni prostorni planovi, osnovne studije, na srpskohrvatskom jeziku
  4. Regionalni Prostorni Plan Kosova i Metohije i Pomoravlja
    - osnovni materijal – Studiranje zaštitnih mera prirode i ljudskog ambijenta iz 1976 godine na srpskohrvatskom jeziku
  5. Zavod za Urbanizam i Planiranje - Priština: Regionalni Prostorni Plan iz 1977 godine
  6. Prethodna identifikacija zona kod “Natura 2000” na Kosovu, Mustafa B
  7. Zavod statistika Kosova 2006
  8. UNFPA, ESK, IOM (2001): Demografska, socijalna, ekonomska situacija i reproduktivno zdravlje na Kosovu nakon rata iz 1999. Rezultati ankete porodičnih ekonomija, novembar 1999 - februar 2000. Januar 2001
  9. Svetska Banka (2001): Procena siromaštva na Kosovu. Tom I: Glavni izveštaj, 20 decembar 2001 na osnovu AMSJ 2000
  10. ESK, UNICEF, TADEST (2002): Statistike Obrazovanja na Kosovu 2001. Verzija 2, Jul 2002
  - ESK (2004): Tabela iz ADSH 2003. Februar 2004
  11. Statistike obrazovanja na Kosovu 2004/2005

12. Statistike kulture 2004, 2005, 2006, 2008
13. Statistike rođenih na Kosovu 2007, 2008
14. Statistike socijalne zaštite 2004 – 2008
15. Statistike zdravstva 2004 – 2007
16. Statistike životnog standarda 2003 – 2005
17. Statistike smrti na Kosovu 2007 – 2008
18. Potrošnja porodičnih ekonomija na Kosovu 2003 – 2005
19. Demografske promene 1948 – 2006
20. OSBO – Popisi Stanovništva 2004
21. SHHB "Nëna Tereze "Novo Brdo
22. Lista evidentiranih zona opštine Novo Brdo od IKMN 2005
23. Izveštaj o ljudskom razvoju - Kosova 2004
24. Zakoni Kosova na snagu.

Nazim Gafurri 33
PO Box no.2
10000 Pristina, Kosovo
www.helvetas-ks.org
<https://www.facebook.com/logosproject>

Tel: +381(0) 38 51 77 15
Tel: +381(0) 38 51 66 44
Fax: +381(0) 38 51 88 33
info@helvetas-ks.org